
EX-LIBRIS
JOHANNIS GENTILE

AMPHITHEATRVM
ÆTERNÆ PROVIDENTIÆ DIVINO-MAGICVM.
CHRISTIANO-PHYSICVM, nec non *ASTROLOGO-CATHOLICVM.*

Aduerſus veteres Philoſophos, Atheos, Epicureos, Peripateticos, & Stoicos.

Autore IVLIO CÆSARE VANINO, *Philoſopho, Theologo, ac Iuris vtriuſque Doctore.*

Ad Illuſtriſſimum, ac Excellentiſſ. Dominum, D. Franciſcum de Caſtro: Comitem Caſtri, Ducem Tauriſani, &c Sereniſſimi Hiſpaniarum Regis ad Summum Sacerdotem, Sacerdotumque Principem Legato ampliſſimo.

LVGDVNI,

Apud Viduam ANTONII DE HARSY, ad inſigne Scuti Colonienſis.

M. DC. XV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO,
EXCELLENTISSIMOQVE

DOMINO, DN. FRANCISCO de Caſtro, Caſtri Comiti, Tauriſani Duci, &c. Potentiſsimi atque inuictiſsimi Catholici Regis, ad ſummum ſanctiſsimumque Patrem Chriſtianorum Pontificem Legato digniſsimo.

IVLIVS CÆSAR VANINVS à Tauriſano, ſubditus humillimus. S. D.

TAM eximia Sapientiæ ſpecies eſt & pulchritudo (Princeps Illuſtriſſime) tanta nobilitas, excellentia tanta, tanta denique iucunditas & dulcedo, vt quoduis hominum genus ad ſui amorem pelliciat ac pertrahat, adeoque vt qui vel primoribus labris cupedias ipſius & delitias deguſtarunt, tanquam lori

baccis inescati, à iucundissimo musarum consortio auelli nequeant. Quas admirabiles huiusce Reginæ Dominæque mortalium dotes maiores nostri secum animo depingentes, vt illius amplexibus Nectare & Ambrosia suauioribus perfruerētur, omnes labores suscipiendos, omnes molestias exhauriendas, omnes difficultates calamitatesque exorbendas, omnia denique pericula pretiosa duxerunt. Pythagoras ex Samo in Ægyptum, ex Ægypto in Cretam, ex Creta in Lacedæmonem, vt sapientes vbique terrarum & gentium audiret differentes, longissimis iuxta & difficillimis itineribus proficisci non dubitauit. de Platone quid dicam? qui Athenis relictis, Italiam, Ægyptum, aliasq; regiones sibi putauit esse peragrandas: de Thebit Bencorat Arabe quid memorem? qui quadraginta annorum spatio in editissimi cuiusdam

montis

montis velut ſpecula continuis in excubiis verſatus eſt, vt octaui orbis motum deprehenderet, nec tamē poſt tot exantlatos labores, poſt tot & tantas deuoratas moleſtias, poſt tot inſomnes noctes voti ſui cōpos fieri potuit. Omitto hic Democritum, qui ſeipſum ſponte ſua ſtultitiæ inſimulare non verecundatus eſt, vt animalium interſecare ac rimari viſcera liceret. Nihil dico de Dioſcoride, qui vt plantarum inſitam à natura vim agnoſceret, quæ non terrarum ſpacia pedes dimenſus eſt? quas non regiones oberrauit? Attamē piaculum putarem tacere Diuinum illum & ſupremū ſapiētię Dictatorem Ariſtotelem, qui quantam pecuniarum ſummam vt animalium hiſtoriam ſcitè conſcriberet, ſubminiſtrāte Alexandro impenderit manifeſtum eſt. Te verò Plini qua obliuione prætermitto? qui vt Veſuuij montis conflagrationem introſpiceres, præ-

ſentiſſimo vitæ diſcrimini exponere te minimè tergiuerſatus es, tanti tibi perire fuit dum diſceres. Quid vero Hieronymus noſter Eccleſiæ & columen firmiſſimum, & lumen clariſſimum? nũquid ille ſeſe ab omni hominum ſocietate ſubduxit? in ſolitudinem ſeceſſit? vt commodius tranquilliuſque ſtudiis inhiare, heluari libros, chartisque poſſet impalleſcere? Nonne idem vt hebræa & Chaldaica facilius & aptius proferret, dentes lima detriuit poliuitque? Hæc ego cum cogitatione repeterem altiori, cupiditate quadam & dulcedine, neſcio an deceptus, captus certe ſum imitãdi: Itaq; Iuris prudẽtię ac Theologiæ ſtudiis in Parthenopæo & Patauino Circo decurſis, reliqua fere omnia literarum exercitationũ per totũ Europæum orbẽ erecta Theatra, Amphitheatra Circoſque duxi frequentandos; Nec me ſuſcepti pænitet laboris. Nã licet corpus

pus quidē crebris infirmitatibus morbiſque fuerit exhauſtū,& eneruatum. Animus tamen in ſupremæ & vulgò philoſophantibus incognitæ Philoſophiæ arcanis inueſtigandis validior factus eſt & robuſtior, vt Phyſico-magicum noſtrum, quod mox ex vmbra in lucem prodibit pellegens æqua poſteritas facile eſt diiudicatura. Veruntamen vt aduerſæ fortunæ vulnera aut perſanarem, aut ſaltem aliquo pacto delinirem. Diuinæ prouidentiæ (cui nos & omnia noſtra pariter ſubiecta ſunt) Myſteria enucleare explanereque aggreſſus ſum, non ex obſoletis illis quidem Tullianis declamationibus, neque ex popularibus illis & anilibus fere Platonicis deliriis & inſomniis, neque etiā ex putridis ſcholaſticorū quiſquiliis, ſed ex abditiſſimis hauſta Philoſophiæ fontibus vt curioſam ſitim facilè queant explere. Quas noſtras (Dux inuictiſſime) lucubratio-

nes tuo nomine plurimis de causis præfulciendas censui & cohonestandas. Primum quidem ob nominis tui splendorem & excellentiam singularem, quæ iam totum orbem quasi lumen quod πάμφαες illustrauit. nihil enim dicam de antiqua generis prosapia, de maiorum imaginibus, & cęteris quæ vulgo bona fortunæ vocitantur: hæc enim & si ad honorem tuum pertineant, magnoque tibi ornamento sint, longè tamen illud me magis in admirabilitatem rapit, quod ea in ipsis adolescentiæ rudimentis edidisti documenta, quæ vel tum omnes commouebant, adeo vt nostri Sæculi te Phœnicem futurum plerique palam pronunciarent; Admodum adolescẽs Neapolitano Regno PROREX admirabili cum laude præfuisti, iuuenili quidem specie, sed adulta & corroborata iam prudentia Regias Vices ita gessisti, vt ex eo, quem è maximi viri

omni

omni laude ſublimioris Lemẽſiũ Comitis in eodẽ regno per multos annos Principatum adminiſtrantis Patris tui obitu ceù Solis occaſu perceperant ſubditi mœrorem , tanquam lucifer quidem denuo recreares.rapiebat nimirum omnes tua in tribuendo cuique ſuum iuſtitia, illa in frequentandis templis colendoque Deo pietas trahebat omnes, quam Themidis antiquiſſimum illud & veriſſimum oraculum Baſin eſſe dixit firmiſſimã, cui facile quælibet regni moles innitatur. admirabantur vniuerſi tuam in regno cuſtodiendo vigilantiam , in propugnando fortitudinem , in adminiſtrando ſapientiam, in componendo fœlicitatem, grauitatẽ in ſtabiliendo cæteraſque virtutes vel multitudine innumerabiles,magnitudine præſtantiſſimas, ſpecie pulcherrimas, genere ſingulares, excellentia ipſa admirandas, Atque ita aliquando inter ſe lo-

quebantur, eſt hic, eſt hic qui ad maxima genitus, ad ſumma natus eſt, Hic eſt qui ad Homericam illam perfecti Regis Ideam fictus factuſque eſt.

Ἀμφότερον βασιλεύς τ᾽ ἀγαθὸν κρατερόν τ᾽ αἰχμητήν.

Nonnulli etiam literatiores vetera Hiſtoriarum monumenta repetentes comparationem inſtituebant, bellandi ſciẽtia cum Iulio Cæſare, Reipub. adminiſtrandæ peritia cum Auguſto, fœlicitate conficiẽdarum rerum cum Pompeio, Clementia vero & facilitate cum Tito, pietate cum Antonino, Cæteriſque denique virtutibus cum omnibus omnium ætatum Principibus comparabant, imò etiam anteponendum exiſtimabant: Deinde vero ad Clariſſimam Venetorum Rempub. orator miſſus à Potentiſſimo Rege noſtro, non modo opinionem viciſti omnium quá de virtute tua iam multo ante conceperant, ſed etiam gloriam

gloriam ſuperiorũ. Poſt ad Sanctiſſimũ Ouilis Dominici Paſtoré Legatus deſtinatus, ita te geſſiſti, & geris vt diligentiá tuam admirẽtur omnes, ingenium deoſculétur; Hęc ego omnia & ſingula cũ cogitarem ſæpius ita me rapuerunt, vt nõ potuerim quin nomẽ tuũ aliqua ratione pro virili parte conarer deuenerari. Veruntamen & alia me ratio mouit vel certè par reliquis, vel non inferior, cur ad tuam Excellentiam animum conuerterim meum, nimirum quia & ego ditioni tuæ ſubjectus, & eo patre natus, qui Comitatus tui gubernaculũ ſingulari fide, prudentiaque per multos annos rexit, & eius ſum frater, quem tu innumeris pro incredibili tua munificentia beneficiis cumulaſti. Grati igitur & obſequentis animi pignus tuæ Excellentiæ exhibeo, quare munus hoc, licet exhile, ſi cum nominis tui amplitudine conferatur, meã excuſabit temeritatem

ritatem, nam quantum tibi debeam intelligo, adeoque à te veniam deprecari gratus malui, quàm culpa carere iners ignauus & ingratus. Præterea etiam quæ à me ſcribuntur quo à vulgo ſunt remotiora, eò propinquiora calumniæ: In clientelam autem tuam dum ſe tradunt, virulentos deprauatorum hominũ morſus non pertimeſcent. Quod ſupereſt (Legate Ampliſſime) humillimè deprecor vt eo animo accipias, quo multorũ qui ad te antè me ſcripſerunt, accepiſti, quoq; ego licet indignus præſento & offero. Deũ immortalem oro & obteſtor vt te publico bono natũ cũ nobiliſſima coniuge Domina Lucretia Gattinara Lignana, ſingularis exẽpli Heroina, ac ſuauiſſimis pignoribus veſtris Dominis meis multis nominibus colendiſſimis omni bonorum genere cumulatum quàm diutiſſimè præſtet incolumem. Vale rerum tutela mearum.

VANI

I.C. VANINVS CANDIDO LECTORI. S.

QVÆ adhæc conſcribenda animum noſtrum impulerit ratio & cauſa, Candido Lectori aperiendum duxi. Quanquam plurimæ hac deplorata tempeſtate graſſentur vbique hæreſes depopulentur & funeſtent totum terrarum orbem, paulatim tamen concidunt, & conflaueſcunt. Ἀθεότητος autẽ Secta peſtilentiſſima quotidie latius & latius vires acquirit eundo. Viget enim non ſolùm in quibuſdam orbis angulis, non ſolùm in Iaponiæ, Synarum, Indiæ, Tartariæque anguſtiis dominatur, ſed emerſit etiam è latebris illis in hanc Europæi orbis lucem, & viget, & non modo apud eos qui ſeſe à communione Catholica & Societatẽ in interitum ruentes voluntarium ſegregarunt, ſed etiam qui ſe-

ſe

se Christiano-Catholicos nominari volunt, re ipsa tamē & opere Machiauello-Politicos sese profiteri non exhorrescunt: qui eò etiam errorum miseri reciderunt, vt nullam prorsus in orbe regendo prouidentiam agnoscant diuinam, sed humanam tantummodo, ex qua originem traxisse sibi planè persuadent opiniones de Superis atque Inferis, ad concionariam plebeculam in officio seruitioque continendam. Concidunt, inquam, & pessum feruntur hæreses, quia militantis Ecclesiæ fortissimi Heroes ij, quos è Societate Iesu dicimus, ad illas profligandas excindendasque omnes animi & corporis adhibent machinationes. Bella, arma fulmen illud Christianæ militiæ Bellarminus R. Cardinalis meritissimus minatus est: cuius in hæresibus consternandis intercidendisque ardorem & robur cum Augustini zelo & doctrina, cum Hieronymi feruore & eruditione comparare non dubitarim. Valentia verò Becanus, Ducæus, Suarez, aliÿque cōplures eiusdem Sanctissimæ Religionis commilitones quoties pro

Catho

Catholica fide quàm gloriosis aduersus hæreses quàm periculosis dimicationibus decertarunt? quàm ipsos aduersarios cruentarunt, quàm profligarunt? atque ego hæc, grauissimisque alijs persuasus argumentis, crebris hoc vsurpo sermonibus, Cæteros quidem variarum religionum ordines qua vitæ integritate, qua disciplinarum cognitione, qua denique virtutum omnium excellẽtia exornatos elegantißimè & grauissimè stabilitos, ipsam verò Iesu Societatem pietatis & eruditionis parentem atque altricem, Romanæ Ecclesiæ & splendori fuisse & ornamento, ipsamque Dei immortalis munere, tanquam Romanæ Ecclesiæ Palladium, Cæterarum Religionum Columen, totius vniuersitatis Anchoram hominibus esse concessam, quare desinant Limbolarij quidam & Atellani hominibus de Catholica, & literaria Repub. præ cæteris omnibus optimè meritis obstrepere & obgannire, ne dicam calumnias falsissimas imponere: sed pace & voluntate vestra (Doctissimi Religiosißimiq; viri) nostra pa-

rum

rumper euagata sit oratio, nunc ad proposi-tum reuertamur: Ipse verò Atheismus tan-quam in mollissimo terræ gremio cōsitus her-bescentem quotidie elicit viriditatem, & magis magisque indies profligatissimorum hominum corruptissimis deprauatissimisque moribus tanquam fibris quibusdam stirpium nixus adolescit, & rari, prô dolor, vel nulli omnino sunt, qui sarmentis perniciosissimis syluescentem & per totum fermè orbem sese diffundentem falce putent coërcēdum. Mul-ta Aquinas in opusculo contra Gentes erudi-tissimè, vt omnes fatentur, scripsit, nec ego inficias iuero, quando summus ille olim Ro-manæ Ecclesiæ Antistes diuinæ voluntatis interpres, & doctor omnium gentium Ioan-nes 22. in illius Diui consecratione plenus Deo hæc verba protulit, tot miracula fe-cit, quot quæstiones determinauit, *nec vnicam tamen ille proposuit, nedum resoluit Atheorum rationem, neglexisse eas sanctis-simum virum suspicari mihi certè religio est. scripserunt alij perplebei in Rep. literaria*

homun-

homunculi, qui ex ſacra pagina & Gregorianis apparitionibus Dei prouidentiam, & animæ immortalitatem ſtatuentes, Atheis irridendi ſui facultatem dederunt: Aduerſariorum verò tela iam olim hebetata, quia nunc neſcio à quibus Cyclopibus ad incudem reuocata, atque exacuminata, infringenda obtũdendaq; ſunt (vt aiunt) SOLIDO. *Nobis igitur, non popularis auræ rumuſculos quoſdam, & vanæ gloriolæ choragia aucupemur, ſed vt Chriſtianam religionem à ſceleratiſsimorum hominum ne dicam beluarum incurſionibus propugnemus, poſt crebras diuturnaſque cũ hæreticis decertationes habitas in* 18. *noſtris libris pro SS. æcomenico Concilio Tridentino conſcriptis, Atheorum modò conatus retundere, reprimere impudentiam, libidinem frænare in votis eſt: Quare primũ hunc librum de Dei Prouidentia tanquam aciem quandam compoſuimus, & aduerſus veteres Philoſophos direximus, vt qui illorum præſidio innituntur moderni Athæi, eodem impetu perfracti & labefactati concidant.*

dant. Pertimeſcebam quidem in communi Theatro Sapientum ſub oculis veritatis exponere hanc ingenioli mei ſuppellectilem nec nitidam, nec opulentam: Amicorum tamen præcibus perſuaſus, ne dicam coactus, non potui facere, quin, licet mihi maximè aduerſarium eſſet, in publicum emitterem. Laboris autem mercedem à Candido lectore hanc mihi ſaltem liceat exorare, vt aduertat, notetque omnia & ſingula verba Romanæ Eccleſiæ iudicio & cenſuræ à nobis humillimè ſubiici. inſuper ne ipſe me ſequatur in omnibus, ſed in iis tantum, in quibus me rectè ſenſiſſe, nec à vero putarit exorbitaſſe. Vale Lector Candide, & munuſculo illo fruere, dum aliud tibi maius & ſublimius paramus opus, ſitque tibi hoc alterius tanquam teſſera. Si quem verò interea fructum ex hoc opuſcula perceperis, totum ampliſſimo Mæcenati meo acceptum referre memineris. Vale iterum.

APPROBATIO.

IOan. Claudius de Ville in sacra Theologia magister, & diuini verbi Prædicator, in Sancti Pauli huiusce ciuitatis Canonicus, & in hac Lugdunensi Diœcesi à Domino de Marquemont, Illustrissimo & Reuerendissimo Archiepiscopo, librorū Censor designatus. fidem facimus, Nos hoc opus, cui inscriptio est *Amphytheatrū prouidentiæ Æternæ, Diuino-magicū, Christiano-Physicū, nec nō Astrologo-catholicū, aduersus veteres Philosophos, Atheos, Epicureos, Peripateticos, & Stoicos, Autore Iulio Cæsare Vanino Philosopho, Theologo, ac Iuris vtriusque Doctore*, euoluisse, nihilque in eo à Catholica & Romana fide alienū, sed cùm peracutas, tùm perualidas rationes iuxta sanam sublimiorum in sacra Theologia Magistrorum doctrinam (ô quam vtiliter) contineri. Lugduni apud Sanctum Paulum Prid. Non. Iunij, M. DCXV.

DEVILLE.

R. D. D. FRANCISCI DV SOLEIL HVIVS LIBRI Imprimendi facultas.

F*Ranciscus* du Soleil *Officialis ordinarius, & metropolitanus, nec non Vicarius Generalis substitutus Illustrissimi & Reuerendissimi Domini Archiepiscopi Lugdunensis Galliarum Primatis, Liber qui inscribitur.* Amphitheatrum Prouidentiæ Æternæ, Diuino-magicum, &c. Authore Iulio Cæsare Vanino Philosopho, Theologo & Iuris vtriusque Doctore: *vt in lucem edatur facultatem concedo. Lugduni Die* V I. *Iunij*. 1 6 1 5.

DV SOLEIL.

HAs Exercitationes partim Philosophicas, partim Theologicas. Ego IACOBVS DAVEYNE, Regis Procurator, typis mandari, tum demùm in lucem edi consentio.

DAVEINE. P. Reg.

TYpis mandari concedimus, idque soli *Viduæ de Harsy*. Actum die. 23. Iunij. 1615.

SEVE. L. General.

IOANNES GONTERIVS
Archiatrus Regius in Iulij Cæſaris Vanini Philoſophi ſubtiliſſimi Amphitheatrum.

Pompeium infeſtis deuicit Iulius armis:
Cæſar hic ingenio vicit Ariſtotelem.
Fortuna & vario ſtipatus milite vicit
Iulius: hic ſolo vicit ab ingenio.
Ingenium quanto præſtat ſurialibus armis,
Tanto hic plus laudis Cæſare Cæſar habet.

IN

IN

CLARISSIMI, DOCTISSIMIQ.
Viri D. Iulij Cæsaris Vanini Amphitheatrum.

EPIGRAMMA.

Nunc mihi Tarpeiæ cedant miracula Romæ
Celsaque septenis Amphitheatra iugis
Nobilius tandem sese extulit Amphitheatrum
Maius Vanini suspicit orbis opus
Vtpote Romulæis nisi mors funesta theatris,
In solo hoc sola est, certaq; vita viget,
Amphitheatrũ ergo hoc tot clarius Amphitheatris
Quô vita est melior nobiliorq; nece.

Obseruantiæ ergo

IOANNES SCHEFFER Rhetor.

IN ACVTISSIMI DOCTORIS Iulij Cæſaris Vanini Amphitheatrum.

Iulius hoc noſtro Cæſar ſi viueret æuo
Diſceret vt quondam vincere debuerat.

F. V. Poſuit amicitiæ ergo.

IN IVLII CÆSARIS VANINI Theologi Præſtantiſſimi Amphyth.

Fleuit Alexandri ſtatuam cùm cerneret olim
Iulius,& tantùm vincier erubuit,
Cæſaris hæc noſtri quod ſi ſimulacra videret
Quos poſſet fletus ducere quas lacrymas?

Venerationis & obſeruantiæ teſſeram
Vitalis Carles φιλομοῦσοι poſuit.

Quos olim Cæſar peperere tibi arma triumphos?
Quos,Cæſar,parient Amphitheatra tibi?
Perpetuam pariunt vitam Amphitheatra Saleuco,
Hoc tibi perpetuò fama perennis erit:
Ingenio cedunt vires, ſublimibus ima:
Horum ſic ſuperas Amphitheatra tuo.

Hæc in Autoris Viri de quacunque ſcientia optimè meriti obſeruantiam.
Scripſit Gabriel de Prades Philoſophus.

IVLII CÆSARIS VANINI

AMPHITHEATRVM PROVIDENTIÆ ÆTERNÆ, ADVERSVS VETERES Philoſophos.

EXERCITATIO PRIMA.

Probat Deum eſſe.

A Motu, ſcribit Auerrois, accipit philoſophus cognitionem hanc: Deus eſt. perabſurdè tamen, non enim primi mobilis motor Deus eſt; ſiquidem primum mouens finitum eſt eſſentiæ circumſcriptione, & finitum potentia: comprehendi namque poteſt intellectione vbi ſit, atque vbi non ſit: præterea ex eiuſdem Auerrois opinione in tertio de Anima, ipſa intelligentia, cuius vi primum rotatur Cœlum, habet aliquid ſimile materiæ, & aliquid ſimile formæ. Deus autem ſimplex eſt, vt idem teſtatur ibi. com. 5.

& 5.Metaph.com.21.hinc asserit & rectè sané,in Deo nihil in potentia,sed in actu omnia: in prima verò intelligentia est aliquid simile potentiæ: actio namque crastinæ reuolutionis nondum in actu est. Insuper cùm in Deo non sit tempus, sed ipse dominus tẽporis, quouis principio nobis vel cognito, vel incognito priore nullo modo est in eo, vel priùs, vel posteriùs. at in prima intelligentia est, eius enim actio est cum tempore, & finita secundùm partes;omne autem finitum habet aliquid quod est in actu, & aliquid quod est in potẽtia,ergo aliquid priùs, & aliquid posteriùs. quare diuinus Aristoteles in decimo supremæ Philosophiæ dixit cælestia corpora habere potentiam in vbi. non igitur intelligentia habet in actu motum illius vbi, qui nondum factus est. nam tametsi à tempore non continetur, simul tamen existit cum ipso:quod pertinet ad eam, quam exercet motionem. non igitur Deus est intelligentia illa prima, primum orbem mouens, sed aliud quiddam supra, & extra omnem motum: quare etiam si naturali indagatione deuenero ad motorem primum, non dum intelligam per motum Deum esse: sed inuestigatione transnaturali hunc ad modum: omne ens aut est à se, aut ab alio.

omne

omne ens aut eſt finitium, aut infinitum. nullum ens finitum à ſe. prima intelligentia finita:igitur non à ſe. finitam eſſe per ipſam demonſtramus actionem,quæ tum vna,tum finita eſt:non quidem tempore, ſed poteſtate, atque officio: itaque & primam cognoſco, & cognoſco nõ eſſe Deum:neque enim eius motus omnium rerum effector eſt. at Deus omnium effector: quocirca ſatis patet, non per motum, ſed per primas entis partitiones,à nobis cognoſci, Deum eſſe. & neceſſaria quidem demonſtratione, nam omne ens aut eſt æternum, aut tẽporarium, ſi in tempore,ergo habuit initium; non potuit igitur ſe ipſum producere, fuiſſet enim antequam eſſet. cumque entium exordium perſpiciamus, oportet concedere ens æternum,à quo ducant originem, aliàs non eſſet æternum ens, ſed aliquando inchoatum. & ſic nihil eſſet,atqui nihil eſſe eſt impoſſibile, ergo & ens æternum non eſſe pariter impoſſibile eſt. ens igitur æternum eſſe neceſſarium eſt. ſed ſyllogiſmus ratiocinationem noſtram faciet dilucidiorem:omnis exiſtentia entis iniciati neceſſariò ex probatis ſupponit ens æternum.ſed ens principiatum eſt, ergo & de neceſſitate ens æternum. hoc autem communi vocabulo Deum dicimus.

Deum igitur esse necessarium est.

Entium verò partitionem à me fortassis lector exigit subtiliorem:accipiat,non scholasticam,sed diuino-magicam,seu caballisticam:neque ex Pythagoreis desumptam numeris, illustrius namque meditamur opus: illi cùm septenarium numerum miris extollerent laudibus:non animaduerterunt, præter alias nobilitates, illud quoque à natura obtinuisse,vt limes esset,ac terminus numerorum inferiorum. Sicuti nouenarius omniũ summus,ac perfectissimus, cæteros omnes arcet,ac continet. neque ab vllo, nisi ab vnitate augeri potest,vt denarius fiat,qui est omnium vltimus. Vnitatis igitur omnipotentiam quandam celebramus, tum quia est principium omnium numerorum:tum quia est finis.claudit namque nouenarium,in quo sunt omnes species,ac proportiones quantitatis,tam primariæ,quàm consequentes, seu resultantes.longitudo,latitudo,profunditas, perfectũ, imperfectum,diuisibile, indiuisibile,trigonum,cubum,oblõgum,varilaterum, æqualitas,inæqualitas,absolutum, comparatum,simplex,multiplex,simile,diuersum. In specie verò duplicitas,sesquilaterum, triplicitas,sesquitertium,quadruplicitas,superpatiens. Est autem vnitas principium, & formale,

male,& materiale,& efficiens,& finis. Materiam esse nemo dubitat: efficiens est, quippe principium creans numerum: finis quoque est, quia conueniunt omnes vnitates, vt vnus sit numerus,& omnis numerus sicut inchoatur, ita & terminatur ab vnitate. Forma est, quia ipsa addita variat speciem, & affectum speciei, par, impar. Nouenarius igitur cum ab alio numero non claudatur, & alios ipse complectatur, mundi machinæ similis est, quæ omnes in se partes continet: ipsa ab vnitate finitur: qui Deus est: idem illius æque principium, ac finis. Diuidamus ergo nouenarium in partes duas, quod non solùm ante Iulium Cæsarem factum non est, sed ne fieri quidem posse ratio clamat imparitatis. At enimuerò mundus cùm duas in partes diuidatur, inferas, & supernas: in ipso quoque numero nouenario, quem mundi imaginem esse dicebamus, aliqua diuisionis ratio excogitanda est. potest igitur sic. Ablegata ab hac partitione ipsa vnitate, quæ refert illud vnū verè τὸ πᾶν. verum principium à nullo comprehensum, vel inclusum. Nouenarius, qui citra eam est, per suas multiplicationes cumulatus, in duo sectilis est. ita vt in bina vicena septena diuisus, prioris æqualitatis finem habeat septenarium: posterioris dena-

rium, cuius vltima vnitas nona est à prima vnitate binarij. qui primus numerus est in prima illa parte diuisionis.in harum vtraque parte totum ipsum, id est, nouenarius inueniet sese toties,quoties eius mater vnitas ingreditur in eius radicem,vt eam cõpleat. est enim nouenarij radix trinitas: quam nouies designant vicena septena: sicut ternouena designantur: Prima ergo portio est, per coactionem binarij cum cæteris sequentibus ad septenarium vsque: vt vicena septena conficiantur.Secunda portio est per octonarium cum duobus sequentibus. His ordine constitutis, entium classes disponamus. Atqui prima pars entium incorruptibilium tripliciter distributorum. scilicet intelligentiarum supercælestium,cælestiũ,subcælestium, qui sunt Dæmones. ita Hierarchiæ nouem recensitæ choris. orbes nouem cogniti. Dæmonum ordines nouem,vt ex Chaldæorum arcanis accepisse se profitetur Scaliger:vicena septena superiora complent.secunda pars corruptibilium eandem init diuisionis rationem.Primus ordo est animantium,secundus inanimatorũ, tertius est principiorum, quæ pauciora, quàm nouem esse nequeunt. quemadmodum & animata nouenis sectionibus dignoscãtur,& inanimata,in physico-

magico

magico à nobis declaratum eſt. Nunc ipſa principia ordinemus.primum eſt Quies.hęc enim eſt perfectio vltima. Quietem intelligo finem cuiuſque mutationis. ſecundum eſt Motus. eſt nimirum perfectio ad perfectionem,id eſt ad quietem. hic motum accipio genus omne mutationis. tertium eſt Harmonia: ea continens quæ conuenere: quartum eſt accidens conſequens ipſam perfectionem. eſt ſanè quiddam aliud ab aliis,quo res eſt aliquid, quod non eſſet ſine ipſo. quintum eſt priuatio. quam ſtulti quidam, ac væcordes Ariſtotelis obtrectatores ex principiorum numero exemerunt, quæ adeò principium eſt ſuo modo, vt etiam fuerit ante mundi conſtitutionem. ſextum eſt finis:propter quem finis ille,quem primo ponebamus loco, videlicet Quies, fit ille, namque finis eſt motus ad rem, hic eſt finis rei. ſeptimum eſt efficiens. octauum eſt forma,quæ impoſita eſt cauſa quietis. vltimum eſt materia prima.Nunc concludamus hunc in modum.Nouenarius numerus alios complectitur. ab vnitate tamen finitur: mundi igitur machinam repræſentat,quæ omnes in ſe continet partes. ipſa non niſi ab vnitate continetur:qui eſt Deus,ſummum,& vnum ens, illius principium,& finis.

EXERCITATIO II.

Deus quid sit.

VAriis, iisque cæcis tanquam Antabatarum more veteres philosophi decertarunt opinionibus. Thales voluit Deum esse aquam. Anaximenes, aëra. Crotoniates, Solem, Lunam, & Sydera. Parmenides, informem cœli coronam. Empedocles quatuor naturas. Democritus, imagines. Socrates, Plato, & Zenophon, cœlum, ac solem. Xenocrates hęc, & quinque stellas erraticas, nec non vnum quid compositum ex omnibus fixis. Heraclitus cœlum, & terram. Horum philosophorum iudicium non insectabor, non enim dignum est opera nostra. sequar potiùs saluberrimum consilium diuini Præceptoris, qui in tertio de partibus text. 4. & in primo Topicorum tex. 9. ita scripsit: sapientis officium non esse, stultas pertinacias insectari. vnica hæ autem omnes opiniones corruunt ratione. finita namque illa cuncta cum sint, necessariò ab alio dependent, non igitur Deus sunt: quippe Deus est entium omnium primus.

Quæris à me, quid Deus sit? si scirem, Deus essem, nam Deum nemo nouit, nec quid

quid ſit quiſquam ſcit, niſi ipſemet Deus: poſſumus tamen quaſi per nubem ſolis lumen, quid ipſe ſit, per eius opera aliquantum cognoſcere: non tamen per ea melius intelligimus, quàm per ea, que negamus nos intelligere: dicimus, ſummun bonum, primum ens, totum, iuſtus, pius, fœlix, beatus, quietus, ſecurus, creator, conſeruator, moderator, omniſciens, omnipotens, pater, rex, dominus, retributor, ordinator, principium, finis, medium, æternus, ſempiternus, conditor, viuificator, largitor, perſpector, opifex, prouidentia, beneficus, ſolus omnia omnibus. nullis tamen tam plenè vocibus indicatum intelligemus, quàm iis, inquam, quæ ignorationem prætendunt noſtram. nimirum, vbi eum dicimus immenſum, incomprehenſibilem, quid aliud, quàm & eſſe cognoſcimus, & ſupereſſe? Cæterùm, quoniam id ſtudemus vnum, vt iucundas, ac fructuoſas ſimul, horas noſtras faciamus, monendum lectorem exiſtimaui, haud rectè extorſiſſe vſum, vt Deus dicatur omnipotens, miſericors, pius, iuſtus, vindex, ſanctus, fortis, &c. ſi enim denominatiuè de eo quicquam prædicaretur, abſtractum eſſet, tum alius ab ipſo, tum ipſo prius. quod ſanè impium eſt. quare neque ens eſt, ſed eſſentia, neque bonus, ſed

bonitas, neque sapiens, sed sapientia, neque omnipotens, sed omnipotentia. quæ ita in ipso sunt, vt sint ipsum, ita insunt, vt nihil antecedat, nihil subsequatur. quare sic eum (licet temerè fortassis) describere audet dextera nostra. sui ipsius & principium, & finis, vtriusque carens, neutrius egens, vtriusque parens, atque author. semper est sine tempore, cui præteritum non abit, nec subit futurum. regnat vbique sine loco, immobilis absque statu, pernix sine motu. extra omnia omnis, intra omnia, sed non includitur in ipsis. extra omnia, sed nec ab ipsis excluditur. intimus hæc regit, extimus creauit: bonus sine qualitate: sine quantitate magnus. totus sine partibus, immutabilis cùm cætera mutat: cuius velle potentia, cui opus voluntas. simplex est, in quo nihil in potentia, sed in actu omnia, imò ipse purus, primus, medius, & vltimus actus. denique est omnia, super omnia, extra omnia, intra omnia, præter omnia, ante omnia, & post omnia omnis.

EXER.

:XERCITATIO III.

Dei Prouidentia quid sit.

uus Thomas sic describit: Rationem
ırdinis rerum in finem. perabsurdè
Aureoli iudicio. ratio enim ordinis in
est id, quod in rebus prouidet Deus.
entia verò non est id, quod prouide-
:d actus prouidentis, vt innuit Boe-
definitio. Prouidentia est ipsa diuina
n summo omnium principe consti-
jua cuncta disponit.
louicus Viues ita delineat. Volunta-
onsilio vniuersa gubernantem. at
sime meo iudicio, nam & ante mun-
ationem erat prouidentia sine guber-
e. Præterea consilio non eget Deus
um medio, aut instrumento, aut Idæa
bernandum: tam impia est vox in
s consilium, quàm pluralitas Dei-
non disceptat, non ratiocinatur, non
nit, non colligit, non cum alio con-
ion ab vllo accipit. quare ingenuè fa-
ıe verbum quidem illud, præuidere,
onuenire omnipotētiæ, nisi quoad no-
utila intellectione metimur infinitatē,
quidem, quibus est futurum, præuisio
illa

illa eſt. Deus, cui nihil futurum eſt, non præuidet, ſed videt ſimpliciſſimè quod eſt præſens. at omnia præſentia.

Prouidentiam ſanè definire non poſſumus: declaremus ſic potè. Vis Dei præſens ſibi ſemper, & cætera omnia antecedens. quare ſimplex eſt, & vna, atque iccircò immutabilis, quia ſi antecedit ſemper alia, non mutatur ab illis, ſed mutat: ſi eſt ſibi ipſi præſens, & ſimplex, non mutatur intus à ſe ipſo. hinc etiã intelligimus & ſubtiliſſimè: Deum in id, quod non eſt, ſuæ prouidentiæ anticipatione agere poſſe, vt in ipſa creatione, cui terminus à quo nullus cum ſit, ſubiectum ſubeſt nullum. egit ergo Dei prouidentia in non ens, quando fecit, vt ſit ens.

EXERCITATIO IIII.

Probat Dei prouidentiam à creatione mundi.

MVndus proculdubio non eſt à ſe ipſo productus, quod enim eſt à ſe, ſemper exiſtit, & nunquam incepit, nam quod cæpit, aliquando non fuit. productus igitur à ſe non eſt: quippe productum antecedi debet à producente. multominùs eſt ab alio mundo procreatus, nam quærerem, an hic alter eſſet ab altero, & alius ab alio, quare daretur proceſſus

cessus in infinitum. necesse est igitur, vt cuncta producta sint ab aliqua causa, non corporea, huiusce namque actio præsupponit subiectum, in quo recipiatur. ante orbem verò subiectum supponitur nullum, cum ipsum sit omnium primum. à causa igitur incorporea, & per consequens peripateticũ intelligente (nam ex Arist. omnis substantia incorporea necessario est intelligens) hanc autem incorpoream, intelligentémque substantiam orbis effectricem, Deum communi nomine nuncupamus. tunc sic infero. mundus productus est à Deo substantia intelligente. Dei igitur prouidentię subiicitur. consecutio probatur, quia intellectio prouidentiæ opus est.

Huic argumento respondent aduersarij adeò variè, ambiguè, & per plexè, vt vertiginis spiritu agitati, vel labyrinthis & mæãdris nescio quibus seducti à mẽte esse videantur.

Primò docent, falsò à nobis asseri, mundum à Deo creatum, cùm potius genitus sit iuxta Platonis sententiam in Timæo. at quomodo (inquit Iulius Cæsar) genitus ab infinito finitus est? aut quomodo compositus, materialis, subditus accidentibus per partes corruptibilis, & magna ex parte in potentia, & sibi ipsi æquiuocus ab actu purissimo, simplicissi

pliciſſimo? poteſt ne hæc ſoboles illius dici patris? hæc Platonis inſcitia tãquam ex propheticis libris de Filio Dei vaticinantibus malè ab ipſo cointellectis deducta, veniam tunc ymbrarum temporis meruiſſet, niſi generationem à diuerſis ſubſtantiis, inter quas nulla eſſet proportio contra totius philoſophiæ conſenſionem fingere auſus eſſet. deinde peſſimam, & inexcuſabilem ſecutus eſt eorũ opinionem, qui Chaos rerum principium arbitrabantur, quare in Timæo docuit mundum per ſeparationem genitũ, modo, quo explicat Ouid. l. 1. Metamorph.

Hanc Deus, & melior litem natura diremit,
Nam cælo terras, & terris abſcidit vndas,
Et liquidum ſpiſſo ſecreuit ab æthere cælum,
Quæ poſtquam euoluit, cæcoque exemit aceruo,
Diſſociata locis concordi pace ligauit.

Rationi quidem è diametro pugnans ſententia, nam vt infinita alia prætermittam, quæro à Platonicis, mare ab initio fuerit ne dulce, an ſalſum. non dulce, quia vt ſic temporis ſucceſſu factum eſſet ſalſum, cumque ſalſugo temporis acceſſu incrementum aſſumat, conſequens fieret in dies magis euadere ſalſum. quod falſiſſimum eſt. neque enim nunc ſalſius quàm olim fuit. nec ab initio

initio fuit falsum, quia hoc mixtione duntaxat fit. per hos autem philosophos nullum fuit mare,terra,&aqua permixtum.non igitur factum fuit mare per separationem. itaque neque mundus.

Secundò respondent ex Aristotelis placito,mundum esse æternum. at contra, nam vel habet effectorem,vel non. si concedatur primum, ergo mundus non est æternus, nullum enim quod factum est cum effectore suo coæuum est. quare hac ratione non esset factum, nunquam igitur factum, si aliquando factum non est. si detur secundum, sequitur mundum semper à se ipso fuisse. ridiculum autem est, finitum quippiam esse omnium entium primum. sanè finiri est aliquid pati: patiens autem quiddam posterius est alio quopiam. nullum igitur finitum primum. at mundus est quid finitum, vt patet; non igitur ab æterno fuit à se ipso. Algazel consimili modo argumentatus est aduersus Auerroem: si mundus est finitus, non habet potestatem nisi finitam. ergo & corruptibilis. quare habuit initium. cui argumento vt satisfaceret Auerrois, maximis se intricare difficultatibus coactus est. respondet enim sic,

Quan

quem modum in eo eſt etiam perpetua priuatio quietis, quia perpetuus ineſt habitus mouendi, ſicuti declaratur in duodecimo primæ philoſophiæ. Remanet igitur Algazelis argumentum, quod à Philopono accepit, integrum, ac validum, ſic. Cœlum eſt finitum, ergo nō à ſe. igitur habet principium. Addam Ariſtotelem ipſum in ſecundo de Generat. in primo de Cœlo, & alibi agnoſcere Deum mundi cauſam efficientem. ergo & per Ariſtotelis principia, mundus æternus non eſt. omne namque quod fit, ſua efficiente cauſa poſterius eſt. ſed ſubtilius rem expendamus nos, qui primis Philoſophiæ ſacris initiati, in Auerrois verba iurare coacti ſumus à Ioanne Bacconio Anglo Carmelitano, Auerroiſtarum Principe meritiſſimo, olim præceptore noſtro. Auerrois igitur in primo de Cœlo Ariſtotelis mentem ſic explicat. Non dicit, inquit, non eſſe generabile ſimpliciter: ſed hoc modo, quem vulgò dicimus: quippe & è contrario, & ſubiecto præexiſtente. Nam qui putant Cœlum eſſe primam cauſam, dicunt eſſe non generabile ſimpliciter. At non ſic ij, qui dicunt ipſum eſſe creatū à prima cauſa. Ad hunc modum ille. Igitur vult apud Ariſtotelem eſſe creatum à prima cauſa: quem ait, non negare in

eo generationem:sed nostratem hanc generationem,quæ fit & in subiecto, & è contrario.Quid aliud diceret Christianus? etenim hac ratione è nihilo factum esse intellexit. nam quod est generatum,neque generatum est à contrario, neque in subiecto: necesse est,è nihilo generatum esse. hoc autem non nisi ab infinito fieri potest. ergo à Deo. solus enim infinitus est.ergo Deus effector mundi etiam apud Aristotelem.

Quod verò ingerunt argumentum quasi inuictum,futurum fuisse, vt mutatione afficeretur Deus, si postquam non fecisset, faceret mundum, nullius est roboris, nam ex Aristotele in primo de Anima, Si faber cum ædificat,non alteratur, qui tamen habet potentiam primam, & secundam cum actu cõiunctam,quãtominus Deus, qui actus est? eius enim velle actio est. explico. mutatio sequitur ex nouitate, sed nihil est noui Deo in creatione mundi, nec mutationis igitur. minor probatur, quia Deus est omnia, & omnia ei sunt in actu, quæ nobis videntur in potentia, & quæ nobis fuerunt noua, illi semper fuerunt: quare mundus ei non fuit in potentia antequam fieret, quia existentia mundi,quæ nunc est,semper apud Deum in actu fuit.

Dices

Dices, nihil igitur noui creauit Deus, cum orbem produxit in tempore.

Respondent nostrates Theologi, rem habere essentiam, & existentiam, igitur in creatione rebus, quæ habebant essentiam in mente diuina, addita est existentia. at falsissimum est, quia Deus nihil creasset nisi accidens, nempè ipsam existentiam, quæ essentiæ accidens est. nihil sanè addit essentiæ, quod eam faciat non essentiam, aut plus quàm essentiam. hoc autem aduersatur definitioni creationis, est enim constitutio substantiæ ex nihilo: quod si existentia est diuersa substãtia ab essentia, iam essent duæ substantiæ. si accidens, Deus accidens creasset. si est eadem, nihil creasset. Auerrois sectatores ex Aristotele vnam putant. Dicendum igitur nobis est, non esse à Deo additam existentiam essentiæ, quæ erat in mente sua, ad hunc enim modum non creasset ex nihilo, sed ex se tanquam è materia, quod est impium. sed prompsit formas nouas, illis similes, non vniuocas simpliciter, sed analogas, quæ non erant nisi in eius voluntate. quas fecit vt existerent nouo modo contingenti: quare mutationem ponimus tantum in subsistenti.

Tertiò respondent ex crassa Democriti, & Epicuri imaginatione, res omnes productas esse non ab aliqua mente, sed à fortuita atomorum, seu minimorum corpusculorum concursione: sed contra: in casum namque omnia si referas, ordinem tollis. at ordinem in cœlestibus & mirum, & constantem esse manifestissimo constat experimento, quandoquidem solares eclypses multò ante ab Astronomis prædicuntur.

Quartam responsionem desumunt ex Alexandro, & Eudemo, Deum gubernare mundum, non tamen effecisse mundum. At si non fecit, ergo ab alio factum accepit vel mutuo, vel comodato, vel vi, vel emptione, vel deposito, vel locato, vel legitima successione, vel in vacuam venit possessionem, vel iussu tanquam minister, aut seruus à Iudice, vel ab hero. quæ omnia cum nugæ sint, non est asserendum mundum per se existere, aut extitisse olim, priusquam à Deo regeretur.

Vltimo respondent, Deum hæc omnia creasse, summaque prouidentia disposuisse. Cæterùm producta hac vniuersitate rerum, atque perfecta, terrestrium curam à se remouisse, & ablegasse. Hem? quid audio? laborem fortè, ac defatigationis molestias euitās Deus, aut aliis occupatus negotiis, partem

rerum

terum reliquit, quia totũ obire non poterat? an regimine res indigent duntaxat vt fiant, non vt effectæ conseruentur? ridiculum mehercle dictum. missum igitur faciamus.

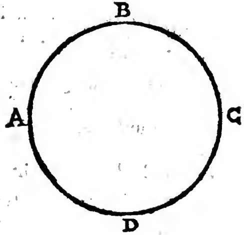
EXERCITATIO V.

Probat Numinis prouidentiam ex motu Cælorum.

CÆlestium corporum motus cùm à naturali ipsorum inclinatione non sit, ex diuina erit ordinatione. atqui illorum motiones ad horum inferiorum regimen ordinantur. inferiora igitur diuinæ ordinationi, ac prouidentiæ subiiciuntur: nam propter quod vnum quodque tale, & illud magis, vt dicitur in auth. multo magis. C. de sacrosanct. eccles.

Hieronymus Cardanus vir in literis tantus, & virtutis adeò spectatæ, vt perpauca ei defuerint ad perfectam scientiarũ omnium eruditionem, in libr. 17. de subtilit. cap. de Artibus fol. 708. existimat falsam esse maiorẽ propositionẽ quia sequeretur esse in natura corpus aliquod immobile naturaliter. At petita venia à subtilissimo viro, Cœlos naturali motu non moueri demonstro. quod mouetur, mouetur vt quiescat, non potest autem quiescere nisi in suo loco: non igitur

mouebitur à ſuo loco, ſi propter eius adeptionem motum iam eſt: ſi igitur Cœli pars mouetur puro motu naturali, in ſuo loco nõ eſt. & ſi eſt in ſuo loco, non mouebitur. at mouetur, ergo non eſt in ſuo loco. at in ſuo loco omnes ſunt Cœli partes, quare nõ mouerentur, vt proprium locum occuparent. neceſſe eſt igitur alio moueri motu, quàm puro motu naturali.

Ponatur cœli pars in A. in quo ſi non quieſcit, non is eſt eius locus. ergo ſit B. at in eo non quieſcit. neque enim in C. ſed it ad D. in quo neceſſario quieſcet. non enim ibit ad A. vnde diſceſſit. appeteret enim A. at non appetit, vnde diſceſſit. Præterea ſi omnes partes ſunt in loco. ſunt autem, quia totum

tum est in suo loco: nulla pars alius partis appeteret occupare locum:neque illæ discederent:quia sunt in suo loco.

Obiectioni si Cœlum nō mouetur motu naturali, est igitur in natura corpus aliquod immobile naturaliter.Respōdeo,aduerbium naturaliter posse duobus modis intelligi:aut à natura non cognoscente, vt à sua forma ignis: aut à natura nulla.hoc posterius falsū est:explico: Quæ corpora essent ad generationem comparata, iis motum dedit ad conueniendum ob compositionem, ac generationem. atque iccircò etiam conseruationis assignauit loca, è quibus euocarentur,& in quæ soluta reuerterent. ea fuerunt elementa. Corpus verò quod non pro materia statuendum fuit, sed actionibus destinandum, id non indiguit eo motu, qui ipsum duceret ad conuentum vllum, sed eo motu, quo tantum ageret. Itaque illi corpori toti quies, non motus attributa est. & cum quies sit perfectio vltima corporis naturalis, motus autem perfectio media, mouetur enim vt quiescat, & Cœlum non egeat perfectione, qua promoueat vt sit hoc quod non est; non est ei data forma naturalis ad mouendum vt perficiatur, sed forma volunta-

riæ intellectionis admouendum vt perficiat.

Negat insuper Cardanus minorem propositionem in lib. 2. de rerum variet. cap. 1. adeoque Cœlos duxit moueri propter se, non propter nostratia: prætendit rationem hanc. finis nobilior est his, quę ad illum sunt: at hæc inferiora Cœlo non sunt nobiliora, immò sunt veluti illius fex. Cœli igitur motus pro fine non habet sublunarium rerum conseruationem, sed propriam. Contrarium ego existimo verum, nam si propter se Cœli mouerentur, tenderent ad proprium terminum, in quo conquiescerent, vt videmus in sublunaribus, non autem ad motum, qui est quid imperfectum, vtpotè via ad terminum. Præterea nihil acquirunt noui propter se: etenim tantundem à centro distant mundi primi mobilis partes omnes. Amplius quæro à Cardano, cui rei facta est habitatio, & cibi, & alia? animalibus sanè. quis horũ omnium author? Deus. quis secundum Deum, & cum Deo? Cœli. quis Cœlos fecit? Deus. quod animal nobilissimum? homo. propter hominem ergo Cœlorum actiones. igitur & propter hominem Cœli ipsi. his rationibus accedat communis omnium Præceptoris autoritas. is in lib. de Cœl. expressis verbis edocet, Cœlorum motus ad hęc inferiora dirigi, & ordi

& ordinari. in 8. Phyſ. text. 12. hac de cauſa hominem Microcoſmon appellat. in 2. Phyſ. text. 24. *ſumus*, inquit, *nos quodam modo finis omnium.* & in primo ſupremæ philoſophiæ. ancillari, ait, homini quaſi ſeruam naturam. ſed ad hominem. docuiſti Cardane in tuis Aſtronomicis commentariis, à Cœlorum motibus actiones noſtras dependere. qui igitur fieri poteſt, vt illi nõ ſint propter nos? equidem ſi ad me illi non diriguntur, nec ipſum Martem in octaua domo (quod abſit) in mei ortu exiſtentem pertimeſcam. Præterea in l. de ſubtilit. 12. cap. de Hominis neceſſitate ita ſcribis. *Homo factus eſt, vt medius exiſtens, diuinis mortalia Connecteret.* nõ potuit homo eſſe medius niſi inter extrema. igitur extrema facta ſunt vt eſſet medius: propter medium igitur nempe hominem facta ſunt extrema, terra nimirum, & Cœlum.

Ad Cardani rationem. Cœlum nobilius eſt quàm noſtratia, propter hæc igitur id non eſt. nego antecedens. probat Cardanus, quia Cœli materia eſt incorruptibilis: noſtra verò corruptionem meditatur, data namque eſt ob tranſmutationem.

Fateor cum Ariſtot. in lib. 9. metaph. text. 17. & lib. 12. text. 10. Cœlum habere materiam, habet namque potẽtiam, quantitatem

insuper, & figuram. vbi quantitas est & figura, necesse est materiam subiectam esse: nego tamen Cœli materiam nostrati nobiliorem esse, nam vt exactissimè tradidimus in nostris philosophicis commentariis, Cœli materia diuersa non est à materia hominis, vel scarabæi. neque enim intelligo (profecto paulò tardiore, atque imbecilliore ingenio sum) quomodo materia vna ab alia diuersa sit, nisi per aduenientem formam, qua fit hoc aliquid. non enim τὸ εἶναι, sed τῷ εἶναι. variatur eius essentia. quod si Cœli materia immutabilis est: nostri quoque materia sua essentia perpetua est, atque immutabilis, nunquam enim corrumpitur ipsa, sed id, quod ex ipsa fit. illud verò censeo reiiciendum: Materiam meditari corruptionem. nihil enim prohibet in materiæ parte vna esse formam cum qualitatibus, quæ habent contrarium: & in alia parte formam sine vlla illarum qualitatum: non enim data fuit à Natura materia ob transmutationem ad generationem primò, & per se, vt vbicumque sit, ibi etiam sit generatio: sed ad subsistendum formæ corporeitatis in substantia, & recipiendum quantitatem, ac figuram: quãtitatem propter loci mutationem: figurã, proptereà quod omne corpus finitũ,
esse

esse & decuit,& debuit: nihil enim aliud est figura,quàm terminorũ dispositio. Corporis quidẽ superficies,superficiei linea,lineę punctum terminus est.figura verò illorum constitutio:ne quis de pũcto arguetur. nõ enim figuram constituit, sicut linea in superficie. nõ est igitur subtilis illa definitio, quæ communiter traditur: figura est, quæ terminis clauditur. nõ enim est in linea à punctis terminata. Hisce de causis primaria Dei cõsilio materia creata est: secundaria verò, ac minus nobili vtilitate propter generationem.

Sed scholasticorum caterua, perplebeia quidem apud me, licet senatoria apud alios, sic insurgit. Materia appetit formam,ergo & corruptionem.consecutio probatur,quia nõ potest desiderari finis, nisi ad hũc media necessaria exoptentur.mediũ verò pernecessariũ ad nouæ formæ cõsecutionem primæuæ corruptio est. O acutos homines: scholares meos doceo & subtilissimè, Materiam non appetere formas, nam appetitus dicit priuationem: materia autem omnes formas habet, hæ namque materiæ indiuiduatæ partes sunt materiæ primæ, quæ vna est. Præterea si tota materia sub omnibus formis est, non potest tota formas quærere: non igitur tota meditatur mutationem, sed pars

tantum

tantum hæc, aut illa. non est igitur toti essentialis meditatio, ergo neque parti, tota enim materia prima, quatenus materia prima est, nihil aliud est, quàm suæ partes. non igitur appetent partes mutationem. Ad hæc, materia semper aliqua forma informata est, quo igitur nouo consilio formam quæret? num formam abiiciet, vt formam quærat? haud tam vesana natura est. ex homine oriũtur vermes, at quis mentis compos dicere audebit, materiam primam appetere formã hominis exuere, vt fœtidissimi cadaueris delicias nancisceretur, è quibus indueret vermis & faciem, & formam? Quemadmodum illud quoque à veritate alienum est, materiam lapidis appetere aliam formam nobiliorem: ad hunc enim modum omnes materiæ excitarentur ad appetitionem formæ humanæ, vel cœlestis. id quod quam sit ridiculum, ne dum absurdum, non est difficile demonstrare. is enim appetitus esset frustrà. natura nihil frustrà ex Aristotele. Insuper, si materia appetit formam meliorem, appeteret vnam tãtum formam. at eam habet iam. est enim aliqua materiæ pars sub ea. at pars parti homogeneæ quomodo aduersatur? est enim materia prima vnum indiuiduum, sicuti v.g. ceræ massa, cuius pars alia candelæ formam

formam gerit,pars simulachri. alia pilæ, alia tesseræ. At pars à parte non differt essentia, ergo neque affectibus, qui essentiam sequuntur. igitur neque appetentia. quare vna pars non appetet alterius partis corruptionem :appeteret autem, si eius appeteret formam. Ad hæc appeteret omnium formarum ignobiliorum interitum: idque per se. non enim per se potest appetere habitum meliorem, nisi per se appetat priuationem deterioris.hæc enim est per se.homo non est asinus. Postremò videmus non esse verum euidentissimis Naturæ exemplis. ex asino vtilissimo nobis animali oriuntur crabrones:brutissima sanè res, & ab humani generis commoditatibus auersissima. ex homine vermes.appetebat mirifico appetitu materia prima scilicet exuere hominis formam nobilissimam, vt fætulenti cadaueris formam indueret. vtinam iidem isti dicant, vermem esse homine potiorem.Nugæ sunt hæ, inscitiæ soboles, alumnæ pertinaciæ, atque supinitatis.non est,dicimus nos,in materia iudicium ad formarum electionem. Qui materiam condidit, formasque illas condidit,voluit suę quamque cuique acquiescere.neque posuit appetitum in materia mutationis,sed perfectionis tantum. perficitut autem sub

quali

qualibet forma quælibet pars & tota sub omnibus. non est igitur ei opus mutatione: nihil enim potest vel amittere, vel recipere. Sed illæ nugæ in animis ociosorum disputatorum educatæ occalluere. hinc Peripateticorum, scholasticorumque errorem alterum patefaciã. Peripatetici in 9. metaph. text. 17. existimantes materiam esse potentiam contradictionis, omninò amouerunt à Cœlo, vt illud facerent sempiternum. Contra scholastici, qui ipsum, rectè sanè, crederent corruptibile, hac potissimùm de causa materiam attribuerunt. Vtrique profectò non necessario. nã materiæ sua est quidditas, qua est aliquid, & aliud ab aliis: quare subtilius inspectanti dici potest actio; non vt forma: sed vt est in sexto, ac septimo supernaturaliũ: actu enim esse dicitur quod est extra suas causas: id est, quod nõ habet causam, à qua futurum sit: sicut hyeme rosa: cuius esse est in sua plãta. habet enim materia differentiã, per quam materia est, & forma nõ est. quin acrius consideranti dicetur actus. manifestum enim est, & materiam à forma, & à materia formã aliquid accipere, vt ex vtraque fiat hoc aliquid, & per se vnum. alioqui sola ex forma vnum naturale cõficeretur. quippe forma antequã materiæ vniatur, non dum actu actus est, sed actus potentia, si est in agentis potestate. si

verò eſt vt in ſemine: actu quidem actus eſt ipſi materiæ ſuo modo,& materia illi ſuo itẽ modo: æquè enim deſinet eſſe forma hæc,ſi materia deſinit eſſe ſub ea:atqui materia deſinit eſſe materia hæc,ſi forma abeat.non eſt ergo materia in potentia ad ſuum eſſe,quod ipſa ſibi eſt per ſuã eſſentiam,ſed ad eſſe hoc tale,quod eſt ab alio. eſt enim vnum principium Naturæ cum alio, & ſub alio 1.phyſic. text.52.& pars compoſiti. 7. diuinæ ſcientiæ text. 2. & per ſe formarum fundamentum, primo eiuſdem tex.34.&ſubiectũ materialiũ ſubſtantiarum.5.phyſ.tex.17. & per ſe cauſa compoſiti.2.eiuſdẽ text.8.28. Potentia verò illa non eſt relatio,ſed abſoluta entitas. quas prętogatiuas aduerſus Auerroiſtarũ figmenta adduximus.Materia igitur non eſt potentia ad eſſe, & non eſſe rei, cuius eſt materia niſi in rebus corruptibilibus,in aliis verò deferat quantitatem,qualitates, motum, alioquin accidentia per ſe exiſterent ſine ſubiecto. Neque verum eſt quod ait Auerrois in lib.de ſubſtantia orbis, materiam eſſe ſubiectum contrariorum: quare & corruptionis: non enim omnium contrariorum neceſſario: ſed contrarietatis tantùm, quæ eſt ſecundùm vbi; quare neceſſario ponenda eſt in cœlo, quia in eo eſt: vnde, & quo:

Sic

Sic neque in noſtrati materia eſt potentia ad omnem contradictionem, non enim ad receptionem formarum materialium & immaterialium:ſed materialiũ tantum. Quamobrem nec materia cœleſtis habet accidentia, quæ ſint ad cõtrarietates:nõ enim quantitati aut figuræ quicquam eſt contrarium, & quod habet in eo cõtrarium, non eſt contrarium ad corruptionem, ſed ad perfectionem quippe motũ: Vnde,quo: Quod ſi quies eſſet motui cõtraria, ſanè aliquo modo contraria eſt: etiam alterum contrariorum in cœlo eſt:igitur Philoſophi non coacti ſuſtulerunt quod poterant non auferre. Theologi verò noſtri non rectè poſuerunt,quod nõ debuit poni neceſſariò. Etenim in 2.ſent. cũ metuerent illam obiectionem: Cœlum non habet contrarium, à quo corrumpatur: ita inſtiterunt, materiam in cœlo eſſe oportet, quia in ipſo eſſe oportet principium corruptionis: qui error maximus & duplex eſt. Primus quia omne ens ab alio,per ſe eſt corruptibile, etiamſi nullam habeat materiam, eſt enim finitum: non igitur ad cœli corruptionem arceſſenda materia fuit. licet enim non habeat contrarium, non tamen habet cauſam à ſe eſſendi, poteſt igitur à ſua natura non eſſe. At hoc in vniuerſis ac ſingulis

rebus

rebus principium eſt corruptibilitatis: Non autem contrarietas, quod enim actus purus non eſt, compoſitum aliquo modo eſt, Ergo & reſolubile. ſolus autem Deus purus, quare cum cœlum ſecundum Peripateticos ipſos ſit dependens, habet hoc ipſum principium diſſolutionis. Vnum enim ac ſolum neceſſarium ens, quod à ſe eſt. A Theologis igitur, apud quos Cœlum Dei nutu quod ex nihilo factum ſit, in nihilum redigendum aliquando eſt, ita vt ei nouum ſubeat cœlum, nõ neceſſario eſt appoſita materia, tanquam principium abolitionis: primum, quia cœlum nõ corrumpetur à contrario naturali, ſed nutu diuino. Deinde quod ſi materia ob id data ſit, & ob id corrumpatur: quid erit quod corrumpet materiam illam? ſanè materiæ nihil eſt contrarium. Incendio namque ipſa quoque conſumetur, quod cum futurum ſit alio quam noſtrati hoc igni, non enim nunc cœlum comburit, non fuit ponenda materia quæ ſuſciperet aliam formam. Omnia enim atque etiam ipſa materia, noua erunt. Plura hic à nobis adduci poſſent, ſed ſatis ſit oſtendiſſe materiæ nihil eſſe contrarium, materiam nõ meditari corruptionem, & per conſequens noſtratem materiam eſſe incorruptibilem prout cœli materia eſt. Nunc ad

C Carda

Cardanum cõuertamur,Cœlum eſt propter noſtratia, non hæc enim illo ſunt inferiora, conſtant enim eadem materia & illa incorruptibili quidem vtriſque. Corpus autẽ humanum etſi diſſoluitur,non eſt minus nobile quàm celeſte corpus, cùm ſit ſubiectum diuinæ ſubſtantiæ, quæ dicitur intellectus: Illud quidem anteit ſimplicitatis, loci, officiique prærogatiua;Hoc operoſius eſt,atque iſta ipſa conditione admirabilius. Quod ſi hominis, vt credimus, & ſperamus, cœlum futura ſedes eſt,etiam illi hominem anteponere nõ extimeſcã.Nec Cœli materia formæ dignitate primas ſibi vẽdicabit.Nam vt nonnulli putauerunt aliam formam habet cœlum qua cœlum eſt, & aliam formam qua mouetur,id eſt intelligentiam. Homo verò vnã ſolummodò formã,quippe intellectum, quo eſt id,quod eſt,quod homo nominatur: quare nobilior erit hominis materia propter informationem formæ nobilioris; ad hanc enim rationem, cœli forma nihil eſſet aliud, quàm forma corporis, quæ non poſſit illud mouere,mouetur enim hoc præſuppoſito ab intelligentia; quare cœli non obſoleſcunt, ſi propter hæc inferiora nobiliſſima orbem circumferunt, cumque illorum motum ad noſtri moderationem componi apertum fit,

neque

neque eis esse naturalem, vt probauimus, hinc Dei prouidentia circa inferiora hæc perspicuè satis intelligi cognoscique potest.

EXERCITATIO VI.

Probat diuinam prouidentiam ex oraculorum responsis.

LApideas Deorũ statuas, de futuris rerum successibus & euentibus, vaticinia quædam edidisse compluries apud historicos legimus. Illud autem Dei prouidentiam singularem circa hæc inferiora vel maximè demonstrat, Nam illa sæpius vt edita, sic facto ipso contigerunt, neque tamen naturaliter effecta esse quisquam ausit asseuerare, cùm naturæ longè excedant vires: ab aliqua ergo substantia supernaturali prædita facultate, cuius permissu illa edita fuerunt.

Nicolaus Macchiauellus Atheorũ facilè princeps in cõmentariis ad Titum Liuium, & in perniciosissimo libello de Principe vernaculo idiomate conscriptis, existimauit hæc omnia falsa esse, & à Principibus ad incautæ plebeculæ instructionẽ conficta, vt quam ratio non posset ad officium, religio-

ſaltem duceret;Pro hoc autem fine in rebus religionem concernentibus licitũ eſſe mentiri docuit etiam Socrates in 2. de Republ. & Scæuola,vt refert Aug. in lib. 4. de Ciuit. Dei cap.9.dicere cõſueuerat, Expedit in religione ciuitates falli, hinc tritum circumfertur adagium. Mundus vult decipi, decipiatur ergo.

At Macchiauello vnius Florentinæ Reipublicæ moderno hiſtorico nulla in hoc adhibenda eſt fides, cum pleni ſint omnes libri, plenæ omnium ſapientum voces, plena omnia tum Græcarum, tum Latinarum antiquitatum monumenta, quæ veriſſima doceant & indubitata oraculorum reſponſa. Deceptus eſt infœlix Atheus,quia nonnulla idolorum miracula fabuloſa aliquando potuit legiſſe, quare ex particulari contra Dialecticorum regulam vniuerſale intulit, omnia fuiſſe falſa : quæ propoſitio non habet conſecutionis probationem ſecundum formam,ab vno enim ad omnia non neceſſario concluditur.

Petrus Pomponatius Philoſophus acutiſſimus,in cuius corpus animã Auerrois commigraſſe Pythagoras iudicaſſet,in admirabili ſuo opuſculo de affectuum naturaliũ rerũ cauſis, vera fuiſſe conſitetur oraculorum

rum responsa, non tamen edita à Deo, vel à Dæmone, sed ab anima, & corpore cœli. Nam, inquit hic Mantuanus, cum intelligentia non sit corpus, neque virtus in corpore ex Aristot. in 8. Physic. & consequenter proprie non sit in loco, neque in subiecto, nihil vetat dicere illam fuisse in statua Idoli; Ibique facillime potuisse mediante corpore cœli (cœlum namque est instrumẽtum vniuersale intelligentiarum) per os Idoli vocem emittere, prout Tibicen per tubam sonum edit: Nam si ex Christianorum sententia Dęmon potuit id efficere, cur non supernæ mentes immateriales cœlorum motrices? cum plus virtutis non sit in illo, quam in his ad oraculum siue idolum inflandum & mouendum. Cæterum vocem illam ab intelligẽtia vna cum corpore cœli formatam, & per os Idoli emissam, verè futúra prædixisse, mirum non est, quando Amandinus lapis ex Alberto in 2. mineral. prophetiam, & interpretationem signorum, & ænigmatum gestanti confert, Quiritia lapis secretorum est proditor. Silenitem diuinationi inseruire sub prima luna probatum est, inquit Albertus. Has autem virtutes syderum influxibus illi conceperunt; Quod si tantum communicat lapidibus cœlum, quidni vna

cum sua dilectissima amasia vnitum, id est, intelligentia, idem aut longè maius in statua Idoli posse credimus effecisse? Haly Abenzagel ex syderũ sibi cognita positione prædixit infantem natum statim vaticinaturum, & ita euenit: nam ab ortu suo 24. horis post locutus est, mortem suã prænuncians & finẽ ad quẽ natus erat, patri scilicet vt imminentes familiæ calamitates denunciaret, vt refert idem Abenzagel cap. 7. 5. part. Conciliator in expositione 27. problem. & Iunctinus in defensione bonorum Astrologorum fol. par. 20. ex impressione Francofordiana.

Abundè admodum, ac luculẽter aduersus Pomponatium disputauimus in Apologia pro Mosayca, & Christiana Lege aduersus Physicos, Astronomos, & Politicos. Nunc igitur satis erit adductis rationib. satisfacere.

Primæ, intelligẽtia propriè non est in loco, potuit ergo esse in Idolo. Respondeo falsam esse consecutionem, etsi enim intelligentia in loco non est sicuti corpus, cuius extrema complent vacuum corporis continentis. Attamen cum sit ens finitum, necesse est vt sit in aliquo vbi, vel in cœlo Iouis, vel Veneris. Atque ita quæro, intelligentia quæ mouebat cœlum Iouis nempè Iachiel, ex Cardani sententia, quomodo potuit esse in statua Idoli per

per operationem ne, an per definitionem? Primam partem cõcedere eſt perabſurdum; quia ſi intelligentia eſſet in ſuo vbi per operationem, non poſſet in eodem vbi aliam exercere operationem; ſed variata operatione, variaretur vbi. At hypotheſis non variat, quia ſine vllo motu ſui ſecundum, vbi, multas poteſt exercere operationes, neque poſſet mutare, vbi, niſi mutaret operationem. multominus definitiuè fuit intelligentia in Idolo, quippé vt ſic nõ fuiſſet in ſuo cœlo, nã per definitionẽ intelligẽtia ibi eſt, hic nõ eſt.

Secundæ rationi. lapides inſtillatam quaſi habent virtutem à ſyderibus futura prænoſcendi, tanto magis & ipſa ſydera. Reſpondeo falsũ eſſe antecedens, innititur enim putrido fundamento, quippè Albertino teſtimonio, quod reiiciendũ ducimus, cũ in lapidũ proprietatibus recenſendis quã plurimis ſcateat erroribus. Nã vt multa conſulto prætercam, quoties perfricta fronte affirmat adamãtem ferro perfringi non poſſe, cum tamen malleolo in Scobem redigatur: Chryſtallo tamẽ paulò durior eſt, vt ex Card. in l. 7. de ſubt. c. de lapid. fol. 233. nos edocti, cùm eſſemus Antuerpiæ periculum fecimus. Et Lutetiæ Iuuenem quendam inuenimus, qui Albertinis coniecturis adhærefcens dictos lapides

maximis coemit ſumptibus, ſed tanta tamque inanis pecuniarum profuſio in nullum aliud ei ceſſit emolumentum, quam in ſeipſius ludibrium, adeoque in Scaligeri conceſſi ſententiam, vt plus virtutis ineſſe putem vni pulici, quam omnibus iis, qui vulgo pretioſi habentur, lapidibus: falſum eſſe probans certis demonſtrationibus, antiquum circulatorum prouerbium, Virtus in Verbis, & in lapidibus: Nam nec ipſa verba quantumuis magica ex Trithemij Steganographia, & Agrippinis excantationibus deſumptra vim aliam habent, quam immutandi auditum,

Tertiæ rationi, Haly ex Syderibus denunciauit puerum natum prophetarum, propheciam igitur aſtra conferunt.

Reſpondeo negando cõſequentiam, pueri namque prophetia fuit in aſtris tanquam in ſigno, non tanquam in cauſa. Veſtigemus verò veritatem ex ipſis Aſtrologorum confeſſionibus. Albertus magnus in ſuo ſpeculo aſtronomico de libris licitis cap. 11. ait, *Iam ſcimus quod ſigno virginis aſcendente natus eſt Dominus Ieſus Chriſtus, non quia ſubiaceret ſtellarum motibus, qui creauerat & ipſas ſtellas, ſed quia cum extenderet cælum ſicut pellem, formans librum vniuerſitatis, dedignareturque opus facecere*

cere incompletum, noluit literis eius deesse, & eis quæ secundum prouidentiã in lib. æternitatis sunt, elegantissimũ illud, antequam de Virgine nasceretur, vt per hoc innueretur homo naturalis, & Deus, qui non naturaliter nascebatur, non quod cœli figura esset causa, vt sic nasceretur, sed potius significatio; immò ipse erat causa, quare modus admirandæ suæ Natiuitatis per cælum significaretur. Hieronymus Cardanus, cui multum debet Astrologorũ nobilissima Resp. in lib. 4. de subtil. cap. de luce & lumine, cum dixisset post Cometæ apparitionem Principum mortem, legum mutationem consequi, subdidit: *& cometes horum potest esse signum, causa vero minime.* Ita & ego dico pueri prophetiam fuisse in cœlo non tanquam in causa, sed signo duntaxat. Quarè potuit Haly peritissimus Astronomus ex astro Veneris bene disposito facillime illud coniicere. Illud autem obiter adnotemus, Naturale, non miraculosum opus esse, vt puerulus recens natus loquatur, nam cum sermo linguæ robore & intelligentia constet: hæc autem cum illò adueniat prius plerisque, hinc fit, vt mirum videatur, loqui puerum intelligentia nõdum absoluta, Attamen si linguæ robur prius perficiatur, cum homini à natura insita sit ipsa vis loquendi, quidnam officiat quo minus

C 5 audi

audita non intellecta ad instar picæ, aut psittaci effutiat, vel intellecta iam nixu quodam spirituum, atque concursu ad linguam proferat?

EXERCITATIO VII.

Ex responsis Sybyllinis prouidentiam Aeterni Numinis confirmat.

FVturos euentus sybyllæ pronunciabant, idque non ex Ephemeridũ contemplatione, multominus ex interrogationũ scientia, quam professus est Albumazar. Diuino igitur ac supernaturali afflatu permotæ id præstabant; quare fatendum est sanè, à cælesti aliquo numine regi hæc nostratia atque temperari. Innuit hoc arg. Arist. in lib. 2. ad Eudemium. Plut. in lib. Cur oracula esse desierint: respondet falsam esse cõsecutionem, vtpotè non ex integra partium enumeratione illatam. Quare diuinandi potestatem in vim terræ transfert, in vaporem scilicet antri Delphici, vbi sybyllæ responsa dabant: probat, quia cum Apollinis antri vapor ab initio violentior esset, maiori cum impetu ad futurorum prædictionem vatis animum impellebat: quare tunc temporis oraculorũ responsa carminibus edebantur, cùm autem vaporis vis impetus paulatim diminueretur,

impe

impetus quoque erat remiſſior, hinc ſoluta oratione futura prædicebantur, cumque vis illa exhauriretur penitus, oracula quoque deſinebãt. Vapor autem quod prædicere cogat, & carmina condere, probat Plut: Nam id vini vapor efficit, & terræ igitur. Nam vt ex vino impetus, ita ex terra exhalatio inceſſit animum.

Super hac quæſtione abundè admodum diſſeruimus in noſtra Apologia pro Mos. & Chriſt. Lege. Concedamus nunc terreſtrem illum vaporem potuiſſe cogere ad carmina, non tamen ad futurorum euentuum prædictionem, quam Sybyllæ cum ſumma omnium admirabilitate edebant.

Hieron. Cardanus. in lib. 14. de rerum variet. c. 68. Sybyllinas prophetias tribus adſcribit cauſis, vi terræ, vi cœleſti in puella, & vi cœleſti in antro, vis terræ vatis mentem agitabat: nam cùm in antri penetralia ingrediebatur, vapor ille in exſtaſim rapiebat vigilantem. Exſtaſis autem vigilanti, etiamſi caſu contingat, futura oſtendit quamplurima, in quorum veritatem Sybyllæ mens cœleſti eleuata vi dirigebatur. Per vim autem cœleſtem intelligit ſydereos influxus Sybyllæ, & antro prædominantes, Veneris ſcilicet aſtrum cum Sole atque Saturno.

Philoſophi

Philoſophi ita Cardano obiicerent, quomodo noſti in Sybyllarum geneſi Veneris aſtrum bene fuiſſe collocatũ? quis Sybyllarum ephemerides tibi detulit? ex ipſarum virginitate reſpõdet Cardanus id deprehendo: at quot millia virginum in monaſteriis virginitatem cuſtodiunt, nec tamen prophetizant? Adhęc, quid habet aſtrum Veneris, vt ſybyllæ debeat futura oſtendere? quomodo id continget, cum omnis noſtra cognitio ex connexis fiat, & præcedentibus cognitis, vt Ariſt. in Analyticis ſcripſit: & qui fieri poteſt, vt aſtra, cum ipſamet neſciant, nos, quę ignorent, edoceant? Sed mittamus hæc philoſophica ſophiſmata, & ex Aſtrologia Cardani inſcitiam, Ptolomeo cõmuni omnium præceptore, detegamus. Errat, errat ſane Cardanus, dum Mercurij & Lunæ nullã facit mentionem, cum Ptol. de aſtr. Iud. lib. 3. cap. de monſtris tex. 20. dicat *Mercurius oraculorum & ſomniorum interpretes creat*, & lib. 4. cap. 4. tex. 18. inquit. *Rurſus ſi luna propoſitum locum gubernet, à congreſſu cum Sole properans cũ Mercurio, in Tauro, Cancro, & Capricorno, vates facit, ſacrificos per peluim diuinantes. In ſagittario & piſcibus ex mortuis vaticinãtes, & dæmonum prouocatores: in Virgine & Scorpione Magos, Aſtrologos, futurorũ cõſultos, præſcita edoctos: in Libra, Ariete,*

& Leo

& Leone diuinitus furore correptos ex somniis coniectantes,coniuros,id est, adiuratores. Quo in loco Card. Ptolomæi mentem sic explicat. *Intentio Ptolomæi est dicere, quod luna est causa " diuinationis, cum quatuor habuerit conditiones. " Prima vt egrediatur solis radios, appareatq; iam " tũ.Secunda,vt ad Mercuriũ vadat; manifestum " autem est occidentalem debere esse Mercurium. " Tertia,vt luna præsit cœli medio,vel loco planetæ " opificium significantis. Quarta vt sit in signis " conuenientibus, nec ex his putat aliquod non esse " præter Geminos & Aquarium. Igitur lunam di- " uinationum esse parentem certo dedicimus expe- " riemnto. Cur vero author sit diuinationis,multæ " sunt causæ.Est enim multiformis,& vi continens " omnium stellarum vires, & nocturno tempore " præest, & per se phanaticos significat. Nec vero " solum cum hæc omnia affuerint, diuinationis " causa erit,sed licet ex his vnum etiam deficiat.In " Tauro igitur proprie facit vates, quia Venus oc- " cultam facit diuinationem,& in Tauro Venus & " luna gaudent. In Cancro quod aqueum sit signũ, " per aquam, in eo autem luna & Iupiter domi- " nantur; à beneficiis autem diuinatio procedit. " Rursus in Virgine quod ibi Mercurius sedẽ suam " habeat,& luna gaudeat, nobiliorem diuinandi " scientiam significant Planetæ.* Cum igitur ex " tua & Ptolomæi opinione Mercurius & luna ad

na ad diuinationem conferant, quid quod de his in lib. de rer. variet. ne minimam quidem fecisti mentionẽ? sed solius Veeneris astro, Saturni & Solis id tibi placuit totũ adscribere. Miror etiam Iouem & Martem quare Apollinis templo prædominari non dixeris, cùm hoc vel ex reuerentia & sacrificiis conieciss e debebas. At excusatum te habeo. Nam lib.4. in Ptolo.t.16. fol.686. adiungendum putasti sine vlla tamen iudicij mica. *Mixtio* (inquis) *Saturni cum venere facit diuinatores, & vt suprà visum est vetitis, & damnosis artibus deditos. Cum Ioue autem, cum duæ benefica vincant, fœlices faciũt satis, vnde augures, & sacrificos. nullum enim genus hominum fœlicius aut magis honoratum in quauis lege sacerdotibus exstitit. Hi igitur à Ioue, Venere, & Marte significantur. De Ioue quidem & Venere causa clara est, quod & diuitias, & reuerentiam, & securitatem, & opinionem significent diuinitatis: vnde malè fecerunt qui Saturnum illis permiscuerunt, vnde paupertas & contemptus, quamobrem nullus ordo talis perpetuus, sed omnes eò diuturniores quò potentiores. Nam in talium constitutione benefica plurimum potuerunt. Sed de Marte causa est sacrificiũ & mactatio animaliũ, & nũc loco eorũ, funera hominum curant.* Quàm absurda hæc sint, & incõgrua, vel is etiã qui à limine dun-

taxat Aſtrologiã ſalutarit,intelligat. Negas Ordinẽ,ſeu Religionẽ pauperẽ, diuturnam, cùm tamẽ Chriſtiana religio pauperrima ab initio fuerit,quare tu ipſe in Chriſti geniture expoſitione quę habetur in Ptol.de Aſtr. Iud.l.2.c.9.t. 54. fol. 374. hæc habes verba. *Cúmque ſors eſſet ſub terra in finibus Saturni deſolata,ſignificauit paupertatẽ,vnde de ſeipſo dixit filius ho.nõ habet vnde reclinet caput ſuũ:*perpetuo tamen ex Euãgelica veritate, lõgiſſimo autem temporis ſpatio ſecundum Aſtrologorum figmenta duratura eſt.Nam fol.366. inquis;*Eſt Geneſis Domini noſtri Ieſu Chriſti,* " *in qua tot videbis & tãta mirabilia,vt iudices,* " *etſi naturalibus rationibus ſolummodo inſiſtendum eſſet, Chriſti Natiuitatem fuiſſe admirabilem, naturámq; illi tribuiſſe quantum concurſu* " *omniũ cælorũ excogitari poterat. Et naturaliter* " *legẽ noſtrã eſſe legẽ pietatis,Iuſtitiæ,Fidei,Simplicitatis,Charitatis,optimeque inſtitutã,nullũque habiturã finem,niſi poſt reditum Eccliptica-* " *rũ, in quo fiet nouus ſtatus vniuerſi:*in die ſcilicet Iudicij vniuerſalis nobis tua pace exponere liceat. Aſſeris inſuper Religiones eò diuturniores,quò potentiores,quod falſiſſimum eſt,potẽtiſſima ſanè fuit Arrij hæreſis: graſſabatur.n.per omnes mũdi partes; ita vt Hieron. dixerit. Totus mundus factus eſt Arrian⁹.Sola Petri Sedes,à Chriſto fundata

ſuper firmam petram, aduerſus quam portæ inferi præualere non poſſunt,ab huiuſce hæreſis lue intacta remanſit: vix autem ducentis annis dominata eſt, quin imò vno quaſi arietata impetu concidit, exciſaque eſt, vt ne nunc quidem vel parietinæ vllæ, vel rudera, vel ne ipſius quidem ſuperbiſſimi,ſceleratiſſimique fundatoris (Deo ſit laus) nomen ſuperſit:ſed ad rem propius.

Cur in Sybyllarum Geneſi Aſtrum Veneris cum Saturno adiungis? nonne in Ptol. in lib.3.de Aſtr.iud.c.16.text.83. hæc pellegiſti verba? *Veneris ſtella Deorũ prædictionibus,& oraculis vitia quodammodo elegantia,plauſibiliaq; efficit, morbos diuinitus petitis curationibus mitigabiles; At ſi cum illa congreſſus ſit Saturnus, nõ ſine ignominioſa pœna,& vulgo nota.* at huius ignominiæ pœna publica inflicta ſybyllis nõ fuit, Non igitur Saturnus cõgreſſus eſt cum Venere iuxta tuam poſitionem.

Ad hæc cur aſſeris benigna fuiſſe ſydera: in ſybyllarum ortu? quia diuinationem eis contulerunt,reſpondes:imo ex hoc ipſo maleuola fuiſſe dicendum putem. Audi Ptol.in lib.3.tex.78. *At ſi maleficæ in orientali angulo conſiſtunt,beneficis ad occaſum repulſis,incurabilia iuxta, ac illuſtria, maximeq; omnibus inuulgata mala afferunt, epilepticis continuitatem morbi,*

vocife

vociferationes, & mortis sæpè terrores iniiciunt, ad insaniam & stuporem adducunt, in Domesticos incoërcitam licentiam, denudationem crebram, & blasphemias, eisque cognata. Ad Dæmonoplexiam, aut cerebri auiditatem bacchantium, (hoc enim verbo vtitur Virg. lib. 6. cũ de Sybilla loquitur) *cõsuetudinem, occulta passim prodẽdi morem, verberationes, & his similia adiiciunt. Peculiariter verò ex locis quæ figurationem comprehendunt, Solis & Martis loca ad insaniã efficacia imprimis sunt. Iouis & Mercurij ad Comitiales. Veneris ad Numinis afflatus, & arcanorum reuelationes. Saturni & Lunæ ad humorum copiam, ac Dæmonoplexias, id est, Dæmonum vexationes.* Fabellæ hæ sunt: Cardani tamen Astronomi inscitiam redarguũt. Hallucinaris etiam & grauissimè cum Solem Sybillarum quasi Rectorem & moderatorem constituis. Nam ex antri humore frigidissimo Sybillarum mentem eleuari supra asserebas. At respõdet Cardanus. Furore corripiebantur Sybillæ, ob Solis igitur calorem. Imo Martis, vt tu postea fateris non inuitus lib. 4. de Astro. Iud. in Ptol. tex. 18. in fine. *Diuinãt tamen quãdoque propter vim Lunæ, & Veneris, in eo, & opposito signo, (Cancro scilicet & Capricorno.) Sed in Libra facit (scilicet Luna) eos, qui ex somniis diuinant propter vim Saturni, & Veneris contrariam. In Ariete autem*

D *furo*

furore correptos ob vim Martis, Sicut in Leone exorcistas ob Solis potētiā, quæ natura Lunæ aduersatur. Ideò Luna Dæmonis, Sol exorcistæ vim habet. Exorcistæ non erant Sybyllæ, nec Soli subjectæ igitur. Quare cum tam varia támq; pugnatia adducat Cardanus, irridendus potius quàm refellēdus, & Sybillina respōsa maiori & digniori principio adscribat necesse est.

EXERCITATIO VIII.

Comprobat Dei prouidentiam ex vetustæ, & nouæ Legis miraculis.

ARgumentū è miraculis desumptum, Dei prouidētiam tam dilucidè probat, vt inductione longa facilè possimus supersedere: sed quid ad hoc Athei respondeāt, inuestigandum nobis est, Cum nulli hactenus id aggressi sint operis: placuit.n. nobis noua seligere omnia, vt cordatus Lector æquè poterit æstimare.

Nicolaus Macchiauellus facili negotio hanc absoluit quæstionem, existimat miracula excogitari, & confingi à Principibus ad subditorum informationem, & à Sacerdotibus ad lucri, honorisve aucupium.

At putridum hoc mendaciū est, vt ex tuo ipsius ore patefaciam serue nequam, in libello de principe, asseris Christianā religionem politico regimini aduersari, nam exanimat

hominum animos ob inferrorum timores, emasculat vires ob ieiunia, imbelles omninò efficit homines, dum à vindicta remouet, & incruento sacrificio vtitur, non igitur Politicus Princeps legem hanc intentioni, propositoque suo omnino contrariã miraculis cupiat, & prodigiis stabilitam. multo minus Sacerdotes Christi vicem in terris gerentes miraculorum meditãtur nundinas. Nam in Commentariis ad Tit. Liuium in cap. vbi asseris in Regni, & Reip. scitissimo, æquissimóque regimine ad primæuas sanctiones reduci cuncta debere. Exemplum affers Beatorum Frãcisci, ac Dominici, qui Christianam religionem quasi collapsam (at quomodo id fieri potest si à Christo supra firmã petram ædificata est) ab interitu vindicarũt, dum ad fundationis primordia reduxerunt, ad paupertatis. s. & humilitatis prædicationẽ, obseruationemq; quẽadmodũ à Christo sumpsit exordium. Audi nunc Nicolae, per te fideles isti paupertatem professi sunt & humilitatẽ, non igitur lucri, honorisq; causa miracula confinxerunt. At cõplurimis miraculis Sanctissimos hosce viros inclaruisse luculẽtissimo, certissimoq; Ecclesiasticæ historiæ testimonio comprobatum est. Falsa ergo tua positio, auaritiæ, superbiæq; causa à Sacerdotibus miracula excogitari. D 2

Petrus Pōponatius in opuſculo de affect. rerum nat.cauſ. Baſileæ impreſſo, vera eſſe dicit vtriuſq; legis miracula. Eorum tamen cauſam effectricē putat eſſe vel Sydera, vel Imaginationem noſtram. Sydera quidem, nā vniuerſi ordinē, ac regimen cum intendant, & religionū quoque inſtitutiones, à quibus omnis emanat ordo. Verùm quia Gētes nouo Legiſlatori non crederēt, niſi & miracula ipſum operantem intuerentur: idcircò cunctas virtutes, ac facultates, quas ipſa Sydera ſeiunctim impartiuntur animalibus, herbis, & lapidibus, in vnum colligunt, & nouo Legiſlatori conferunt, qui tanto donorum cœleſtium comitatu circumſeptus, & communitus, quamplurima conficiet admirabilia. Nam ſi poteſt præſtare illa Diabolus, & hic igitur nouæ legis Sydereus auctor. Conſecutio probatur. Nam ex Diui Aug. Sententia, nullum pręſtat mirabile Sathanas, niſi actiua paſſiuis applicando, quod aliud nō eſt, quàm patientis ſenſus alterare, phantaſiam commouere, & herbarum ſuccos efficaciſſimos ſibi optimè notos ex diſiunctiſſimis terrarum partibus confeſtim allatos ſubjecto applicare. hæc autem omnia, & longè maiora vi ſyderum nouus Legifer præſtare poterit. Adducit complura exempla, quæ referre non licet religionis gratia. Con

Consentit Hieronymus Cardanus, qui ab astris legum ducit originem, in lib. de supplemento Alman. cap. 22. Ita loquitur. (ô os impudentissimum, ô linguam execrandam, ô Sermones inquinatissimos, ô voces detestandas.) *Lex Iudaica, inquit, est à Saturno, vel eius stella, vel potius vtroque: Christiana à Ioue & Mercurio: Mahometica à Sole & Marte æqualiter dominantibus, vnde iustitiã seruat rigidissimam cum impietate & crudelitate inaudita. Idololatria à Luna & Marte. Soluitur autem vnaquæque lex à suo contrario, Saturnum debellat Iupiter authoritate, & Mercurius ratione. Iouem, & Mercurium debellat Mars, non audiens rationes, & sæuiens contra authoritatem. Martem & Solem debellant Saturnus, & Venus, hæc lasciuia, ille dolis. Martem & Lunam debellant Sol & Iupiter authoritate, dignitate, & veritate.* Deinde concludit: *ob hoc Christiani erigite capita, qui potest capere, capiat.* Et in lib. centum genit. Gent. 8. quæ est Francisci Gallorũ Regis inquit, *Christianam legem fouet igneus Trigonus, Mahometis aqueus, vnde à 150. annis circiter secta illa inualuit: fundata enim est post Saturni Iouisque congressum in Scorpione factum in anno 630. annis autem post mundum quatuor legem promulgauit, vel ut quidam volunt promulgata est anno 619. coniunctio autem præcesserat in anno 610. in piscibus. Porrò*

Christianam legem præcessit eodem anno promulgationis magna coniunctio in Leone Christũ exorientem sex annis, exoriẽtem autẽ Mahometum in initio Cancri, Anno Domini 590. non maxima, sed magna tamen coniunctio. In Ptol. de Astro. Iud. lib. 2. tex. 17. *Affligẽtur autẽ leges maximè vt in trigonis oppositis coniunctiones maximæ fuerint. Est Trigonus Christianæ Aries, Leo, Sagittarius, & eius Dominus Iupiter, quia Sol communis. Idololatriæ Taurus, Virgo, Capricornus, & eius Dominus Venus. Nam Luna communis est. Iudaicæ, Gemini, Libra, Aquârius, & eius Dominus Saturnus, nam̃ Mercurius communis est, quia omnibus fauet, & ideò posteriores Legem Iudaicam non deserunt, sed recipiũt, quia Mercurius, quo omnes Leges indigẽt, propriè dominatur trigono Iudæorum. Ideò decreta eius Legis tanquam fundamenta ab aliis recipiuntur. Trigonus autem Cãcri, Scorpionis, & Piscium Mahometicæ præest; nã Mars Religioni illi dominatur, & initium dedit coniunctio media anno* Christi 591. *in* Cancro, *quæ postmodum perseuerauit vsque ad annum* 789. *in signis Aqueis. Nemini autem dubium est, quod Mahometes natus est intra hos terminos, legémq; ipsam promulgauit.* Christus *quoque natus est post sex annos à coniunctione maxima in Ariete, promulgauítque legem ea coniunctione in Trigono Arietis,* Leonis, *& Sagittarij vigente. Itaque tum ab origine temporis*

poris, tum regionum vbi cæperunt, tum moribus, patet hos trigonos, hos Planetas Legibus *illis præesse easque moderari. Aduersantur autem trigoni prout Planetæ. Trigonus quidem Arietis Trigono* Cancri, *quia Mars & Iupiter inimici sunt, & maximè potentes ambo, ideoque diuturnum bellum. Similiter Trigonus Tauri trigono Geminorum, quia Venus & Saturnus inimicissimi, sed ambo debiles tamen. Vnaquæque etiam lex, maximè posterior alias destruit,*in tex. 19. fol. 284. Consimiles absurdissimas complures recitat fabellas. Lex *nostra & Seruator ipse sub Arietis coniunctione superiorum natus est, & ipsa* Lex *orta.* C*æpit enim duodecimo* C*hristus anno disputare. Promulgata verò sub coniunctione superiorum in Sagittario in regione Arieti subiecta. & nunc mediorum triangulorum vis maior cùm sit in extremo opposito, viget in Gallia, Italia, Britannia, Sicilia, Germania, Hispaniaque, quæ omnes trigono illi Arietis externo subiiciuntur. Rursus* Lex *ipsius Mahometis sub aqueo trigono fundata est, & in illius quadrante, in Arabia sub Aquario promulgata in medio Trigono, confirmata autem magis in Armenia, Hircania, Mattiane, Bactra,* C*asperia, Setica, Sauromatibus, Oxiane,* L*ogdiane. Demum propter concursum aquei trigoni, qui in quadrante quarto viget, promulgata est etiã in Numidia,* C*arthagine,*

 Affrica

Africa, Phyzania, Nasamonitis, Garamātibus, Mauris, Getulis, Metagonitis, Bithyniis, Colchis, Syria, Cappadocia, Lydia, Cumagene, Cilicia, Pamphylia: Arabiæ autem adiacet Aegyptus, Cyrenaica, Aethiopia, Media: constat & Scythicam gentem in extremo trianguli quadrantis tertij vltimam futuram, quæ nomen Mahometis relinquat: Sicut & Hispaniam & adiacentes regiones, vt dixi, legem Christi. Hæc tam subtilia sunt, si causam diuersitatis intelliges, quoniam illa maior est, cuius quadrans consentit cum tempore promulgationis, quadrans enim duos habet trigonos, & duo trigoni duobus trigonis respondent mutuò sibi inuicem oppositis. Ista firmior cuius trigonus consentit cum tempore promulgationis. Schismata quoque & hæreses ad Astra refert. De Schismate Anglicano sub Henrico octauo, in tex. 54. fol. 347. Ita loquitur. *Cometes à deliquio distinctus, Martis, ac Mercurij furentium damna significat. Itaque & Iouius bona quædam immista habebit, veluti ventos salutares pluribus atque fæcundos. Verùm & cum hoc dissidia Sacerdotum in religione Christiana, prælia, non diuturna bella, abscessus & febres acutas. Talem fuisse eum qui visus est anno 1533. in Ariete sub Septentrionali parte Galaxie credendum est; Nam Iupiter Legem Christianam, Aries Britanniam, Mars & Mercurius significauerunt dissidium & permutationem, quæ*

facta

facta est post triennium in tota illa Prouincia, iubente Rege illorum Henrico octauo. Lutheranam quoque hæresem ad sydera, nempe ad Venerem in Spica Virginis refert in lib. centum genit. genit. XI. quæ Martini Lutheri est.

O sacrilegam doctrinam,& ex hominum consortio eliminandam: ô impietatem nefariam, & post homines natos inauditam? Prophetarum vaticinia, Christianam religionem à Deo institutam, à Deo miraculis confirmatam ad fabulosam & commentitiam Arietis coniunctionem referre. *ex Cardan. in Ptolom. de Astror. iud. lib. 2. tex. 54. in præfat. ad Christi natiuitatem fol. 362. Arietis octauæ sphæra cum capite Arietis nonæ coniunctio nõ fit nisi in 36. millia annorum spatio, & etiam sunt qui dicant in 49. millia.* Non igitur ex hac coniunctione, vt ibidem voluit Cardan. Christi lex exorta est, cum ex Sacra Hebræorum historia 6822. anni ab orbe condito præcesserint: Sed efficiamus vt Diabolica hæc Pomponatij, & Cardani moles suomet onere corruat. Affirmat ille Sydera causam esse nouarum legum, Mosaicæ præcipuè & Christianæ. At quomodo hæ Leges à Syderibus ortum ducunt, cùm Syderum cultum omninò abrogent,

Ef.47. & Gal.4. Suntne adeò vesana Sydera, vt aduersus semetipsa Legem condant? quomodo pro vniuersi bono ab astris religiones instituuntur, cùm tam diuersæ sint? Vnde oriuntur contentiones & cædes Ad hæc, quomodo nouo Legislatori ab Astris cōfertur facultas miracula operandi? Si Mahometes nouā legem instituit sub Marte & Sole, absque vllis miraculis & signis Consimiliter & Hæretici à Catholica Ecclesia deficientes noua sine vllis miraculis dogmata confingunt, nisi viuos occidendo, vt de Caluino certum est; Hallucinatur etiam Pomponatius dum herbarum viribus miracula edi posse credit, quando in nostra religione mortuos quamplurimos à Sanctis viris ad vitam reuocatos fuisse legimus, quod herbarum succi præstare nullo modo possunt; neque Diabolus ex nostra sententia miracula operari vllatenus valet: sed illusiones tantummodò mendaciis, dolisque refertissimas, vt scribit Apostolus.

Sed ad Cardanum veniamus, *Lex iudaica*, (inquit) *à Saturno est*, cur omisisti Mercurium? Sanè in Ptol. de Astr. Iud. lib. 2. tex. 17. fol. 278. ita loqueris. *Leges omnes in medio habitabilis promulgantur, & ex illo in extrema*

extrema perueniunt, quia Mercurius Dominus est eius partis, scilicet mediæ, vt declaratum est. Leges autem multis verbis indigent & rationibus, & mendaciis, etiamsi oportuerit, & volubilitate cerebri, quæ omnia à Mercurio significantur. Nihilominus Mercurius per se non potest dare legẽ, sed socius fit Saturno & dat legem Iudæorum, quæ est durissima, & fœdissima, & plena mendaciis, & abominatione, cum auaritia, & vsura, diuortio, & connubiis illicitis, & lepra, & immunditia gentis, in text. 17. fol. 279. *Lex Iudaica ortum habuit ab oriente, quia Saturnus orienti præest*, immo occidenti vt asseris aliàs, (& congruentius hoc crediderim) in tex. 18. fol. 282. ita loquitur, *Iudaica* Lex *Mercurium Saturno adiungit, vnde ipsi maximè sunt industrij, loquaces, & miseri, & parandæ rei pecuniariæ dediti. Sabbathum colunt propter Saturnum.* Imò propter liberationem à Saturno, nempe ab Ægyptiaca seruitute, quam ex Astrologorum sententia, Saturnus intulit. Saturnus namque præcipuè dat tribulationes, & seruitutes, ex Ptolomæo libro 4. de Astror. iudic. text. 71. Sed pergamus *Christiana*, subdis, *à Ioue & Mercurio*: cur non à Marte? qui ex tua opinione, & falsa illa quidem, nã multò antè id prædixerat Propheta, Oblatus est, quia ipse

ipſe voluit, in ipſius genitura exiſtens in 8. domo, mortem ei comminatus eſt acerbiſſimam, vnde Exordiũ lex cepit firmiſſimum: cur à Ioue? reſpõdit in expoſitione genituræ, *Iupiter ſuauitatem morũ, & probitatem, & manſuetudinem cum eloquentia & ſapientia maxima declarabat; itaque factum eſt cum in aſcendente eſſet, vt anno 12. in templo diſputauerit, Iupiter enim ibi ante tempus dat ſapientiam.* At ſi Iupiter dat ſapientiam, cur adiungis Mercurium? Nonne & Venus etiam id ſuppeditabat? Ita ſanè confiteris in expoſitione genit. *Spica virginis, Stella magnitudinis primæ, & Naturæ Veneris, ac parum Martis, quæ ante aſcendens fuit partibus ſolum tribus, tum ob partes duas Auſtralis latitudinis, tum quia verum æquinoctij punctum aſcendebat, ideo eloquentiam & gratiam apud gentes præſtabant, naturalemq́, futurorũ cognitionem.* Cur non & Soli Chriſtianam religionem adſcribis? Sanè in tex. 18. in libr. 2. Ptol. de Aſtror. iud. inquis *Chriſtiani Iouẽ iunctum habent cum Sole, illiúſque diem colunt Dominicum: Sol autem ſignificat iuſtitiam & veritatem: Chriſtiana autẽ lex plus continet veritatis, & ſimpliciores reddit homines.* imò prudentiores, Nam idem Chriſtus ipſiſsimus Deus dixit Apoſtolis, eſtote ſimplices vt columbæ, & prudentes ſicut ſerpentes. Adhæc ſi Chri

ſi Chriſtiani ſunt ſimpliciores, cur à Mercurio, qui ſagaciſſimus eſt, ipſorũ religionem, ortum ducere aſſeris? *Mahumetis*, ſubdis *à Sole & Marte æqualiter dominantibus, vnde iuſtitiam cuſtodit.* At tibimet contradicis in text. 17. vbi inquis. *Aſſociatur Mercurius Marti, & facit legem Mahumetis plenam violentiæ, & crudelitatis, fœdam diuortio, & vxorum multitudine, & libidini iunctam, fabuloſis mendaciis, & impudentibus refertam, abhorrentem à pietate & humanitate*, & tex. 18. inquis, *animaduertendum, quod ad trigonos attinet atque leges, Mahometicam quæ ſub Marte eſt, ſibi adiungere Venerem, vel Lunam. Venerem, ob inexhauſtam libidinem, diemque illi conſecratum colunt. Lunam verò quod laborioſiſſimi ſint atque vagi, eiuſque in vexillis imaginem referunt: ob vtramque autem plures accipere vxores lex illa permittit.* Albumazar etiam, à quo Cardanus hæc omnia accepit, Turcicam ſuperſtitionẽ aſtris adſcribit. Vtinam verò illius aſtronomicum iudicium de Sectæ huius duratione veritati correſpõdiſſet, nam ipſa lex exhauſta omninò foret & exinanita. Subdis: *Idololatria à Luna & Marte,* Cur non adiunxiſti Mercurium & Venerem? Nam in expoſitione tex. 17. inquis. *Mercurius iunctus Veneri facit legem Idolorum debilem, & luxui deditam in qua omnia licent:*

licent: *& multiplicem propter Mercurij potentiam, ideoque cum Venus debilis ſit, comparatione ſuperiorum, facta eſt leuis, plurium Deorum, plena ſuperſtitionibus, & diuinatione, & fabulis, quæ plenæ ſunt etiam adulteriis, & flagitiis aliis, & amoribus puerorum. Mercurius enim talia omnia ſignificat.* Et in text. 18. *Idolorum*, inquis, *lex Veneri Lunam adiungit orientalem, ſicut Mahometica occidentalem*, & text. 17. *Idolorum lex, quoniam à Venere originem ſuam habuit, initium ſumpſit à meridie, ſcilicet Aſſyria, Babylonia, & Chaldæis. Primus enim Belus Aſſyriorum Rex adorari ſe præcepit.* His ómnibus oppono Trithemium, qui in lib. de ſeptem Secundeis, docet Idololatriam incepiſſe ſub regimine Michaëlis, qui Angelus Solis eſt. Subdis: *ſoluitur autem vnaquæque Lex à ſuo contrario*: nequaquam, Lex Chriſtiana, quæ iuxta tuam aſſertionem ſub Ioue, & Mercurio eſt, ſoluit Legem Gentilium ſub Luna & Marte conſtitutam. Iupiter, & Mars inimici ſunt; non autem Mercurius, & Luna.

Sed excipiamus tuam ratiocinationem. *Saturnum debellat Iupiter authoritate, & Mercurius ratione.* Deceptus eſt hic Atheus, quia exiſtimauit Chriſtũ ſoluiſſe legẽ Hebræorũ, quæ ſub Saturno erat, At contrariũ Chriſtus fatetur: Nõ veni ſoluere, ſed adimplere legẽ.

Adhæc

Adhæc Iudæorum Lex eſt ſub Saturno. A Chriſto igitur ſoluta non eſt: cõſecutio probatur. Nam Saturnus à ſeipſo nõ deſtruitur, ſed à Ioue & Mercurio. Seipſum autem deſtruxiſſet, ſi & Chriſtus. Nam ex Saturni inſtinctu propriam legem Chriſtus euertit, ſecundùm ipſum Cardanum in expoſitione Chriſti genit. circa finem, vbi inquit, *Cumque Saturnus eſſet in nono loco, atque retrogradus, ſignificauit ſtudiũ euertẽdæ legis, in qua natus erat. Nemo autem legem euertit, niſi qui nouam condere vult. Cùm verò illud diuinitùs faceret, naturaliter tamen hoc ſtudium Saturni ſtella declarabat: intẽtumque perpetuo in opere faciebat.* Vbi lector aduertat, nullo modo in Chriſti Natiuitate fuiſſe retrogradum Saturnum. Namque ita, ex Cardano, lingua blæſà fuiſſet Chriſtus. Nam in ipſius Cardani genitura ab ipſo confecta, quæ ſanè pulcherrima eſt, hæc verba perlego. *Nonum vitium eſt lingua blæſa ob Saturnum retrogradum, Mercuriũ licet aſpicientem trigono.* Subdis *Iouem & Mercurium debellat Mars:* Hoc ſanè modo Lex Turcarũ Chriſtianam legem debellaret, quod falſiſſimum eſt, nam tu ipſemet in præfatione ad Chriſti geniturã, fateris noſtram, Turcarũ lege diuturniorẽ. *Martem & Solem debellat Saturnus & Venus.* Iudæi igitur deſtruent Turcicã ſectã.

O acu

O acutum hominem; Martem & Lunam Sol & Iupiter destruunt; immò Iupiter & Mercurius: sub quib⁹ Christiana religio cõstituta cum sit ex tua opinione, Gentilium sectam Marti & Lunæ subiectam euertit.

Concludis deinde: *Ob hoc Christiani erigite capita*: imò erigunt, & te disceptantẽ audiunt in Ptol. lib. 2. de Astror. iudic. text. 54. fol. 369. in præfat. ad Christi natiuit. *Naturaliter lex nostra, est lex pietatis, iustitiæ, fidei, simplicitatis, charitatis, optimæq; instituta, nullumq; habitura est finem, nisi post reditum ecclypticarum, in quo fiet nouus status vniuersi*, in sęculi scilicet cõsummatione. Euerteturne lex Christiana à Marte, quia complures occidit Martyres? Nequaquam: imò illorum sanguis Ecclesiæ semen est, vt ait B. Cyprianus.

De trigonorum fabellis hic non disputo, nam in Apologia pro Mosayca & Christiana lege, abundè de Astrologorum arcanis differuimus.

Schisma Anglicanum Marti, & Mercurio ex Ariete in Britannia prædominante adscribis: at falsissimũ esse deduco ex tua sententia. Nam in lib. 2. ad Ptol. de Astror. iud. tex. 12. fol. 254. *Inueniuntur*, inquis, *Regiones distantes magis similes inter se euentibus, & moribus quàm propinquæ, veluti* Britannia, *& Iudæa. Ob id*

Ob id Britaunia & Iudæa quod ſint peruicaces, & truces, atque ſeditioſi. Britanni *Arieti tribuuntur. Iudæi verò quod impij, quod inſidioſi, & audaces, ſimiliter ſub eodem ſigno ſunt atque planetæ: ſic vtraque harum regionum ſæpius & contumacius, vt nulla alia, Romanis rebellauit, ac ſæpius ad internecionem conciſa, & vtraque ſimiliter nouos ritus legis, & diuini cultus ſibi inuenit, aliquando quidem in melius, & perſæpè in deterius.* Si ſub eodem Arietis ſigno vtraque prouinciarum conſtituta eſt, Cur cometes in Britãnia non verò in Iudęa futurum ſchiſma antenunciauit? deinde cur vatiniano quaſi odio Angli Iudęos proſequuntur, ita vt in Principes Italos, qui illis domicilia, ſtationeſque concedũt, quotidie, licet immeritò, debacchentur: contra verò cur Iudæis Angli inuiſiſſimi, infenſiſſimique ſunt? Fuit quidam temporibus meis Iudæus in Anglia, vt Chriſti fidem ſuſciperet, & ab Oxonienſi Academia perhumaniter fuit exceptus, cùm verò ad ſacrum lauacrum deducendus eſſet, aufugit, captus eſt. Rex ex benignitate dimiſit, offendi eum aliquo tempore poſt Lutetiæ Pariſiorum in aula Regia, vbi in ſermone mutuo quem duximus, Anglorum auaritiã mirum in modum ſugillabat, vt tum præ cæteris nationibus vel maximè deditі ſint vni liberalitati,

litati, illamque quibuſcumque poſſunt rationibus erga extraneos oſtendant, pręcipuè verò in ipſum Hæbreum, quem per 2. annos magnificis impenſis aluerunt, vt Chriſtianam religionem amplecteretur.

Addis Cardane legum mutationem ſuccedere in Anglia, & in Iudæa: In Anglia quidem veriſſimum eſt: in Iudæa verò minimè. Nam à ſuæ legis primordio ad hodiernum vſque diem Meſſiam ſuum expectant.

Præterea Anglicani ſchiſmatis aliam reddis cauſam in expoſitione genituræ Henrici octaui, quæ coniuncta eſt geneſi Eduardi ſexti eius filij, & eſt prima in ordine. De Henrico igitur hoc iudicium profers. *Fuit Venus cum cauda & lampade ſtella natura Martis, & Luna in occiduo cardine in Martis dignitatibus. Mars verò in Virgine infelici ſigno, & quadrato Iouis infelicis. Mutauit præterea legem ob hãc cauſam Põtifici maximo ſuccenſens. Id contigit ob Veneris ſitum, & ea quæ illi adhærere diximus.*

In Lutheri genitura errauit Cardanus, nam diem 22. Octobris anni 1483. illi natalitium facit, cum tamen natus ſit die 10. Nouembris, hora prima ante mediam noctem vt habet Calendarium Eberi, vt

refert

refert Tychon Brahe.in lib. de noua ſtella pag.777.qui diuerſiſſimè à Cardano Lutheri genituram exponit. Lutheri imaginē cum eſſemus Argentorati inſpeximus,& Apoſtaſiæ ſignum facilè deprehendiſſet Card. ex Mercurio quem præſe fert in 6. domo: cæterum Venerem habet amicam,hinc gratioſiſſimus apud ſuos extitit. Potuiſſem Cardani doctrinam refellere ex Trithemij ſententia quam habet in tractatu de 7. ſecundeis Argentinæ impreſſo apud Lazarum Zetznerum, ſed quia nullius ingenij ac iudicij, ego ſemper Trithemium exiſtimaui, ex eo probationes deſumere verecundatus ſum.

Sed redeamus ad Pomponatium,hic acutiſſimè exiſtimauit, complures euentus, quos nos miraculoſos dicimus, ex vi imaginatiua prouenire, innititur enim huic axiomati. Vehemens imaginatio facit caſum, vt videre eſt in muliere coëunte, quæ aliquam concipiens imaginem in actu venereo, eidem fœtum aſſimilat, & in prægnante, quæ mala punica,exempli gratia, deſiderans, fœtum malo punico ſtigmatizat, adeóque tenaciter huic demonſtrationi adhæret, vt Diui Franciſci patroni mei apud Deum colendiſſimi ſtigmata ex vehementiſſima Chriſti Domini vulnerum apprehenſione

effici potuiſſe contendat.

Verum fateor me multos annos ea in opinione fuiſſe, vim imaginationis nihil aliud efficere poſſe, quàm Venerem excitare. Maculas autem, quas in hominibus interdum conſpicimus, & ſi omnes matris deſideriis adſcribant, negabam ego, quando & in lapidibus, & in plantis quæ appetitu carent, eaſdem ceraſorum, auium, piſcium, aliarumque rerum effigies inſculptas à natura videamus. Adhæc ſi prægnantis appetitio fœtum afficeret, omnes maculoſi eſſemus, quippe prægnans non eſt, quæ indies inſolitum aliquid non cõcupiſcat: Cùm verò pauci adeò ſint, vt vix è mille vnus ſignatus reperiatur, non debuit pro generali cauſa prægnantis appetitio aſſignari. Cur deinde auiculis, cur herbis, cum vel maximè appetantur, non notamur? Sed ſunt pueruli (inquiunt) qui ceraſi figuram in aliqua corporis parte impreſſam habent, mater verò teſtatur fructum illum ſe exoptaſſe, O acutam reſponſionem! An ne mulier negabit cùm coit, & cùm prægnans eſt, viri ſui honeſtiſſimos amplexus ſe appetere, cur igitur femellæ quam genuit, & quam geſtat in vtero, quod ipſa è viro vehementer appetit, non effingit? Sed muliebre hoc teſtimonium aliter

eluda

eludamus, nulla ipſarum eſt, quæ dum infans in vtero eſt, ſciat prædicere, an, & quibus maculis infantem ſignabit, cùm tamen certò ſciat quæ ſummopere exoptarit, ſed cum naſcitur infans, & aliqua re ſignatus à matre conſpicitur, tunc illa, hunc ego fru-ctum deſideraui, cùm tamen infinitos alios concupierit, & fortaſſè illum non appetiit, ſed hanc aſſignat rationem, quia ob omnibus vera acclamatur.

Chimici nullo negotio quæſtionem abſoluerent ex Anaxagoræ ſententia: *omnia in omnibus*; ſed reuera Anaxagoras nunquam in ea fuit opinione, vbique omnem eſſe ſubſtantiam, ſicut Alchimiſtæ, nunquam putaſſet ille in acu Balenam ineſſe. Sed aiebat nullam imponi formam nouam, quia commiſtæ eſſent omnes, ita artificem putà ſculptorem ablatione ſuperfluæ materiæ formam detegere potius quàm ſalo imponere ſe dicet, ſuberat enim.

Aſtronomi ad aſtra id referunt, ſanè ſi piſcis ſignaculum in homine inſignitum videmus, facillimè dicunt, Solem tunc fuiſſe in piſcibus. Mirùm tamen eſt cum quolibet anno Sol ſit in ſigno piſcis per 30. dies, cur rariſſimi, & ferè nulli reperiantur qui piſcis effigiem in aliqua corporis parte ſignatam

ferant? sed cui astro cerasi formationem adscribent?

Sed concedamus Pomponatio permagnas esse imaginationis vires. Romana tamē Ecclesia, quæ lima est veritatis, in miraculorum numerum non recipit quod imaginatiuæ vi effici potest, sed id solùm quod omnes naturæ vires excedit. D. Francisci stigmata etsi nō sint de fide (nullum enim de iis extat Ecclesiæ decretum tanquā de fide) quia tamen in matutinis diuinæ lyturgiæ prælectionibus stigmatum aliqua fit mentio, Ego Catholicæ Matris Ecclesiæ filius, in Apologia pro Trident. Cōcilio in Decreto de sanctorum inuocatione scripsi aduersus Lutherum, existimantem B. Franciscum ex vehementi erga Christum amore propriis manibus seipsum ferro stigmatizasse. Quod à veritate alienum est, quandoquidem mortem sibi consciuisset, vel illius saltem manifesto periculo ob inanem finē se exposuisset, quod de Seraphico viro præsumendum non est, nec ab ipso Luthero qui 7. in locis, vt adnotaui, præcipuè in lib. de capt. Babil. c. de Eucharist. confitetur Franciscum fuisse virum sanctissimum, & nunc in cœlis cum Christo regnare: multominùs ex imaginatiua formata sunt in eo stigmata, vehementissimus

namque

namque fuit, ardentiſſimuſque ſemper in Chriſti meditatione. Cur igitur per tot annos eadem ante imaginatiua conſimilia ei non impreſſit vulnera? Cur item non cernimus eadem in auguſtiſſima Deipara? quæ filium ſuum in cruce confoſſum aſpexit, quæque vehementiore affectu vt Mater diuina erga Deum filium ferebatur.

Pomponatij argumentum de muliere prægnante ad Franciſcum nullo modo concludit, cum diuerſiſſima ſit in vtriſque ratio. In prægnante quidem illud fit, quod illa in ore ſaliuam producit exoptati fructus ſaporem per omnia redolentem. Saliua igitur veluti ſemen eſt concupiti fructus; non igitur mirum ſi deglutita fructum, cuius eadem ſemen eſt, producat. Hinc in mentem venit Dominam Beatricem Lopez de Noguera matrem meam dilectiſſimam narraſſe mihi puerulo, quamplurimis exoptatis æſtiuis fructibus hyberno tempore ſe caruiſſe, dum me geſtaret in vtero, nullis tamen ſignaſſe, quia ſaliuam illam tunc temporis expuiſſet in terram. Cur eius ſaporis ſaliua fiat, hic non diſputo, cùm luculentiſſimè ac ſubtiliſſimè id præſtiterim in phiſico-magico. Franciſcus verò nequiuit Chriſti vulnerũ ſaporem

(nullum enim habent) redolentem saliuam congenerare, nec congenerata tamen potuisset stigmatum fructus illos tanquam semen quoddam producere in tam seiunctis corporis partibus, vtpotè pectore, manibus, & pedibus : quare si Ecclesia declarat vera fuisse Francisci stigmata, supernaturali causæ quin adscribenda sint nullatenus dubito. Aliqui molles Athei in dubium vocare miraculorum certitudinem non verentur, quia nullum vnquam viderint, immò & maiores natu interrogarint, an de aliquo miraculo testimonium certum proferre possint: illi verò auritos, non oculatos testes esse se respondérint. De visu deponunt aniculæ, & de quibusdam leuissimis, quæ transferri ad naturalem causam commodè possunt. At quid blaterant pecudum illi similes potiùs quam hominum, cùm nullus à sacrosancta Catholica Ecclesia sanctus declaretur, nisi complures testes omni exceptione maiores de quãplurimis verè miraculis ab eodem patratis infallibili testimonio deponant. Vidi ego sanè opus non sine maximo miraculo, cæcum nimirum à B. Virgine illuminatum. Illud hic mihi liceat adscribere. In Apulia, quæ olim magna Græcia dicebatur, situm est oppidum Præsicium nomine, non longo

à pa

à patria nostra disiunctum interuallo, in illius oppidi suburbio inuenta est Deiparæ imago, quæ honorificentissimè, integerrimè, religiosissiméque ab omnibus debito more colebatur, inaudiuit illud idem cœcus quidam ab ipso ortus sui die, & duce puerulo, aut canicula, ad sacellum Virginis festinauit, de geniculis adorauit, fusis precibus obdormiuit, & tandem è somno experrectus illuminatum se agnouit, surgens autem claudum se effectum esse aduertit: Quod exemplum cùm Germaniam peragrarem, Atheo homini obieci, qui meum testimonium non reiiciens, vt miraculum nullum esse ostenderet, duas subtilissimas excogitauit responsiones, Quarum prima fuit hæc, contigisse illud ex influxu astri sacello eidem prædominantis, probareque hoc modo conatus est, Sanctorum imagines vno aliquando die decem miracula edent, interdum verò decem in annis vix vnum, quod non nisi ex astrorum dispositione, influxuque prouenire potest. Præterea vno in loco miraculis claret, si aliò transferatur, aut omninò nullis, aut certè non tam crebris. Virtus igitur miraculorum loco alligata est, & per consequens à Sydereis influxibus dependeat necesse est. At futilis illa & anilis.

ſus eſt reſponſio, quandoquidem ab orbe condito locus ille aſtris propoſitus, ſubie-ctuſque fuit, cur igitur nulla ante hæc tempora miracula vel viſa, vel audita ſunt? quæſiuit à me Atheus, cui ſyderum con-curſui imaginem ſubiectam putarem, igno-rare me confeſſus ſum libens, hoc vnum noui Prouinciam noſtram Leoni ſubiacere & Soli, hinc infert Ptol.in lib. 2. de Aſtror. iudic.tex. 16.incolas præſtantiæ,benignitati, amicitiæque ſtudere.

Altera reſponſio erat, cœcum hunc ex vehementi imaginatiua voti compotem factum eſſe, probabat à ſimili. Memoriæ traditum accepimus, Regis cuiuſdam fi-lium à natiuitate mutum, loquelam acce-piſſe ex nimio, patri hoſtiles gladios fugien ti, deſiderio ſuccurrendi: ſubriſi equidem, quid rides? ille. Ego, nonne te Aſtrologum pudet virtuti imaginatiuæ id tribuere, quod in aſtra commodius poteras retuliſſe, vt in-nuit Ptolom. in lib. 3. de Aſtror. iudic.text. „ 53. qui ſic incipit, impedita lingua ſunt & „ blæſa, ac balbutiente,quotquot Saturnum „ & Mercurium habent in prædictis angulis „ congredientes cum Sole. Maximè verò „ quando & Mercurius occidentalis eſt, & „ ambo cum Luna configurantur. His verò

fortè

forte adiunctus Mars, soluere plerumque "
solet linguæ inuolutionem, posteaquam "
Luna illi obuia fit; Qui textus hęreticos ad "
Astrologicam fidem deducere posset, inquit
Cardanus in illius expositione.

Sed fateamur mutum ex vi imaginatiua locutum esse, nego tamen idem fieri posse in cœco, Nam ille nihil noui effinxit, sed linguæ duntaxat vinculũ soluit, quod vehemẽs imaginatio in nõ valdè læsis (vt teste Pomponatio hic Regis filius erat) efficere potest: in cœci verò illuminatione de maiori agitur negotio, vtpotè de formatione oculorum cum suis membranulis. Obiiciebat ille, illuminatus claudus euasit, non igitur ex miraculo quodã diuino adeptus est lucem: quippè Deus non absoluere & punire simul consueuit. Naturæ igitur opus fuit, cœcus enim quidquid virium habebat, ad imaginatiuã pertraxit, quibus vsa natura, humanæ voluntatis ancilla, nobilissimum opus, nempè oculos efformauit, viliorem corporis partem despiciens, vtpotè pedes, cui despicientiæ nõ refragatum est cœlum, patiens enim sub Luna cõstitutus facilè erat, hæc autem cùm in nodis seu flexuris est, aut in signis obnoxiis nimirum Ariete, Tauro, Cancro, Scorpio & Capricorno, claudicationes gignit ex Ptol.

Ptol. lib. 3. de Astror. Iud. tit. 58.

Respondi ego in hunc modum, in claudicatione Dei opus deprehendunt in schola Spiritus educati. Simile enim quid legimus Gen. 32. de Iacobo victoriam ab Angelo reportante simul & claudicationem. Addidi insuper huius miseri hominis imaginatiuam nihil præclari efficere potuisse, vtpote quia debilis erat. nam præcedenti die, vt audiisse me memini, in pane, & aqua ieiunarat, ieiunantium autem imaginatiua nullum potest præstare singulare opus, vt in Physico-magico docuimus.

At subiunxit hic Atheus: finxit ille se claudum cùm tamen nō esset, quia cæcus assuetus erat mendicare: (mendicantium autem vita omnium iucundissima est) iam verò ab Astris lumen adeptus, fodere cogebatur, & in sudore vultus māducare panem. Conducibilius palato suo duxit deuota cantiuncula optima fercula à mulierculis extorquere, earumque consortio perfrui, miraculum apud illas scilicet enarrando, deprędicandoque. At nugæ illæ mihi facessant tandem, quod si enim effigiem illius etiamnum calleo, in illius ortu Solem in Libra fuisse facilè erat diuinare ex fronte & Capillis, ex Veneris quoque Sydere aliquid traxisse æreus faciei

ciei color pręſignificabat,quinimmo Venus ſuam in Libra domũ haber. non ergo fraudulentus fuit ex Aſtronomorum regulis.

Sed valeant iterum abeantque Aſtronomorum fabulæ & deliria, quæ deteſtari me prorſus execrarique profiteor, in medium tamen adduxi, vt inertia præceptorum ineptiaque patefieret. Nec illa mihi diſceptatio vitio facilè vertetur, quando & SS. Patres Arrianorum blaſphemias in Dei filium recitant paſſim,& retundunt. Et illuſtriſſimus Bellarminus in ſuis operib. refert bacchantium hæreticorum furores in Chriſti Sacramenta,eiuſque Vicariũ Romanum Pontificem.Hęreticorum verò blaſphemiæ,quæ ab ipſo adducuntur & refelluntur,minorem in ſe haud continent impietatem,quàm ea,quę nos ex Aſtrologis in medium produximus, & reiecimus. Nec inde mihi fraudis aliquid criminiſve affingetur,ſi in Atheorum Libris euoluendis aliquãtum temporis me cõſumpſiſſe quiſpiã ſuſpicetur. Nam Lutetiæ cùm eſſem, & Apologiam pro Tridẽtino Concilio conſcribendam ſuſcepiſſem, ab Illuſtriſſimo Reuerẽdiſſimoq; Domino Roberto Vbaldino Epiſcopo Politiano, ad Chriſtianiſſimum Regem Apoſtolicæ Sedis Nuncio ampliſſimo quoſuis Libros peruolutandi facultatem

cultatem impetraui : ſed aduerſus veteres Philoſophos exercere nos incipiamus.

EXERCITATIO IX.

Diagoræ Athæi Sententiam explicat.

DIagoras Mileſius inter veteres Philoſophos vel vnus nominatim Atheus omnium ore, & vnanimi conſenſu proclamatus eſt, nec iniuriâ quidem, quãdo neſcio qua ſtulta, & anili prorſus perſuaſione infectus, perfricta fronte Diuinam prouidentiam inficiari, atque ita teſte Cic. in lib. de Nat. Deor. ratiocinari auſus eſt: Si Diuina prouidẽtia orbis regeretur, Cuncta pro meritis vnicuiq; hominum, bonis ſc. bona, malis mala, æqua quaſi quadam bilance trutinata diſtribuerentur. Sed cùm longè ſecus omnia gerantur, Dei prouidentia circa hæc inferiora, cur, aut quænam ſit videre nullo modo poſſũ. Maior ſatis liquet, Nã ad Principis prouidentiam vel hoc in primis ſpectat improborum petulantiam, nefarioſque conatus ſuppliciis coërcere, proborum autem virtutem, & promerita benefactis compenſare: Minorem veram eſſe vſus quotidianus teſtis certiſſimus perhibet, quippè eos, qui iuxta diuinæ Legis normã, & perpẽdiculum omnes vitæ ſuæ conformant rationes, nec vnquam

vnquam recti,æquique transiliunt lineas, innumeris videmus quotidie hostiũ telis proponi, appeti insidiis,proditionibus circumueniri,irretiri difficultatibus, innumeris aduersitatibus conflictari. Contra verò eos, qui flagitiis, & facinoribus cooperti, diuina & humana omnia promiscuè habent, nullis aduersæ fortunæ iaculis appeti, nullis calamitatibus opprimi,sed in omni rerũ copia,in deliciis ex animi sui sententia tranquillam ætatem agere: Pompeio contra ius fasque omnia miscenti prospera omnia, Reipubl. causam defensanti omnia aduersa, omnia contraria cecidere. Dionys. Tyrannus cum locris Proserpinæ fanum expilasset, Syracusas nauigauit,cúmq; secundissimis ventis, velisq; ad optatũ portum appulisset, videtis, inquit, quàm prospera etiã Sacrilego à Diis immortalibus nauigatio concedatur. Ac ne per longos anfractus argumenta quæramus, cũ compendia præstò sint, ipse Diagoras cũ in Samotraciam nauigio iret, ipsique nautæ aduersa tẽpestate infestati inclamarent, non iniuria sese talibus procellis iactari,qui Diagorã naui sua excepissent, Illudens ille ipsorum obiurgationi, multas alias naues ostendit eodem periculo laborantes, rogauitque simul num in totidem aliis nauibus Diagoram

ram vehi putarent:hoc ipſo innuens cuncta fortuito ſine perſonarũ diſcrimine, Diuinæq; prouidẽtię diſpoſitione euenire: Cui cũ quidam obiiceret pictas votorũ tabulas, inquiẽs, tu qui humana Diis curæ non eſſe diſputas, nonne aduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi cõceptis votis tempeſtatis diſcrimen, & inclementiam effugerint, ſaluique & incolumes peruenerint in portum, hoc ab illo reſponſi tulit. Ita ſit, illi enim nunquam picti ſunt qui naufragio facto in Mari perierunt.

EXERCITATIO X.

Diagoræ argumento ſoluendo varias adducit rationes.

STOïci Philoſophi Argumento huic reſpondent negando minorem propoſitionem, exiſtimant enim bonos in vita præmiis munerari, improbos ſuppliciis affici, virtus enim eſt præmium ſui, vitium verò ſui ſupplicium. Primum ita probat Boethius in 2. lib. conſol. Phil. Rerum quæ geruntur illud propter quod vnaquæque res geritur, eiuſdem rei præmium eſt, vti currenti in ſtadio, propter quam curritur, præmium præfixum, corona eſt; cumque omnis agẽs Beatitudi

titudinis consecutionem intendat, beatitudo erit præmium actionis. Sed beatitudo nil nisi bonum est, bonum autem consequuntur boni eo ipso quod boni sunt, boni igitur præmiis afficiuntur. At hoc Stoicorum placitum à veritate alienum existimo, Nullum enim agens in actionis suæ pulchritudine cõquiescit, sed ad maius aliquid semper anhelat. Animalia non propter ipsum motum sese mouent, sed vt per motum aliquid sibi boni conquirant, artifices: nõ modo artis suæ functiones, sed & finem spectãt. Quemadmodum ipsimet Stoici virtutis actiones non ad virtutem, sed ad gloriã virtutis præmium referebant, quod ita probat Cic. in orat. pro Arch. Poët. *Trahimur omnes laudis studio & optimus quisque maximè gloria ducitur. Illi ipsi Philosophi* (Stoici nimirum) *etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in quo prædicationem, & nobilitatem despiciunt, prædicari se ac nominari volunt*: Boethiana ratio falsum assumit principium, Iustorum bonitatem probitatemque beatitudinem esse. Hæc enim non bonum est, sed summum bonum, imò summa bonitas. Cùm igitur nulli vnquam ad eam se conscendisse perfectionem gloriari possint, vt optimi, & summè probi

ſint,nec meliores effici queant, Beatitudinem quæ ſummum bonum eſt, nunquam in hac vita perfectè conſequi ſe poſſe fateantur neceſſe eſt.

Probat deinde Boethius, vitium eſſe pœnam ſui,nam malitia eſt carentia bonitatis, & entitatis igitur, quippe ex Ariſt: Ens, & bonum conuertuntur: At ſumma pœna eſt priuari Ente, pariter ergo & bonitate. Sed abſurdum Axioma Stoicum probãdum aſſumit Boeth.non igitur mirum, ſi probatione eiuſdem deficiat. Ipſi Stoici enim corporali pœna reos affligebãt, quod à virtute Iuſtitiæ, cui vel maximè ſtudere ipſi videri volebant,erat alieniſſimum,ſi propria illi malitia puniebantur. Entis priuatio vel pœna eſt longè grauiſſima, Bonitatis carentia verò nulla videtur Atheis pœna, Ens autem conuertitur cum bono phyſico,non morali. Alij ex noſtratibus exiſtimant minorem propoſitionem non eſſe abſolutè veram, quia vt plurimum facinoroſi,perditique Ganeones, in hoc ſæculo vel à Deo ſcelerum iuſtiſſimo vindice, vel à Iudicibus Dei miniſtris meritis mulctantur pœnis,Nam vt ait Apoſtolus, *Omnis poteſtas à Deo eſt, Non ſine cauſa gladium geſtat,miniſter enim Dei eſt ad Iuſtitiam.* Ab his autem Scelerati ad carceres, ad latomias,

ad

ad triremes,ad cruces condemnantur.In sacro etiam Codice pœnas à Deo impiis inflictas legimus.In Genesi.3.6.19.Exod.5.7.8.9.16.17.Leuit.24.Num 10.11.20.21.26.Iosué 6.10. Iudicum 3.4.6.10.14.15.16.1. Reg. 4. 5.6.13.15.2.Regum.11.12.24. 3.Reg.11.12. 20.4.Reg.19.2.Paral.13.14.20.32. Iudith. 6. 13.Daniel. 3.4. 5. 2. Maccab.3.9. 15. & aliis sexcentis in locis.

Sacrosancta sanè responsio: at nullo negotio ab Atheis repellitur, qui eam Sacræ Scripturæ præstãt fidem,quam vel ego Æsopicis fabellis, aut muliercularum insomniis, aut Alcorano-Turcicis superstitionibus. Negant pariter Athei puniri homines ob scelera, quis enim supplicium effugiat, cum sine crimine viuat nemo? Sed aduersis natalitiis Syderibus eo destinari asseuerant. *In carceribus*,inquit Ptol.lib.4.de Astror. iud. tex. 71. *Finient vitam qui Saturnum habuerint in occasu vtriuis luminarium oppositum. Violenta verò*, inquit in tex.69. *atque cõspicua morte interibimus, si aut vterque maleficus imperat interemptorio loco, aut per congressum, aut per radios quadrangulos oppositosve, Aut alteruter eorum ambove Solem,aut Lunam,aut vtrumque luminare maleficio affecerint,vbi mortis quidem atrocitatem ab eorum congressu constitui putabimus.* Quare Cardanus

in illius text. expositione violētæ mortis differentiis recitatis, subdit: *Miserorum hæc sunt supplicia fortunæ potiùs, quàm sceleri adscribenda. Nam si ad scelera respicias multi sunt Principes, quibus, si iure æquo res ageretur, nulli pali, nullæ rotæ, nulli ignes ad expianda eorum flagitia sufficerent, cùm tamen ne minima quidem afficiantur pœna.*

Theologi aliter argumento Diagoræ respondere solent, Dei scilicet prouidentiam ad futuram vitam cuncta dirigere, adeóque pœnas, & præmia redditum iri vnicuique prout gesserit in suo corpore. Fateor quidem ipsissimam esse veritatem, quando sic Euangelicæ testantur promissiones, veruntamen Atheos conuincere nō videtur, quippè qui ex Ciceronis Disciplina inferorum pœnas tāquam vetularum deliria reiiciunt, contemnunt, despicantur: dicuntq; ex Diodori Siculi Sententia in principio suæ historiæ ab Ægyptiorum superstitione in asseruandis mortuorum corporibus exortas, frequētatas verò, ex Cardan. in lib. de rerū var. apud Cretenses, qui Plutonē Saturni filium inferorum Deū consecrare non dubitarunt, quod ritus aliquos, & cærimonias funebres excogitasset. Crassissima verò illa mendacia sunt, attamen quia naturali ratione non possumus

ſumus demonſtrare in altera vita pœnarum locum proprium aſſignari, multò minus verò Dæmones dari niſi & Dæmoniſſas concedamus, vt ita loquar, quemadmodũ ſentit Cardanus in fine libri de rer. var. & etiam in lib. de ſubtil. quapropter alia nobis vtendum refutatione. Sit igitur

EXERCITATIO XI.

Quæ ex mente Autoris reſpondeat Diagoræ.

Faciiè poſſum negare maiorem argumenti propoſitionẽ vniuerſaliter veram eſſe, in politicæ enim Diſciplinæ tabulis ſcriptum eſt, Non debere Regem in ſceleratos vindicare, cum toto Regno ſcelerum lues perbacchetur, fore namque vt non longa temporis interpoſita mora vel omnes ab ipſo ſubditi deſciſcant, transfugæque fiant, vel regnum ſuum omninò continuis ſuppliciis exhauriat. Quare cùm non iuſtificetur in conſpectu Dei omni viuens, ſi pro meritis flagitia plecteret, breui quidem tẽpore mundus exinaniretur. Aſſero verò propoſitionem illam de mulctãdis reis, neceſſariò concludere quoad Principem terreſtrem, qui à rebellibus oppugnari, affligi, lædique poteſt: Quoad Deum autem nullo modo, qui, vt

Cardano aliqua in re adstipuler, non punit in hoc sæculo peccatores quòd ab illis non lædatur, *Cùm enim sit* (inquit ille in lib. de rer.var. c 93.) *mens, vim habet per totum diffusam, & velut animus non vlciscitur partes corporis, quia nec ab eis læditur, nec illarum priuatur imperio. Sunt enim suæ. Ita & Deus* Hanc tamen Hieronymi Cardani sententiam non tanquam omni exceptione maiorem propugno, nec inuitus reuocabo, vbi Romanam Ecclesiam secus decreuisse cognouero.

Negemus potius minorẽ propositionem. Siquidẽ Deus summas in hoc sæculo etiam fœlicitates bonis affundit, Tribulationes nimirũ: expetunt enim illas si boni sunt: quid autem rei exoptatæ possessione fœlicius excogitari potest atque iucundius? Sanè Thales Milesius percunctãti quid esset dulcissimum? potiri respondet. Impij verò in hac vita à Deo puniuntur ipsis voluptatum additamẽtis, quibus delicatissimus redditur ipsorum sensus, quare minimis deinde calamitatibus (quorum nullus in hac vita expers est) prosternuntur: hinc facilè colligere est per exiguam illorum esse fœlicitatem, qui vel minima aduersitate exanimentur.

Nec obstant exempla in contrarium adducta in initio disputationis, Pompeio patriam

triam tuenti res infeliciter cessit, aduersus eandem pugnāri omnia prospera, omnia secūda fuere. Cato Vticensis cum idem altiori cogitatione depingeret, exclamare non est veritus. O inuolucra, ô integumenta, ô tenebras, quibus diuinæ res obseptæ circumuolutæq; sunt, multū sanè caliginis in rebus diuinis est. Quę vox & mihi Christiano viro non absona fuerit, quando Dauid in Spiritu Sancto constitutus de Deo inquit, *Nubes & caligo in circuitu eius.* Dionysius Locris Proserpinæ templum compilarat, classis tamen illius secundis postmodum nauigabat vētis: non inconsulta (Respondeo) Dei prouidentia, quippè honestissimo, præclarissimoque facinore præmij hoc à Deo commeruerat, falsam namq; Deam honore indebito exuerat. Instabit fortè aliquis Exemplo Pyrrhi Epyrotarū Regis, qui cum ex eiusdem Proserpinæ Locrensis thesauro ingentes pecunias sustulisset, naufragij postmodum mulctatus est calamitate, vt ex vetustis scriptoribus refert Lact. lib. 2. c.8. Respondeo ex peruulgata Iuris regula, volūtatem, ac propositum distinguere maleficia. Quare naufragium iure merito Pyrrhus fecit, quoniam contra propriæ conscientiæ dictamen, suggestionéque, qua aliquid Proserpinæ inesse

diuinitatis credebat,thesaurum eiusdem diripuerat, compilaratque. Dionysio autem ex animi sententia nauigatio succedebat, quia bonorum Ecclesiasticorum,bonę fidei, ac iusti tituli esse se possessorem arbitrabatur,ex quatuor rationibus, quas ex totidem eius gestis deprehendere licet.Mensas enim aureas atque æreas Diis dicatas è fanis aliquãdo sustulit. Has insculpta ex more Græcorum Epigraphe testabatur esse bonorum Deorum, ne quis manum admoliretur: At ille respondit, se Deorum bonitate vti, bonos enim Deos dici,quod omnibus benefaciant.Idem victorias aureas,pateras,& coronas, quas Simulacra porrectis manibus tenentia velut offerebant, abstulit, dicens se oblata accipere, non eripere, addens perabsurdum esse, à quibus quotidie bona efflagitemus, ab iis etiam vltro porrigentibus nolle accipere. Ioui Olympico detraxit idem magni ponderis aureum amiculum, quo eum Hieron ex manubiis Carthaginẽsium ornauerat,proque aureo detracto lãneum ei iniecit pallium,inquiens,aureum amiculum esse æstate grauius, hyeme verò frigidius, laneum ad vtramque anni tempestatem accommodatius. Epidauri Æsculapio barbam auream detraxit, quod decorum ipsi

non

non videretur, Patrem Apollinem imberbem, Æsculapium verò filium barbatum conspici.

Ac per nos quidem Dionysius etiam Gentilis in Idolorũ suorum Statuas, & Simulacra hanc sibi licentiam vsurpet: Christianis verò ad Christi & Sanctorum, quos repræsentant Imagines hũc in modum compilandas hoc Dionis. exemplo nequaquam fenestram aperimus, sed sacræ paginæ edicti sacrosancti tenore, & iuxta Romanæ Ecclesiæ Mandatum velimus interdictum.

Diagoras decumanis in medio Mari fluctibus agitatur, & iusta Atheo pœna imminet: verùm & aliæ naues periclitantur.

Respondeo, quis negauerit in aliis pariter nauibus fortassis Diagoræ fuisse persimiles? vel fortè moraliter boni erãt, & sic ipsorum fortitudinem, animique exaggerationem Deus periclitabatur. Perinsulsa autem est Diagoræ ratio, non omnes qui Deum inuocant à periculis liberari, adeóque Dei prouidentiam nullam esse. Quinimò vel ex hoc maximè Diuinæ Prouidẽtiæ accuratio summa elucescit. Prouidum namque Principem eum dixerim, non qui quibuslibet sibi subjectis libellis subscribit, sed qui iustis duntaxat & æquis suffragatur petitionibus.

EXERCITATIO XII.

Protagoræ opinionem explicat & rationes.

PRotagoras Abderita Dei prouidẽtiam negare nõ eſt auſus,quod bona quamplurima in hiſce inferioribus conſpiceret, quæ ſanè à Summo aliquo bono dependere neceſſariò exiſtimauit , quandoquidem in ſeipſis talia non ſunt , nam de nouo acquirunt,& acquiſita amittunt. Cum autem malis , atque ſceleribus repletum vndiquè orbem circumſpiceret , Deum Deique Prouidentiam confiteri dubitauit , quare dicere conſueuerat : *Si Deus non eſt,vnde igitur bona? Si autem eſt, vnde mala ?* Cæteræ authoris huius rationes nobis perſpectæ non ſunt , quod libri illius in foro exuſti fuerint , quia impiis referti eſſent dogmatibus , ne quis noui exempli rem arbitretur, libros hæreticorum modo concremari. Arenoſo tamen illo Protagoræo fundamento freti moderni Athei argumentorum molem ſuperextruxerunt vaſtiſſimam, quorum hæc ſunt præcipua.

1 Vel Deus cognoſcit hominum peccata, vel non : Si cognoſcit,igitur efficit, Scientia namque Dei cauſat res : Si non cognoſcit, Ergo mundi temperationem non curat, hæc enim

enim abſque cognitione eſſe non poteſt.

2 Cùm in vniuerſo tot, tantaque graſſentur ſcelera, quæ Deus neque expellit, neque medelam parat, aſſerendum eſt, Deum hæc inferiora vel negligere omninò, vel curare, ſed medelam malis, vitiiſque adhibere non poſſe, quare erit impotens, & per cōſequens non Deus. Vel nolle mederi, & ſic peccati autor dicetur, Si quis enim, vt ſacra nos docet pagina, errantem viderit, & ab errore eripere poteſt, neque tamen eripit, homicida eſt.

3 Vel Deus vult peccata, vel non: ſi vult ergo facit, dicente ſcriptura, *omnia quæcumque voluit fecit:* Si non vult, eo igitur inuito committuntur: improuidus igitur vel impotens nuncupandus, cùm ſit neſcius, vel efficere non poſſit quo minus ſuæ rebelletur voluntati, vel erit impius, cùm nolit ſcelera, & tamen ab eis homines non præmuniat.

4 Deus & Natura de poſſibilibus ſemper efficiunt quod eſt melius, vt dicit Ariſt. in 1. de partibus, in lib. de greſſib. animal. & alibi: At poſſibile, & melius eſt nulla patrari ſcelera, deberet igitur Deus id præſtare, ſed non præſtat, Eſt igitur inuidus, & improuidus.

5 Qui cauſam damni dat damnum feciſſe videtur vulgata lege Qui occiderit, §. in hac

hac ad leg. Aquil. & l. nihil intereſt ad leg. Cornel. de Sicar. At Deus dat cauſam peccati, ipſius igitur autor, & effector iure propè ſuo dicetur.

Vltimum, vel Deus peccatis mederi deſiderat, vel non: poſterioris conceſſione Athei ſuam confirmant opinionem: prioris verò affirmatione peccati origo Deo adſcribitur. quod ita probant. Non poteſt Deus errantium curam gerere, niſi miſericordiam velit, & pœnitentiam, ſed ſi iſta cupit, neceſſariò & peccata. Ergo ſi Deus eſt prouidus, peccati author eſt, Minor probatur. Finis deſiderari non poteſt abſque mediis ad eundem aſſequendum neceſſariis, ſed peccata media ſunt neceſſaria ad miſericordiæ finẽ, & pœnitentiæ, miſeretur enim eorum Deus, quos errorum pœnitet: Ergo ſi Deus pro fine intendit miſericordiam, & pœnitentiam, conſimiliter & peccata, quæ ſunt media ad illarum virtutum exercitationem. Confirmatur exemplo Martyrij, quod Deo perplacet, dicente Spiritu ſancto per os Dauidis: *Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius:* Martyrium autem abſque ſæuitia Tyrannorum eſſe non poteſt. Ergo & ipſa Tyrannica impietas Deo grata eſt in ordine ad martyrium.

EXER

EXERCITATIO XIII.

Aduersus Protagoram probat Deum non esse autorem peccati.

IMpios atque sacrilegos hos Atheorũ tumultus, & fremitus nihili facientes Christianorum animi in schola spiritus enutriti, asserunt orbem à Deo regi & temperari, scelerum tamen & vitiorum authorem Deum non agnoscunt.

Prima conclusionis pars non indiget nostra probatione, Genuina Protagoræ confessio sufficit, *Si Deus*, inquit, *non est, vnde igitur bona?*

Secunda verò pars probatur ex multis.

Primo, Secundùm Protagoram bona omnia à Deo emanãt, nulla igitur mala. Consequentia probatur: quia cum hæc duo ex diametro sibi opponantur, diuersum agnoscant authorem necesse est: quare asserere bona, & mala à Deo prouenire, non minùs absurdum duco, quàm dicere dulce, & amarum ex eodem fonte profluere.

Secundo, Deus est summum Ens, & bonum igitur, quippè ex Aristot. hæc duo conuertuntur, à summo autem bono non prouenit malum, nec enim id habet, si summum bonum

EXERCITATIO XIIII.

Qua Protagoræ rationi reſpõdetur, nec non primo Sectariorum argumento.

SI Deus eſt, vnde mala? quærit Protagoras, à noſtra reſpondeo liberá voluntate.

Primo Sectariorum argumento, Si Deus noſtri eſt prouidus, cognoſcit peccata, facit igitur. Reſpondet Boethius de conſol. Phil. libr. vlt. capit. vlt. negando conſequentiam. Probationem autem (ſcientia Dei cauſat res) exiſtimat eſſe falſam; nam, inquit, ſicuti videns aliquem moueri ad locũ, de motione certus, nihil tamẽ efficit, neque ab ipſo cunte patitur. Ita Deus non efficit futurum, & ſi illud cognoſcat: conſentit & Alexander, qui in libr. de Fato capit. 16. reſcribit, aliud eſſe prænoſcere, aliud facere.

Sed ne à reſpondendi labore ſubducere nos velle videamur, veriſſimũ dicimus hoc axioma, Scientia Dei cauſat res, & rationibus comprobamus. Nam quod Deus alia à ſe cognoſcat, percipi à noſtro intellectu nullatenus poteſt, niſi quia Deus efficiat, quare cognoſcẽdo ſeipſum eſſe cauſam, cognoſcit effectus, hi namque in cauſa relucent, vel

Deus

Deus cognoſcit alia à ſe,quia eſt effectus rerum extra ſe, nam per effectũ cognoſcimus cauſam, quod de Deo concipere nefas eſt, vel quia ſimilitudinem rerum à rebus ipſis, vel ab aliquo alio receperit, quod eſt pariter impoſſibile,vel quia ipſemet ſit rerum ſimilitudo, quod & fingi nequit aut excogitari, quoniam aut eſſet ipſe imago rerum, vel res imagines eius:ſi detur primum, Ergo rerum eſt effectus, hoc autem eſt perabſurdum atque ridiculum. Si ſecundum, erit cauſa rerum.

Præterea omnia Deus efficit per ſuũ eſſe, ſed hoc eſt intelligere, per ſuam igitur intellectionem cuncta operatur.

Minor probatur. actus intellectionis manet in intelligente, pariter ergo & in Deo. Deus igitur eſt intellectio ipſa; nam quicquid eſt in Deo Deus eſt, alioquin intellectio aliunde Deo accideret, quare non eſſet æterna neque optima, quippè in tempore perficeretur & ab extrinſeco. Amplius ex Auerr.in Comment.vlt.lib.Metaph.part.19. Dei Scientia rebus comparatur, quemadmodum & artificis operi, ſed operis cauſa artificis ſcientia eſt,& Dei igitur.

Minor hæc patet, nã artifex operatur per ſuum intellectum, huius ergo formam operationis

ſtationis principium eſſe intelligimus.

His rationibus accedat communis Philoſophorum,& Theologorum authoritas,qui hanc venerantur propoſitionem. Scientia Dei cauſat res. Auerr. lib.12. Metaph. com. 51.Dionyſ.in lib.de diuin. nominib. Auguſt. lib.15.de Trin.cap.13. Beatus Thomas cum Scholaſticorum caterua in prima parte, & in primo ſententiarum.

Exemplum autem à Boethio allatum extra rem eſt, videns enim à viſibili dependet, & tamen ſecundùm ipſum,Scientia Dei non dependet à re: Nam inquit aduerſus Originem, æternum dependeret à temporali: Inſuper videns à mouente ſpeciem continuò recipit, Deus autem nequit à re quicquam accipere.

Cùm ergo vera ſit conſecutionis probatio, ſubſiſtit in ſuo firmamento argumẽtum. Si Deus cognoſcit peccata,igitur ea operatur.

Pro intelligentia huius perdifficilis argumentationis notandum eſt, peccato ineſſe duo,bonum ſcilicet & malum:vtriuſque autem cauſa Deus dicetur, ſed diuerſimodè, peccatum fundatur in voluntate, quæ cùm ſit ens,bona eſt,omnis autem bonitas à Deo eſt, quare vt peccatum eſſe nequit abſque voluntate, quæ & in fieri, & in conſeruari à

G Deo

Deo dependet, subtracta namque manu Dei nihil est voluntas, peccatum à Deo esse dicitur: peccatum insuper continet malum, nempe deformitatem, cuius causa Deus est permissiua, quia nisi ipse permitteret, nequaquam humana voluntas laberetur. Cùm igitur bonitatis, ac deformitatis peccati Deus sit causa, illius per se, huius quasi per accidens, sequitur vt vtramque in peccato agnoscat. Præter hãc tamẽ Dei conniuentiã, cùm permissio nõ sit sufficiẽs causa effectus, concurrit nostra voluntas immediatè, & per se effectrix deformitatis, hic autem effectus, cùm à voluntate mea, & non à Deo procedat, & ordine naturæ priùs sit me peccare, quàm Deum agnoscere me peccãtem, quippe cognitio rei præsupponit rem, à peccato meo cognitio Dei dependet, non quidem simpliciter, & absolutè, sed secundùm quid, & sub conditione: Sicuti si ex præsuppositione quòd Deus vult humanam voluntatem esse liberam, necesse est aliquam ei tribuere actionem, cuius ipse secundùm modum aliquem non sit causa, quamuis simpliciter actionum omnium auctor dicatur, ita pariter ex hypothesi, quod ad peccatum actio volũtatis requiritur, cognitio diuina peccati à peccato depẽdeat necesse est. Nam quemadmodum

admodum volens me Deus seruare, indiget me, non simpliciter, imperfectus enim esset, sed secundùm quid, non enim potest seruare me, nisi ego sim: Ita quoque si Deus cognoscit peccatum meum, cùm rei cognitio rem præsupponat, prius in me illud erit, ab hoc igitur diuina cognitio dependet ex suppositione vt supra.

Nec obstat Boetiana ratiocinatio, æternũ non dependet à temporali; quia licet peccatum meum sit in tempore, vt à me committitur, dicitur tamen æternum, vt ab æterno à Deo cognitum est. veluti productio Verbi diuini, quãuis in se sit æterna, potest cognosci à me incipiẽte, vtque nuper, & recenter à me cognita est, noua dici potest, etsi intellectui meo vt æterna repræsentetur. Consimiliter peccatum meum in tempore potest cognosci à Deo æterno, vtque cognitum est ab æterno, æternum est, licet æternitati repræsentetur vt in tempore.

His positis ad Argumentum, cognoscit Deus peccata, ergo efficit. Consequentia negatur.

Ad probationem. Scientia Dei causat res: dico propositionem hanc veram esse in rebus à volũtate humana nõ proficiscẽtibus, secus verò in actionibus voluntariis, quia, si

ſcientia Dei has efficeret,nequaquam liberę eſſent,Quare de noſtris operibus verũ cenſeo dictum Origenis in Epiſt. ad Rom. in explicatione illorum verborum , *quos predeſtinauit,hos & vocauit , &c.* Non quia Deus præuidet,ſic erit , ſed quoniam ſic erit , ideò præuidet. Vnde non quia Deus præuidet me peccaturũ,egò peccabo (ſic enim actio peccati non foret libera, & per conſequens non eſſet peccatũ,quare implicatoriaincluderet) nec ex quo ego pecco, aliquid in Deo generatur,mutaretur enim,ſed actus peccati mei terminat Dei cognitionem , adhoc enim vt Deus agnoſcat peccatum meum , hoc in me exiſtat oportet tanquam conditio ad diuinæ ſcientiæ certitudinem requiſita.

In Peripatetica autemCathedra aliter diſſoluerem argumentum , concederem enim cum Ariſt. Deum in peccato efficere quod in eo agnoſcit. Per Ariſt. verò formale peccati à Deo non cognoſcitur , hoc enim conſiſtit in priuatione, quæ ſub Dei cognitionem non cadit,quare in 3.de anima. tex.25. aſſerit priuationem non cognoſci ab intellectu ſemper exiſtente in actu , multo minus à Deo.Cùm ergo ſecũdùm Ariſt. Deus formale peccati non agnoſcat, nec illud operabitur. Materiale verò peccati ſub Dei cognitio

gnitionem, & operationem cadit, nām ens est, & omne ens à primo ente ducit originem, vt habetur in 12. Metaph. & primo de Cælo.

EXERCITATIO XV.

Continet refutationem secundi argumenti.

SEcundo Argumento quod tale est, Deus peccatis non occurrit, neque medetur, illorum igitur autor, & effector dici poterit. Respondeo falsam esse consecutionem.

Ad probationem. Christiana religione compellimur scelera prohibere vbi possumus, aliàs peccati reatū incurrimus, sic Deus non auertens, & prohibens peccatum, cùm possit, ipsius author dicetur.

Respondent cōmuniter Doctores, Deum in seruando homines à peccatis non minus præstare quàm quod creatura præstare tenetur: hæc enim diuinæ legis præscripto cogitur proximum corrigere, ita tamen vt liberum eius arbitrium minimè lædat. Ille per sacram scripturam, per Sacerdotes suos in terris vicarios, exorbitantes in verum tramitem reducere, & à prauis operibus ad sanam mentem reflectere conatur; saluo tamē

atque illibato humanæ libertatis augustissimo priuilegio, alioquin si à peccatis nos penitus remoueret, libero nostro arbitrio derogaret: hinc naturæ potius corruptor quàm seruator dici posset.

Sed nugæ hæ sunt nugacissimæ, potest namque Deus liberum arbitriũ integrum, & illæsum in omnibus custodire, simulque à peccatorum sordibus nos immunes reddere, sicuti Beatæ Virgini contigit. Quinimò etsi peccandi facultatem tolleret, liberum tamen adhuc arbitrium in nobis superesset, vt ratione, exemplis, & authoritate breuiter demonstrabo. Ratione quidem, nam sublata potentia peccandi, posset humana voluntas modò operari bonum, modò ab illius operatione conquiescere. Item posset hoc bonum eligere, & illud omittere: quare in voluntate, peccandi sublata facultate, libertas semper remaneret exercitij, atque specificationis. Exemplis, siquidem Deus libero arbitrio præditus est, alioquin nec nos, haud tamen peccare valet. Similiter & Christus Dominus liber fuit, & tamen peccato subiectus nulli. Accedat doctissimorum Patrum authoritas, Ambrosij in lib. 2. de Fide c. 2. Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei cap. vlt. & Ansel. l. 1. de lib. arb. c. 1. asserentium voluntatem impecca-

peccabilem & liberam ſimul eſſe poſſe.

Nos igitur argumenti conſecutionis probationi reſpondemus,negãdo paritatem inter Deum,& creaturam. Hæc enim diuinæ legi ſubiicitur,quare ſi ex præcepto mandatoque diuino non conatur proximum à ſceleribus deflectere,ſi cognouit,& potuit,peccati rea eſt.Deus autẽ minimè, quippe nulli legi eſt obnoxius,ſicuti nec Princeps terrenus,vt dicitur in lege Princeps. ff. de legib. Præterea & ſubtiliſſime Dei volũtas lex eſt, quemadmodum & Principis §.quod Principi placuit,inſtit.de iur.nat.gẽt. & ciuil.Si ergo Deus vult gentes perdere,facit ſecũdùm legem,nempe ſecundùm voluntatem ſuam, quæ lex eſt, quis igitur dicere audebit, cur ita facis?

EXERCITATIO XVI.

Pro reſponſione ad tertium argumentum.

TErtium argumentũ erat hoc. Si Deus vult peccata,igitur facit, ſcriptum eſt enim,*omnia quæcunque voluit fecit.*Si non vult, tamen committuntur,erit ergo dicẽdus improuidus,vel impotẽs,vel crudelis, cùm voti ſui compos fieri aut neſciat, aut nequeat, aut negligat.

Respondent nostri Theologi, Deum nolle peccata, quinimo velle omnes homines saluos fieri, quod si aliter eueniat, Dei prouidẽtia, vel omnipotentia culpanda nõ est, quando id exoptat voluntate tantummodo complacentiæ, nõ efficaciæ: neque ex multarum gentium exitio impietatis poterit redargui Deus, qui piissimus pater sufficiens ad salutem omnibus fert auxilium.

Philosophi nullo negotio hanc doctrinam reiiciunt, inquiunt enim, si nollet Deus pessimas, ac nefarias in orbe vigere actiones, proculdubio vno nutu extra mundi limites omnia flagitia exterminaret, profligaretque: quis enim nostrum diuinæ potest resistere voluntati? quomodo inuito Deo patrantur scelera, si in actu quoque peccandi scelestis vires subministrat? Adhæc, si contra Dei volũtatẽ homo labitur, Deus erit inferior homine, qui ei aduersatur, & prævalet. Hinc deducunt, Deus ita desiderat hunc mundum, qualis est, si meliorem vellet, meliorem haberet. Quod autem in sacra pagina legimus, *Deus vult omnes homines saluos fieri*, exponunt ex Sanctissimi Patris Augustini sententia, id est, nemo saluatur nisi Deus velit: Quam ratiocinationem vt Caluinismo proximã missam faciamus. In nostra enim Apologia pro Triden

Tridentina Synodo, in decreto de iustific. Caluinistarum errorem certis cõfutauimus demonstrationibus.

Illud ingenuè fatear, Scholasticorum distinctionem de Dei voluntate efficaciæ & complacentiæ assequi me vix posse. asserunt enim illa accedente infallibiliter subsequi effectum, posita verò hac nullo modo, quod mihi pluribus de causis non probatur.

1 Per istos DD. complacet Deo fieri aliquid, quod tamen non fit. Falsò ergo intonuit Spiritus Sanctus. Omnia quæcumque voluit fecit. Consecutio probatur, quia voluntas complacentiæ propriisimè (vt ita dicam) voluntas est.

2 Per hos Theologos creatura resistit voluntati complacentiæ diuinæ, resistit autem ex complacentiæ voluntate, humanæ igitur complacentiæ voluntas diuina longè potentior est atque validior. quippè voluntas nostræ complacentiæ effectum cõsequitur: Diuinæ verò minimè: sit exẽplum, Erat in Deo, asserunt hi DD. voluntas complacentiæ, ne Iudas morti traderet Christum Iesum. Hanc autem diuinæ complacentiæ voluntatem non est secutus effectus desideratus, quia tradidit Iudas. Econtra traditionis desiderio flagrabat Iudas, idque in effe_

ctum perduxit. Iudæ igitur complacentiæ voluntas præpotentior fuit voluntate complacentiæ diuinæ.qua aſſertione an quid abſurdius excogitari poſſit vel cœcus viderit.

3 Secundùm hanc opiniónẽ poſita in Deo voluntate cõplacentiæ, cõtingere poteſt effectus ab ipſa petitus, quia voluntas ordinata circa poſſibilia eſt, non tamen continget. In hac igitur Dei volũtate, & perconſequẽs in ipſomet Deo, nam quicquid eſt in Deo, Deus eſt,erit ad aliquid cõſequendũ potentia,nõ igitur Deus eſt actus purus, ſed potẽtia,& quod amplius eſt,ſuperuacanea,quandoquidem nunquam ad actum reducetur.

4 Voluntas complacentiæ diuinæ appetit vel bonum, vel malum. Non malum, quia Deus ſummum bonum eſt;Nõ bonum,nam appetitio eſt à priuatione, bono igitur aliquo priuatur Deus, ſi aliquod bonum appetit, quare ſummum bonum non erit. Dices, appetit bonum accidentale. At contra,nam quid aliud eſt dicere appetit bonum accidentale,quàm aſſerere, appetit vt bonum ei accidat,quod falſiſſimum eſt,infinitę namq; bonitati, qualis eſt diuina, nulla poteſt fieri acceſſio. Præterea & ſubtiliſſimè, appetitio rei abſentis eſt,abeſt autem id quo caremus, carentia autem imperfectio eſt,in Deo nulla

imper

imperfectio, nec carentia igitur, multò minùs rerum absentia,ergo nec appetitio.

5 Voluntas Patris æterni in diligendo vnigenitum Filium suum, proculdubio erat efficax, quia eandem effectus amoris subsequebatur infallibiliter: àt hæc voluntas erat complacētiæ, vt apertissimis verbis ipsemet testatur. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* In Deo igitur eadem est voluntas complacentiæ,atque efficaciæ.

Multominus mihi arridet, quando nec in sacro Codice, nec in generali Ecclesiæ concilio, nec Pontificio Decreto vllo definita reperitur illorum Sentētia, Deum largiri omnibus gratiam sufficientem ad salutem.Nam puerilibus neglectis obiectiunculis,quæro ab istis qui diuinæ Sapiētiæ Dictatores haberi volūt, Fides in Christum estne gratia sufficiēs, an efficax ad salutem? efficax profectò non est, nam cuicumque ad salutem datur gratia efficax, secundum hos DD.salus continget infallibiliter:non tamen omnes, qui credunt in Christum salutem cōsequentur, quando cōplures fideles damnari, si vltrà fidem & opera fidei conuenientia non præstent, Sacra pagina testatur, & Oecumenica Cōcilia sub anathematis pœna decreuerunt. Erit igitur Fides in Christum

gratia

gratia ad salutẽ sufficiens. at Fides in Christum multis Nationibus denegatur, pariter ergo & gratia sufficiens. Qui sapientiores sunt apud eos respondent, à Deo non denegari infidelibus sufficiens adminiculum ad salutem, quippe illis opem confert & suppetias ad seruandã naturæ legẽ, ex cuius integra obseruatione salus impetrari potest.

Ethnicum sanè non Christianum axioma est, ex solius naturalis legis obseruatione absque Fide in Christum salutem obtineri posse. Nam Dei Filius & ipse Deus apud Io. 3. hanc generalem promulgat legem. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum Dei.* Et Paulus ad Hebæos. 9. exclamat, *Absque Fide impossibile est placere Deo,* & Apostolus Petrus Actor. 4. *Non est in alio aliquo salus.* Aliqui argumenti huius salebras declinantes, dicunt eum qui naturæ satisfaciat legi, seruari non ex illius merito, sed ex fide in Christum, quia obseruanti naturalem legẽ Deus fidem sit impertiturus.

Dimicant pro Helena illa Pelagiana, facienti quod in se est Deus non denegat gratiam. at reclamat Paulus, asserens Fidem esse Dei donum, quod ex præcedentibus meritis non conceditur. Deinde quî fieri poterit, vt moralia infidelium opera fidei gratiã apud

Deum

Deum promereantur, ſi Deo exoſa illa eſſe Paulinus contextus declarat. Abſque fide impoſsibile eſt placere Deo; & alibi, *omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.* quem locum aduerſus Ethnicorum opera præclariſſima vrget ſæpiſſimè Auguſtinus, & ſi aliter ego ſentiam, vt in Decreto Tridentino de Iuſtif. exactiſſimè à nobis diſputatum eſt aduerſus Martinum Kemnizium. Et vt abſoluam paucis, quomodo Deus præſidium ad Salutem ſufficiẽs infantibus in vtero matris decedentibus ſuppeditat? gratia ſanè ſufficiens baptiſmus eſt; at hic denegatur & Fluminis & Flaminis, & Sanguinis, vt recentiores loquuntur. Sit autem gratia ſufficiens naturalis legis obſeruandæ facultas, non datur illa puerulo ſic intermorienti.

His igitur Scholaſticorum diſtinctionibus non aſſentiẽs, neque aſſenſurus, donec Sancta Eccleſia Romana Eccleſiarum mater eas confirmarit. Reſpondebo quidem ad Argumentum, ſed ruinam pertimeſcẽs, humi ſerpam (malo namque mihi iratũ Horatium quam noſtrates Inquiſitores, quos tanquam vineæ Dominicæ cuſtodes ſuſpicio, atque deueneror) Malum aliquo modo fit præter prouidentiam diuinam, non enim aſſentitur, aliquo modo verò præter prouidentiam

dentiam diuinam non patratur. quia non prohibente illa. Dices, vult igitur Deus peccatum, permiſsiuè concedo, ergo facit, conſequentiam nego: permiſſio enim non eſt ſufficiens cauſa ad effectum.

EXERCITATIO XVII.

Pro ſolutione quarti argumenti.

QVartum argumentum his proponebatur terminis. De poſſibilibus Deus & natura ſemper faciunt quod eſt melius. At poſſibile eſt & melius nulla omnino in mundo vigere ſcelera, deberet igitur id factitare Deus, vt ex vniuerſo orbe omnis peccatorum ſentina exoneraretur: at negligit, inuidus ergo eſt, vel improuidus.

Reſpondent Stoici negando primam partem minoris propoſitionis, exiſtimant namque impoſſibile eſſe, vt orbis careat ſceleribus, cùm omnibus indita ſit à Natura ad peccandum potentia, & procliuitas quædam, ad actum igitur perduci debet, ne conditoris fruſtranea ſit intentio & ſuperuacua. Sed ineptiſſimè eos & inſulſiſsimè ratiocinari oſtendemus infrà.

Platonici falſum eſſe aiunt alterum minoris membrum. Plato namque in Timæo aſſe

asseruit, mundum non posse dispositionem habere meliorem quàm nunc habet, quia ab optimo, & sapientissimo gubernatur, ac regitur, quare cùm nō vniuersi, & singuli mortalium virtutes amplectantur, argumentum est id melius non esse, efficeret namque id Deus optimus omnium rerum moderator.

Vt Platonica hæc sententia facilius intelligatur, obiter hic adnotabo solemnem in scholis nostris agitari quæstionem, an Deus facere possit melius quod fecit, quàm quomodo fecit. Qui parum sapiunt respondent absolutè, potuit, potest, & poterit. at his ita respondentibus sic obuiabo, Deus si optimè fecit, fecit autem optimè optimus, & addat ei, quod fecit, insuper aliquid bonitatis, non optimū illud iam fuerit, quod erat optimū. Qui doctiores sunt, dicūt non posse Deum melius facere, quàm quod fecit potestate ordinaria, posse tamen potestate absoluta.

At contra: quia, si potest facere melius, quàm quod fecit, minus benè fecit: at minus bene facere includit priuationem summi boni, & summæ potestatis. Deus autē summum bonum est & potestas summa. Deinde nihil ponere debemus in Deo, quod non sit ipsemet Deus, sed Deus vnus est & potestas absoluta, ergo nō nisi vnicam, & absolutam

pote

poteſtatem in Deo ponere oportet: neque ordine diſponitur, aut diſtinguitur eius potentia, ſed ipſe ordinis auctor eſt, ab eoque omnis ordinis neceſſitas dependet, ipſe rebus ſua infinita ſapientia, & bonitate ordinem præfixit, compoſuit prudẽtiſſimè, aptiſſimè diſtribuit, deſcripſit elegantiſſimè, magnificentiſſimè ornauit, grauiſſimè ſtabiliuit. At ſummum bonum ſemper quod optimum eſt vult, & deſiderat, quod per Sapientiam cognoſcit; Quæ igitur à Deo facta ſunt, ſummè bona ſunt, quare & in Geneſi legitur, *vidit Dominus cuncta quæ fecit, & erant valdè bona*, quare ego propoſitæ quæſtioni hunc in modum reſpondebo. Omnia quæ à Deo condita ſunt, ſunt ſummè bona, quia à ſummo bono ſimpliciter non poteſt niſi ſummum bonum in vnoquoque genere, aut ordine entium proficiſci, quare homo in ſuo genere ſummè bonus eſt, & cimex, & pulex, & omnia in ſuis circumſcriptionibus eſſentialibus ſummè bona ſunt, non enim eſſent hoc quod ſunt, niſi in ſummo ſuo eſſendi eſſent genere atque ordine. An autem Deus in iiſdem noui quicquã poſſit creare vel addere, dico poſſe ex immenſitate ſuæ potentiæ, non tamen velle, quia ſeipſum imperfectioris, & minus ſolertis operæ argue-

ret

ret,quam in priore opere posuisset.

Vel dicamus, potest Deus facere semper aliquid melius, res tamen non potest suscipere illud melius. Potest Deus, asserunt aliqui, facere ens essentia infinitum, ens autem ipsum non potest suscipere illā infinitatem.

Dices, frustranea, & superuacua potentia est, quæ nō habet in quod agat, Sed potentia Dei infinita nō habet in quo totam se exerceat, quia nihil infinitatem ipsius potest recipere. Frustrà est igitur infinita Dei potētia.

Respōdeo maiorem esse veram apud nos, non apud Deum, Nam hîc potentiæ, & actus sunt relatiua. At Dei potentia ad nihil refertur, Sed sua solius est, & ipsa sibi, & hoc omne quod sunt omnia.

EXERCITATIO XVIII.

Respondet quinto Argumento.

HOc autem sic adstruebatur, Dās causam damni, damnum fecisse dicitur. At Deus dat causam peccati, illius igitur author est: minorem probare solēt Athei, quia Deus homini naturam dedit ad malūm potius quàm ad bonum procliuem; plus enim habet de non esse, quam esse, quare facilius ad defectum declinat quàm con-

tendat ad perfectionem. Intellectum verò humanum nescio quibus nebulis obnubilauit,quinimò peccatis titillationis aliquid indidit oblectamentique & facilitatis.virtutes verò posuit sudore magno comparandas; adeóque Deus consulto ita constituisse videtur, perpauci vt virtutes, vitia vt quamplurimi sequerentur: quare acutissimū Philosophum ita ratiocinantem Lutetiæ excepi, ij qui virtutes prosequuntur fures sunt, nam quæ Deorum sunt sibi vendicant, vitiorum verò Sectatores æquissimi,iustissimique,quærunt enim quæ sua sunt.

Respondeo falsam esse minorem. Tradidit enim Deus homini naturam adeò imbecillem,& ad peccata procliuem, non vt peccaret, sed vt potens peccare,& non peccans maiora ex meritis præmia consequeretur, ideò dedit stimulum carnis, sed ad perfectionem virtutis, quia virtus in infirmitate perficitur. Humanus intellectus nebulis quibusdam obductus est, fateor. nec id quidem sine magna diuinæ Sapientiæ testificatione, quando ipsius natura sic exigebat, quod si enim factus esset natura sua illustrior, suum ipse amisisset esse: fuisset enim intelligentia,non intellectus;Nec tamen vsque adeò obscuratus est, vt à malo bonum

secer

ſecernere nequeat: vitiis delectationem indidit, non vt illorum irritamentis faciliùs inescaremur, ſed vt illa tanquam Syrenum Scopulos prætemauigãtes maiori cum gloria ad cœleſtem illam Ithacam pertingeremus, atque ibidem maioribus delitiis, veriſsimiſque voluptatibus exciperemur. Nec virtutes ipſas omni exuit delectatione, imò tantis cumulauit deliciis, vt licet magnis illas acquiramus laboribus, acquiſitis tamen magno cum gaudio perfruamur. Cõtra Scelera in vmbra, atq; ocio coaceruata, laboris, & triſtitiæ infœliciſſimũ ſortiuntur exitum. Cúmq; nõ ab initio, ſed à fine res ſumat denominationẽ, virtutũq; finis ſit optimus, vitiorũ autẽ peſſimus, Bonũ autẽ per ſe amabile, malũ per ſe exoſum ſit ac deteſtabile, atq; hoc modo Deus voluit homines à vitiis retrahere, & ad virtutes adducere, illorũ finem malum, harum autèm bonum oculis vniuſcuiuſq; obiiciẽdo. Nam vt ait Ariſtot. 1. Eth. c. 1. quilibet agit propter finem, & ad bonum aliquod conſequendum: Quod ſi vitia facili negotio acquirimus, virtutes autem perdifficili, vitiorum id deformitatem, & ignominiam, virtutum verò hoc excellentiam præoſtendit, nam quæ citò fiunt, citò pereunt, quæ cum difficultate, diutiùs

perdurant, vt in plantis, & animalium generatione cõſpicitur. Multo minus aſſerẽdum eſt vitia eſſe proprium quid hominis, virtutes verò quid ab homine alienum, Nam homo quâ homo intellectiuus eſt & rationalis, ratio autem cùm ſit ad virtutes accommodata, ſi ipſas ſectabitur, ſua ſequetur. Sin autem vitiis, corporiſque voluptatibus ſeſe addicabit, beluæ potius quã hominis ſpeciem, nomenque feret, cũm aliena beluina nimitum inſequatur.

EXERCITATIO XIX.

Pro vltimi argumenti ſolutione.

SIc inſerebatut. Deus vult miſericordiã & pœnitẽtiam, igitur & peccata, Reſpõdeo non admittendo conſecutionem; Ad probationem, peccata ſunt media ad illas virtutes exercẽdas perneceſſaria: dico id eſſe falſiſſimum, etſi enim peccaret nemo, Dei tamen miſericordia ſemper maneret, & magis ſe magiſque oſtenderet, non quidem in condonatione culpæ, ſiquidẽ per hypotheſin foret nulla, ſed in creatione, conſeruatione, ſuſtentatione, præſeruationeque à tot imminentibus vitæ periculis, aduerſitatibuſque; quin imò futurum eſſet vt vberio-

res

tes misericordiæ diuinæ riuos inde deflecti quotidie deriuarique persentisceremus, si nullis essemus peccatorū sordimus obnoxij;Sublimior sanè misericordię effectus est, stantes ne cadant tenere,quàm lapsos erigere, & in pristinum gradum restituere. Firmiori, nobiliorique gratiarum comitatu Augustissimam Christi matrem Deus voluit communitam, dum immunem ab omni vitiorum labe intactamque conseruauit, quàm Petrum,aliosque lapsos, dum in pristinum gratiæ illos restituit statum.

Ad confirmationem. Martyrium Deo gratum est, id tamen necessario antecedit Tyrannorum sęuitia.Respōdeo, quâ peccatum supponit, à Deo nullo modo exoptari, Pergrata tamen illi est Martyrij virtus, quæ, cum in charitate consistat, peccatum præsupponit nullum, & à Confessore aliquando perfectior quàm à Martyre possidetur. Quis enim inficias eat, si non illustriori, pari saltem martyrij virtute, charitateque præditum fuisse D. Ioannem Euangelistam, atque ex martyribus aliquem? Ego sanè vel minimus militantis Ecclesiæ Tyro, cùm anno præterito Londini ad Agonem Christianum destinatus essem, adeóque 49. diebus in latomiis tanquam palæstra quadam exer-

cerer, eo eram pro Catholicæ Ecclesiæ authoritate defensanda effundendi sanguinis desiderio accensus,& inflammatus, vt mihi à Deo immortali vel maius donum,aut melius contingere nullo modo potuisset, ita quidem,si non superiorem,inferiorem certè nullo martyre propriæ conscientiæ testimonium mę iudicauit & confratrum, qui mecum in eadem erant Xisto & theatro fortissimi, & digni sanè qui tale Deo spectaculum exhiberent: quare cum martyrij perfectio ad charitatē tanquam lydium lapidem examinetur probeturque,dico,cessante Tyrannorum sæuitia, Martyrij virtutem nullatenus deficere, modo charitas Christiana non extinguatur.

Quòd si velimus concedere misericordiam, & pœnitentiam non posse absque præcedentibus peccatis existere, çogemur profecto asserere has virtutes non esse à Deo intentas de principali(vt dicitur intentione) non enim Deus vult absolutè hominem penitere:quando id in Deipara noluit, sed sub conditione, si peccauerit,nec simpliciter indulgere homini paratus est (nec enim Christo Domino indulsit) sed pœnitenti duntaxat.

Instabis, si hæ virtutes non sunt per se intentæ,

tentæ, aliis igitur erunt imperfectiores: at hoc eſt falſum,ergo & illud,ex quo id ſequitur.Maioris propoſitionis ſequela probatur, nam occaſionatum , vt noſtri barbari loquuntur,nequit eſſe perfectum, vt opus per ſe intentum, quare monſtruoſum animal imperfectum dicitur à Peripatecis.

Minor quoque diuino teſtimonio comprobatur,ſiquidem Pſalmiſta regius ait, *Miſericordia eius ſuper omnia opera eius*, & alibi, *Precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius*. Et peccatorum pœnitudo, bonorum à Chriſto ipſo iuſtitiæ antefertur in parabola de oue perdita.

Concedo virtutes has, vt præſupponunt peccatum,non eſſe primariæ contemplationis, quare nec perfectiores; pœnitere namque abſolutè melius non eſt, quàm non pœnitere,alioquin & Chriſtum,& Mariam pœnituiſſe neceſſe erat; ſed pœnitere peccantem perfectius eſt, quàm peccantem non pœnitere: neque ſimpliciter melius ducimus, vt alicui Deus indulgeat, quoniam id Chriſto contigiſset; ſed præſtat peccatori pœnitenti indulgere, quàm non indulgere. Conſimiliter quid melius videtur, vt à peccato lapſos reſuſcitet, quàm non, abſolutè tamen melius eſt non erigere,quàm erigere,

quia hoc supponit lapsũ, illud verò minimè.

Neque sacræ paginæ aduersamur, quando in illa scriptum ita adinuenimus, *misericordia eius super omnia opera eius*, Hîc tamen non probatur misericordiam reliquis Dei virtutibus vnam antecellere, vt nostrates Homilistæ exinde deducunt, apud incautam plebeculam exclamantes, Deum esse misericordem magis quàm iustum, qua blasphemia quid horribilius excipere Christianæ possunt aures? Esset enim Deus non ens simplicissimum, atque purissimum, sed compositum, atque adeò principiatum, & rebus illud componentibus posterius aliquid. Dauidicus autem versiculus non asserit, misericordiam omnes ipsius superare perfectiones, esset enim idem super idem, nam quicquid in Deo est, Deus est, sed ait, *Misericordia eius super omnia opera eius* (effulget nimirum) non quod sit maior perfectio, sed quod perfectio ipsa magis appareat: quẽadmodum artificis industria maior videtur, si ex rudi, & informi materia pulchrum aliquod opus machinetur, quàm si ex illustri æquè præclarum, Ita Deus maius quiddam & mirabilius præstare videtur, dum peccatori veniã elargitur, quàm in eundem si vindicet, cùm tamen in Deo tam hæc, quàm illa

summa

summa sit perfectio: quinimò in Deo idem est misericordia,& iustitia: nostro verò mutilo intellectu distinguimus nos & absurdissimè, quod vnum est simplicissimum.

Dices, misericordia Dei supponit peccata nostra, non est igitur apud illum primariæ considerationis, quare nec perfectionis, vt patet in monstris, quæ cum secundario sint intenta à Natura, imperfectum quid dicuntur.

Pudet hanc insaniam toties refutare. dicimus diuinã misericordiam non respicere peccatũ, quia creauit,& conseruauit, & nũc conseruat quæ nullum omnino habent defectum. Sed hunc si primario respiciat, quid inde? erit imperfecta, vt è monstri exemplò deductum est. inscitissimè quidem, quando in monstruosis species quædam naturæ apparet admirabilis,& sublimior quàm in alijs, quemadmodum & Dei misericordia multo nobilior apparet, cùm ex malis bona, quàm dum ex bonis bona elicit.

EXERCITATIO XX.

Ciceronis sententiam atque rationes referens aduersus Dei prouidentiam pro liberi arbitrij tutela.

MArcus Tullius in libris, quos de Natura Deorum cõscripsit, Diuinam Prouidentiã negauit, ea persuasus ratione, quod libero arbitrio vnumquemque nostrũ præditum agnoscebat, illudque in societatem diuinam prouidentiam admittere non posse existimabat: Quare Augustinus in lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 9. dixit, *Cicero dum vult facere homines liberos, facit sacrilegos.* Illius argumentum illud erat: vel liberum arbitrium non habemus, vel Dei prouidentia nulla est, at illud habemus, ergo nulla hæc sit necessum est; Minor facili negotio probatur. Nam experimur in nobis esse velle, & nolle nullo extrinseco agente.

Maior probatur à Ciceronianis tribus mediis, & iis, vt putant, validissimis.

Primo, Dei Prouidentia debet esse cum certitudine, vt falli, & variari nequeat: liberum verò arbitrium de contingẽti est atque indeterminato. ab eodem igitur inuicẽ sese expellunt contubernio, quippe variabile, ac inde

indeterminatum ab inuariabili & determinato excluditur, vt è contra: vel ſubtilius hunc in modum argumẽtemur. Si Deus videt,& certiſſimè,vt illius conuenit Maieſtati,effectum futurum, hic nõ poteſt non eſſe, ſed quod non poteſt nõ eſſe, neceſſe eſt eſſe, vt patet. quod neceſſe eſt eſſe, contingens eſſe nõ eſt,ex Ariſt.2.Periherm.quod eſt igitur contingens eſſe, non eſt contingens eſſe, quod implicat:quare & aufertur liberum arbitrium, quod cum neceſſitate conuenire, vnirique nullo modo poteſt.

Secundo, ſi Deus nunc ſcit cuncta quæ vẽtura ſunt,immò ab æterno præuidit, cum ad ſcientiam rei ſequatur rem eſſe, quia non eſt ſcire quod non eſt, vt habetur in primo Poſter. neceſſariò hæc infertur concluſio, QuæcunqueDeus ſciuit futura,erunt.Tunc ſic: cum antecedens eſt neceſſarium, pariter & conſequens, ſed antecedens, nempe Deus ſcit,& ſciuit futura, ſimpliciter neceſſarium eſt, ergo & conſequens tale erit:hinc neceſſarium eſt,ſint omnia, quæ erunt,quia non poterunt non eſſe: cùm itaque actiones humanæ erunt & de neceſſitate, libertatem amittunt.

Tertiò omne à Deo cognitum ſit neceſſe eſt,ſcientia enim ipſius aliter certa dici non poſſet,

posset, sed incerta, & mutabilis, quod diuinæ repugnat perfectioni: at quæcunque futura sunt, à Deo cognoscuntur, si cadũt sub ipsius prouidentiam: omnia ergo futura de necessitate euenient, & per consequens non ex libera nostra voluntate.

EXERCITATIO XXI.

Aduersus Ciceronem probat Dei Prouidentiam.

Contra verbosum noli cõtendere verbis Cato Romanæ Oraculum sapientiæ pronunciauit, quare non orationis fuco, sed rationis certissimo argumento Ciceronis contumaciam perstringam: quæroque ab ab ipso, an Dei abneget prouidentiam, quia Deum credat esse nullum? an hunc confiteatur, ipsius tamẽ regimẽ in hæc inferiora nullum esse dicere non vereatur? an vtrumque admittat, hominem verò solum à diuina exemptum putet tutela? si primum asserit, quod verisimilius est, quandoquidem in libris de Nat. Deorum, & in tota sua Philosophia, ridicula illa quidem, aduersus Epicurum disputat, perabsurdum esse probans Deum concedere, ipsius verò prouidentiæ confessionem recusare, cùm ergo ipsemet in

2. &

2. & 3. lib. Dei prouidentiam pernegauerit, proculdubio nullam agnouit Diuinitatem, adeóque illum nos in Atheorum album referendum putauimus. Si non concedit (Dei inquam Prouidentiam) quia nec essentiam, per primas entis partitiones Deum esse dilucidè ostendam. Omne ens aut ens est à se, aut ab alio: omne ens aut est finitum, aut infinitum. nullum ens finitum à se, mundus est ens finitum, à se igitur non est, sed ab alio primo, summo, & æterno Ente, quod Deum communi vocabulo nuncupamus.

Si verò fatetur Cicero Deum esse, non tamen sublunaria curare, non modo sibimetipsi contrarium aduersus Epicurum sæpenumero asserenti aduersatur, sed manifestæ quoque rationi, Nam in Cœlestibus corporibus pulcherrima notatur εὐταξία, elegantissima descriptio, magnificentissimus ordo: illorum igitur Rector aliquis & moderator sit necesse est, cúmque experimento, & vsu quotidiano compertum sit Deum in hæc inferiora agere admirabili quodam perpetuoque ordine, idcircò illa describens, hæc inferiora quoque disponet, quippe propter hæc illa sunt: dispositio autem & ordinatio ad prouidentiam spectant: sin autem affirmat Deum hæc inferiora regere, non tamen

hominem

hominem curare, Philoſophiæ ſanè Tyroni etiã riſui ſe ſanniſque proponet, nã ſi cætera curat, quãto magis hominem, quem horum omnium quæ videmus tum ſpectatorẽ quaſi quendam, tum etiam Dominum conſtituit, confirmauitque, adeoque prę cæteris ordine eget maxime & cuſtodia: vtpotè præ reliquis conſtitutum ſibi ordinem, & lineas cupiens tranſilire. Præterea, vt ſupra probauimus contra Cardanum, & Ariſtot. in 2. Phyſ. adſtipulatur, omnia hæc inferiora propter hominem ſunt tanquã ipſorum finem, quod ſi Deus eorum quæ ad finem ordinata ſunt curam gerit, quanto magis finem ipſum curare putandus eſt?

EXERCITATIO XXII.

Ad Ciceronias probationes adducit Boetij, & Aquinatis reſolutiones, quas etiam confutat.

PRimæ rationi Diuina Prouidẽtia certa eſt infallibilis, & inuariabilis, at his contrarias conditiones liberum arbitrum ſibi vendicat, nullo igitur modo conſentire poſſunt, Boetius in lib. 5. de Conſil. proſ. 6. tres profert reſponſiones. quarum.

Prima

Prima hæc eſt, non eſſe inconueniens ſcientiam in ſe eſſe certam, quanquam illud de quo ſcientia eſt, naturâ ſuâ ſit incertum, quoniam cognoſcens naturam cogniti neceſſario non ſequitur.

Sed hallucinatur Boetius, Quod ſi enim Deus poſſet determinatè cognoſcere indeterminatum, cognoſceret quoque impoſſibile, ſed non hoc, quia implicat eſſe, & cognoſci, ergo neque illud: ſequela maioris probatur, nam quod impoſſibile à Deo nõ cognoſcatur, vel ex hoc intelligi poteſt, quod repugnet eſſe, & per conſequens cognoſci, Conſimiliter cum de intrinſeco intellectu, & formali ratione futuri contingentis indeterminatio ſit, ſciri non poteſt determinatè, ſciretur enim ſub conditione repugnante principiis ſuis, quod implicat: Præterea ſi determinatè à Deo cognoſcitur, ipſius intuitus fertur ſuper vnam partem determinatam, immò & illam determinatè veram eſſe cognoſcit, alteram verò determinatè falſam, quare ſi ſcit A determinatè verũ, A eſt determinatè verum, ergo naturâ ſuâ A eſt determinatæ veritatis contra Boetianã reſponſionem. Eius autẽ ratio (ſcilicet cognoſcens nõ ſequitur naturã cogniti, quare ille poteſt eſſe determinatus, hoc exiſtente indeterminato) falſi

falſiſſima mihi videtur, nam in Philoſophiæ tabulis ſcriptum adinuenio, vt ſit vera cognitio oportet eſſe ſimilitudinem inter cognitum,& cognoſcens,& in hoc principia illius repræſentari, quare cum cogniti contingentis principia indeterminata ſint, quinimò indeterminatio de conceptu futuri contingentis, ſi huius principia Deo repræſententur determinata, diuina cognitio falſa dicetur, ſcire namque contingens eſſe verum determinatè, perinde eſt ac noſſe indeterminatum eſſe determinatum, quod implicat contradictionem.

Secunda Boetij reſponſio cum priore coincidit, aſſerit enim nihil inconuenire, aliquid relatum ad vnum habere diſpoſitionẽ oppoſitam, vt ad alterum comparetur. Hinc non ducit abſurdum, actiones humanas relatas ad ſcientiam diuinam eſſe neceſſarias, in ſe verò contingentes. Quam reſponſionem commẽdat doctiſſimus, multiſque nominibus colendiſſimus Magiſter Gregorius Spinola Theologus Carmelita, & acutiſſimè demonſtrat à Concluſione, quæ ex maiori neceſſaria, & minori contingenti ſubſequitur cõtingenter, vt in 1. prior. docet Ariſt. quare licet effectus iſte in ordine ad maiorem ſit neceſſarius, quia cauſam habet neceſſariam

cessariā(ipsa namque necessaria ponitur)respectu tamen minoris contingens est. Et quia effectus causam sequitur proximam potiùs quàm remotam, idcirco dicitur absolutè contingēs,& si aliquo modo necessarius est. Addit elegantissimum exemplum de planta, quæ licet producatur à causa necessaria vtpote à Sole,& contingenti scilicet,à semine, effectus tamen dicetur cōtingens potiùs quàm necessarius: ita pariter etsi ordine ad scientiam diuinam, quæ necessaria est, actio humana necessaria est: in se tamen, vt nimirum à voluntate producitur, contingens est, neque hæc simul iuncta vllam includunt impossibilitatem.

Sed liceat mihi pace ac permissu tantorū virorum liberè proferre quod sentio! mihi sanè hæc nullo modo arridet respōsio. Nam quod in scientia Dei est necessarium, in se quoque necessarium est, quippe scientia rei infert rem.

Præterea quæro à Boetio, dum asserit contingens in se, necessarium esse, vt in Dei scientia est, vtrum intelligat, ad Dei scientiam contingens de necessitate sequi, veluti De⁹ scit A,ergo est A,& hoc modo cōtingēs est necessarium non magis vt scitur à Deo quàm à Titio, quemadmodum enim rectè

I infer

infertur Deus scit A;ergo A est, tam benè dici potest, Titius scit A, A est igitur; vel vtrum contingens necessarium esse censeat, quia in necessario repræsentatur, in Deo scilicet; & sic opinio quoque ac indeterminatio erunt necessaria, quoniam repræsentantur in necessario, atque ita quidem dubitationes quæ sunt in intellectu nostro determinatæ dicentur, cùm in determinato existant. Reliquum est igitur vt Boetius intelligat contingens esse necessarium in scientia Dei, quia est de obiecto necessario, quod est proprium sciētiæ necessariæ, quę ita nuncupatur, quoniam de obiecto est necessario, Nam id quod scitur impossibile est, vt aliter se habeat quàm scitur, vt in primo post: definitum est: quare si scientia Dei est certa, obiectum quoque certum est: asserere igitur contingens in se esse incertum, certum autem vt à Deo cognoscitur, affirmare est, scientiam esse certam, & immutabilem de objecto incerto, atque variabili: hinc somniasse facilè credatur diuina mēs Arist: cum in 1. post: effata est. *Quia cuius est scientia, hoc impossibile est aliter se habere.* Amplius si contingens in se est incertum, in ordine verò ad scientiam diuinam certum, ergo potest haberi cognitio certa de re incerta, quod à verita

veritate alienissimum ducunt Sapiẽtes, nam in Libris resolutoriis ita cõstitutum est, perfici tum demùm scientiam nostram, cùm causas omnes, principia, atque elemẽta quæsitę rei cognoscimus. Si certa igitur de re aliqua habetur cognitio, à principiorum certitudine proficiscitur: at incerta sunt contingentis principia (hoc enim est de formali cõtingentis ratione) nequit ergo haberi certitudo de contingenti qua contingens est. Confirmatur. Nam certè à nobis aliquid cognosci dicitur, cùm aliter esse nequit quàm cognoscitur, ea enim demum cognitio certa est: si cognoscit itaque Deus partem contradictionis contingentis, aliter esse nõ potest, quàm ipse cognoscit, nequit igitur esse oppositum; at vtraque pars contradictionis esse potest in contingenti. Ergo eadem pars simul potest esse, & non esse, quod est perridiculum, ne dicam perabsurdum.

Insuper quî fieri potest, vt verum sit hoc Seuerini axioma, ex natura intrinseca aliquid esse contingens, necessarium autem vt ad alterum refertur, cùm necessarium, & contingens sint opposita, principia verò rei intrinseca nullam habent oppositionem, essent enim opposita simul, quippe principia intrinseca sunt in re principiata, (vt cũ Phi-

losophis loquar)quanquam conditiones oppositæ successiuè esse possint in eodem tanquam in subiecto, & relationes oppositæ, vel diuersæ: vt similitudo, & dissimilitudo, magnum,& paruum. Idem.n.dicitur simile, & dissimile,magnũ,& paruum in cõparatione ad diuersa:Sed idẽ non est homo & non homo,neque in se, neq; ad alia:quod si cum altero collatus belua aliquando dicitur,non quoad naturam, & principia intrinseca, sed quoad accidentia, & similitudinem quandam,quare naturâ contingens nunquam fit necessarium cuicumque cõparetur, nisi collatiuè; alioquin vna natura transmutaretur in aliã,& sic homo posset fieri asinus, quod est impossibile, etsi ex homine tãquam materiâ transeunte potest fieri asinus, vt in nostra Physico-magica metamorphosi certis comprobauimus rationibus. Illud tamen Candidus Lector aduertat velim,me nõ negare, contingens semper esse posse: sed fieri posse,vt contingens non possit non esse. Nam quemadmodum Deus non potest efficere, vt corruptibile sit incorruptibile, cũ vtrumque sit principium intrinsecum, vel certè idẽ consequens, quæ permutare Deus non potest, quare efficere nequit vt homo sit sine materia corruptioni obnoxia, potest
tamen

tamen ſecundúm fidem Chriſtianam perpetuitate munerare corruptibile, ſuſpẽdendo videlicet actum corruptionis: ita ad propoſitum, tametſi Deus poſſit facere, vt contingens ſit ſemper, non tamen vt contingens non poſſit non eſſe, cùm hoc ſit de intrinſeca ratione contingentis: quare concludo aduerſus Seuerinum, quod in ſe eſt contingens, Deo licet comparatum non eſſe neceſſarium.

Nec obſtant eruditiſſimi viri Gregorij Spinolæ rationes, maiori exiſtente neceſſaria, & minori de contingenti, non infertur neceſſaria cõcluſio. diſſoluitur facillimè: cõcluſio namque contingens ad maiorem neceſſariam relata, neceſſaria non eſt, quia maior abſolutè non ſubinfert concluſionem ſine minori: cumq; minor ſit de cõtingenti, concluſio ſequitur contingenter: Sin autem maior ſine minori inferret concluſionem, eſſet hæc proculdudio neceſſaria: res autem à Deo cognita, ab ipſius cognitione infertur ſimpliciter, nam ſi Deus nouit eſſe, vel fore, vel fuiſſe, de neceſſitate erit, ergo cùm ſcientia Dei ſit neceſſaria, & res quoque cognita talis erit: hinc conſtat ſimile non procedere, quippe concluſio relata ad maiorem neceſſaria non eſt, neque maior inducit con-

clusionem absque minori.

Secundæ verò exemplum plantæ inducenti, quæ ad Corpus cœleste relata necessaria est, ad semen contingens, respondemus negando assumptum. Cœlum namque non potest producere plantam sine particulari agente, non igitur ad illud relata necessaria est.

In tertia responsione tradit Boet. nihil obstare quominus aliquid, absolutè sit contingens; sub conditione verò necessarium, veluti habere nauim contingens est, ad traiiciẽdum verò fluuium necessarium. Actiones quoque nostræ simpliciter contingentes sunt, necessariæ verò prout diuinæ prouidentiæ subiiciuntur: Contingentiam autem ac indeterminationem cum necessitate, atq; determinatione existere simul in ordine ad diuersa non implicat contradictionem, nam vt ait Philosophus in 2. Elench. Contradictio est ad idem, per idem, & secundùm idem.

Vltima verò hæc responsio tam vacillat, quàm titubant priores, actio namque humana futura, si est simpliciter contingens, ita nuncupabitur, vel quia eam non semper esse necesse est, quod licet sit verum, non tamen ad propositum: loquitur enim hîc Boet. de

necessa

necessario, id est ineuitabili, prout dicere solemus, diem crastinũ fore necessarium, non quia semper erit, sed quoniam naturaliter non potest non esse: vel dicetur contingens actus humanus, quia potest nunquam esse supposita adhuc Dei scientia ipsum futurum, & hoc est impossibile, quia Scientia certa, qualis illa est diuina, de illo est quod aliter se habere nequit.

Ad hæc, Dei scientia de parte contradictionis intuitiua est, vt ita loquar: exigit igitur rem præsentem: si res præsens est, quomodo pro eo præsente, at semper illud præsens, potest non esse? quod si non potest non esse, neque potest non esse contingens.

Secunda ratio pro Ciceronianis adducta erat hæc: Deus ab æterno nouit omnia futura, erunt igitur: sed antecedẽs est necessariũ, ergo consequens. Respondet D. Thomas in 1. parte, consequens esse necessarium non absolutè, & si ita est antecedens, quoniam in his quæ intellectus actioni & volũtatis subiiciuntur, necessitas est, quoad hoc tantum nempè vt subiiciuntur intellectui, & voluntati, quare futura non necessaria sunt, nisi quatenus à Deo præuisa.

At contra: nam, vt multa alia prætercam, impossibile est in consequentia bona ante-

 cedens

cedens esse absolutè necessarium, & consequens cum conditione siue ex suppositione, hac enim adempta, non erit consequens, at benè antecedens, quia absolutè id verũ est.

Tertia aduersariorum obiectio est in hanc formam proposita, omnia quæ à Deo sciuntur necesse est esse: atqui ventura à Deo sciuntur, necessario igitur, non contingenter erunt.

Respondet Doctor Angelicus maiorem veram esse in sensu composito: in diuiso minimè. quam distinctionem deosculantur scholastici omnes, Iulius Cęsar nequaquam, nec enim à Sede Petri promulgata est. Existimo igitur etiam in sensu diuiso verissimam esse hanc propositionem; quicquid scitur à Deo, necesse est esse, Nã, vt dixi aduersus Boetium, obiectum certissimæ scientiæ non potest aliter se habere, quàm vt per scientiam cognitionemque habetur. si ergo A diuinæ scientiæ obiectum est, non potest aliter in se esse quàm vt diuinæ cognitioni obiicitur, quare si A scitur à Deo, sit A necesse est. Adhoc, Dei scientia intuitiua est, quod ipse autẽ intuetur, pro eo tẽpore non potest non esse, quare propositionẽ assumptam generaliter veram dicimus, & confitemur.

EXERCITATIO XXIII.

Iulij Cæſaris refert nouam opinionem pro concordia diuinæ præſcientiæ & liberi noſtri arbitrij.

SAcroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quæ veritatis perpendiculum eſt, cuncta ſubiiciens, Aſſero, Deum perfectiſſimam rerum omnium etiam futurarũ notitiam habere, non ſolùm in ſpecie ſpecialiſſima, vt Peripatetici exiſtimarunt, verùm vſque ad indiuidua. Addo, futura, vt Dei ſciẽtiæ ſubiiciuntur, aliter eſſe non poſſe, quippè obiectum ſcientiæ non poteſt ſe habere aliter quàm cognoſcitur, dicente Philoſophorum Coryphæo Ariſt. in 1. poſter. *Cuius eſt ſcientia ſimpliciter impoſsibile eſt aliter ſe habere.* Verumtamen maximum eſt diſcrimen in futurorum præcognitione: ſiquidem nouit Deus actiones futuras quâ futuræ ſunt, quæ cum in re determinationem non habeant, nec in cognitione diuina, nec enim aliter res ſciri poteſt, quam eius ferat natura; Cùm itaque actiones futurę, vt futuræ, contingentes ſint, & indeterminatæ, idcircò vti tales Deus prænoſcit, euenire nimirum poſſe, & non poſſe. Dum igitur Deus præuidet Iudam

deccaturum,qua peccaturum, nouit solùm illum posse peccare, & huic cognitioni repugnat,Deum scire determinatam partem contradictionis, fore videlicet vt Iudas peccet:cognoscit quoque Deus in sua æternitate Iudam peccantem, vti iam potentia ipsius ad peccandum, in ipsum actum traducta, conuersaque est, atque ita cognita Deo est determnatè pars contradictionis, quoniam & hæc iam determinata est. Vnde quemadmodum nos cognoscimus futura contingentia,indeterminatè quidem, posse scilicet esse & non esse. Ita & Deus, nec aliquid ipse (quod quidem ipsius omnipotentiæ nihil detrahit) vltra nos. Pars quoque contradictionis determinata nobis innotescit quando in re iam definita,& determinata est: Differunt tamen ita vt cum plurimum humana & diuina cognitio; nos quia temporis circumscribimur, & definimur spatiis,determinatam futuri partem ignoramus, nisi in tempore determinata existat: quare si Petrus cras disceptaturus est, pro certo asserere non possumus, sed ex causis nunc existentibus, vel precedētibus coniecturá facere Deus tamē certissimè id planissimèque nouit, non vt futurum, quia vt sic scire duntaxat potest Petrum contingenter

dispu

disputaturum, sed vt præsens, vt quod continet in se tempus in quo Petrus disputat. Æternitas enim, vt Boet. in lib. 5. Philosophicæ consolationis prosa penult. asserit, à tempore non clauditur, neque ab æuo, sed illorum continet differentias, totaque simul est. Nos autem quia temporis perangustis circumcludimur cancellis, & existimus antequam, & dum Petrus disputat, & postquam disputarit, hinc fit vt aliquando sciamus Petrum posse disputare, & non disputare & perfecturũ aliquãdo, & absoluisse aliquãdo disputationẽ, quare modò ancipites, & dubij, modò certi sumus: Si verò fieri posset, vt hæ tres temporis differentiæ simul nobis inessent, diuersas quoque hominum actiones simul pernossemus, verũ nullo modo id nobis conceditur, quia tempus partem habet extra partem, quapropter simul esse nullo modo possunt. Æternitati verò, quæ tota simul est, temporis omnes differentiæ manifestæ, perspectæque sunt, diuersa tamen contemplatione: Cognoscit Deus Iudam peccaturum contingenter, vt futurum sua æternitas respicit, cognoscit verò determinatè peccaturum, vt tempus, in quo peccaturus est, in se continet. Nam omne tempus ab ipsa æternitate continetur, quare in

in hac vnita sunt, quæ in illo separata: quod si diuersa in æternitate simul vera sunt, nihil refert, id enim est secundùm diuersas rationes, & respectus ad diuersa tempora: in eodem temporis instanti homo cognoscit equum determinatè, & indeterminatè, at non secundum idem, vt animal primo modo: qua hinnibile secundario, consimiliter in eadem æternitate nouit Deus futurum contingenter, & determinatè, non tamen secundùm eundem respectum ad idem tempus præcisè. Non igitur nostris actionibus Dei præscientia necessitatem imponit, quando ipsas vt futuras agnoscit solummodo in libera facultate, vt possint esse, & non esse.

EXERCITATIO XXIIII.

Respondet Ciceronianis obiectionibus.

ILLarum prima hæc fuit: si Deus certissimè videt futura, non possunt igitur non esse, necessariò igitur non liberè euenient. Consecutio probatur, quia non posse non esse, conuertitur cum necesse est esse.

Respondeo declarãdo antecedens: Deus nouit futura, fore scilicet, non esse, non possunt igitur non esse: futura, concedo. Ergo de

necessi

necessitate euenient prout Deus prauidit, admitto, at ille liberè, & contingenter: & ista igitur; Dices, si futura à Deo prauisa possunt esse & non esse, de his igitur certam nō potest Deus habere notitiam: Cōsecutio negatur: nam futura à Deo cognoscuntur duobus modis, primo vt sunt in suis causis, sunt autem, vt sic, in nuda potētia, vt possint esse, & nō esse, nouit ergo Deus posse illa esse, & non esse: Altero verò vt sunt extra suas causas, vt verò sic, determinata sunt, determinatè quoque & definitè à Deo cognoscuntur, cui tempus illud præsens est: quocunque autem modo Deus cognoscit rem, certus est, nam secundum illum sciēdi modum necesse est esse; vt Deus nouit esse euentum futurum, vt sic, posse sc. esse, & nō esse, de necessitate effectus ille poterit esse, & non esse: vt verò agnoscit effectum futurum extra suas causas, non potest, aut non esse, aut non fuisse: cum vtraque igitur Dei scientia sit certissima, infert infallibiliter suum obiectū, modo supra explicato: quare argumētum quod Seniores è suggestu declamitant, si Deus de contingenti futuro certus est, vt puta Iudam peccaturum, vel Iudas igitur poterit nō peccare, vel non: si detur hoc, de necessitate dicetur peccaturus, quippe nō posse non peccare

care

care conuertitur cum necesse peccare, & sic tollitur liberum arbitrium, & peccatum per consequens: si verò illud admittatur, error est, quî namque fieri potest, vt Deus certus sit Iudam peccaturum, cùm possit hic non peccare? Argumentum, inquam, nullius est roboris, quia Deus non est, nec esse potest certus de peccato Iudæ, prout peccaturum illum respicit, & tempus in quo ipse est in potentia ad facinus tale perpetrãdum. Nam hoc modo certus tantummodo est Iudam posse peccare, & non peccare: quoad verò respicit id temporis in quo Iudas committit vel cõmisit peccatum, ita certus est de peccato Iudæ, hæc autem certitudo Dei libertati Iudæ nihil officit, quia Iudas non est amplius in potentia ad tale peccatum, nam ex hypothesi iam consummauit.

Secũda ratio pro Ciceronianis adducta sic inferebat, si nouit Deus Iudam peccaturum, Iudas peccabit, sed antecedens est simpliciter necessarium, ergo & consequens.

Respondeo, antecedens, Deus scit Iudam peccaturum, in suo formali intellectu includere futurum, hoc autem, vt sic, Deus non cognoscit nisi contingenter fore, si agnouit igitur Iudam peccaturum, qua peccaturum, agnouit illum peccaturum cõtingenter, sed

ex isto antecedenti nõ sequitur Iudam peccaturum absolutè, sed contingenter, ex contingenti namque & possibili non sequitur esse in actu.

Dices, considero Iudam peccaturum, vt Deus cognoscit ipsam actionem peccati extra suas causas esse.

Respõdeo ex hoc non inferri Iudam peccaturum, sed peccare, vel peccasse, quare necessitatem includit, vt dicitur 2. Periherm. sed nihil hoc contra nos.

Tertia ratio, omne scitum à Deo necesse est esse, sed cuncta nouit Deus, ea igitur de necessitate euenient.

Respondeo concedendo totum, euenient namque de necessitate prout Deus præuidit, verùm quia præuidit contingenter futura, ideò infallibiliter quidem euenient, sed contingenter tamẽ & liberè. Explico: maior propositio vera est in sensu diuisionis, & cõpositionis, nam futurus euentus, vel scitur à Deo, qua futurus est, & sic cognoscitur in facultate prout potest esse, & non esse, quare cõtingẽter erit necessitate: vt verò à Deo præ noscitur tanquam extra suas causas, non potest non esse, aut non fuisse, quod conuertitur cum necesse esse; quare in sensu diuiso vera est illa maxima, de sensu cõposito manifestum

nifeſtum eſt, quare repudiatis nugaciſſimis ſcholaſticorum diſtinctiunculis ſoluta remanet quæſtio.

EXERCITATIO XXV.

Continet tres aduerſus allatam ſententiam rationes, earumque diſſolutiones.

VIdere videor Scholaſticos hunc in modum aduerſus nos inſurgentes.

Primo, ſi de cõtingẽti futuro, vt tali, Deus ſolummodo nouit quod poteſt eſſe, non autem determinatè, notitiã non habebit etiam homine certiorem.

Reſpondeo, ſi conſideratur futurum vt eſt extra ſuas cauſas, Deo magis innoteſcere quam homini; illi namque continenti omne tempus, id præſens eſt, & per cõſequens determinatum. Homini, quòd temporis circumſcribitur anguſtiis, futurum quidem eſt, ſed indeterminatum: ſi verò ſumatur futurum vt futurum, non infitebor pari modo cognoſci à Deo, & creatura, non tamen illorum æquiparantur cognitiones in perfectione, nam quod Deus de futuro tanquam futuro nõ cognoſcat niſi quod poſſit eſſe, prouenit ex eo, quia aliter ipſum cognoſci impoſsibile eſt, quippe res cognoſci non poteſt aliter,

aliter,quàm patiatur natura rei, cùm natura futuri, quâ futuri, sit cõtingẽs, nequit Deus illud cognoſcere, niſi tanquam in potentia ad eſſe. Si verò cognoſci aliter poſsibile eſſet,à Deo certè cognitum eſſet, qui omnia poſsibilia nouit: creatura autem ignorat determinatam partem contradictionis futuri, nõ ſolùm quia impoſsibile eſt, verùm quod, etiam ſi poſsibile eſſet, perfectè tamẽ & plene ab illa non cognoſceretur. Nec enim omnia quæ ſciri poſſunt,in cognitionem cadunt creaturarum, atqui Dei: Probationem à phyſico exemplo ſumamus, Quòd Deus non cognoſcat determinatum infiniti numerum, quemadmodum nec homo, non inde infertur, Dei, ac hominis pariter cognitionẽ ſimpliciter eſſe adæquatam, etſi ſecundum quid:non cognoſcit Deus, quod impoſsibile eſt: neque creatura, quia pariter impoſsibile, quod etſi poſsibile eſſet, ignoraret tamen. Cõſimiliter,etſi Deus non cognoſcat futura, vt ſic, niſi indeterminata, quẽadmodũ homo,vt ſunt tamen extra ſuas cauſas in æternitate repræſentata, determinata ad vnam partem contradictionis ab eadem agnoſcuntur. Non tamen eundem admodum ab homine.

Secundò ſic obiiciunt, Præuidere homi-

nem operaturum liberè, & non quid, agnoſcere eſt in genere, non in ſpecie, non igitur ſecundùm vltimam certitudinem. Confirmatur quia hoc modo ſcientia Dei foret indeterminata, quod diuinæ repugnat perfectioni.

Reſpondeo falſum aſſumi in argumento, cognoſcere contingens tantùm quatenus poteſt eſſe, non accedere ad certitudinis extremam lineam, attingit enim, qui cõtingentis naturam cognoſcit exactiſsimè: Atqui contingentis natura eſt, vt poſsit eſſe & non eſſe, ergo qui de contingenti tantummodo habet cognitionem hanc, quod eſſe poſsit, & non eſſe, abſolutiſsimam illam habet.

Exempli gratia. Volens ego cognoſcere Titium, vt animal eſt, cognoſcendo illum eſſe ſubſtantiam ſenſitiuam, & non rationalem, certiſſimè illum cognoſco quatenus animal eſt, Ita Deus cognoſcens futurum vt tale, poſſe euenire & non euenire, cognoſcit illud perfectiſſimè, licet determinatam partẽ cõtradictionis ignoret, cùm natura futuri id nõ exigat; imò ſi de futuro, qua futuro, aliã Deus haberet notitiã, quàm iſtã, poteſt eſſe, & non eſſe, imperfectè ſanè & falſò futurum cognoſceret, quippè ſecus quàm natura cognitæ poſtulet rei, quod eſt impoſſibile

bile.Si Deus igitur futurum,vt futurum,cognosceret determinatum, futurum certè vt futurum Deo cognitum non esset:futurum enim in suo intrinseco conceptu Cõtingentiam includit, non determinationem, nam quando determinatur, non amplius futurum dicitur,sed præsens,vel præteritum.

Ad cõfirmationem dico, inderterminationem tenere se ex parte obiecti cogniti, non autem cognitionis diuinæ, quæ cognoscens de contingenti,quod potest esse & non esse, certissimè idem absolutissiméque cognoscit, cùm aliud non exigat ipsius contingentis natura,quemadmodum sciens fortunam esse caussam indeterminatam, accuratissimè illam cognoscit.

Dices,Deus cognoscens futurum in suis causis, cognoscit esse indeterminatum, postcà cognoscens extra suas causas, determinatum esse agnoscit, Ergo Dei cognitio sub mutationem cadit, cùm ex indeterminata fiat determinata.

Respondeo assumptionem esse falsam,nec enim Deus aliquando futurum cognoscit indeterminatum, aliquando determinatum,Sed vtrumque simul & semel, secundùm tamen diuersam rationem, quâ contingens, scit esse indeterminatum:quâ verò

extra suas causas, determinatum: quemadmodum cognoscens hominem esse animal rationale, scit ipsum esse determinatum, & inderminatũ, hoc, quâ animal est, illud, quâ rationale: licet autem tempus, in quo contingens est indeterminatum, diuersum sit à tempore, à quo determinatum est, quia tempus est continuum, in quo partes de necessitate sunt impossibiles: apud æternitatem tamen, quę omnes temporis excedit limites, & terminos, & omne in se complectitur tempus, nulla viget successio, omnia namque in ea simul verè existunt. Cùm igitur Deus simul videat ipsum contingens indeterminatum, & determinatum, quoniam vtrumque tempus ei præsens est, nulla afficitur mutatione.

Tertio sic obiicere poterunt Scholastici. Si Deus indeterminatè cognoscit futura, vt futura, determinatè verò quâ præsentia sunt & extra potentiam, Ergo aliter cognoscit futura, quàm præsentia, quod D. Aug. aduersarium est, qui in lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 12. ita scriptum reliquit, *Deus temporaliter mouens temporaliter non mouetur, nec aliter nouit facienda, quàm facta, nec aliter inuocantes audit quàm inuocaturos videt.*

Respondeo, D. Augustini verba explicanda

da esse quoad potentiam, & actionem, eadem namque potentia, eodemque actu contingentia cognoscit Deus & necessaria, non tamen quoad eandem cognoscendi rationem: Hanc enim si in Deo vnam, eandemque esse concederemus, idem & necessarium, & contingens dicere necessariò cogeremur, quippè ex communi Theologorum, & ipsius Augustini sententia, scientia Dei causat res. Quare asserimus de futuris, ac præsentibus vnam, eandemque reipsa inesse in Deo cognitionem, diuersam tamē cognitionis esse rationem, quemadmodum intellectus, & voluntas in Deo sunt vnum, & idem, alia tamen ratio intellectus est, alia voluntatis, quippè per illum Verbum, per hanc verò Spiritus Sanctus producitur.

EXERCITATIO XXVI.

Epicureorum declarat opinionem, & rationem.

EGimus de Prouidentia Dei aduersus Atheos, qui omnem penitùs sustulerunt diuinitatem. Nunc aduersus Epicureos disputandum nobis est, qui cùm Deum esse admiserint, illius prouidentiam circa hæc inferiora negarunt.

Cuius sententiæ authores fuere duo Democritus, & Epicurus, Sectarij complures affirmantes Deum esse, qui in ocio & voluptatibus vitam agat longè beatissimam, non autem cui nostratia curæ vlli sint. Idque cōprobare duabus rationibus nō sūt veriti.

Prima. Si Deus est nostri prouidus, non est summè beatus, at summè beatus, nostri igitur prouidus non est.

Sequelam maioris probabilem faciebant hoc medio, Beatitudo in voluptate consistit, prouidentia in huius priuatione & carentia, si igitur in Deo prouidentia est, beatitudo nullo modo potest esse.

Maior patet, Nam omne animal simulatque natum est, voluptatem appetit, eaque gaudet vt summo bono, quare voluptas dicta est à latinis quod omnes voluntatis propensione tanquam bonum eā expetant. Minor manifesta est, quia Epicurus non alias agnoscebat voluptates, quàm palatus titillationem & Veneris. Hinc Epicurei poëtæ Summi Iouis summas delicias esse arbitrabantur Nectar, & Ambrosiam, & Ganymedē pocula ministrantem: prouidentia verò cōsistit in vigilantia, & sobrietate, quæ gulæ & Veneri ex diametro repugnat.

Secunda probatio hęc erat. Nihil est quod

cogat affirmare Dei prouidentiam, nisi fortè quã prætendunt alij, animorũ nostrorum immortalitas, at hæc nõ datur, nec illa igitur.

Maior probari posset ex Paulino contextu, *Nunquid Deo cura est de bobus?*

Minorem probare conantur moderni Athei ex pluribus.

Primo. quia videmus homines, & bruta eodem modo concipi, formari, nasci, ali, augescere, consenescere, & interire, similibus constare partibus internis, atque externis, hæ autem singulæ consimiles retinent vsus in vtrisq; suppositis: quare si anima euanescit in bruto intermoriente, pariter & homine.

Secundo, necessariò omnia quæ creata sunt, intereunt, at anima à Deo creata est, intereat igitur aliquando necessum est.

Tertio, quia ex mortuorum regno nullus est ad nos reuersus vnquam, quod si anima esset immortalis, ad Atheismum condemnandum vnam aliquando remisisset.

Vltimo, quia animi immortalitatem doctissimi viri pernegarunt Aristoteles, Seneca, aliique veteres Philosophi; ex recentioribus Pomponatius, Cardanus ætatis nostræ facilè principes. Alij verò etsi ob metum Hispanicæ, & Italicæ Inquisitionis ore cõfiteantur, operibus tamen ipsis abnegare non

erubescunt. Plerosque enim, quò sunt doctiores, litteratioresque, eò magis epicuream insectari vitam videmus, quod nullius sanè religionis argumentum est.

EXERCITATIO XXVII.

Epicuream Sententiam confutat ex ipsius fundamentis.

PErabsurda quidem sententia errorum omnium absurdissimorum sentina. Nam quid est dicere Deum esse, & nō cunctis maximè hominibus prouidere, nisi ignē esse, & nō calefacere? cum aliud nō sit Deus quàm cuncta prouidens, cunctis prospiciēs, fouensque, mouensque, atq; supercilio gubernans.

Secundo, si Deus est, infinitæ est potentiæ, vbiq; igitur sit necesse est, cumque cœcus non sit, neque surdus πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. Omnia videt, & inaudit, non igitur in vmbra & otio ætatem transmittit, vt Epicurei somniabant.

Tertio, Epicureorū Deus est summè beatus, summè igitur operatur. Cōsecutio probatur hoc modo, Beatitudo dicitur summum bonum, quod sua natura est communicatiuum, id autem esse nequit sine operatione

tione, quare si Deus Epicureorum est otiosus, non est communicatiuus, si non communicatiuus, neque summè bonus, neque, quod inde consequens fit, summè beatus, atque adeò omni exuitur Deitate: Implicatoria igitur includit Epicureorum doctrina, statuens Deũ esse,& sine operatione. Quare scitissimè apud Lacedęmonios omnes Deorum statuæ armatæ ponebantur, cur ita fieret, Charillus siue Charilaus interrogatus, *Ne*, inquit, *probra, quæ ob ignauiã in homines iaciuntur, in Deos transferamus, neve Iuuentus nisi armata Deos comprecetur.* Sed hæc, quod Machiauellismum sapere mihi vidẽtur, longiùs ne persequamur. Tantùm abest vt Otium,& Venus de Diis prædicentur, vt Alexander Magnus cum à plurimis Deus audiret, Ego verò mortalẽ me esse intelligo vel ex duobus ex somno nimirum, quia tunc otiosus sum,& à coitu, respõderet. Et Ioãnes Baptista pater meus, quem honoris causa nomino, à medicis admonitus morti se esse proximum, vt ad immortalitatem otij expertem & inertiæ anhelabat, è lecto sese proripuit ilicò, *Non decet*, inquiens, *me nisi stantem mori.*

Vltimo hæc sententia falsissima, & absurdissima, labefactatis iis, quibus innititur fun-

damentis,quasi eodem conuulsa motu,concidat necesse est.

Primum iactum erat super hanc stultam planè opinionem, Deum tristitia, molestiaque affectum iri,si mundum regeret, & gubernaret. Deus igitur Epicureorum passionibus est & alterationibus obnoxius, & à materia non alienus, hæc enim illarum est subiectum,& quod hinc consequitur,corruptibilis est fungi instar aut Scarabæi.

Secundum, quia nullã agnoscebat voluptatem in administratione orbis, cùm vel in éa politicam quoque consistere fœlicitatem plerique non ineptè censuerint: Dionysium hic appello, voco testem Agrippinam Neronis matrem; Ille cum sub initium Regni sui,regia à quibusdam, qui in ipsius conspirauerant necem, obsideretur, & aliqui ex amicis autores illi essent ad imperium deponendum, ni mallet cum imperio miserè mori, quàm sine imperio priuatus quietè tranquilléque viuere, conspiciens bouem à coquo pulsatum, illico concidere, cùm mors, inquit, adeò breuis sit, an non absurdum fuerit nos metu mortis tale regnũ relinquere?Hæc verò cũ à Genethliacis Chaldæis accepisset, imperaturum quidem filium,sed fore vt matrem occidat, *occidat*, inquit,

quit, *dum imperet*; quantam regnandi dulcedinem esse iudicarunt, qui vel morte benè emi crediderint principatum.

Tertium, quia summum otium summas delicias esse ducebat, cùm tamen illæ aliud non sint quàm operationis perfectiones, vt inquit diuinis ingenij frugibus abundans Aristoteles lib. 10. Ethicorum c.4. beatitudinem: appellans ἐυπραξίαν bonam nimirum operationẽ: Vbi adnotandus est obiter Cardani error, qui dum de intellectu scripsit (si aliquid intellexisset, tam stultè nunquã scripsisset) *omnis*, inquit, *intellectus gaudet sempiterna quiete*, imò sempiterno motu dicit Vaninus. Materialia post lassitudinem quiete gaudent, quæ mobilia sunt, quiescunt libenter in suo loco, mouentur enim vt quiescãt. Intellectus autem perpetuo in opere est, non vt quiescat, sed vt æterno vigeat atque exerceatur motu, Quid enim Dei cognitio aliud est atque amor ex eadem proficiscens, quàm inexplebilis adhærescendi infinitati ipsius appetitus? Hæc agitatio tantùm abest, vt quies sit, nullum vt videatur vnquam finem habitura: quo enim tempore expleuerit cursum illum, qui omnes temporis excedit angustias? Cardani autem ratio perridicula est & exsibilanda potius quàm refutanda: ait

enim

enim *ſubtiliſſima aut mouētur vt cœli, aut ſemper quieſcunt vt intellectus: intellectus autē eſſentia, ſubſtātia eſt, ideo quieſcit*: quaſi verò cœli eſſentia non ſit ſubſtantia; Adhæc intellectus vbi non quieſcet, non erit eadem ſubſtantia, ſi quieſcit ſemper, quia talis ſubſtantia eſt.

Quartum erat fundamentum, ſummum bonum cōſiſtere in cibo, potione, & obſcœna voluptate. quod non ſpinoſis quibuſdam contortiſque argumentatiūculis, ſed neceſſariis euertam demonſtrationibus. Voluptatibus illis triſtitia comes & præit, & adiūcta eſt, & ſubſequitur: præit, delectatio enim neceſſariò eſt in aliquo ſenſu, ſenſus autē omnis cum mutatione, mutatio verò ex contrariis exoritur: Delectatio igitur ex mutatione mali in bonum naſcitur, malum ergo antecedat neceſſe eſt: quis ex eſu voluptatem abſque fame, ex potu abſque ſiti vnquam percepit? ex venereo verò actu non præcedente tentigine? Socrates eo die, quo venenum hauſturus erat, cùm detractis cōpedibus ex frictu ſenſiſſet aliquid oblectamenti, exclamabat, quàm mirè hoc naturâ comparatum eſt, vt res duæ, tam inter ſe diuerſæ, tam reciproco mutuæ coniunctionis nexu conglutinentur, voluptas & dolor, niſi enim moleſtia præceſſiſſet, hoc non ſentiſcerem

quan

quantulumcunque voluptatis: Hieron. Cardianus in lib. 12. de subtil. c. de hominis natura, asserit ex doloris imaginatione venerē excitari, quod Ioannes Picus Mirandulanus in lib. 3. aduersus Astrologos cap. 22. confirmat exemplo cuiusdam, qui non nisi accerrimis verberibus pulsatus, ad coitum disponebatur: causam verò vterque, ignarus fortasse, subticet, nos in Philosophiæ adytis secretioribus adinuenimus, quia imaginatio cùm sit apprehensio, recipit intellectus speciem doloris: quare refugiunt spiritus ab illa tristi specie, atque sese abdunt in recessus interiores, vnde flatus fit.

Concomitatur item & adiuncta est voluptatibus illis tristitia, nam vt à cibo, potuque exordiamur, absque Cerere enim & Baccho friget Venus, pariunt illam nobis delectationem suis saporibus, hi autem omnes iniucundum aliquid admixtum habent: Sapores in vniuersum sunt hi, Insipidus, adstringens, acerbus, acidus, acris, amarus, salsus, pinguis, & dulcis. Insipidus cū nihil agat in linguam, saporis potiùs dicit priuationem, hinc insipida, quæ nullius sunt saporis, vocamus. Adstringēs cum non sit alius, quàm acerbus imminutus, & per consequens à frigore immoderato in crassa substantia productus, saporem

porem non retinet, non enim à solo frigore vllus sapor, vt nec odor in humido. Acerbus exosus est, quod linguam maiorem in modum astringit, quare soluitur continuitas, fitque dolor. Acidus mordet linguam magis quàm acerbus, astringit ob frigus minimás linguæ partes, nam tenuitate ingreditur intima linguæ, & ob id acidus sapor maximè lædit ventriculum, quia tenuitate penetrat, & substantiam eius exanguem permultum refrigerat. Acris corrumpit sensum, vnde qui à pipere afficiuntur, dolorem sentiunt potius quàm saporem, cúmque acris sit immoderatè calidus, dilatando soluit linguæ continuitatem, & ob id cæteris saporibus est molestior. Amarus sensui est ingratissimus, tùm quia in vnum extremum declinat, extrema verò vitiosa omnia, tum quia siccitatis habet nimium, præ cæteris autem animalibus homo, & eius præcipuè lingua humido delectatur, vtpotè quia eo solo nutritur, quare amarus sapor in extremo est non ratione solùm substãtiæ, sed etiam operationis, caret namque saporum fine, qui nutritio est, nullum autem amarũ nutrit, quinimò aliorum eduliorum nutrimentum depascitur, est enim amarum siccius, & aridius, & ob id quoque crassius, quia magis ter-

teum,

reum, fit enim ex illo absumpta tenuiori parte: ex salso igitur excocto fit amarum, difflato humido: Salsus autem sapor ob calorem lædit, quoniam mediocri materiæ est adiunctus, hinc & linguam dilatat, fierique acri similem quandoque aduertimus, nam materia vlterius producta in amarum transit, sui verò copia nimia, in acri similem: Si quis enim plus æquo salis obsoniis immisceat, ardorem piperis similem acrimoniæ persentiscet, non tamen ex toto quod acre in tenui substantia, salsum verò in mediocri consistat. Ideóque acre vehementius pungit linguam, salsum diutiùs: si verò salsum non quantitate, sed caloris vi adaugeatur, subamarum fiet. Pinguem saporem iniucũdum esse ostendit nausea, quam ex ipso concipimus, quinimo pingue sapor nõ est, sed affectus, sicut eius contrarium macies est, quis autem maciem appellet saporem? nec pinguedinem igitur. Dulcis dũtaxat sapor gratus est atque iucundus, quoniam à calore proficiscitur moderato, in tenui & mediocri substantia: attamen dulcia sola si sumantur, nauseam gignunt non mediocrem & sæpenumero (honor sit auribus) ad vomitum prouocant: si amaris adiungantur, nauseam pariunt maiorem, nã dulce ad se rapit sensum,

ſenſum, ingrediturque quaſi eo aperto amarum,læditque magis.

Edulia inſuper niſi ipſe odor quoque gratus ſit, exiguam ſanè afferunt delectationem, quare mucum habens in naribus, nullam ex pretioſiſſimis eſculentis, aut poculentis percipit voluptatem, quia odorem non perſentiſcit. Dulcia verò perparum olent, quia moderato fiunt calore in tenui, & mediocri ſubſtantia, magnam autem oportet eſſe concoctionem ad odorem producendum. Adhæc ſaporum finis nutrire eſt; Dulcia verò ad nutriendum parum conferunt,quippè non multum concocta ſunt, quare mel licet dulciſſimum,per mediocriter nutrit, quod ſi lac,cũ dulce ſit, copiosè tamen nutriat,nego vt integrum eſt purum,vbi verò pars aquea ſecernitur, fitque butyrum, concedo, ſed tunc ſaporem habet pinguem potiùs quàm dulcem. Concludamus igitur voluptates eſculẽtas & cõcomitari triſtitiam, & ſubſequi, repletus enim & effarcitus venter cum moleſtia,& fœtore exonerandus eſt, & *multos morbos fercula multa ferunt*,ſcripſit Sen. 10.Rhetor.c.17. *Cibus varius* inquit Hippocr. lib.1. Aphoris. Aphoris.14.*morbos generat*, ſubdit rationem, *turbulenta enim & inæqualis eſt eius concoctio*, quare

quare ego dicere sum solitus *plures occidit Gula quam gladius.*

In ipso autem venereo complexu tristitiam quandam inesse demonstro, peracto namque ludibrio quilibet contristarunt, & tristitia illa in summo est, vt experti referunt, nequit autem in summo esse, nisi fuerit prius in aliquo inferiori gradu, in ipso igitur coitus actu tristitia est, quamuis à coeuntibus tanquam œstro quodam percitis, & à mente abstractis non percipiatur: Subsequitur autem ipsum actum tristitia maxima, quod coeuntem pudeat in fœtidos cloacarum recessus sese immisisse, quare cauta magistra natura, ne animal ab opere abhorreret, venereæ turpitudini quoddã adiunxit incendium, vt penè à nobis alieni eò impellamur: contristatur etiam propter deperditas vires, quia id quod venere exprimitur robustissimum quid est inquit Hippocr. in lib. de Genit. & in lib. 4. de morbis, plurimum namque (subdimus nos) effunditur ex arteriali illo sanguine, atque purissimo spiritu, quod ita generatio opus habet, propter quam Venus ipsa inuenta est, Dixi plurimũ quia homo præ cæteris animalibus proportione sui corporis plurimũ emittit seminis, hinc fit, inquit Arist. sect. 4. probl. 6. vt ipse

præ reliquis maximè languescat in coitu, colliquat Venus corpora, cerebrũ offendit, tremulos facit neruos, seniũ accersit immaturũ, oculosque in primis debilitat. Quare Pythagoras interrogatus, quando esset cum fœmina congrediendum, respondit, quando voles teipso fieri debilior: itaque olim Atletæ fuere nonnulli qui roboris conseruandi ergo, ab vniuerso veneris vsu abstinuere, vt refert Plato in lib. 8. de legibus, & Galenus permultis in locis.

Facessant igitur Epicurei & desinãt tandem aliquando corporis voluptates summum bonum appellare, cùm appetitio ipsarum plena sit anxietatis, possessio tristitiæ, satietas verò pœnitudinis.

Ad hæc, si vera esset Epicuri sententia, lõge sanè fœlicior foret Gallus gallinaceus, qui gallinas confertas secum habet, iacentes habet, promptas & immotas habet, insiliat, si lubet, licet, sine precibus, sine pretio, sine vlla pœnitudine, siquidem à coitu lætus canit, cùm enim animal sit semine plenissimum canit propterea, quia non resoluitur, sed exoneratur.

Gallinæ quoque gustu tantopere præstant hominibus, & antecellunt, vt sine succi expressione vlla statim quæ rostro vel leuissimè

mè tetigerint, digna ſentiant indignave, ab ipſis deglutiantur. Nec guſtu ſolùm, ſed cæteris quoq; ſenſibus, qui voluptatum ſunt arbitri, hominibus cęteræ ſunt animantes præſtantiores, Simia odoratu, Vulpis auditu, Canis auditu ſimul & olfactu, Aquila viſu hominē multis ſuperat paraſangis. Tactum ſolummodo perfectiſſimum, ſubtiliſſimumq; hominem habere Cardanus exiſtimauit lib. 12. de ſubtil. cap. de Hominis natura: At meo iudicio in hoc ſenſu homo quoque ſuperatur ab animalibus, quæ vulgò imperfecta vocamus, quare arbitror, limaces, oſtreaſq; tanto vegetiore tactus pollere ſenſu, quanto citius detectus, nudatuſq; ſentit neruus, quam cute obductus, faciliùs itaque hæ ſentiant animantes, quæ tenuiore quàm homo cute cooperiuntur, neceſſe eſt. Cardanus autem reſipuiſſe videtur in lib. de rerum variet. cap. de homine. vbi ita dicit: *Homo in omnibus sēſibus ab aliquo vincitur, animali, neque enim cernit vt Aquila, nec tactu tam tenui eſt quam Aranea, nec acutum odoratum habet vt canes, qui feras inſectantur, quas ſolo percipiunt olfactu.*

Vltimus, ac præcipuus Epicureæ ſectæ cardo erat animorum mortalitas. complures Chriſtiani Doctores ſuper hoc argumento

 aduer

aduersus Atheos scripserunt, adeò tamen friuolè, & insulsè, vt maximorũ etiã Theologorum commentarios perlegenti dubitatio oboriatur de veritate: Ingenuè fateor animæ immortalitatẽ ex Physicis principiis demonstrari non posse, cùm sit articulus fidei, carnis enim credimus resurrectionem, non àutẽ resurget corpus sine anima, quove modo anima erit, si non erit? Ego Christianus nomine, cognomine Catholicus nisi ab Ecclesia, quę veritatis est certissima, & infallibilis magistra, edoctus essem, animam nostram immortalem esse vix crediderim, quod dicere non erubesco, sed glorior, nam adimpleo Paulinum præceptum, captiuans intellectum in obsequium fidei, quæ in me validior est, innititur enim huic principio, Deus dixit: quare & Sanctissimus Pater Augustinus in lib. 4. de Bapt. cap. 24. *Euangelio, inquit, nõ crederem, nisi Ecclesiæ me commoueret authoritas.* At in Euangelio reprehenduntur Saducæi, qui animi immortalitatem negabant: Ne autem ignorantiæ vitio id mihi vertatur, subtilissimis à me excogitatis rationibus animæ immortalitatem propugnabo.

Prima sit hæc, nullum simplex resoluitur in sua principia, nullis enim componitur

solu

principiis,ſed anima eſt ſimplex, ergo nō reſolubilis in partes.

Minor patet,apud Ariſtot. enim anima eſt actus, nullus actus eſt potentia, non igitur compoſita eſt,quia(vt alibi docuimus)compoſitum eſt potentia,partes verò actus. Præterea ex Ariſtot.Anima eſt principium eſſendi,& agendi, Ergo non eſt compoſita, quia ſi eſſet compoſita, eius partes eſſent principia.

Secunda.nulla natura cœleſtis corruptioni obnoxia eſt,anima eſt natura cœleſtis, ergo corruptione nunquam conſeneſcit. Minor probatur. quia ex Ariſtotele anima eſt ἐντελέχεια corporis,& actus materiæ,nō igitur ipſa ex materia: at materia nihil aliud eſt quā elementa quatuor, ergo ex his anima conflata non eſt,quinta igitur natura,& per conſequens res cœleſtis:quare grauiſſimè hallucinatus eſt Alexāder,dum animā ex quatuor elementis compoſitam, conglutinatamque affirmauit, nec modo ſapientiſſimo, diuiniſſimoque Præceptori Ariſtoteli appellanti animam actum elementorum contradixit, ſed etiam ſibimetipſi,aſſerit enim,& rectè id quidem, in anima eſſe facultates ad mouendum ſe antrorſum, retrorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, hæ autem in nullo elemento

ſunt,ergo non ex elementis anima conflata eſt, nihil eſt enim in re quapiam quod non fuerit actu quoque in eiuſdem principiis, principia namque ſunt actus eorū, quorum ſunt principia, Minor quoque ex Ariſtotele probatur, qui in 2.de generat.animal.animā adeò agnoſcit diuinā, vt nefas putarit illam ſine medio dicere corpori corruptibili connexam,quo videlicet hoc eidem conciliaretur: Illud verò medium cùm cœleſte quoddam corpus dicat eſſe, idem de anima ipſa ſenſiſſe manifeſtum eſt.

Tertia. ex nihilo nihil fit, Ergo animam immortalem dicamus oportet. Conſecutio probatur ſubtiliſſimè. Si non fit aliquid ex nihilo,ex aliquo non fit nihil, at ſi anima interiret, ex aliquo fieret nihil, cùm enim ſit ſimplex,neque in principia(nullum enim habet) reſoluatur, ad nihilum neceſſariò redigetur.

EXERCITATIO XXVIII.

Argumenta diſſoluit Epicureorum.

PRimum erat id: ſi Deus eſt noſtri prouidus,non eſt ſummè beatus, Conſequens eſt falſum, ergo & antecedens. Reſpondeo negando ſequelam maioris. Probatio

tio illa, beatitudo consistit in corporeis voluptatibus, falsa est, vt patet ex dictis, naturaliter autem appetimus voluptates, vt bonum sunt quoddam apparens, non verum, nedum vt summum bonum: quare non pro vltimo fine, qui summi boni, quod beatitudo est, vices præstat. Nec obstat nobis illa notatio, & Etymologia, qua à voluntatis inclinatione ad eandem tanquam bonum quoddam, voluptatem dictam comminiscuntur, quando de animi voluptate magis quàm de corporis prædicari potest, similiter enim veteres cùm ad simplicitatem propensi essent, à dolo quē omnium rerum maximè detestabantur dolorem dicendum putauerunt.

Secundum. Nulla est ratio quæ cogat adstruere Dei prouidentiam nisi animorum immortalitas, at hæc non datur, nec illa igitur. Maior falsa est, quippè prouidentiam in hæc inferiora agnoscimus, & confitemur. non solùm quia animo immortales, sed quia Dei creaturæ sumus: quare & ad brutas animantes & ipsas plātas, quæ fluxæ & caducæ sunt, eam extendimus. Ex Paulino autem contextu, Deo curæ non est de bobus, ad prædestinationem scilicet, vocationem, iustificationem, & glorificationem, at copiosè ad procreationem iuxta & conseruationem

eorundem, à primo namque ente dependet omne ens quoad ſubſtantiam, & operationes.

Minor etiam falſa eſt, vt patet ex dictis, nec obſtant in contrariū adductæ rationes.

Prima, concipimur, naſcimur, viuimus, & morimur, vt bruta, Ergo eiuſdem ordinis, dignitatiſque anima eſt in vtriſque, quare ſi illorum anima mortalis eſt, & noſtra quoque: Reſpondeo falſam eſſe conſecutionem, concludit enim de corpore ad animam, quæ duo plurimum à ſe inuicem diſtāt; ex diuerſis autem non fit illatio: Corpus quidem humanum beluino perſimile eſt in multis, & fermè in omnibus, quare parem vtriſque finem, & exitum futurū credibile eſt, mortis ſcilicet & interitus. Mente autem ſeu intellectu æterno ſanè illo, vt probauimus, à beluis differimus: Harum namque cognitio vt ſenſualis ad vnum determinatur: hinc auiculæ eadem ſemper forma nidum conſtruunt; noſtra verò vt ſpiritualis ad plura refertur, & in vnoquoque obiecto diuerſas aduertit boni, malique rationes.

Secunda, omnia quæ orta ſunt aliquando occidant neceſſum eſt, Anima aliquando orta eſt, occidat igitur oportet, Reſpondeo falſam eſſe maiorem, etſi enim omnis res

creata

creata aliquando possit interire. nam quod non habet causam essendi à seipso, potest naturâ suâ non esse, Deus tamen eandem quo minus desinat siue intereat, conseruare potest: Explico, Omne quod est, aut est primũ principiũ, aut à primo principio. Vnum verò duntaxat primum est, ab eo igitur cætera omnia dependeant necessarium est, Ergo omniâ naturâ sua, excepto vno, corruptioni subjecta sunt, quamuis enim entia sint absoluta à subjecto, & termino, nequaquam tamen ab ipsa causa absoluta sunt; Sunt igitur per aliud, & ab alio; At omne dependens, ab eo, à quo dependet, si est voluntarium principiũ, mutari potest, quare ipsæ quoque mentes immateriales, etsi ponuntur à Peripateticis coæuæ, & coæternæ Deo, prout tamen à primo depẽdent, vnico ipsius primi nutu ab ea deiici possunt & dimoueri essentia, in qua ab illo constitutæ primitùs sunt; si enim non possent, haberent in se aliud principium resistendi illius infinitati, & per consequens ipsum illud principium non esset. Non corrumpuntur autem, quod sic Deus non velit. quare Plato in Cœlesti illa scena Timæi, Patrem, & conditorẽ Deorum sic introducit loquentem; *O Dij Deorum, quorum opifex idem paterque ego: opera siquidem*

vos mea, naturâ dissolubilia. Et B. Aug. in lib. 3. contra Maxim. cap. 12. & in Ep. ad Dioscoridem circ. med. asserit Angelos ab omni alienos corruptione ex gratuita Dei beneuolentia.

Tertia Ratio erat; nullus vnquam è mortuis resurrexit, ergo anima est mortalis. Respōdeo negando antecedens (testantur enim omnino contrarium tum sacra pagina, tum etiam ecclesiastica historia) & prætereà consequens, potest namque anima esse immortalis, & si corporum resurrectio omnino nulla daretur. Ipsa namque à corpore separata, per se potest existere, cùm non sit in statu violento, quandoquidem assecuta iam est statum eminentiorem, & diuinæ propinquiorem naturæ, quinimò si esset in statu violento, cùm nullum violentum perpetuum, resurrectio debita naturæ esset ordini, hinc veteribus Philosophis animam esse immortalem existimantibus non fuisset abscondita, neque mysterium fidei foret apud Christianos.

Ad probationem, si anima esset immortalis, mortuum aliquem Deus resuscitaret deploratissima hac deprauatissimaque tempestate, vt qui nunc grassatur Atheismus, extirparetur funditùs, stirpitúsque eradicaretur

retur. Respondeo negando assumptum, nam in parabola seu historia potiùs Euangelica diues apud inferos ita lamentatur. *Rogo te Pater Abraham, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum: & ait illi Abraham, habent Moysen, & Prophetas, audiant illos. At ille, non Pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit, Pœnitentiam agent: ait autem illi, si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Luc 16. Adhæc, opus non est, nam quos ab æterno Deus ad gloriam prædestinauit, sine nouis miraculis animæ immortalitatem credere certum est; Atheos reprobos non curat Deus, quos ipse diuinus figulus in vas formauit contumeliæ, vt inquit Apost. ad Rom. 8.

Vltimum argumentum desumebatur ex doctissimorum virorum authoritate, qui animæ immortalitatem negarunt, vt Arist. Seneca, Cardanus, & Pomponatius; Respondeo. si authoritate certandum est, procul dubio aduersarij in hoc campo succumbent, quicumque enim aliquo doctrinæ claruerunt specimine, vt sapiẽtes Hæbreorum, Chaldęorum, Ægyptiorum, Indorum, Gallorũ, quos Druidas vocabant, Pythagorici, Platoni

Platonici, & Stoici animam crediderũt immortalem; Quæ ſit Ariſtotelis ſententia, Philoſophi certant, & adhuc ſub Iudice lis eſt. Senecam negaſſe animi immortalitem exiſtimat Pomponatius in lib. de Fato: aliter tamẽ mihi videtur, nam ep. 80. ad Lucilium hæc ſcribit, *Surſum animum vocant initia ſua, erit autem illic etiam antequam hac cuſtodia exoluatur, ſi vitia ſua deſeruit, puruſque, ac leuis in cogitationes diuinas emiciat.* Pomponatius quidem & Cardanus plurimis imbuti diſciplinis & ſcientiis fuere, tantum autem abeſt vt nobis aduerſentur, vt etiam de immortalitate animæ vterque opus quoddam conſcripſerit: Ego quidem quid, aut quomodo ſcripſerint, me ignorare non infiteor inuitus, nec enim vnquam ipſorum hæc opuſcula in manus meas venerunt, nec in ipſis Francofordianis nundinis, multominus in Lutetianis, aut Lugdunenſibus officinis potuerunt reperiri, impreſſa tamen accepi Baſileæ. Neſcio an fortaſſis imitiati ſint Agrippam, qui de Dæmonibus inuocandis, coniurandiſque tot compoſuit libros, cùm tamen ipſe peſſimus nebulo reliquorum inſtar quos & Necromantiſtas vulgus appellat, nullos omnino Demones eſſe aſſeuerarit, vt in lib. de vanit. ſcienſ: & in 1. quoque

tomo

tomo insinuat: vel certè Epicurū secuti, qui, teste locupletissimo Tullio, libros quosdam edidit de pietate, & Religione erga Deos, cùm tamen idem ipse doceret, Diis nos neque hæc inferiora curæ esse. Addebatur in calce argumenti viros sapientes vitam ducere Epicuream, ac proinde de animorum immortalitate nō, prout par est, sentire. Verùm esse antecedens existimauit Cardan. qui lib. 12. de subtil. cap. de hominis natura, fol. 467. *Sapientes* (inquit) *cùm calidissimi sint natura atque humidissimi, nisi philosophia proficiant, pessimi omnium sunt, calore euadunt crudeles, dolosi, inconstantes, & iracundi: humido verò enerues, delitiarum amatores, gulosi, & libidinosi: adiuuat ad hæc perpetranda industria, quam ex studiis acquisierunt, & melancholia, quæ resoluto humore pinguiori gignitur ex superfluis studiis, atque vigiliis.*

Dij te Cardane, Dij, nquam, tui te fortunent, Audacia, & Eruditio: ex hypothesi falsa deduci falsa mirum non est: illa hominem calidissimum simul & humidissimum, affirmat esse, quod à veritate quidem ita vt cum maximè discrepat: Calidissimus sanè nō est, neque enim cor ipsius Leonis corde, neque iecur Aquilæ iecore, neque ventriculus vētriculo Strutij, neque cerebrum cerebro

bro passerino, neque neruus neruo Pardi, neque ossa ossibus Pantherarum, neque totus tota Gallina calidior est. Humidissimum verò Veruecem dicebas, cùm eiusdem describebas caudam. In homine verò humidissima pars est Cerebrum, non ob id tamen sapientissimum dixerim hominem, vt tu suprà pronunciasti, nam in cæteris quoque animalibus cerebrum est humidissimum si cum aliis partibus conferatur, nec pisciũ cerebro humanum humidius est cerebrum. Sed demus tibi Cardane animi gratia sapientes esse calidissimos, atque humidissimos, non tamen inde consequens fiet, corruptis ipsos esse ac deprauatis moribus. Nam cùm in ea caliditate, & humiditate cõtinua sit tanquã duorum contrariorum conflictio, non enim cum summa caliditate summa esse potest humiditas, quin & hæc ab illa absumatur, vel vicissim ab hac illa retundatur, tantum abest vt tali morum peruersitate infecti sint sapientes & docti, quantum ab ipsis absunt extremis, à quibus separatis, non vt hic coniunctis ac refractis ipsa morum prauitas proficiscitur. Adhæc, si mores à temperatura ducere vis vnâ cum Galeno, nego ego tamen à calore iracundiam procreari, iracundus namque canis est, frigidus tamen

men, nullum enim animal frigore citius contremiſcit, nullum libentius apricatur, atque vbi Solis æſtum perferre nequiuerit, nullum eſt quod ad vmbram perfugiat citiùs, & vbi vmbræ refrixit paulisper frigore, nullum viciſſim eſt quod ſolares radios repetat feſtinantius, quod vel in ipſo ſolſtitio facere ipſum videmus. Quod verò facilè inardeſcat, id propter ei contingit ſiccitatem, hinc citò conſeneſcit canis, & repentè omnem remittit alacritatem, fitque melancholicus, & rabiei facilè obnoxius. Item plus caloris eſſe in Lepore auſim aſſeuerare, quia plus ſanguinis in eodem & ſpirituum quàm in Crabrone, hic ad irã promptior, & intenſior. Quin idem Lepus eſt Ariete calidior, & minimè tamen ad iram procliuis eſt & propenſus, quare à ſiccitate, non à calore iracundia originem habet: neque à calore crudelitas proficiſcitur, vt tu quidem aſſeris, ita enim calidiſsimus quiſque crudeliſsimus erit, at homo Thynne non eſt crudelior, quippè quæ ipſa in fœtus ſuos deſcuit,eoſq;dilaniat, neque etiã Hippopotamo eſt truculentior, quippè qui patrem interficit,& in ſuum ipſe iniurius ortum matrem conſtuprat:ſed eſto, concedamus calidiſsimum quemque eſſe crudeliſ-
ſimum

ſimum, ergo ab oppoſitis ratiocinando, frigidiſsimus quiſque erit placidiſsimus, piiſsimuſque. Pietatem ſanè Ciconiæ omnes vno quaſi ore circumferunt, & deprædicant, frigidiſsimam igitur eſſe cõſequitur vt quæ ab omnibus piiſſima pronunciatur. Dic modo Cardane, quò te vertes? quomodo hunc Gordium quaſi nodum effringes? quomodo hæc Chryſippæa eludes retia? dic, age, reſponde? quo frigore ſerpentes viuos integros in prolobum demiſſos concoquit? Qui verò populi parentes internecant, qui deuorant: pietate illi: hi faciunt ſuperſtitione: non niſi ſenes occidunt, ne incommodis conflictentur ſenectutis, interfectos mẽſis adhibent, ne à vermibus conſumantur, hi ſtolidi, & cœci, non crudeles huic ſtultitię ſuperſtitionique dediti ſunt. Sed tu Cardane diuina à quo Calore illa proficiſcatur?

Doloſos quoque à calore fieri dicis, quin imò frigidum potius quàm calidum crediderim eum qui fraudibus, doliſque addictus eſt, feruor enim agit in impetum, in doloſo verò frigus quoddam videtur reſidere, dum cunctatur, captatque occaſionem, aut ex inſidiis adoriens, aut è ſpecula imminens.

Addis quoque gulam, ac veneream libidinem maximo à calore, maximoque humidem

dem audes affirmare nonne equis,canibus, passeribus,& cæteris id genus animalibus illos qualitatum illarum excessus verè poteras attribuisse?in quibus insatiabilis quædam & expleta ad ingluuiem voracitas,vel ad libidinem præceps quidã & inflammatus furor;sed & hæc,cui tu adscribis,caussa veritati repugnare videtur omnibus modis : Gulæ libidinem ad summum refers calorem,summamque humiditatem. si calori humoris vis sit æqualis, calori humor resistet quominus tantum fiat resolutionis,& ad immoderatam ingluuiem omnis tollatur prorsus appetitus, siquidem ipse appetitus affectus est habendi,at quod habetur non appetitur, præcipuè verò sedata fame non appetitur illa intemperata ventris, abdominisque effarcinatio ; neque verò etiam humidissimi est appetere neque calidissimi apud Galenum.

Sapientes,inquis, sunt humidissimi,& calidissimi; si hæ ad genera referantur qualitates cum suis causis, Aries erit omninò animalium sapientissimus;si ad sexum, mulier consilio,atque ingenio cæteris omnibus præstiterit:si ad habitudines, sanguineæ temperaturæ cæteris omnibus continget antecellere,sanguineum tamen hominem haud ra-

ro videas hebetem,& ſtupidum, ſæpius verò popinonem.

Acceſſione verò melancholiæ augeri inquis ſapientum peruerſitatem , quod tam falſum eſt,quàm abſonum ſibi ipſi repugnãs, quod ſi enim ſapientum natura præceptis vel potius Philoſophiæ loris ac frænis ad coercendam petulantiam , & quamcumque perperam agendi libidinem compeſcendam opus habet, in ipſa exceſſus ille caloris & humoris mitigetur tempereturque melancholici ſucci acceſſione, qui frigidus eſt & ſiccus,quàm peruerſitati aliquid accedat incrementi,Aut enim ita ſit neceſſe eſt,aut,calidiſsimi iidem & humidiſsimi erũt, qui frigidiſsimi pariter & ſicciſsimi.

Concludis deinde ſapientes omnium eſſe peſsimos,immo optimos ego omnium pronuncio ſapientes, in omnibus enim hiſtoriarum monumentis,in omni exemplorum vetuſtate,vnum ego ſaltem è ſapientibus Herculem inueni qui ſeſe aliquo nefario facinore contaminarit. Sed in hoc ego excuſandum puto facilè Cardanum,quippe qui à ſeipſo ad cæteros deſumpſit argumentum , ſapiens videri & audire voluit, cum ſe omnibus coopertum ſciret flagitiis,in expoſitione ſuæ Geniture, quæ octaua eſt in ordine, de

ſeipſo

ſeipſo ita loquitur. *Cùm Mercurius in lacteo circulo poſitus ſit, & cùm ſtellula ex natura propria, & Veneris in ſigno humano, & retrogradus, ingenium optimum, & profundiſſimum, tardum tamen & turbidum præſtant & conuerſationẽ gratam. Radÿ quoque Trigoni Saturni cum ſtellis illuſtribus poſiti, retrogradique, memoriam profundam, ſtabilem, ſed fallacem*: ſapientem ſe prædicat Cardanus, nequiſsimum tamen. *Venus eſt loci Lunæ, & Mercurij domina, & Mercurio multum, Saturno mediocriter commixta, facit igitur in diem viuentem, nugacem, religionis contemptorem, iniuriæ illatæ memorem, inuidum, triſtem, inſidiatorem, proditorem, magum, incantatorem, frequẽtibus calamitatibus obnoxium, ſuorum oſorẽ, turpi libidini deditum, zelotypum, laſciuum, obſcænum, maledicum, varium, ancipitem, impurum, & dolis mulierũ obnoxium, calumniatorem, &c. Rurſus Venus Saturno commiſcetur, atque Mercurio. Saturnus in Mercurij, & proprÿs dignitatibus eſt. Vnde venereorum aſsiduam cogitationem præſtat, vt nunquam quieſcam. Cogitatio venereorum perpetuò me torſit, & quod facto implere non licuit, aut feciſſe potentẽ puduit, cogitatione aſsidua mentitus ſum voluptatem.*

At vitia hæc Philoſophia in ipſo correxit prorſus & eluit, (ipſi fatènti ſi fidem adhibemus) quare & hîc dum ſapientes omnium

peſſimos promulgat,ſubdit tamen, niſi Philoſophia proficiant.Sed dic ſodes, quî poteſt eſſe ſapiens, qui in ſapientiæ ſtudiis nullum omnino fecerit profectũ? diceſne cytharœdum,cui nihil profuerit cythara?Sed Cardani ſententia quid Atheis ad confirmandam opinionem ſuam momenti afferet & ponderis?Sint ſapiẽtes peſſimi, ſint voluptatibus dediti, effrenatą peccandi ferantur libidine; quid inde?de animorum dubitant immortalitate, negatur conſequentia. Iſtorum namque ſemiepicureorum error in voluntate eſt non in intellectu: familiaris tamen quidem noſter hanc ſcholaſticorum diſtinctionem non approbat,inquit enim,voluntas, omniũ conſenſu,& adſtipulatione, eſt potentia cœca,quæ non niſi præuia intellectus conſultatione operatur,non igitur poteſt eſſe error in volũtate,quin priùs fuerit in intellectu: quis tam veſanus fuerit, vt cœcum aberrare dixerit à via,non verò eum,qui ducit?Error ſanè huic adſcribatur oportet, ſi rectè ratiocinabimur, qui qua debuit non eſt ingreſſus via,prout ſui erat officũ & nouiſſe & ingredi,non verò illi, qui nullo modo deflexit,ſed ſequendo ductorem,ſuis partibus ſatisfecit, conſimiliter non errat voluntas quæ cœca

eſt,

eſt, ſed intellectus qui voluntatis rector eſt & moderator.

Reſpondent ſcholaſtici,intellectum excuſari ab errore,quia proponit bonum voluntati,quæ illud amplecti recuſat, O homines acutos?O ingenia ſubtilia?qui tam paucis totum negotium confectũ putant:nonne ſtultum dixerimus & amentem,qui colores cœco propoſuerit? Longè autem ſtolidior fuerit intellectus qui volũtati proponat aliquid agendum, cœcùs enim licet non videat,potentiam ſaltem videndi habet, voluntas autem potentia cœca eſt ex ſcholaſticorũ opinione,quem errorem infrà confutabimus cùm contra Stoicos liberum arbitrium propugnabimus.

EXERCITATIO XXIX.

De Voluptate, & Beatitudine.

CVm Epicurei in ore nihil aliud habeant, nihil aliud prædicent, nihil aliud circunferant quàm Voluptatem, & Beatitudinem, quid hæc duo ſint quàm diligentiſſimè poterimus,ſcrutabimur, atque adeò ipſos altiſſimos Philoſophiæ fontes adibimus, & ipſius primo voluptatis ſyphunculos aperiemus.

Philoſophi ita cõmuniter illam definiunt, Eſt res animæ affectibus conueniens: inſciſſimè tamen atque ineptiſſimè, non enim voluptas, quę vitiũ eſt, conuenire poteſt animæ, neq; voluptas vniuſcuiuſque affectus animæ eſt, ſed cõpoſiti. Ad hæc ſunt vel res, vel habitus, vel affectus non pauci non rarò animæ cõuenientes, qui tamen nullã afferũt voluptatem; Sicut ex aduerſo alij ab animæ commodis rationibus adeò diſcrepantes, adeò illi inconuenientes, vt mortem etiam quandoque afferant præſentem, neque ideò doloris vllius ſint autores. Cuiuſmodi febris, quæ à Græcis Hettica dicitur, eius habitu non ſentitur: ſic nullam affert voluptatem habitus Sapientiæ, niſi ea in actu ſit, quem Philoſophi ſecundum vocant. quid ſomno magis conueniens? quis verò ſe dormire ſentit? quin ne illo quidem modo plena voluptas eſt, niſi fiat intellectionis reflexio ſuper intellectionem. neque Midas, vel Crœſus, aut Craſſus, ex diuitiis diuitem percipient voluptatem, niſi conſiderẽt ſuas copias Talentis Tantali fuiſſe ſuperiores. Addendum igitur & definitioni huic verbum, percepta. Subtilius autem diceremus rei, cõuenientis perceptionem. At ego aſſero aduerſus omnes Philoſophos, neque dolorem, neque voluptatem ſenſu percipi!

dolor cum ſit impactio ſpeciei naturam læ-
dentis, & ipſamet læſio ſanè dolor erit ipſa
ſenſio. nihil enim aliud ſenſio eſt, quàm im-
preſſio in ſenſum delatæ ſpeciei. Quæ ſpe-
cies ſi ſit naturæ conueniens, eius perceptio
voluptas erit: ſi ſit aduerſaria, eius actio erit
dolor; veluti calor, vt duo, ſenſum afficiet
cõuenienti conſtitutione, calor, vt quatuor;
deſtruet ſenſum, ea ſenſio erit dolor, Sic
è gemma, in ceram dum imprimitur, duo
transferuntur, & impreſſio, & imago. V.G.
Mercurij. Ex quibus concludo, neque dolo-
rem neque voluptatem ſenſu percipi, volu-
ptas enim, & dolor ſenſiones ſunt. At ſenſio
non ſentitur, ſed ſpecies vel commodæ vel
incommodæ rei: quę ſpecies eſt efficiẽs cau-
ſa impreſſæ imaginis in ceram, vt ita ſint
hæc; Gemma quaſi res, quæ ſentitur, Imago
Mercurij quaſi ſpecies rei, id eſt ſculpturæ,
quæ in gemma eſt, Cera quaſi ſenſus, Im-
preſſio quaſi ſenſio; quæ ſi ceram non offen-
dat, ſit quaſi voluptas; ſi laceret, quaſi dolor.
Sed omittamus hanc definitionem ab effi-
ciente cauſa deductam, & formalem quæ-
ramus. Duplex eſt voluptas: altera eſt perce-
ptio conuenientis ſpeciei. Altera eſt fruitio
perceptionis. Prior ſita eſt in apprehenſio-
ne vel ſenſus, vel intellectus; Altera poſita

eſt aut in præſentis iudicio, aut in memoria, quæ reducit in mentem perceptionem factam. Tertia voluptatis definitio eſt à fine, is cum homini ſit triplex, tot idem modis voluptas accipietur, Primus eſt indiuidui conſeruatio, Secundus conſeruatio ſpeciei; Tertius perfectio partis potioris, id eſt animi: Propter primum datæ ſunt à natura voluptates ſenſuum, atque imprimis guſtus: propter ſecundum parata eſt delectatio, quam excitat venus: propter tertium conceſſa eſt ab eodem Parēte omnium noſtrum Deo intellectio, cuius finis beatitudo, ad quam Sapientia quaſi quibuſdam gradibus conſcendimus. Propter indiuidui conſeruationem datæ ſunt homini à natura ſenſuum voluptates. cùm verò ex corpore conſtemus & animo, vtriuſque vſui ſenſus inſeruirent natura voluit, nobiliori tamen fine parti potiori. quamobrem ad animi commoditatem atque perfectionem duo potiſſimùm nobiliſſimi conceſſi ſunt, viſus, & auditus, primo naturæ cōſilio, ſtudio, & ſolertia, tametſi ſecundariâ quoque operâ corporis item exancillentur commodis. Ergo viſus neque ſolùm, neque primùm datus eſt, vt tela, vt ruinas, vt foueas vitaremus, fugeremuſque, ſed vt tolleremus erectos ad Sydera vultus, cœli orbes

orbes contemplaremur,mundi speciem admiraremur,summum illum omnium rerum molitorem,architectatoremque Deum cognosceremus,atque adeò ad ipsum similitudine quadam & cognatione accederemus. Diuidamus igitur ea quæ aut intrinsecus sentiuntur aut extrinsecus, substantiæ quæ per qualitates sentiuntur,aut corpus subeũt, aut non, quæ intrant gustu dignoscuntur: quæ verò non ingrediuntur, qualitatibus tantum mouent.Hæc verò aut non nisi proxima sunt, atque ad tactum modò spectant; aut etiam remota esse possunt, eaque aut ex aduerso tantùm recipiuntur, visionemque efficiunt;aut ex obliquo, à quibus auditio & olfactio. Horum fines sunt diuersi omninò prout illi diuersi : Odoratus ad iuuandum cerebrũ, spiritusq; in eo recreandos. Auditus ad disciplinam, cõmunionemq; societatatis. Tactus ad corpus extrinsecus, Gustus ad corpus intrinsecus spectat. Visus verò concessus primò propter animum ad inuentionem. Auditus propter animũ primùm ad communionem. Olfactus ad mediam naturam inter animum,& corpus,quæ natura est spiritus. Omnes autem ad inchoationem specierum quæ sunt materia intellectionis ad fœlicitatem.

Sed fortaſsè acutius ſic. Oculum delectant pulchra, quia oculus eſt propter intellectum, intellectus ad beatitudinem, beatitudo fruitio ſummi boni, hoc autem pulcherrimum. Præterea quod pulchrum non eſt, eſt quaſi non ſit, ergo quaſi non bonum, bonum verò finis. Apud Ariſtot. bonum & ens idem. Idcircò Græci καλὸν & bonum & honeſtum, & pulchrum dixerunt vna voce, & ex diuerſo ἀγαθὸν quod nunc bonũ ſignificat, olim pulchrum deſignabat.

Ex odore magnam homo capit delectationem, ita quidem, vt nullum eſſe aliud animal, quod odore ducatur, Ariſtoteles dixerit: quamuis minus ſibiipſi conuenienter, nam, ſicut & ipſe, & multi alij Philoſophorũ prodiderunt, Pantheræ odore reliquum genus ferarum vſque adeò trahitur, vt cateruatim illam comites conſequantur. Ex aduerſo verò videmus animalia malis odoribus, nõ quidem omnibus omnia ſed aliis alia fugari, ſulphure muſcas, Galbano ſerpentes: quamobrẽ ex aduerſo in natura poſitum videtur aliqua odoris voluptate capi. In primis tamen odorum fragrantia homo delectatur, quod ipſi quidem à natura ſecundùm Cardanum ad beatitudinem inditum eſt, *Solus hic ſenſus*, inquit, in l. de ſubt. *animæ & corpori communis eſſe videtur*,

videtur, diuina pars in nobis odoribus gaudet, ea de causa Diis thura adolentur. Sed quia nostratibus Inquisitoribus hæc fortè displiceat opinio, refutandam potius, quàm amplexãdam mihi putaui. Solus(dicis)hic sensus animæ & corpori communis esse videtur; ridiculum sanè, non enim odoratur anima, neque solùm olfacit corpus, sed totus homo. quod si anima odoratur, etiam gustat, gustus autem ob alimentum, ergo anima alebatur Cardani, consenuit ergo, atque etiam interiit. quin ne corpus quidem odoratis, quatenus odorata sunt, sustẽtatur: imò ne sapidis quidem, quatenus sapida sunt, sed quatenus substantia transmutabilis in substãtiam corporis, quod nutriri debet, sapor autem quiddam additur, vt faciliùs animal ad vescendum inuitetur.

Subdit Cardanus aliam rationem, diuina pars in nobis odoribus gaudet: imò intellectus, quæ diuina est in nobis pars, nihilomagis gaudet odoribus, quàm sensibilibus aliis. quin visu potiùs gaudere crediderim, plus enim eo perficitur, quippe cœli, totiusque mundi contemplamur εὐταξίαν.

Hinc ad politiam subtilissima refert Cardanus Ecclesiasticum ritum, thuris scilicet adolendi in templis, illius enim odore humanas mentes dicit ad diuinorum contemplatio

plationem facilius eleuari.

Quanto egiſſet ſatiùs Cardanus ſi aduerſus Platonicos ſuam hanc cõuertiſſet diſputationem, qui Aegyptiorum, Chaldæorumque infecti perſuaſionibus, vel potius ſuperſtitionibus, affirmabant, ſuffimentis, & odoribus aptum effici aërem ad excipiẽdos Deos, quibus cum nobis habenda commercia, facilè puto exploſurus erat haſce Platonicas fabellas. Enimuerò quomodo aër diſponitur ad excipiendum Deum? quãdo nihil eſt Deo vacuum, neque de cœlo deſcendit vt vnius loci aut regionis limitibus circumſcribatur, aut includatur, ſed totus vbique eſt, & hic, & ibi, & alibi, foret enim alioquin finitus, quod admittere ſcelus eſt vel morte piandum: In templis autem noſtris pro à maioribus accepto more, odores accenduntur ad mentes in Deum eleuandas, quod non vt hebraicum quid, ſed tanquam legitima ab Apoſtolis tranſmiſſum hæreditate obſeruat etiamnum Eccleſia, prout D. Baſilius lib. de Spiritu Sancto cap. 27. cõfirmat, & Eccleſiæ Proceres in œcumenica Tridentina Synodo ſtabiliuerunt in Decr. de ſacrif. Miſſæ.

Ad ſpeciei conſeruationem maris & fœminæ commixtio inſtituta eſt, nec id quidem ſine aliquo diuinæ prouidẽtiæ miraculo,

lo,nõ enim per ſanctiſſimos viros,ſed ab ipſo illo ſummo omnium rerum effectore Deo illa coniunctio in ipſis illis Beatitudine refertiſsimis Paradiſi aruis eſt inſtituta,& diuinis legibus confirmata : quin etiam Chriſtus Dominus ſua nõ modò diuiniſsima præſentia , ſed nobiliſsimo, eoque primo miraculo coniunctionem hanc voluit illuſtratã, adeóque ſui cum Eccleſia coniunctionis figuram oſtendit & ſimulacrum,atque inter Eccleſiæ ſuæ Sacramenta duxit numerandum.

Propter animi perfectionem data eſt intellectio,quæ via eſt ad beatitudinem , quod vt rectè intelligatur,altius repetenda res eſt.

Beatitudo fruitio eſt ſummi boni, fruitio, participatio eſt,participat autem qui fruitur, non quia abſcedit ab illo pars illa , vt huic communicetur:ſed hoc cum illo vnum, quo poteſt modo,fit.At quo poteſt modo?poteſtne finitum vnum fieri cum infinito?Nõ hoc quidem modo , quo illud infinitum eſt ; ſed quo bonum , hoc finitum fit cum illo vnum per ſimilitudinẽ.Hoc de ea beatitudine, quæ in ſubiecto eſt , & qua ſubiectum fit beatum. Fit ergo quia vna fit beatitudo cum illa beatitudine , quæ neque in ſubiecto vllo eſt,neque ipſa ſubiectum vllum eſt. Quæ alio modo quàm hac definitione eſt declaranda.Nõ enim

enim hæc partem sui capit, sed totum ipsum est quod est. quare si hominis est, aut mentis abstractæ, ideò est, quia illa est in se infinita sibi. Solus igitur Deus be itus est. Intellectuũ autem ordines adipiscuntur eam primum per intelligentiam sibi primum inchoatam, deinde perficiunt per operationem. operatio autem est amor; fit enim vnum amans cum re amata. Ratio est, quia sunt omnia creata, & finita, & ad finem. Finis autem & sibi totus est sine inuidia, & aliis communicabilis sine detrimento. Vbi subtilissimè addimus: Operatio aliqua est quasi forma finis; Idque ibi, vbi finis non excedit vires operantis, Sic carpentum non est præstantius, quàm habitus carpentarij: Est enim ars operæ & formæ carpenti forma. Carpentarius quidem est efficiẽs, & ex Idæa, quam habet in animo aut intellectu, illi formam adhibuit. Sicut Aristot. dixit generationem esse aliquo modo causam generati: & motio est moti forma: Alia verò est operatio, quæ non introducit finẽ, sed perficitur à fine, veluti, cum generatio perficit præuias alterationes. Sic ciuile officium perfectionem accipit à legislatore, accepto scilicet præmio quod propositum erat beneficienti: opus igitur, aut opera est inchoatio ciuilis beatitudinis: præmium

verò,

verò aut laus perfectio. Sic intellectio est initium beatitudinis, vel inchoata beatitudo, velle autem eam, illius est perfectio: veluti cùm Deum esse intelligo, iam datur accessus ad vnionem ex cognitione, quia species cogniti est talis forma cognoscentis: quare aliquo modo vnum fiũt. Vbi verò ex hac intellectione video quoddã alterius bonum, volo me similiorem Deo, quoad liceat, efficere. Itaque ab ea promoueo me ad aliquid faciendum, quo vnionẽ adipiscar. atque ilicò nascitur amor, quia in actione sistitur voluntas: Vt autem tam pulcra contemplatio perspicuè magis intelligatur, in intimos exquisitæ Philosophiæ recessus ingrediamur. Cùm duo sint principia, quæ recipere apta sunt, totidem altera ex parte oportet esse, quæ item recipi apta sint, sub quorum ratione cætera omnia comprehendantur, quamobrem dicuntur ea à Philosophis prima obiecta, quia tantùm ex occursu in suo magno ambitu recipiuntur. Intellectus ergo obiectum est verum: voluntatis autem bonum. tunc sic, vbi intellectus concipit aliquid, idem fit per similitudinem cum re intellecta, si ergo intelligit verum, veri specie coloratur; ac non solum intelligit verum, sed primam veritatem, à qua illud suam trahit originem, ergo

&

& fit vnum & idem per similitudinem cum prima veritate;atqui illa Deus est, ergo similitudinariè cum Deo vnitur, sed hæc vnio fruitio est,& beatitudo igitur. Veruntamen inchoata, incrementum deinde accipit ex voluntatis operatione, huius namque obiectum est,bonum, quod cum ad primum bonum referatur, & primum bonum voluntas appetet:at amans cum re amata vnum fit, vt supra diximus, ergo & volũtas nostra vnum fit cum summo bono, atque ita illo perfruitur:sed subtilius addamus hoc; veritas non efficit intellectionem, semper enim verum intelligeretur, sed eam consequitur, & est adæquatio notionum,quæ sunt in intellectu, cum rebus. quin etiã in simplici intellectione nulla est.In composito,quod complexum vocant, veritas non intelligitur nisi per reflexionem.Res enim intelligitur, at in rebus non inest veritas, sed in speciebus, iunctis in intellectu,& secundo loco in oratione.Intelligitur ergo res intellectione recta,veritas reflexa,neque enim qui vera dicit, scit se vera dicere,nisi cùm re conferat orationem;tunc sic, beatitudo intellectus est in cognitione veri,at verum intelligitur cognitione reflexa, Ergo beatitudinem adipiscimur non apprehensione, sed secunda intellectus operatione:

tione: non ergo in ocio eam constituemus pro stulta Epicureorũ, qua infecti sunt, persuasione.

Nec ipsa voluntas ociosa est, quippe per boni vagatur partitiones, deinde ad summũ refert bonũ, illudque appetit, fruiturq;. Bonitas autẽ triplex est. Prima est affectus entis, quare in sacris libris scriptũ est, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*, nõ enim à summo bono potest aliquid nõ bonum vel fieri, vel conseruari; ille certè qui summum bonum est & fecit, & facit, & cõseruat: illud bonum nostra voluntas appetit, non primo, sed quia esse appetit, est enim bonum, quia ens est, non autem ens, quia bonum est: sicut vnũ, quia ens, nõ verò ex aduerso, non enim potest ens ex vno oriri & fieri tanquam ex materiâ, vt Melissus existimabat, ens enim hoc modo foret accidens, non substantia, accidens, inquam, proprium ipsius vnitatis, quemadmodum passim dicunt, vnum esse accidens entitatis: at vnum non potest esse nisi sit: esse autem, & esse ens idem est, neque differt, nisi loquendi ratione, sed nec alterum alterius materia est. quinimò vnum ita est entis proprium, vt cum eo res sit eadem, & non differens nisi modo. Nam quomodo vnum potest esse entis accidẽs? necesse enim

N essct

esset vt à differentia flueret, qua ipsum ens constitueretur, ergo ens esset genus, & haberet se ente prius ens, quod est perridiculum. Sed in philosophicis cõmentariis clarius ista & fusius edisseruimus. addamus nunc, voluntas nostra appetit esse, non tanquam absens vt potiatur, sed tãquam præsens vt conseruetur, quare subtilissimè dicimus, non appeti à nobis esse quod præsens est, appetitio namque est à priuatione, sed cõseruationem, id est perpetuationem ipsius esse, quam conseruationem à summo bono profluere necessariò cùm intelligamus, & summum bonum appetemus. Altera bonitas est moralis, quæ est perfectio actus cum recta ratione, & appellatur habitus, est enim qualitas ad agẽdum secundum rectam rationem, quam in omnium animis insigniuit summus ille omnium rerum artifex Deus; hinc cum moraliter bene operamur, Deo naturæ authori totum id adscribendum esse & cognoscimus, & volumus lubentes, qua contemplatione ad Dei vnionem quasi gradibus quibusdam conscendimus, eaque perfruimur.

Tertia bonitas est supernaturalis, estque perfectio actus secundùm diuinã legẽ, quæ ita nos Deo coniungit, vt Apost. dixerit, *Viuo ego, iam non ego, sed Christus viuit in me.*

Hæ

Hæ autem omnes bonitatis actiones ad summam illam Dei bonitatem referuntur, cuius esse non appetimus, nã omne appetẽs appetit propter perfectionem sui ipsius, si Dei autẽ esse appeteremus, nostri corruptionem, immò annihilationem destructionẽq; appeteremus, quare hæc appetitio nulli omninò conuenit: Nec ipse Lucifer Angelorum Princeps Deus esse desiderabat, sed Deo saltem similis, quare apud Ezechi.c.28. de Rege Moab hæc, quæ ad Luciferum pertinere dicit Ecclesia, verba leguntur: *ponam sedem meam super Aquilonem, & ero similis altissimo*? non inquit, ero altissimus, sed altissimo similis. At simile non est idem ex l. cõnerua ff. deposit. Adhæc, voluntas nostra nihil potest appetere, nisi quod intellectus intelligit, At intellectus non potest intelligere duos esse Deos, neque finitum esse infinitum, non potest igitur id voluntas velle, nemo ergo potest velle esse Deus. Sed Dei fruitionem, in qua summa & vnica perfecta beatitudo est, appetimus: atque in hac ipsa appetitione aliquo modo fruimur, sed imperfectè, quæ fruitio in augustissimis illis beatarum mentium sedibus aliquando adimplebitur, & perficietur, vbi Dei ipsius pręsentia cœlestis Reipublicæ beat ciues, cuius

ipſe ſol ſine occaſu, & ſine ortu,perpetuitas ſine momentis:præſens ſine lapſu, futurum ſine acceſſu, ſatietas ſine faſtidio, deſiderium ſine defectu, triumphus ſine bello lætitia ſine geſtu, ſcientia ſine diſciplina, finis & principium, vtroque carens, neutrius egens, vtriuſque parens atque autor: vbi participatio ſine inuidia, collocutio ſine ſermone, collatio ſine deceſſione, receptio ſine acceſſione, quies ſine motu, intellectio ſine ratiocinatione. Vbi omnia ſunt in omnibus, ab vno, non ab omnibus. Vbi omnes ſinguli ſibi, alteri alteris, vnum in vno. Qui adeſſe volunt aliis quod adeſt, quia ipſis nihil deeſt, ne id quidem quod adeſt illis. Quia qui vult, vult eos velle, cuius vellenos velle, quod vult, facit.

EXERCITATIO XXX.

Aristotelis sententiam explicat.

DIuinum Aristotelem Stagyritam humanæ Sapientiæ patrem, primum ac summum scientiarũ omnium Dictatorem, & venerabile Naturæ oraculum; ad Epicureismum pertrahere conatur Chalcidicus Platonicus, asserit enim in Plat. Timæo, Aristotelem concessisse, diuinam prouidentiam curare tantum æterna secundùm indiuiduum, qualia sunt corpora cælestia, non autem hæc sublunaria. Chalcidico circumforaneo blateroni moderni quidam philosophastri adstipulantur, duabus ratiũculis, & illis quidem leuissimis, persuasi.

Prima, quia in lib. 12. metaph. c. 9. dicit absurdum esse primam mentem de rebus omnibus cogitare, & melius esse quædam non videre, quàm videre.

Secunda, ex Aristot. sententia, Deus non potest in hæc inferiora agere, nisi medio corpore cœli, Ergo Ex Aristotele Deus non curat hæc inferiora.

Quæ opinio falsa est, & immeritò adscripta diuino Viro: falsa quidem & seipsam destruit, singulis enim quasi momentis vide-

mus & experimur cœleſtia corpora agere in hęc inferiora. Sol omnia noſtratia gubernat, & fouet, non ſolùm per motum illum, quo perſigniferum vadens quatuor diuerſas anni facit tempeſtates, quibus manifeſtè omnia mutantnr: Vere plantæ germinant, herbeſcunt ſtirpes, arbores floreſcunt, ſoluuntur in libidinem animalia: Æſtate matureſcunt fructus, animalium partus adoleſcunt: Autumno defloreſcunt cuncta, arborum decutitur honos, omnia cõſeneſcũt: Hieme terra congelatur, conſtringuntur flumina, aquæ item turgent & intumeſcunt, Verùm diurno etiam motu eadem fermè operatur: Nam vt Galenus in 6. Epidemiorum dictat, partes diei naturalis ipſius anni partibus correſpondent: Mane quidem Veri, in quo lętior exurgit homo, ſanguiſque mouetur: meridies verò Aeſtati, qua calor ingẽs biliſque feruet: prima noctis pars Autumno, qua melancholia dominatur, homo areſcit & contriſtatur: Hiemi verò media nox qua pituita abundat, ſomnus dulcis, & iucunda quies mortalibus accedit. Illud idem in floribus contemplari licet, qui manè aperiuntur, & ſuauiſsimo fragrant odore, à meridie elangueſcunt, odorque euaneſcit: ſub primã noctẽ quaſi ſeneſcentes, omniq; deſtituti

odore

odore,contrahuntur,& emarcescunt, à media nocte constringuntur, & humectantur, dum pro hybernis imbribus matutinum rorem excipiunt.

Ad Lunæ quoque motum inferiora hæc mutatione quadam afficiuntur, Plenilunio turgent maria, ad suam enim rapiuntur Amasiam, pinguescunt cancri,plantæ magis efflorescunt, Allia quæ seruntur tunc, cum luna sub terris posita est,solitam graueolentiam amittunt.Lapides vidit Commẽtator, qui ad Lunæ vicissitudinem crescebant, decrescebantque.Leo x.teste Cardano in Ptol. de Astro.Iud.lib.1.c.2.tex.10. fol.22. gestabat lapidem, qui pro lunaris luminis varietate ex cæruleo fiebat candidus. Recitat Commentator in Ægypto fuisse Taurum sacrũ, cuius genitalia pro ratione Lunæ augerentur, vel minuerentur. Capilli resecti post plenilunium seriùs recrescunt, vt qui à nouilunio,celerius.

Ad horum,cæterorũq; Planetarum varietates varias terra producit animãtes.In Mari Rubro, & Indico testacea omnia in maximam excrescunt molem. In Syria Capræ longis auribus,in Cilicia tam longo,& molli pilo, vt ouium instar tondeantur, in Scythia Arietes nascuntur absque cornibus, in

Syria boues ſcapularum flectunt nodos Camelorum inſtar: Sues ſerpentum morſibus non obnoxij:in vniuerſum, beluæ in Africa monſtroſiores, in Europa fortiores, in Aſia ferociores. Plantæ in Africa variæ, in Aſia efficaces, in Europa mitiores, ac minus noxię.Homines denique ipſi ſecundùm diuerſitatem plagarum diſcriminantur in quando,& quali, non ſolum quoad corpus, verum etiam quoad animi mores, ita vt non modò eiuſdem ſpeciei, ſed ne eiuſdem quidem generis proximi eſſe videantur. Ioppæ ſeu Iappones comedunt omnia cruda. Canariarum ſeu fortunatarum Inſularum incolæ carnibus crudis veſcuntur,adeóque, vt multi eorum viginti cuniculos in vno abſumant prādio.In Occidētali India,quę tota Europa multo maior eſt, carnes humanę,vt apud nos beluinæ,deuorantur ab habitantitur, quin etiam conceptos ex ancillabus filios patres edunt, deinde matres, & ſæpiſſimè ex matris vtero immaturum fœtum extrahunt, vt teneriori quodam & lautiori ferculo potiantur: in quibuſdam Indię regionibus viperis, & vermiculis veſcuntur homines. Tartari non modo equinis carnibus delectantur, & ſanguinem potant equinum, ſed vaccarum quoque inteſtina vna

cum

cum fecibus in deliciis habent: Quę omnia cum non nisi ad cœli temperiem referri possint, manifestè deducitur, cœlestia corpora in horum inferiorum ministerium ordinata saltem secundario, Deique instrumenta esse, vt agant in hoc sublunari orbe. Quis autē adeò vesanus, vt non intelligat instrumētum percipi non posse absque fine, in quem disponitur? quin imò instrumentum non intendit agens, nisi in ordine ad finem. Cùm igitur illa diuina corpora in nostri ministerium Dei prouidentia eleganter descripserit, grauiterque stabilierit, quomodo illa, & nō nostratia agnoscet? simile profectò est ac dicere, faber intendit serram, & non ligni fissionem.

Aristoteli autem hæc opinio perperam imputatur, ipse namque in 2. Phys. apertissimis rationibus contendit, naturam agere propter finem, non minus quam artem. in 8. Phys. ex motibus inferioribus in motū æternum conscendit, immò & in cœli indagationem, ostendit insuper corruptibiles hos motus perennare haud posse, nisi à motu æterno, & suo motore conseruentur; cunctaque hæc inferiora esse in prima materia tāquam in subiecto, & in primo motore tanquam in agente, quæ omnia in 2. Metaph. repetit. in 2.

de Cœlo dissoluit dubia cōpluria circa cœlestia corpora, cur multa sint, cur diuersis moueantur motibus,&c. ex ipsorum ordinatione in hæc inferiora. quare Alex. & Auerr. ibidem secundùm mētem Aristotelis adnotarunt, Deo hæc inferiora curæ esse. in lib. de Bona Fortuna ostendit voluntates humanas à Deo moueri. & in Moralibus viros studiosos Dei amicos esse testatur. Chalcidico autem in diuini Præceptoris libris minus versato, in re ignota licuit, vel libuit potius, exultare.

EXERCITATIO XXXI.

Respondet primo argumento.

QVod erat desumptum ex 12. primæ Philosophiæ, vbi Arist. docet primam mentem nihil extra seipsam intelligere.

Scholastici in 1. sent. dist. 35. respōdent, distinctionem de duplici obiecto afferentes, idque variè.

Diuus Thomas arbitratus est, primū quod intelligitur esse rei similitudinem in intellectu conceptam. Secundum esse rem, quæ per ipsam intelligitur similitudinem, quod si referatur ad Deum, nihil eum primo aliud intelligere quàm se: vtpotè qui non hauriat intelli

intelligentiam à rerum formis, speciebusve, sed per essentiam suam, quæ omnium est rerum similitudo, cognoscat: Si verò habita mentio fuerit de eo, quod secundo intelligitur, Deum non se tantum, sed etiam omnia intelligere, quare Aristot. cùm dixerit, Deum se solùm intelligere, ad id quod primò intelligitur, respexisse: Thomas Argentoracensis tueri se à contradictione Aristotelem dicit, cùm in Metaph. cognitionem rerum, quæ sunt extriensecæ, Deo abnuerit, in Ethicis & alibi eandem illi tribuerit, vult enim vno modo dici posse Deũ intelligere aliquid vt primarium obiectum: altero vt secũdarium. Si de primo sermo habeatur & ratio, Deum nihil extra se intelligere, quod & voluisse dicit Augustinum in lib. 83. qq. & in comm. in Gen. scribentem, Deum nihil extra se intueri. Si verò de secundo fuerit cõtrouersia, Deũ alia extra se intelligere; quod & dixisse quoque Augustinum affirmat, cum in 6. de Trinit. scripserit, Deum omnia, quæ per Verbum fecit, in Verbo cognoscere, & hoc modo defendi posse Aristotelem putat.

Aureolus putauit aspectum, & intuitum Dei ad ipsam eius essentiam duntaxat terminari: eminẽter nihilominùs attingere omnia, non ita tamen, vt plura sint, quæ intelligantur.

Alphon

Alphonſus Toletanus Archiepiſcopus Hiſpalenſis tametſi diſſoluat Aureoli Syllogiſmos,opinionem tamen communem Theologorum de duplici re obiecta non admittens,eam, quam tenuit Aureolus, amplectitur.& fretus(vt ſcribit) Auguſtini authoritate putat Deũ ſeipſum cognoſcere, & in ſe omnia,nec quicquam extra ſe, adeò vt eius cognitio ad res ipſas nullo modo terminetur, quod & Ariſtotelem voluiſſe credit.

An vera ſit iſtorum Theologorũ doctrina,Eccleſia diiudicet: illud ſcio,quod obiectioni aduerſus Ariſtotelem propoſitæ nullo modo ſatisfaciant, nam contextus hæc continet verba: *De quibuſdam ipſam etiam cogitare abſurdum eſt,quædam melius eſt non videre,quàm videre.* Vult igitur primam mentem cognoſcere non omnia, nec nulla, ſed non aliqua: Scolaſticorum verò diſtinctio aſſerit,Deum cognoſcere omnia in ſe, nulla extra ſe, non aliqua: non igitur ad propoſitum illa diſtinctio.

Reſpondeo igitur ego,Ariſtotelem ibi non loqui de Deo prima omniũ cauſa, primoque principio prorſus æterno, ſed de anima, aut mente,intelligentiave, quam primæ, ac ſupremæ Spheræ perenniter euoluendæ ipſe præfecit.quod verum eſſe mox faciam vt lectoſ

ctor intelligat. differuerat Aristot. in præcedentibus de sphæris inferioribus,& Eudoxij & aliorum dogmata recensuerat. Inde verò, cùm quorundam Astrologorum deliria deflexisset,quibus cœlestia,& hominum, cæterorumque animalium figuris delineari placuerat,ad ipsam mentem,ac intellectum,qui corpus illud supremum circumuoluit,disputationem conuertit, perquisiuitque,an intelligeret, quare mentionem facit intellectus, non Dei.Sic enim inquit,*quæ autem circa mentem intellectumve*,& ne de alio intellectu, vel mente,quàm de ea, quæ addicta esset primo globo, se dogma traditurum quispiam existimaret, subiecit: *videtur enim esse apparentium diuinissimum*, vbi aduertendum est vocabulum illud,apparentium,in Græco codice τῶνό φαιμενων, quo vtebantur,qui de stellis differebãt,vnde Arati opus dictũ τὰ φαινόμενα. Diuinissimi autem titulo donauit, vt puto, vel hac de causa,quoniam multitudine Stellarum innumerabili coruscat octaua sphæra, quam omnium supremam ipse Aristot. & ante ipsum Plato, & Ægyptij existimarunt. De prima igitur mente supremi cœli motrice,id loci locutus est Aristoteles:illam autem non esse Deum primam causam proculdubiò ipse voluit, qui in 2. Metaph. asserit Deum

Deum esse actum simplicem, cui nulla potest esse admixta potentia. In intelligētia autem, cuius vi primum rotatur cœlum, potentia aliqua est: quippe actio crastinæ circumagitationis nondum in actu est. quod non ignorauit Aristoteles, qui in 10. supremæ Philosophiæ negat cœlestia corpora aliã habere potentiam, quàm in vbi. sic intelligentia non habet in actu motum illius vbi, qui nondum factus est, in potentia igitur ad illud est: quare non erit prima causa vniuersalis, & æterna, in quam nulla cadit potentia. Cùm igitur Aristoteles de mente, quæ Deo ipso est inferior, decernat, de qua ipsi non disputamus, aduersariorum collabascit argumentum.

EXERCITATIO XXXII.

Dissoluit secundam rationem aduersus Aristot. adductam.

ERat autem hæc. Secundùm Aristot. nequit Deus in hæc inferiora agere, nisi mediantibus corporibus cœlestibus, ea igitur propriè non curare existimauit Arist. Negant aliqui antecedens ex multis.

Primo, quia in allegato lib. de bona fort. proponit primum motiuum voluntatis esse Deum,

Deum,ſic inquiēs: *Rationis autem principium non ratio, ſed aliquid melius, quid igitur erit?vtique melius ſcientia & intellectus, virtus enim intellectus organum.*

Secundo, ex Ariſt. immateriale materiali præſtantius, ſed voluntas eſt ſpiritualis, cœlum materiale, cœleſti ergo corpore illa nobilior eſt, ei igitur non ſubiicitur, quippe agens paſſiuo longè excellentius eſt.

Tertio.Ex Ariſt.in lib.Ethico.& alibi,voluntas humana eſt libera, cœleſtibus igitur corporibus non ſubiicitur. Conſecutio probatur,quia ex Ariſtot.Sententia. Cœlum de neceſſitate agit, quare neceſſariò mouebit voluntatē,hinc coacta manebit,non libera.

Quarto,ſi Deus non poſſet agere abſque mediis, imperfectus eſſet, quippe indigentia in Rege dicit imperfectionem. At ex Ariſt. in 2. Metaph. & alibi, Deus eſt perfectiſſimus, ergo ſecundum eundem non eſt agens mediante corpore cœli.

Sed in Ariſtotelico lycæo parum verſati mihi videntur illi:quādoquidem in 8.Phiſicorum,in 2.de Cœlo.& 2.Metaph. expreſſis verbis edocet, Deum in hæc inferiora non agere ſine corporibus cœleſtibus, tanquam inſtrumentis per ſe, & neceſſariò requiſitis ad horum ſublunarium productionem

nem, atque conseruationem, hoc persuasus argumento, cui nos alibi respondimus. Si Deus in hæc inferiora immediatè ageret, mutaretur, at non potest mutari, Ergo nec immediatè agere. Sequela maioris ita probatur & subtilissimè, mutatio siue nouitas in effectu necessariò infert nouitatem in causa, cumque nulla alia causa huiusmodi effectus ponatur nisi Deus, ipse sanè mutaretur.

Præterea, si secundùm Arist. Deus in hæc inferiora absque medio operaretur, 8. Phis. libet infirmaretur, imò & destrueretur, innititur enim huic medio, ab agente immobili non potest prouenire nouum nisi mediãte motu antiquo. Hoc autẽ corrueret, nã motus antiquus secundũ istos Doctores nihil proficit ad talem motionem: immediatè enim Deus mouet voluntatem vt ipsi asserunt. Respondent fortasse, licèt non interueniat agens medium, oportere tamen dispositionem in voluntate antecedere ad hoc, vt à Deo moueatur. At contra, quia secundum hos Philosophastros à Deo est prima voluntatis motio, non debuit igitur ab alio moueri prius quàm à Deo. Ad hæc, si quando Deus moueat voluntatem, debet hæc esse disposita, mota ergo prius ab intellectu: hic

hic autem non mouet voluntatem nisi cognoscens, non cognoscit, nisi prius ipsum mouerit phantasia, quæ cùm sit organica Cœlo subiicitur, nõ mouet igitur Deus voluntatem nisi mediante corpore cœli.

Aduersariorum ratiunculæ facillimè dissoluuntur.

Prima. Arist. in lib. de bon. fort. dicit voluntatem moueri à Deo, non tamen sine corporibus cœlestibus, quod si de his mentionem ibi nõ faciat, parum refert, quia hic liber præsupponebat 8. Physicorum.

Secunda: voluntas est spiritualis, igitur corpori cœli non subiicitur, quippe nec immateriale materiali. Dico voluntatem, quâ volũtas est, corporibus cœlestibus nõ subiici propter allegatam rationem: quâ humana tamen est, & sine corpore operari nequit, saltem vt ei coniuncta est, corporibus cœlestibus dicitur obnoxia, quia hoc modo materialis nuncupatur ratione subiecti, quod materiale est.

Tertia: cogeretur voluntas, si corpori cœli subjecta esset, neg. consecutio, subdita illis est quâ materialis, quia sine re corporali operari non valet, non vt immaterialis, quia supra materialia est (in eligendo, cúmque voluntas formaliter consistat in electione,

& in hac sit immaterialis, rectè infertur voluntatem corpori cœlesti non subiici,& per consequens eius libertati non derogari, si mediante cœlesti corpore mouetur.

Quarta.Si Deus mediis indigeret in operando, imperfectus esset. Nequaquam, id enim oritur non ex diuinæ virtutis defectu, sed ipsius effectus inferioris imbecillitate, qui ex sua imperfectione ita perfici non potest,quare dicebat Plato in Timæo,nō licet purum ab impuro tangi. vnde quemadmodum oculus imbecillis meridianam lucem intueri nequit, diuexo tamen lumine solem inspicit: ita effectus inferior à Deo immediate non producitur qui splendorem in habitat inaccessum, cuiusq; oculi penetraciores sunt lucidoresque ipso Sole, sed medio instrumento cœlorum. Summus namque Conditor suauiter cuncta & sapienter composuit,& aptissimè distribuit.

Ad probationem: Regem indigere aliis, quid imperfectum est.Consiliariis in prouidendo,concedo;ministris in exequendo,nego: modo Deus in orbis regimine cœlestium corporum atque formarum non indiget, sed illis suæ prouidentiæ ordines exequendos concedit.

Ad principale igitur argumentum. Ex Arist.

Arist. Deus non agit in mundo sine corpore cœli, illius igitur prouidentiam non gerit, Respondeo,negando consequentiam, Nam cœlum,totaque natura in operari dependet à Deo tanquam à causa prima, & vniuersali, vt ab ipso Aristot. 12. lib. primæ Philosophiæ decretum est.

EXERCITATIO XXXIII.

Subtilissima de Intelligentiis.

CVm adminiculo & ministerio Intelligentiarum orbem à Deo regi voluerit Aristoteles, de iisdem nonnulla enucleatè edissere operæprecium putaui, adeo enim ineptè, & insulsè de illis commenti sunt Scholastici, vt eorum lectio aut fastidium mihi aut certè stomachum commoueat. Idcircò (*Dux Sapientissime*) ad tui nominis memoriam sempiternam sic eas depingo.Intelligentia dicta est à perfectione illa,qua ducitur in amorem primę causæ,cui præsto semper est,Gręcè vocatur νοῦς, Latinè mens: quia est actus quidam. Earum duco sunt ordines primarij, Cœlestis, & supercœlestis. Cœlestis officium est suum mouere cuiusque orbem. Supercœlestis assistit primæ causæ, vt eius iussu etiam procuret hæc inferiora, eorũ rectioni præfecta atque con-

seruationi, quæ fuit causa vt à Græcis Angeli vocarentur, quia mitteret eos Deus: Est igitur intelligentia actus, id est ens, cui nihil causæ potest accidere, qua sit hoc quod est, neque hoc satis, id enim est potius esse actu, quàm actum: Sed est actus, quia est orbis sui perfectio, quamuis non in orbe, Hæc cœlestis. Super cœlestis autẽ actus est, qui nullo medio instrumento eget ad functiones suas perficiendas, actus tamen purus nõ est, nam solus Deus causa est sine causa, & ens absq; ente, mera namque essentia: Intelligentia verò tametsi non est cõposita ex materia & forma, tamẽ constat ex aliquo tanquam potẽtia, & aliquo tanquã actu: potentiam illam dico eius esse: actũ verò eius essentiã. Est autem essentia, qua est id, quod est: esse verò eius est receptio essentiæ. Ergo cùm sint entia alia à primo ente, finita esse necesse est, sunt autem finita potestate, quia dependent à prima. Sunt finita essentiâ, quia vnum tantum est infinitum. Sunt finita quantitate, quia non potest excedere quantitas substantiam: quantæ sunt intelligentiæ non quantitate prædicamentali, sed intelligibili vt in intellectus intelligat in eis vnam partẽ, quæ non sit alia, nihil enim infinito æquale potest esse. æqualitas enim est certa ratio men-

suræ

furæ. at infiniti menfura nulla. duo infinita nequeunt effe neque in natura,neque extra naturam , effent enim duo principia prima. Finita igitur eft intelligentia,quare fines habet,quos vltra citraque & præter non poteft defignari,aliqua igitur figura prædita fit neceffe.eft. Eft enim figura , non extremitas corporis,vt veteres dixere,fed difpofitio extremitatis. Nempe fi illa effet definitio,non effet nifi vna figura , Extremitas enim, quatenus extremitas, non nifi vna eft, fit autem varia propter varias partium difpofitiones, quibus figuræ conftituuntur. At quanquam ad vnicam tantum figuram non coërcetur, tamẽ femper fub aliqua figura eft, fiquidem non eft infinita. omne autem terminatum aliqua figura terminatur : quin ipfa liquida non alienis , vt iidem fenfere,finibus terminantur,fed propriis neceffariò , quandoquidem fuapte natura finita funt:fed mutare figuram dicentur à terminis alienis : Eius autem figuræ mutatio,accidẽs eft,ficut eft mutatio ipfius vbi, fic & in cœleftibus intelligentiis actiones craftinæ nouæ erunt , & accidentales,fcilicet orbium verfationes. Verum eæ non funt alterationes , vt in nobis, fed perfectiones ad finem continuatæ , obediunt enim primæ caufæ. Cumque entia fi-

nita sint, intelligentiæ necesse est, vt sint in aliquo vbi:sed quia sũt sine materia,nõ erũt in aliquo loco, sicut corpora,quorum extrema complent vacuum corporis cõtinentis: Neque enim corpus in quo Angelus habet suum vbi, eius est locus, vtpotè neque dilatatur, neque densatur ad illius ingressum, sed neque propterea subiectum illius est;neque vllo modo miscentur, sicuti radiorum Solis aduentu non diffinditur aër vt eisdem cedat, neque densatur in circumfusis partibus, neque illorum subiectum est, neque vnum cum ipsis fit:quare nõ, vt scripserunt, per operationem angelus dicetur, ibi, sed per definitionem, huncadmodum, ibi est, hic non est, non enim operatio est affectus comes entium necessarius, At, vbi, est circunstantia necessaria omnibus entibus præter Deũ, quare si angelus est in vbi propter operationem, erit in hoc vbi propter hanc operationem, sicuti quæ sunt in loco, sunt propter terminorũ præscriptionẽ:quæ sũt in hoc loco,sunt propter hãc pręscriptionẽ,Est igitur vbietas affectus entis cuiusq; necessarius præter Deũ:dicũtur ergo esse in loco æquiuocè,atq; etiã plus quàm æquiuocè,quia sunt in suo vbi, non per circumscriptionem quemadmodum dextera mea in aëre, sed

per

per aſſignationem. At diximus intelligẽtias eſſe quãtas, quomodo igitur erunt indiuiſibiles? an vt punctum? nequaquam. eſt enim intellectione aſſignare partẽ extra partem. Sed dicuntur indiuiſibiles, quia non habent contrarium, à quo patiantur.

Intelligentiarum officia tria ſunt, quæ ad vnũ, id eſt amorem primę cauſæ rediguntur.

Primum eſt primarum, aſſiſtere, de quibus multa leguntur in ſacra pagina, in Ariſtotelica nihil, quippè qui non alias agnouit intelligentias, niſi cœlorum motrices.

Alterum eſt aliarum mitti ad certa & myſteria & miniſteria. An verò quorundam modò ſit hoc miniſterium an omnium, de hoc ſcriptum non eſt in ſacro Codice. Iudicio hoc Eccleſiæ relinquatur. Illud ſaltẽ notandum duxi, quando mittitur Angelus, duos eſſe Angelos in eodem vbi. Nam qui mittitur tranſit, verbi gratia, per cœlum Lunæ, Lunæ autem intelligentia per totum orbem diffuſa eſt. Nec durum hoc vnquam mihi viſum, Nam quemadmodum intelligentia in ſuo orbe poteſt eſſe, cum quo tamen haud facit vnum quiddam cum materia, ſic atque etiam tanto facilius duo Angeli poterunt eſſe in eodem vbi, ſed rudibus delineamẽtis rem oculis ſubiiciamus. Vnius

cerei radius aut aliorum complurium & in eodem sunt aëre, & in eodem vbi: sed manifestius, cum lapidis species, qui sub aqua est, simul cum aquæ specie ad oculos transmittitur. Sed dubium est, quomodo Angelus cùm sit indiuisibilis, moueri queat, omne enim mobile diuisionem patiatur necesse est, non enim potest puncto punctum continuari, at motus cõtinuus est, Ergo & id quo, & id in quo mouetur, quare frustra puncti continuatam fluxionem conati sunt demonstrare quidem in hac materia, duabus de causis, Prima propterea quod falso vtitur principio, illa scilicet puncti promotione: altera est, quia angelus non est indiuisibilis ea, qua punctum ratione, sed alia, quam supra tradidimus, nam intelligentia est per totum orbem diffusa, erit igitur extensa sine quantitate categorica: quid igitur huic & puncto commune est? at quomodo mouetur, si corpus non est? non mouetur motu corporis mutando locum, sed motu rei incorporeæ extensæ mutando vbi, quemadmodum anima mouetur, cùm informat partem, qua fit accretio in corpore animato. at quomodo mouet se id, quod simplex est? non enim habet partem motam, & partem mouentem, esset enim compositum, at angelus simplex est,

eſt: hoc à me negatur, nam omnia quæ ſub, & infra Deum ſunt, compoſita eſſe doceo, etiam materiam primam, ſolum Deum purum actum eſſe, & verè ſimplicem, quippè ſi eſſet compoſitus, non eſſet primum. partes enim toto ordine naturæ priores ſunt. Materia verò prima tametſi dicitur potentia pura ad formam vt fiat elementum, tamen iſta quoque, vt ens quoddam eſt ab aliis ſeparatum, compoſita eſt ex ſuo eſſe, & ſua eſſentia. eius eſſentia eſt id quod habet proportionem differentiæ: diciturque differentia in ſpecierum conſtitutione. eſt in materia prima formalis eius ſubſtantia, quæ nomine caret, propterea & ſerò, & à paucis non niſi acutiſſimis ſapientiſſimisque viris cognita eſt, adumbratur autem notione quadam, quæ aptitudo dicitur ad recipiendam formam. Vt materiæ primæ eſſentia ſit perfectio quidem eius, vt eſt aliquod ens ſubſtantiale ab aliis ſeparatum. Sed eſt imperfectio ad vlteriora entia vt per formarum receptionam perfici poſſit: hæc pars electis ad ſapientiam à Deo ingeniis intellectu perfacilis eſt: difficilius comprehendi poteſt quid illud ſit, quod dicimus eius eſſe. Nam hoc in illa capi pro eo, quod eſt, ſicut in definitione genus, in entibus naturalibus

materia, satis percipimus: At enimverò quid illud tandem est? Respondeo, quod est in elemento materia prima, hoc est in materia prima ipsiusmet materię suum esse. Eũdem admodum de Angelis quoque ego sentio, eos esse compositos ex substantiis duabus: Altera simili potentiæ, altera actui, actum igitur habere mouentis formæ rationem: partem verò motam proportionem habere materiæ.

Vt plurimum autem cùm Angelus mittitur, sibi corpus assumit, quod ei factu facillimum est, si enim Solis intelligentia non solùm muris corpus producit, sed etiam dat animam in fimeto, quanto facilius, celerius, commodius cõfecerit sibi Angelus corpus: quippè Angelus nobilior est quàm Solis intelligentia, est enim ex superioribus Hierarchiis. Ad hæc, minus operosum est corpus assumptũ, quàm corpus muris: corpus enim muris pluribus materiis atque mutationibus materiarum iustrumentum est: in corpore assumpto multa, quæ in illo necessaria sunt ad functiones naturales nulla sunt. Itaque ad assumendum corpus sibi, illo temporis interuallo non eget.

Tertium intelligentiarum munus est mouere orbes, de quo in 12. diuinæ scientiæ, ad quod

quod ministerium tot constitutæ sunt intelligentiæ, quot orbes. Istarum intelligentiarum nomina ex magicis Iudæorum tabellis describit Cardanus in lib.20.de subtil. tit. de Angelis,seu intelligentiis prope finem, Cœlum Lunæ custodit Gabriel, Mercurij Raphael,Veneris Anael,Solis Michael, Martis Potestates,quarum Princeps est Samael,Iouis Principatus, quorum dux Sachiel, Saturni Throni, horum caput Cassiel, octauo orbi dominantur Seraphin. Idem sentit Trith. in tractatu de septem Secundeis: in duobus tamen à Cardano dissentit,nam apud ipsum Iouis intelligẽtia Zachariel est, Saturni Orifiel:inanibus quidem figmentis lectoris onerant mentem & aures. Iudaicarum traditionum quisquiliæ à Philosopho & Christiano viro repudiandæ omnino & reiiciendæ: à Philosopho quidem, cùm nec vmbram rationis in se contineant,& ad arbitrium suum Trithemius infinita propemodum spirituum nomina in sua Steganographia cõfinxit,quæ dum aliquando legetis,risum quæso teneatis amici:à Christiano verò, nam quo tempore Gabriel Angelus à Deo missus fuit æternæ salutis nuncius, isti qui eum præsidem faciũt orbis Lunæ, qua ratione motore simul & motu destituunt illum? qualecunque igitur

sit

ſit intelligentiarum nomen, parum refert, ſufficit nobis ab ipſis moueri orbes:id autem quomodo fiat, ſic explico, Primi orbis motricem intelligentiam ſola ſui ipſius cognitione id præſtare, intelligit enim ſe à Deo creatam vt id agat,quare ad eam intellectionem non ſolùm accedit conſequens amor,& conſenſus,verùm etiam opera: ita vt moles illa cœli gyro agitetur iuſſu ipſius intelligentiæ. Secunda verò intelligentia non acquieſcit intellectioni ſui ipſius, ſed intelligit etiã motricem primam, quare quemadmodum prima ſeſe ita intelligendo ſuum mouet orbem,vt alias quoque incitet & torqueat inferiores, ſic inferior intelligendo primá,vult orbem ſuum cum primi orbis motu ſimul verſari, nec propterea ſequitur eſſe compoſitam, vt argumentatur Auerrois contra Algazel,& Aboali. quia ex his intellectionibus non oritur alia,& alia res, ſed conſenſus tantùm. At illi ponebant productionem & orbis,& animæ illius ab ipſa intelligẽtia,quæ ſunt duæ res diuerſæ.

Sed hac in re quinque potiſſimùm capita ſcitu & digna & neceſſaria mihi inueſtiganda eſſe duxi:primum,quomodo prima intelligentia intelligat Deum:ſecundùm,an inferior intelligentia cognoſcat ſuperiorem: tertium

tium, an superior inferiorem: quartum an intelligentiæ cognoscant vniuersalia, & quomodo: Vltimum, an cognoscant singularia, & quomodo.

Ad primum. Si prima motrix intelligit primum opificem, quæritur vtrū per essentiam ipsius primi entis, an per speciem eiusdem, an per propriam essentiam suam, quæ in intelligentia sit quasi quædā similitudo, atque imago Dei. Theologi dicunt ab intelligentia cognosci Deum per speciem intelligibilem, quod falsissimum duco, quid enim exprimeret illam speciē? aut quæ Dei potest esse species? Omnis species ab eo cuius est species, exit in intellectum intelligentem, si est species intelligibilis, quomodo ex Deo exibit? Est ne aliquod vbi, in quo non sit Deus, & Dei species? cognosci igitur Deum dicimus per eius essentiam. Essentia namque Dei est interior, & propior tum essentiæ, tum intellectioni ipsius intelligentiæ, quàm vlla species eiusmodi, non enim inter Deum, & intelligētiam Dei species est, aut simulacrum, sed ipsemet Deus: quare per propriora citius, ac pleniùs intelliget, quàm per remotiora; quo in loco asserimus Deum nō posse distinctè cognosci, nisi per se vnum, & à se vno, ipse namque sibi totum & inuariabile, quare non

non poterit esse cognitio abstrahens, sed per præsentiam sine medio, nihil enim medium inter creatorem, & rem creatam. Adhæc, ea cognitio non est adæquata adæquatione vlla: quippe neque entitatis, neque proportionis, quia non adæquat sibi Deum intelligentia per cognitionem, sed ab eo adæquatur ipsa, nō æqualitate, sed aptatione & coniunctione: qua id, quod Deus est, recipitur quantum à recipiente potest recipi, non autem quantum ipsum est: quare licet intelligentia cognoscat Deum infinitum esse, non tamen cognoscit ipsam infinitatem, sed potius quia cognoscit se, cognoscit se non posse cognoscere & comprehendere incomprehensibilem.

Ad secundum, an inferior intelligentia superiorem queat cognoscere; Auerroistæ negant, quippe arbitrantur intelligens fieri vnū & idem cum re intellecta, quare si tertiam secunda intelligit, secunda & tertia vna erit. Contrarium nos asserimus, si enim prima intelligentia cognoscit Deum, quanto magis secunda intelligentia cognoscet primam? Auerroistarum autē argumentum infrà soluendum est.

Ad tertium, an inferior intelligentia à superiori

periori cognoſcatur, Veteres peripatetici negant, fore enim vt fiat imperfectior, euaderet enim ſeipſâ minor atque anguſtior. Deinde inquiunt opus non eſſe, nam tertia intelligentia exempli gratia ſi ſecũdam cognoſcit, non eget quartæ cognitione, vtriuſque enim perfectio in ſecunda eſt, ſicut & illarum & huius in prima. Mihi verò longè aliter videtur: aliquid enim eſt in tertia quod non eſt in ſecunda, huius igitur intereſt illam cognoſcere. Primum argumentum, quod ait, fore vt ſuperior deficeret, fieretque imperfectior, falſum eſt: non enim fit vnio realis vera intelligentis, intellectæ, & intellectionis, hoc enim modo nõ niſi vna eſſent omnes, ſi omnes ſuperiores ſe cognoſcunt ad primam vſque, quod non minus impium eſt, quàm ſtultum dicere, vt infra certis demõſtrationibus oſtendemus: neque fit vnum formale, quin ſecũda, ſi eſt (vt aiunt) & re vera eſt imperfectior quàm prima, non poterit intellectione capere primã, ſemper enim aliquid erit in prima extra & ſupra ſecũdæ intellectionem: nec fit vnio per cõpoſitionẽ, hoc enim eſſet ridiculum, neque per applicationem, quippe hoc eſt vnum Metaphoricum. Sed cuiuſmodi fit in nobis per ſpeciem, talis fit in illis per præſen

præſentiam intellectus, qui non eget motu locali, aut impreſſione ſpeciei, idcircò neque ſermone, neque ſigno, neque nutu eis opus eſt, ſed irradiatione mutua.

Secundum argumētum: Nihil eſt in quarta intelligentia quod non ſit in ſecunda, & tertia, tertia igitur ſi ſecundā intelliget, quartæ cognitione non indiget, falſum aſſumit, ſolum enim primum bonum continet omnes omnium differentias inferiorum, nulla verò earum, quæ finitæ ſunt, continet earum differentias, quæ infra ſe ſunt, ſicut ignis non continet aliorum elementorum perfectiones, quare, licet ratione ordinis, & propinquitatis nobilior exiſtat ſecunda quàm tertia & prima quàm ſecunda, vna tamen non continet aliarum differentias, tunc enim intelligentiæ non differrent inter ſe niſi per maius, & minus, omnes igitur non eſſent niſi vna, & inferiores nihil aliud eſſent quàm eſſentia primæ diminuta, aut eius potentiæ tantum, quemadmodum vegetans, & ſentiens partes ſunt intellectus. Ergo quia eſt aliquid in tertia, quod non eſt in ſecunda, Secundæ intereſt tertiam quoque cognoſcere, Nam quis dubitat, affectiones, quæ ex Lunæ cœlo profiſciſcuntur, diuerſas eſſe ab operibus Mercurij? Lunæ igitur intelli-

gentia

gentiā habere quod in Mercurij intelligentia non insit, quemadmodum in brutis quędam insunt, quæ non sunt in homine.

Ad quartum, Auerrois, sectatores, qui negarunt à superiore cognosci inferiorem, aiunt ab Intelligentiis cognosci vniuersalia: Quæ sententiæ ex diametro sibi inuicem repugnant, nullum enim est sub Luna vniuersale, quod non sit ignobilius intelligentia Lunæ. Ergo si non licet Mercurij intelligentiæ cognoscere Lunæ Intelligētiam, non licebit illi Mercuriali cognoscere Canis speciem, fieret enim Canis: non cognoscuntur autem species ab intelligentiis per abstractionem, sic enim cognoscentibus dandus esset ex eorum scola intellectus agens, & intellectus possibilis, quomodo igitur intelligūt? vos appello omnes, vobiscum mihi res est, qui præter opus intellectus nullum aliud dicitis esse vniuersale, singularia ab Intelligentiis non cognosci, vniuersalia cognosci? videntur nimirum species esse concreatæ cum intelligentiarum natura ex eorundem sententia, quare si sunt species, species sunt rerum realium, quæ sunt priores naturâ singulis & vniuersis singularibus.

Quia hæc inferiora à Deo regi & gubernari vult Arist. Intelligentiarum ministe-

P ri•

rio,& verò actiones ſint circa ſingularia,hæc ab intelligentiis cognoſci neceſſe eſt. negauit Auerrois , qui infra, à nobis refelletur: quomodo autem ſingularia ab Angelis cognoſcantur,modo videndum eſt.

D. Thomas cenſet, non per ſpecies has inde acceptas,& à rebus exeũtes & impreſſas,ſed per ſpecies concretas:impugnat Scotus falſa obiectione,haberent,inquit,ſpecies infinitas, quia ſingularia ſunt infinita. imò verò finita ſunt, ſic enim docet fides Chriſtiana aliquando finem habitura, quemadmodum & habuerunt initium. Iulius Cæſar exiſtimat, Angelum neque ab iis accipere, neque à ſe cognoſcere, ſed à ſpeculo illo ſuperiore,in quo ſunt omnia:neque alium habent illi habitum rerum concretarum, ſed habitum diuinæ viſionis, qua ipſi perpetuò & ſine fine fruuntur,in qua omnia ſunt præſentia ea illis,quæ ab illis cognoſci vult:Partitur enim nequaquam ęqualiter,aliquid ſui cuilibet,neque omnibus omnia, neque cuiuis eadem præſto eſſe iubet,ſed aperit,quod, quantum,quale,quando,& cui vult.Hoc aliquid nouum, dicet aliquis, alterabit Angelum:felicem alterationem! A Deo nihil niſi perfectio, perficiuntur ergo nouarum viſionum apprehenſione: decet enim eſſentiam finitam

finitam perfici ab infinita: At maxima mihi & noua suboritur difficultas, an nimirum noua illa perfectio ad Angeli essentiã addat aliquid? adderet sanè si per suam solam intelligeret essentiam, propterea quod essentiam non posset excedere intellectio: at excederet, si nunc intelligeret quod non intelligebat: si per essentiam suam intelligeret, essentiam æquaret intellectio, & ab ea ęquaretur. sed intelligit per primę visionem, nam quod de intellectu adepto Peripatetici iactitarunt, post omnium specierum accessionem vnum fieri possibilem cum agente, hoc in Intelligentiis perpetuum est; Quam contemplationem Theologi vocant intuitiuam. Quare noua hac intellectione haud crescit essentia, per essentiam enim non sunt nisi id quod sunt: sed augetur in iis similitudo Dei, impleturque illa capacitas, quæ antea suæ tantum essentiæ plena erat: tum verò completur diuinitatis vlteriore participatione. Est ne id substantia, an verò accidens? responsio facilis, aberat prius, accidens igitur est: at quomodo accidens, si à Deo est? Respondeo, ipsos Angelos nõ secundùm totam perfectionem, qualis & quanta in Deo est, perfici, sed quasi colorãtur ab illo primo lumine, quod quidem in se est substantia, eius

autem effectio id est configuratio, illa per illustrationem in angelo est, sunt autem illa intellectionis accidentia in Angelo melioris notæ, quàm nostra, hæc enim adsunt, & absunt. Illa verò noua cognitio & ipsis absuit, non aberit tamen, quia hoc modo res hæc finita ab infinita perfectibilis est, non imperfectibilis: factum est igitur illud accidēs proprium postquam aduenit propter naturam aptam ad retinendum. Idcirco in Angelo nulla obliuio, quia assidua visio est. Sed hæc ad Theologum spectant.

Philosophemur modo animi gratia, & queramus quomodo mentes illæ versatrices cœlorum perpetuo labore non defatigentur. Philosophi respondent, quia formæ illæ non sunt in materia: ineptissima sanè & insulsissima respōsio, nulla etenim forma simplicis corporis, à sua materia quod ad motum spectat, fatigatur ita vt motum deserat, aut abrumpat: neque somniandũ, terræ formam à materia terræ delassari vnquam posse, quo minus eã ad centrum vsque perducat, quod si centrum perpetua motione aliò vergeret, conferret sese ad eundem motum perpetua incitatione ipsa quoque terra. Cōsentiũt hæc placitis diuini philosophi. In argumentis enim quibus vacuum tollit, neque

mate

materiam elementi suæ formæ resistere. Si non resistit, non fatigat, fatigatio, verò non obuenit nisi form æmouēti præter naturam elementorum, id quod e.g. videtur in terra sursum iacta, Animal autē quia diuersis mouetur motibus à terræ motu, quæ in ipso multa est, deorsum distrahitur, vnde sese cū retrahere nititur, atque ad id operis spiritibus vtitur, tanquam instrumentis, iisq; cum absumuntur, aut fatiscunt, deficiunt vires. at non est anima defessa, sed corpus ipsum.

Horum Philosophorum sententiam à nobis reiectam Hieronymus Cardanus in lib.4.de subtilit.cap.de lu. & lum. amplectitur & propugnare nititur hac ratione; *nec voluntate anima fatigatur quod nullo corporeo indigeat auxilio*: vtrumque tamen falsum est, nam & voluntas fatigatur. & corporeis eget adminiculis in 3.de Anima, in 12. supremæ sapientiæ, in 6.Eth.6.Phys.demonstrat Arist. nunquam esse voluntatem sine intellectione, nam voluntas appetit, appetentia verò non nisi rei cognitæ, cognitio fit intellectione: intellectio autem cum à phantasia necessariò dependeat, fatigari voluntatem constat & aliena ope indigere: præterea velle est imperfectio, ergo defectus, patitur igitur, quamobrem potestas illa animæ, qua volu-

mus quę idcirco voluntas appellatur, fatigabilis est. Vtitur enim ſpiritibus ad ſui intentionem, quorum natura diſſolubilis eſt. Hoc manifeſtum eſt cùm rei cuiuſpiam deſiderio languidi damur in ſaporem. Ex ea nâmque conſideratione mens agitata deficitur ſpiritibus. Adhęc, velle videtur habere quodammodo contrarium, occurrunt enim ſępè non leuia offendicula, quibus prohibemur potiri deſideratis. patimur igitur obiectione, cunctatione, dilatione, fruſtratione, vbi res non ſuccedit ex animi ſententia. Quemadmodum intelligendo fatigamur obiecto ſententiæ obſcurioris.

Aliam aſſignat Cardanus cauſam, quare motrices intelligentiæ ſint expertes fatigationis. *In ſuo*(inquit)*cœlo mens motrix eſt, itaque nunquam fatigari poteſt*; ſubdit rationem. *ſed nec cor fatigatur: quippe in eo cum ſit Anima*, ſpongia verò digna & Carbone verba. *In toto cœlo mens motrix*, non enim eſt intelligentia in materia, neque eſt intus, neque foris, neque in toto, neque in parte. Adhæc, *cor*(inquit) *nõ fatigatur:* imò vero maximè, tremit, palpitat, febricitatur, tabeſcit. Accedat ipſius Cardani ibidem ingenua cõfeſſio inquiens, *Patitur tamen cor ſpeciem fatigationis.* ſubnectis, *quippe in eo cùm ſit anima.* Audi Cardane, ſi anima

anima in corde est,vis animæ in reliquis partibus,vis illa erit aut accidẽs, aut substantia. si substantia,ergo anima in illis quoque est.si accidens,ergo non sunt animata membra illa, neque viuentis habent formam, Corpus itaque nostrum erit vnum per accidens. De animæ sede in sequentibus libris,vbi de animæ immortalitate disputabitur, exactissimè aduersus Cardanum,& Galenum agemus ex sententia diuini Senis Hippocratis, quem quod Galenus non intellexerit patefaciam.

Nos itaque propositæ quæstioni ita respõdemus,Intelligentias suo motu non fatigari, quia(vt supra diximus)sola mouent intellectione,intelligunt autem seipsas,quare intellectio illa neque à quo, neque ad quem, sed in seipsa est. propterea nullũ fit interstitium, nullaque intermissio: est ergo quieti simillimus is,qui in seipso fit,sicuti cœli motus, qui est admirabilis:quippe motus partium totius quiescentis: atque adeò motus illius potens virtus nullo æuo fatiscere potest aut deficere, quia non fertur ad terminum ad quem à se ipsa exeat per intellectionem. Erit igitur eiuscemodi intellectio motus quasi quidam circularis: quandoquidem sui ipsius intellectio neque incipit, neque desinit, sed in sese reflexa colligitur. Appetitus autem formæ

materialis in corpore simplici (puta terræ) vnius tamen rei est extra seipsam, centri scilicet. Quod vnũ cũ meditatur, semper ab eo loco, in quo est non naturaliter, fertur; idcirco rectus ille motus est, quia terminus externus vnus. In Intelligentiæ autem intellectione reuoluta in seipsam sunt termini infiniti, quocirca & infinita reuolutio. Cœleste verò corpus non resistit motui, nõ enim exit è loco suo, spatij verò, siue loci pars à parte non differt specie, non erit igitur fatigatio.

Hæc quam potuimus summa accuratione de Intelligentiis huc cõtulimus, cuncta Romanæ Ecclesiæ iudicio subiiciens. Cæterùm Peripatecicos Intelligentias cœlorum motrices statuentes oro atque obtestor, vt doceant me, quî fieri possit, vt Deus egeat ministerio, cùm rerum omniũ immediata causa sit, & sit vbique: si per se ille, quid igitur operis per eas? nec eò (puto) confugient, vnius vnam esse operationem. Hoc enim finitæ est naturæ, at infinita ad omnia est & sufficiens & etiam quasi superabundans. Nam quemadmodum varias fecit species, diuersas creauit formas sine vllo adiutore, quamobrem non & absque ministerio omnia item queat agere?

EXER

EXERCITATIO XXXIIII.

Alex. Them. & Auer. nec non Cardani opinionem adducit, atque rationes.

PEripatetici Philosophi de Diuina Prouidentia quid senserint, ex vno Auerroe colligere abundè licet. siquidem ille Dei prouidentiam circa hæc inferiora agnouit, vt decem in locis suorum commentariorum adnotaui. in procemio phys. vult idem esse primam formam, primum agens, primum finem, quod repetit 2. Phys. com. 73. & 12. Metaph. com. 8. in 2. de generat. com. 51. cir. fin. sic scribit, *ponit enim Aristot. formas agentes, quamuis esse earum apud ipsum sit alius ab esse earum apud Platonem, differt quidem à Platone in modo essendi tantum & in modo actionis tantum non in esse earum simpliciter, neque in actione earum simpliciter*, & in 12. Metaphys. com. 15. 36. & 41. idem confirmat, in com. 51. & 52. eiusdem libri apertissimè docet Deum hæc inferiora curæ esse.

Veruntamen lapsus est in errorem, quia Alexandrum ac Themistium sectatus, censuit Deum hæc inferiora curare in vniuersali tantum, non in particulari, ita habet lib. 12. metaph. com. 37. & in lib. de somno & vigil.

 Cui

Cui opinioni adhæſit Hieronymus Cardanus in lib. 12. de ſubtil. cap. de hominis neceſſitate: probat, quia in priuatorum hominum interitu nulla viſuntur ſigna, neque prodigia: in morte Regum Cometæ apparent, Reges igitur ſolos Superi norunt: non priuatos, niſi quatenus ſub ipſis Regibus continentur.

Complures alij apud Pomp. in lib. de Fato hanc Peripateticam opinionem libenti animo amplexantur, vt ſoluere poſſint perdifficilem quæſtionem illam, quomodo certa, & ſtabilis eſſe poſſit ſcientia Dei. De his inferioribus, quæ omni certitudine, ac ſtabilitate carent, imaginati ſibi ſunt, caduca & corruptibilia conſiderari poſſe dupliciter, in vniuerſali, & in particulari. In vniuerſali cadunt ſub diuinam prouidentiam, quia, vt ſic, non ſunt caduca, nec variabilia, nam vniuerſale eſt æternum, abſtrahit à loco, & tempore, & ſemper, & vbique eſt, quare veluti ſecundùm tale eſſe inuariabile, eſt, ita pariter & neceſſarium, & ineuitabile vnde ſubſtantiæ, accidentia, caſualia, ſimplicia, & compoſita, & quomodocunque ſe habent ſecundùm tale eſſe, diuinæ prouidentiæ ſubijciuntur, & ineuitabilia ſunt: conſiderata verò in particulari, quoniam

condi

conditiones vniuersalibus oppositas habẽt, ideo directè,& primario non cadunt sub diuinam prouidentiam, & ita cum infallibili Dei prouidentia caducorum contingẽtiam simul admitti posse asserunt.

Moti sunt Peripatetici ad negandam Dei prouidentiam circa singularia,hac vnica ratione; quia singularia à Deo nõ cognoscuntur, absque cognitione autem prouidentia esse nequit.

Singularia verò non cognosci probabant ex pluribus.

Primo, intellectus humanus, qui est infimus in genere immaterialium,non cognoscit singularia ratione suæ immaterialitatis: Ergo multo minus intellectus diuinus, quo nihil abstractius est, nec à materia remotius.

Antecedens vt probarent, finxerunt, (& falsò quidem, vt infra in tractatu de libero arbitrio) intellectum humanum in omnibus esse vnum,quare speciem indiuidualem cum indiuiduis ipsis communicabilem statúere coacti sunt, non enim totum poterat esse in singulis alio modo: indiuidualẽ dixi quia vnum est & singulare quiddam. Insuper Auer.7.Metaph.com.35.1.Phys.cap.49. 1.Post.cap.40.2.de Anima c.60.3.de Anima

ma ca. 5. tex. 2. cùm concepiſſet intellectum hunc idem fieri cum eo quod intelligit, non potuit eundem facere & communicabilem, & intelligentẽ ſingularia, quia ſi intelligeret ſingularia, euaderet ſingularis, & per conſequens incommunicabilis, at erat per ſuam hypotheſin communicabilis, Igitur non intelligens ſingularia.

Ratio hæc Cardano adeò perplacuit vt in lib. 14. de ſubt. c. de Anima & intellectu intellectum ſic definiret. *Intellectus res eſt ipſa, quæ intelligitur, veluti cum equum intelligo, intellectus meus eſt forma equi: æterna igitur eſt forma intellectus, quare meus intellectus, dum hæc legis, & contemplaris, manet & eſt.* & lib. 17. *Intellectus verò meus eſt quicquid in me boni eſt, ſic igitur qui hæc leget bis mille annis poſt, intellectum meum videbit, & aſſequetur, atque hæc eſt intellectus vniuſcuiuſque perpetuitas, non autem æternitas.*

Secundo, negabant Deum intelligere ſingularia, quia ex cognitione rei mortalis ſordeſceret mens diuina, fieret enim materialis.

Tertio, quia mutaretur Deus ſi hæc intelligeret. Nam Deus nunc ſcit me ſedere, poſt aliquot tẽporis interuallum me deambulante nõ amplius ſcit me ſedere, quia non ſedebo, Cùm igitur ſciuerit me ſedere, & poſtmo

poſtmodum neſciat, mutatio fiet in Deo ex ſcientia in ignorantiam.

Quarto: In omni vera cogitatione debet eſſe adæquatio & aſſimilatio inter cognoſcens & cognitum, quoniam veritas in adæquatione conſiſtit, ſed inter Deum, & humanas actiones nulla intercedit ſimilitudo, & adæquatio, ergo neque vera cognitio.

Minorem probant: quia vel Deus aſſimilatur actioni humanæ, vel actio Deo: non Deus actioni noſtræ, quia creatura magis aſſimilatur creatori, & effectus cauſę, quā creator creaturæ, & cauſa effectui aſſimiletur: non enim Veneris imagini debet aſſimilari Venus, ſed contrà imago Veneri: neq; imago eſt cauſa Veneris, ſed Venus cauſa imaginis; quare ſi actus humani Deo aſſimilantur, erunt Dei, & non voluntatis, quod eſt inſanire cum Stoicis in liberi arbitrij negatione.

Quinto, infinitū à Deo cognoſci nequit, quia implicat cognoſci infinitum, cùm numerari non poſſit, at ſingularia ſunt infinita, ergo à Deo non cognoſcuntur.

EXER

illam tantum ens per se & verum per se, & omnia quæ sunt, cùm esse, tum vera esse per illius esse, & veritatem, & in 12. primæ Philosophiæ summus humanæ sapientiæ Dictator decreuit, *Totam naturam à prima causa pendere.* Quam sententiam qui euertere conarentur, autumantes eum intellexisse, pendere naturam à Deo, vti à fine, non vt ab agente causa, è recto tramite deflecterent, omnia enim quæ causam finis habent, & causam agentem eadem habere manifestum est ex 2. Physf. & 2. de Anima, vbi legimus *finẽ esse id cuius gratia fit aliquid*: & Auerrois in lib. de substantia orbis hæc scripsit verba, *finis significat agẽs significatione necessaria*, quare illud subtilissimè adnotandum, impropriè dici, pendere aliquid à fine, propriissimè verò, ab agente ad finem.

Alexãder sanè & Eudemus teste Simplicio in 1. Physf. existimarunt Deũ nõ esse causam efficientem, sed formalem, ac finalem tantum æternorum. At Simplicius ipse cum Philopono, & Ammonio, aliisque multis Illustribus viris, opinionem hanc nõ solùm vt falsam, verùm etiam perinde atque ab Aristotelis sententia abhorrẽtem reiecerunt. Quin Auerrois multis in locis, asserit æterna causata esse à primo principio in triplici genere causæ, efficiente, forma, fine. vt collige-

re

re licet ex primo de Cœlo,& ex tertia disputatione destructionum. intelligit enim Cœlum à Deo factum, quod ibi dicit ipse, genitum, non hoc generandi modo, qui fit cum transmutatione, ac tēpore, sed nobiliori ratione. sic entia omnia dicebat Themistius nihil aliud esse, quàm Dei scientiam, cui assentitur Auerrois in 3. de Anima. Ammonius dum quinque Porphyrij voces exponeret, asseruit Deum esse omnium causam efficientem, & exemplarem, cum apud se Ideas rerum habere scripserit, quas qui abnegarent, hoc illos argumēto conuicit. *Cum Creator quicquam creat, aut quæ creat nouit, aut minimè: si minimè, vtique non creabit, quis enim quippiam facturus, ignorat quæ debeat facere? si autem nouit quod facit, ilicò manifestum, quod in Creatore sunt Ideæ*: Tunc sic concludere licet aduersus Auerroistas, Deus, qui ex omnium confessione seipsum intelligit, rerum omniū causa est ex probatis, illarū igitur cognitionem habet. consecutio probatur, tum quia agens non est, qui actionem, quam exercet, ignoret, tum quia causa, & effectus relatiua sunt, hæc autem simul cognitione sunt atque intellectu.

Tertio, Si Deus non cognosceret singularia, neque singularia produceret, sed produ-

intelligi causa quin simul intelligatur causatum, quippe relatiua sunt, hæc autem simul cognitione sunt, sed Deus est causa singularium, ergo si seipsum perfectè agnoscit tanquam causam, suos quoque effectus cognoscit nempè singularia, sed per aduersarios non cognoscit singularia, ergo neque seipsum: sed hoc falsissimum est, ergo & illud ex quo consequetur. Quod autem Deus sit efficiens omnium causa, vt multos prætereã locos, quibus illud demõstrare possem, apertissimè ostenditur ex 2. primæ Philosophiæ vbi Arist. ita loquitur, *id quod maximè verũ est causam esse veritatis aliorum, & quod maximè est eorum quæ sunt, causam esse: quoniam vnum quodque principiorum propriè causa est eorum, quæ conueniunt in nomine, & definitione*, quod ne de principiis scientiarum duntaxat, de quibus etiam locutus, id iure queat intelligi, faciunt Auerrois verba hæc in quarta particula eiusdem libri posita: *Oportet quod maximè verum sit causa veritatis rerum, quæ sunt post. Rerum*, inquit, *non verborum*, quæ syllogismo clauduntur. & ne de causa finali, non efficienti ibi Aristot. loqui aliquis suspicaretur, subiecit Auer. Causam illam omnium esse dignissimarum *omnia enim* (inquit) *entia non acquirunt esse, & veritatem nisi ab illa causa.* addens, *esse illam*

ma ca. 5. tex.
hunc idem fi
potuit eunde
& intelligen
singularia, eu
quens incon
hypothesin o
telligens sing

Ratio hæc
lib. 14. de sub
tellectum sic
quæ intelligitu
tellectus meus
ma intellectus
legis, & contem
tellectus verò
igitur qui hæc
ctum meum v
intellectus vn
æternitas.

Secundo,
gularia, qu
desceret m

Tertio,
telligeret.
post aliqu
bulante n
sedebo,

EXERCITATIO XXXV.

Probat Deum curare, & cognoscere singularia:

His & similibus non obstantibus, dicimus, Deum curam gerere omnium rerum non solùm in vniuersali, verum etiam in particulari: idque probamus [illegible] ex diametro opposita Peripateticæ [illegible]. [illegible] est, quia Deus singularia cognoscit, quod ostendemus totidem, [illegible] medijs.

Primo, nullus locus est, à quo Deus [illegible], [illegible], quia esset [illegible] circumscriptione, & finita potentia, quippe esset in vno loco, & nō in alio, & esset [illegible], vel corpus quod eū terminaret, quare [illegible] diuisionem. nulli igitur [illegible] Deus non est hic, quia esset in frusta [illegible] igitur vbique, quod si vbique adest, [illegible] cognoscit, si non est cœcus, vel [illegible] Aueroistarum Deus.

Secundo, si Deus non intelligit singularia, [illegible] perfectè seipsum, [illegible] ex ipsorummet Aueroista[illegible] ergo & antecedens.

Sequela [illegible] probatur, non potest intelligi

gi causa quin simul intelligatur causa-
uippe relatiua sunt, hæc autem simul
tione sunt, sed Deus est causa singula-
, ergo si seipsum perfectè agnoscit tan-
causam, suos quoque effectus co-
t nempè singularia, sed per aduersa-
on cognoscit singularia, ergo neque se-
: sed hoc falsissimum est, ergo & illud
consequetur. Quod autem Deus sit
ns omnium causa, vt multos prætereã
quibus illud demõstrare possem, aper-
: ostenditur ex 2. primæ Philosophiæ
ist. ita loquitur, *id quod maximè verũ est
esse veritatis aliorum, & quod maximè est
quæ sunt, causam esse: quoniam vnum quod-
ncipiorum propriè causa est eorum, quæ con-
t in nomine, & definitione*, quod ne de
piis scientiarum duntaxat, de quibus
locutus, id iure queat intelligi, faciunt
rois verba hæc in quarta particula eius-
libri posita: *Oportet quod maximè verum
usa veritatis rerum, quæ sunt post. Rerum*, in-
, *non verborum*, quæ syllogismo claudun-
& ne de causa finali, non efficienti ibi
stot. loqui aliquis suspicaretur, subiecit
er. Causam illam omnium esse dignissi-
rum *omnia enim* (inquit) *entia non acquirunt
, & veritatem nisi ab illa causa.* addens, *esse
illam*

illam tantum ens per se & verum per se, & omnia quæ sunt, cùm esse, tum vera esse per illius esse, & veritatem, & in 12. primæ Philosophiæ summus humanæ sapientiæ Dictator decreuit, *Totam naturam à prima causa pendere.* Quam sententiam qui euertere conarentur, autumantes eum intellexisse, pendere naturam à Deo, vti à fine, non vt ab agente causa, è recto tramite deflecterent, omnia enim quæ causam finis habent, & causam agentem eadem habere manifestum est ex 2. Phys. & 2. de Anima, vbi legimus *finē esse id cuius gratia fit aliquid:* & Auerrois in lib. de substantia orbis hæc scripsit verba, *finis significat agēs significatione necessaria*, quare illud subtilissimè adnotandum, impropriè dici, pendere aliquid à fine, propriissimè verò, ab agente ad finem.

Alexāder sanè & Eudemus teste Simplicio in 1. Phys. existimarunt Deū nō esse causam efficientem, sed formalem, ac finalem tantum æternorum. At Simplicius ipse cum Philopono, & Ammonio, aliisque multis Illustribus viris, opinionem hanc nō solùm vt falsam, verùm etiam perinde atque ab Aristotelis sententia abhorrētem reiecerunt. Quin Auerrois multis in locis, asserit æterna causata esse à primo principio in triplici genere causæ, efficiente, forma, fine. vt collige-

re

re licet ex primo de Cœlo,& ex tertia disputatione destructionum. intelligit enim Cœlum à Deo factum, quod ibi dicit ipse, genitum, non hoc generandi modo, qui fit cum transmutatione, ac tẽpore, sed nobiliori ratione. sic entia omnia dicebat Themistius nihil aliud esse, quàm Dei scientiam, cui assentitur Auerrois in 3. de Anima. Ammonius dum quinque Porphyrij voces exponeret, asseruit Deum esse omnium causam efficientem, & exemplarem, cum apud se Ideas rerum habere scripserit, quas qui abnegarent, hoc illos argumẽto conuicit. *Cum Creator quicquam creat, aut quæ creat nouit, aut minimè: si minimè, vtique non creabit, quis enim quippiam facturus, ignorat quæ debeat facere? si autem nouit quod facit, ilicò manifestum, quod in Creatore sunt Ideæ*: Tunc sic concludere licet aduersus Auerroistas, Deus, qui ex omnium confessione seipsum intelligit, rerum omniũ causa est ex probatis, illarũ igitur cognitionem habet. consecutio probatur, tum quia agens non est, qui actionem, quam exercet, ignoret, tum quia causa, & effectus relatiua sunt, hæc autem simul cognitione sunt atque intellectu.

Tertio, Si Deus non cognosceret singularia, neque singularia produceret, sed produ-

cit singularia. Ergo & cognoscit.

Sequela maioris probatur, quia non aliter Deus est causa rerum, nisi quia cognoscit, & vult, vt dicit idem Auerr. lib. 12. Metaph. com. 51.

Minor probatur: quia natura semper versatur circa singularia, quid autem est natura, nisi potestas Dei?

Quare Sol & homo gignunt hominem, apud Philosophum lib. 2. Phys. tex. 26. non gignunt autem speciem, sed hominem, quomodo gignunt, si non norunt?

Adhæc, vltimæ formæ, proximæque corporibus non agunt nisi adiutæ & promotæ à formis superioribus: illæ verò aliis ad primam vsque: omnes autem formas ad vnam referri formam necesse est, vt dicitur 12. Metaph. cap. vlt. & in 4. Paraphraseos apud Auer. quare omnium quoque formarum intellectiones atq; actiones ad illius primam intellectionem reduci oportet.

Quarto, infinita essentia Dei se extendit ad omne ens, nō solum in vniuersali, verum etiam in particulari, ergo & Dei intelligentia cùm sit pariter infinita, immò cũ ipsum Dei esse sit intelligere, omne intelligibile comprehendet, non solùm in vniuersali, sed in singulari etiam.

Quin

Quinto, si Deus cognosceret tantùm in vniuersali, diuinæ mentis vis ab vniuersali præscriberetur: à quo autem prærogatiuam accepit? Deinde esset in Deo ignorãtia multarum rerum, nempè omnium singularium, quare multa scirentur à beluis, quæ ignorarentur à Deo, vt aduersus Empedoclem argumentatur Aristot. in 1. de Anima. tex. 80.

EXERCITATIO XXXVI.

Respondet aduersariorum argumentis.

NVnc ad opposita, & vt ordine proposito incedamus, primo loco Cardani sententiam refellemus, qui asserebat singularia à Superis non cognosci, nisi ad vniuersalia referantur: referri verò aut vt partes, veluti prouincias, aut vt causas veluti Reges.

Opinio sanè indigna, quæ à Cardano Astrologo afferatur, quoties enim ipse priuatis hominibus fortunas, casus, euentus aduersos & prosperos, Fatum ipsum ex Astris prædixit? an Astrorum duces atque temperatrices mẽtes illas æternas, quid ipsa Astra

efficiant, atque comminiſcantur ignorare exiſtimauit?

At inquit Cardanus, in Regum interitu ſigna, & prodigia fieri ſolent, Cometæ in cœlo apparere. Ergo ſolos Reges Superi norunt, non ſingulares homines, niſi quatenus ſub Regibus continentur.

Reſpondeo negando antecedens, noſtra enim ætate quàm plurimi Reges vita conceſſerunt abſq; vllo Cometarũ prænuncio. Audi nunc Cardane, ex tua opinione prodigia in regum morte fiunt. Ergo in omnium regum morte fiunt prodigia. fiũt enim quatenus Reges ſunt. At omnes reges quatenus reges, reges ſunt. Si non in omnium interitu id contingit, Rex ergo hic cœleſtibus illis fuerit ſingularis atque ignotus, non ergo Rex ex tuo decreto: At rex erat: Ergo falſa tua poſitio.

Sed dato, & tamen non conceſſo antecedente, conſequentia negatur: Cometæ namque in Regum interitu apparent ex phyſica, non morali cauſa, ipſi namque ex tua ſententia ſemper ſiccitate concreantur, ſeu potiùs areſcente aëre apparent: ſiccis autem temporibus Principes moriuntur, nempè cibis odoratis, & curis confecti atque Vigiliis, liceat nobis tua verba hic adſcribere.

quæ habet in l.4. de ſubtilit. cap. de luce & lumine: *clarè patet Cometem globum eſſe in cælo conſtitutum, qui à Sole illuminatus videtur, & dum radij tranſeunt, barba, aut caudæ effigiem formant. Hic ergo in cælo, ſi ibi eſt generatio, fieri poteſt: ſi non admittatur, dicere neceſſe eſt, quod verius eſt, Cælum eſſe Syderibus pluribus, ſed non admodum denſis plenum. quod cum aër ſicceſcit & attenuatur, vel etiam aliis ex cauſis oculis noſtris ſe ſubiicit, Nam quandoque Venus media die videtur, quam de nouo genitam non eſſe ſatis conſtat. Inde fit vt ſicceſcente aëre maria multum agitentur tempeſtatibus, & ventorum flatus perſæpe maximi ſuccedant, & Nobiles ac Principes, qui curis, vigiliis, odoratiſque cibis, tum vinis potentibus exſiccantur, mortem oppetant. Contingunt & hac de cauſa aquarum imminutio, piſcium mors, & ſterilitates, & legum mutationes, ac ſeditiones, & etiã ea cauſa regni ſubuerſiones. quæ omnia vt dixi ab immodica tenuitate & ſiccitate aëris fiũt, vt Cometes harum quidem poſsit eſſe ſignum, cauſa autem minimè.* Audi item Cardane, Cometes ne æquè ſignum eſt mortis Regum & piſcium? Reges igitur ac piſces æquè ſuperi curant. Ex tua namque ſententia curant ſuperi Reges, quia in ipſorum interitu huiuſmodi ſigna apparent. Piſciculos igitur norũt ſuperi, nõ homines. Hæc de Comete adſcri-

vt tua imperitia & contradictio appareret, alioquin à veritate alieniſſimum eſt, Cometam ſiccitate ſemper concreari:nam & in hyeme ſub Septẽtrione Cometæ generantur, prout ſub Euclei principatu ad Septentriones, ac brumæ tempore Cometẽ apparuiſſe recitat Ariſtoteles. Et ipſe Card. in Ptol.de Aſtror.iud.l.2.cap.9.tex.54.fol.359. inquit, *anno 1214.menſe Martio duo apparuerunt Comete terribiles in Scotia*, & in expoſit. t. 53. aſſerit, frequentius apparere in Septentrione hyemali tempore. Quare iocari & illudere aliis Cardanũ voluiſſe puto, dum mori Principes ſiccis temporibus ſcriberet, nempe cibis odoratis,curis,ac vigiliis confectos. Remiges verò & fabros & id genus hominum,allio,bulbis,cepis,vlpicis,ſale, vino,pipere diſtentos, & effartos non mori: ſed rationem aſtrologicam audiamus. Eam tradit vbi ſuprà tex.53.*Cometes*, inquit,*Principũ mortes ſignificat, nã à Marte & Mercurio producitur.*

At profecto qui Martis eſt & Mercurij Principum mortem non ſignificat, vt folio ſequenti cõfiteris his verbis *forma autem conſideranda eſt, quoniam quæ gladiis aſſimilantur ciuitatum deſtructionem ſignificant, eſt enim propriè Martis: quæ verò ſimilis columnæ, Iouis, ea Principes & Reges occidit:quæ verò crinita, parua verſi*

versicolor, lucida, benè caudata, Mercurij est, ideoque ventorum & seditionum, & hæresis prænuncia. nigra verò breui cauda, crinibus nullis Saturni est, & sterilitatem, diuturnaque bella, & lepram & talia significat. porrò quæ lucida est, & vultu quasi humano, flaua, & breui cauda (raro visa) Veneris est, & post longas discordias gratum Principem significat. Sed Cardano has condonemus ineptias, quandoquidem de Comete loco, atque substantia ibidem accutissimè disputauit. Aliorum igitur errorem confutemus, qui diuinam prouidentiam circa singularia negarunt, vt istorum contingentiam illius certitudini associarent, nempè contingentia in vniuersali non est, sed in particulari duntaxat. at contra quia vniuersale non seruatur in esse reali, nisi secundùm sua particularia 7. Metaph. tex. com. 51. non igitur erit in vniuersali necessitas, & ineuitabile fatum, nisi & in ipsis particularibus necessarium sit & ineuitabile, aliter namque vniuersale secundum conditiones reales non dependeret à particulari.

Nunc ad Auertois rationes soluendas accedamus.

Ad primam, intellectus noster non cognoscit singulare, igitur nec intellectus diuinus. Respondeo negando antecedens, nam

Deus verè ſingularis eſt,& cognoſcitur,Materia prima ſingularis,& cognoſcitur. Præterea non poſſet hoc intellectus effari, Iulius Cæſar eſt homo.

Dices non differre indiuiduum à ſpecie niſi per modum. Audi ergo: hic Iulius Cæſar,qui nunc hæc ſcribit,eſt aliud quiddam à natura hominis vniuerſalis,Nec enim hic Iulius Cæſar eſt natura hominis vniuerſalis.ſic alius eſt alio modo à Titio, alio modo ab equo,&ab hoc equo,ergo neceſſe eſt Iulium Cæſarem cognoſci, vt differt ab vniuerſali per particularia: ſingulare igitur cognoſcetur. Alioqui hæc propoſitio:Iulius Cæſar eſt homo,ex priore ſemiſſe à cogitatiua,ex altero ſemiſſe ab intellectu conficeretur. At intellectus dicit,ſingulare nõ eſt vniuerſale.Ad hæc,intellectus vnus nõne dicit:Materia prima eſt vna indiuidua ſpecie diuidua partib. quibus partiales quoq; formas excipiat. Cũ de principiis naturæ indiuiduæ diſputamus, an principia nobis nota,ipſa indiuidua, quorũ principia illa ſunt,ignota nobis erũt? Dicent:vniuerſale quiddam eſt hoc,eſſe principium diuiduationis. Nõ nego.ſed aio, naturam ſingularitatis habere duos terminos abſolutos. quo fit, & quod fit ſingulare. ſi cognoſcit intellectus, quo fit, quatenus facit, cognoſcet & ipſam factionẽ, (vt ita loquar)

& factum ipsum; absoluta enim hæc euadunt relatiua per facere, & fieri. Adhæc, antequam vniuersale fabricetur ab intellectu, nonne est singulare? ita sanè, facit enim abstractione temporis, ac loci, tum aliarum differentiarum, quas circumstantias Græci vocant. Ergo si intellectus agens facit vniuersalia, necessariò cognoscit singularia, aut à quibus eximat naturam illam, aut quorum detractis inhærentiis remaneat natura illa: non fit autē vniuersalis intellectus, cùm intelligit vniuersalia, quia est per suam essentiam singularis, & illa species tametsi est vniuersalis, tamen repræsentatur sub modo vnitatis quæ transfertur in hoc & in illud singulare, sic ait Philosophus duo contradictoria in intellectu nō esse συναδόντα quia longè alia natura speciei receptæ est ab ipsa re, neque fit calidus à caloris cognitione, neque prauus à prauitatis intellectione. Præterea intellectus Auerrois non poterit sentētiam, quam pronuciat, pronunciare: ea est, Intellectus nō cognoscit singulare: quî scis illud? nisi singulare notum habeas? neque potest nos interpellare intercursu suæ cogitatiuæ, non enim cognoscit ea intellectum, siquidem est vniuersalis. Item dicam; hic Iulius Cæsar non est prædicabile. quid sit prædicabile nescit cogitatiua: quid

ſit hic Cæſar,ignorat intellectus, quæ vis igitur animæ Auerroicæ hoc conferruminabit?

Auerrois autem rationem, quod intellectus fiat id quod intelligit, falſam eſſe deduco ex multis.

Primo, Sciendi habitus aliud eſt ab ipſis propoſitionibus,cùm ſit in prima ſpecie qualitatis,effectus autem ab ipſa ſpecie, tãquam à cauſa efficiente, non erit idem cùm ipſa ſpecie delata,quæ eſt ſimilitudo in tertio capite qualitatis vt color:Tanto minus erit intellectus idem cum ipſa ſpecie.

Secundo,dic mihi Auerrois, lunaris orbis eſt ne ſingularis?eſt ſanè:Intelligentia agnoſcit neLunæ cœlũ illud à ſe motum,an ignorat?ſi ignorat, erit inſtar iumenti ad molam verſatilem alligati, quod quia in orbem circumagi recuſat, obuoluto capite ad opus faciendum adigitur, molas verſat, neque molas cognitas habet. ſi verò orbem ſuum cognoſcit,ex tuo decreto non eſt amplius mouens,ſed mota, quippè facta eſt res cognita nempe Lunæ orbis.

Tertio,in tua 4.Paraphraſi Metaph.ſic ais, *Intelligentiæ ſeparatæ non ſolùm ſunt motor, ſed etiam agens quoquomodo corporum cæleſtium.* ſi ſunt agens corporum cœleſtium. Ergo cognoſcunt corpora cœleſtia, agunt enim per

intelle

intellectum,& volũtatem.Non igitur ex tuis principiis sunt motor,sed motæ.

Quarto, si reipsa idem sit intelligens cum re intellecta,ergo cùm intelligebat Auerrois vstionem,vrebatur. quin Aristot. in 7. transnaturalis Philosophiæ t. 4.2.negat oppositorum rationes esse oppositas in intellectu. At sunt oppositæ in natura, non igitur sunt eædem:Confirmatur,quia ex Auerrois sententia idem esset agẽs,& eius actio, at Auerrois actio, quam exercet in huius absurdissimæ opinionis defensione, mera insania est (perinde enim est ac si dicat sculpturam in gemma & impressionem in cera idem esse) ergo & Auerrois ipse agẽs insanissimus est.

Quintò,Prodeat vel nunc tandem in medium & deponat personam tua inconstantia.lib. 3. de Anima tex. 18.asseris intellectũ fieri rem intellectam non simpliciter, sed per modum similitudinis,& receptionis, si enim fieret reipsa idẽ, homo fieret lapis, quia species lapidis fieret intellectus hominis. Quid igitur prohibet?sicut vnum speculum numero fit multa atque contraria per similitudinem,neque tamẽ multa est, sed vnum:sic intellectum quoque recipere singularium imaginem, neque tamen singularem fieri, non enim similitudo affert identitatem:sic igitur

Auerrois

Auerrois fundamentum subrutum est.

Nunc ad Cardanum nos côuertamus, qui dicit intellectum rem esse ipsam quæ intelligitur, veluti cùm equum intelligo, intellectus meus est forma equi. trãseat: Intellectus Cardani est equi forma, ergo Cardanus equus est, animæ enim suæ partẽ dixit Cardanus intellectum, Animæ igitur tuæ pars est equus tuus, atque adeò, si intellectus tuus est forma equi, equus tuus te intelliget.

Sed audiamus Cardani rationes. *Est enim* (inquit) *intellectus forma generalis*, Dic sodes, quomodo est forma generalis, si nihil sit? sit enim omnia; nulla forma sit, tum si est forma generalis, quomodo informatur aliis formis? At nulla forma, & sub nulla forma fit.

Secunda ratio. *Intellectus est veluti materia prima.* Est sanè intellectus omnia non formaliter, sed subiectiue, sicuti materia prima quæ non fit essentia equi sub forma equi, sed remanet id quod erat, substantia quædam, ex qua, & forma fit hoc aliquid. Alia tamen ratio in intellectus informatione: Ipse enim non est potentia pura, vt materia prima, quę reducatur adhoc, vt actu sit hoc aliquid, per formam. Sed ipse forma nostra est substantialis, separabilis, incorruptibilis, æternus: ex quo tanquam ex subiecto essentialiter per-

fecto

fecto,& ſpecie, quam recipit, fit intellectus informatus, non alius à ſeipſo niſi ſicut Iulius Cæſar edoctus fit alius à ſeipſo, propter receptas accidentales: non igitur fit intellectus ſimpliciter, Si enim intellectus eſt (eſt verò) forma hominis, & per intellectionem equi fieret (vt tu aſſeris) equus, homo fieret equus: at non fit intellectus ipſa ſpecies, ſed ſub ſpecie. Exiſtimabam equidem in initio, Cardanum ita de intellectu ſentire quaſi diceret, intellectum velut colorari equi ſpecie, quod & nos dicimus & sẽtimus: At de veræ entitate ipſe loquitur, nam in fine 14. libri ait, *Ipſe intellectus omnino à corpore ſeparatus eſt, nunc enim dum hæc ſcribo, meus intellectus eſt ea, quæ perſcripta hæc tu intelligis, dumque medica pertracto, medicina: dũ de numeris ſcribebam, numerus erat; Adeo quod aliis omnibus qui diuerſa ſcripſerunt, euenire neceſſe eſt, vt dum mea relego ſcripta alius mihi fuiſſe videar ab illo qui nunc ſum.* Vide quam verè de ſubſtantiæ tranſuectione loquatur atque mutatione, quippè de alietate atque identitate.

Tertia ratio Cardani erat, *nam quid nunc hæc ſcriptura ab intellectu meo differt?* multum quidẽ, nam hęc ſcriptura quid ſingulare eſt, intellectus verò tuus eſt forma generalis.

Quarta ratio: *ſic igitur qui hæc leget poſt bis mille*

mille annos, intellectum meum videbit & assequetur. Atque hæc est intellectus vnius cuiusque perpetuitas, non autem æternitas. O quam Cardane pestem quod sceleratissimorum dogmatum virus in incautam plebeculam euomis: Vt sic enim non est substantia intellectus, sed accidens quiddam, non enim æternum per transmissionem temporis existimas, sed perpetuum propter intellectionum continuationē. Est per te intellectus essentia corruptibilis, subeuntem verò accidentia contingit illorum successione continuari.

Tantùm abest Cardane, vt dum hæc tua scripta perlego, tuum assequar intellectum, vt quæ de Luthero verba protulit Erasmus, ego de te eloquar, Deus mihi concedat quemlibet alium intellectum præter hunc tuum.

Ad secundam rationem Auerrois, ex singularium cognitione vilis fieret Deus. Nequaquam Respondeo, non enim hæc habet tanquam obiecta, quibus vel immutetur, vel perficiatur, sed seipsum intelligendo, qui omnia est, omnia intelligit. Addit Auerrois, fieret materialis, si materialia cognosceret. Iam pudet hāc insaniam toties refutare, faciet enim vt Deus ignoret materiam primam

mam,quam ab ipso factam quod pecus negabit? non enim sui ipsa genitrix est, neque primum ens: etiam somniauerint in mundo æternitatem, quis negabit omnium entium vnum ens efficiens fuisse, non enim entia sunt à seipsis.

Quare dicendum est pro Auerroistarum instructione,si fortè ab errore aliquando resipiscere velint:cum hanc materiam intelligunt intellectus diuini, neutiquam eos fieri materiales materia hac, sed materia intelligibili, quæ species est in ipsis intelligētiis,nō fluens à materia hac, sed cum illa substantia immateriali in cognitione coexistens, superiorum enim scientia non pendet ab obiecto horum inferiorum,sed in ipsa fit, estque hæc cognitio suipsius in se reflexa.

Ad tertiam rationem, si Deus singularia cognosceret,mutaretur,at non potest mutari,ergo nec singularia cognoscere.

Respondeo, negando maioris sequelam. Ad probationem. Deus nunc scit me sedere: paulò pòst si obambulem, nesciet me sedere, quia non sedebo, cùm igitur sciuerit me sedere,& postea nesciat,mutabitur Deus ex sciente in ignorantem.

Respondent scholastici, mutationem fieri in re, non in Deo,quoniam ex eo quod res est,

est,vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa.

Satis sanè friuola responsio: nam quando res mutatur, licet maneat eadem opinio & non variata quoad absoluta, variatur tamen quoad respectum, quia vbi vera prius erat opinio,postea falsa reddetur,quare si variata re præcise cognitio Dei remanet quoad absoluta & intrinseca,variabitur tamen de veritate in falsitatē, vel è falso in verum, & in Deo velerit aliquando falsitas, vel mutatio in opinione:veluti si ego, te sedente credam te sedere, vbi postea tamen tu non sedeas, aut de sessione tua eandem habeo opinionem,quam prius habebam,quando tu sedebas, & sic licet variatio respectu mei facta non sit sed tui,opinio tamen mea incipit esse falsa:aut non habeo eādem opinionem,& sic de vna in alteram opinionem sum mutatus, vndè si Deus singularia, quæ mutabilia sunt, cognoscit vel falsitati, vel mutationi erit obnoxius.

Respondeo ego, neutrum horum sequi: nam si vbi tu sedes,credam ego te sedere, & vbi postea surgas, te surgentem aspexerim, nunquam in falsa sum opinione: ita cùm Deus videat tempus,in quo res est,& in quo res non est, haud potest diuinæ visioni falsitas accidere, quoniam res non variatur, quin

quin eius variationes Deus inspiciat: Verum cùm infertur, Quemadmodum ego dum video te sedere, & postea non sedere non decipior, attamen recedo à fide, quam de tua Sessione ante habebam, quare in me desinit assensus, & incipit esse dissensus: Consimiliter licet in Deo nunquam sit falsitas. (veluti & in hypothesi nec in me est) tamen erit in Deo alia credulitas, & prior desinet.

Respondeo negando paritatem: Ego enim subiicior tempori, simulque non sum in præsenti, & futuro, vel præterito, vnde aliter me habeo in præsenti, & aliter in futuro, quare in me variatur assensio & credulitas, quoniam & tempus in quo sum variatur: Deo autem omnia tempora præsentia sunt in sua æternitate, quare cognoscit præteritum veluti præsens, vt dicit D. Aug. lib. de Ciuitat. Dei cap. 12. & innuere quoque mihi videtur Aristot. in lib. de bona fortuna circa finem; Exinde in Deo non variatur opinio, quia nec tempus, æternitas namque est tota simul vt dicebat Boetius.

Ad quartam, inter Deum & actiones humanas nulla intercedit comparatio aut assimilitatio, ergo neque vera cognitio.

Respondeo negando antecedens, si enim actio non continet turpitudinem & defor-

mationem, aſſimilatur Deo, quia ipſe eſt cauſa efficiens principalis, finalis, & exemplaris: nec propterea excluditur quominus actus etiam ſit voluntatis vt inſtrumenti: ſi verò actio aliqua fœditate conſpurcata eſt, non aſſimilatur Deo, quod illius cauſa non eſt niſi permiſſiua & per accidens, huic autem cauſæ effectus non debet aſſimilari.

Dices, ſi quoad deformitatem actio Deo non aſſimilatur, ergo quoad deformitatem à Deo non cognoſcitur. Conſequentia probatur, quia inter cognoſcens & cognitum debet eſſe aſſimilatio.

Reſpondeo negando conſequentiam. Ad probationem, inter cognoſcens & cognitum debet eſſe aſſimilatio, in cognitione poſitiui, concedo, priuatiui, nego, priuatiua namque (qualis eſt actionis deformitas vtpotè in priuatione rectitudinis debitæ & ſpeciei conſiſtens) non cognoſcuntur per ſimilitudinem inter ipſam priuationem, & cognoſcentem, quia inter hæc ſimilitudinem reperiri impoſſibile eſt, ſed per habitus oppoſitos, quia rectus eſt iudex ſui & obliqui.

Ad quintũ, infinitum à Deo cognoſci non poteſt, ſingularia ſunt infinita, ergo à Deo cognoſci non poſſunt.

Reſpon

Respondeo negando maiorem, si enim intellectus meus finitus poteſt finita cognoſcere, cur diuinus infinitus infinita nõ cognoſcat? ſucceſſiuè, cõcedunt Scholaſtici, intuitiuè, negant: hoc autem modo à Deo cognoſci infinitum dicunt. perabſurda ſanè diſtinctiuncula & implicatoria includẽs, quî namque fieri poteſt, vt infinitum ſucceſſionę ſit infinitum? cùm ipſa ſucceſſio aliud non ſit niſi finis.

Negamus etiam minorem, ſingularia namque non ſunt infinita Theologis noſtris, verum enim eſt finem aliquando habitura quemadmodum initium quandoque habuerunt.

Quin imò ex Ariſtole in 3. Phyſ. deducitur, in rebus naturalibus nõ eſſe infinitum in actu, ſed tantum in potentia, hoc autem & noſter intellectus, qui finitus eſt, cognoſcit, poteſt enim in infinitum numerorum ſpecies multiplicare, vt inquit B. Thomas.

EXERCITATIO XXXVII.

Deducit Auerrois opinionem & rationes, quod Monstra non cadant sub Dei prouidentiam.

AVerrois Alexandro in l. de fato adstipulans, negauit sub diuinam prouidentiam cadere mõstruosa, in lib. nãque 12. Metaphys. ita loquitur: *veritas est, quod est sollicitudo, & quod aliqua sunt sine solicitudine, prouenìunt ex necessitate materiæ, non ex diminutione agentis.* Ipsius argumenta hæc sunt.

Primum, Monstra sunt quid imperfectum, exclusa igitur à Dei prouidentia, quæ perfectissimè cuncta operatur.

Secundum, Monstra proueniunt ex necessitate materiæ, ergo diuinæ prouidentiæ non subiiciuntur: Consecutio probatur, nam quę ex necessitate eueniunt, prouidentiam non requirunt ex Aristotele 6. eth. cap. 5.

Tertium, Prouidentiæ est disponere ad finem ex Aristot. vbi suprà, cap. 12. sed monstra ad nullum finem sunt ordinata, igitur nec à Deo præuisa.

Hæc antequam dissolueremus, de monstrorum causis & origine prius differere operæ pretium duxi. Sit igitur

EXER

EXERCITATIO XXXVIII.

Quæ Peripateticorum de monſtris adducat & confutet opiniones.

ARiſtoteles duo de monſtris reſponſa dedit; vnum, monſtra eſſe peccata naturæ, quæ materia dicitur, alterum monſtra eſſe naturæ excurſus ſeu præuaricationes.

Primũ his verbis exprimit in 2. Phyſ. tex. 81. *Natura duplex eſt, alia quidem vt materia, alia verò vt forma, finis autem eſt hæc, propter finem autẽ cætera, hæc vtique erit gratia, cuius gratia, & monſtra peccata ſunt illius, quæ propter aliquid agit*, Idem vult in libr. 4. de generatione animal. cap. 4. *Apertum eſt* (inquit) *cauſam euentorum huiuſmodi* (*ſcilicet monſtruorum*) *in materia eſſe putare oportere*. probat hac demonſtratione. *Si vitella diſtinguuntur membrana, gemini pulli diſcreti ſine vlla ſuperuacua parte generantur: ſed ſi vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana diſterminantur, pulli ex eis monſtriferi prodeunt, corpore, & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem, quoniam ſuperiora ex albumine generentur, & prius* (*vitello enim cibo eis eſt*) *pars autem inferior poſteà inſtruitur.*

Ariſtotelis certè de monſtris ſententia mihi monſtruoſa & portentoſa videtur, nam vt

in allegato c.4.ipse asserit, *deesse aut superesse quicquam monstruosum est*, at deest aliquid in ipsius opinione, monstruosa igitur. Minor probatur, quia indefinitè decreuit, monstra prouenire ex defectu materiæ, cùm tamen ibidem tradiderit duplicem monstrorum speciem, vnam, si ex membris animalis diuersi aliquid constet, vt vitulus si capite pueri, & ouis fuerit capite bouis: Alteram, si forma prodeat multimembris, multis pedibus, multis capitibus: hanc ex defectu materiæ produci concesserim facilè: illam verò negarim, quî enim fieri potest vt ex bubulo semine vitulus humano capite congeneretur? sanè simile generat sibi simile ex Aristotele.

Ipsius autem demonstratio monstruosa pariter est, Claudicat enim in multis. edocet, vbi ouorum vitella membranis distinguuntur, duos inde pullos, vbi verò vitella duo non dissepiuntur, sed vnum sunt continuum, nasci monstra; si albumen vnum, vitella gemina, pulli gemelli, ex vitello videtur oriri pullus, non ex albumine iuxta ipsius assertionem: tum si duo vitella confusa sunt, quomodo potuit informatrix virtus ab alis crura separare? si ex albumine pullus sit, quomodo ex vno albumine fiunt pulli gemini? si ex vitello non fit pullus, sed ex albumine

ita

ita separabuntur pulli gemini, ficuti fœtus quaterni, quos multi viderunt, non ex loculis matricis, non enim tot sunt, sed ab œconomia potestatis illius. quæ profectò diuina res est in semine.

Adhæc, si fit pullus ex albumine, nobilius albumen erit quam vitellum, si vitellum cibus tantum est, quare igitur vitellum in loco nobiliore, albumen pro stipatore, aut munimento habetur? deceptus est Aristot. Hippocr. Card. cæterique Philosophi, nam neque ex albumine, neque ex vitello congeneratur pullus, sed ex galli semine: quomodo autem hoc in oui substantiá ingrediatur, in Physicis disseruimus.

Asserit secundo loco Aristoteles, monstra esse præter naturæ intentionem, inquiens, *monstruosum est res præter naturam*, mitigat tam atrocem sententiam illa castigatione, *sed præter eam quæ magna ex parte fit, non præter eam quæ semper & necessaria est.*

Peripateticorum tamen audacia eò progressa est, vt dicant fœminam esse naturæ monstrum, à natura principaliter fœmellam non intentam, hinc vocant eam animal occasionatum: sanè applaudere videtur Aristoteles, qui in 4. de Generat. postquã dixit, *monstra esse naturæ excursus, seu præuaricationes,*

 fœmi

fœminam dicit esse accessorium quiddam. Et Viues vt rigidus peripateticus habeatur, ita scribit: *Fœmina est mas imperfectus, quippe frigidior, vt ex inopia videatur nata fœmina*: desumpsit ex Arist. qui lib. 2. de Generat. anim. c. 3. inquit, *fœmina quasi mas læsus est.* & lib. 4. c. 6. ait. *Sunt fœminæ sua natura debiliores, frigidioresque, & sexum fœminaũ quasi læsionem naturalem, & detrimentum esse putandum est.*

At ipsa sanè verborum barbaries sufficiẽs esset ad nostrorum Philosophorũ errorem redarguendum. Animal occasionatum, barbara quidem locutio est, latinè mutilum atque interceptæ perfectionis siue affectæ, (vt ait Cicero) vt communiter dicitur, inchoatæ.

Sed rationibus, non verbis rem expendamus: si non nisi ex masculo & fœmella ducunt ortus suos animantes perfectiores, vtrumque æquè necessarium fuit in natura sua, alterum quidẽ propter alterum, vtrumque propter specierum perpetuationẽ: hanc autem natura intendit ex principali, vt dicitur, intentione, pariter ergo sexum fœmineum, sine quo illa haberi non potest. Ad hæc, est perfectio quædam speciei fœmineitas, quia sexus non nisi in speciebus perfectis distinctus est. Præterea ex Arist. 2. Phys.

fœmi

fœmina dat & locum & materiam, non ergo est ens accessorium operis primarij, sed necessarium. Viues autem etsi Arist. authoritate munitus, nimis crassè & stultè loquitur, non enim negauerit aliquam fœminam aliquo viro calidiorem, non igitur ortus illius causa vera est: sed & mirum si frigus mammarum, ac matricis author est. Sunt certè defectiones à frigore, additamenta à calore, Mammæ igitur & Matrix, quæ in fœmina sunt, in mare non sunt, & materię copiam, & ad eam informandam caloris, qui informatricis instrumentum est, vim additam, non inopiam ostendunt. profectò matrix nobilissima, ac propemodum diuina Fauissa est, in qua Naturæ thesauri conditi, vbi fuerit opus depromantur, & quæ iure optimo merita sit, vt alterum animal appelletur.

EXERCITATIO XXXIX.

Cardani sententiam recitat, & refellit.

Hieronymus Cardanus vir nunquam satis laudatus de mõstris duas tuetúr conclusiones: Prima hęc est, Monstra proueniunt ab errore & defectu naturæ. Secunda, hunc naturæ defectum contingere non ex inepta mole, vt sensit Aristot. sed quia infe-

tior natura destituta est animâ cœli propter nostra scelera.

Primam conclusionem defendit in l. 12. de subtil.cap.de hominis natura,fol.583. his verbis: *Mutilos hoc solemus vocare, cæci surdi, strabones, claudi, sedigiti, taliaque monstra naturæ,qui moribus prauis præditi sunt. Facillimè negotium absoluunt Astronomi, infortunas dominari dicentes,à quibus flagitiorum colluuies ortum habet. Nos dicemus aberrasse Naturam in facilioribus,ob id verius in difficilioribus defecisse: Itaque vt omnes mutili improbi sunt,ita non omnes, qui corpore sunt nō vitiati, integris sunt moribus, nam plus exigitur ad formandum absque culpa animum, quàm corpus: Itaq; pessimi sunt omnium gibbi cū error sit circa cor principiū totius corporis: post cæci, strabique quod circa cerebrum natura deliquerit: Inde muti, surdique, nam in minus nobili cerebri parte natura defecit: Inde claudi; hos sequuntur qui in magno membro sunt vitiati, post quos sedigiti, & qui digitos habent iunctos, nam in minus necessarijs aberrauit.*

Mutilos vocas cœcos & claudos: mutilum dixere veteres quod esset defraudadatum natura sua,deducta voce ab hominibus mutis: quippe homini sermo nobilissima res & maximè necessaria; tibi verò de subtilitate scribenti subtilius scribendum fuit

fuit. quare nos ſubtiliſſimè dicimus, nihil eſſe in natura mutilum. Si enim oſtrea mutila videantur, quod limax repat. At limax ſi Talpæ, ſi Cani talpa, ſi Canis homini, homo quoque erit mutilus Dæmoni collatus & comparatus: quid ipſi Dæmones ſi ad ſuperiores mentes referantur? Omnia verò hæc, non dico iſta, ſed omnia inquam, & ſingula, conferta ita & conglutinata vt ex iis vnum fiat, ſi cum Deo cõferuntur, non ſolùm mutila, ſed etiam nihil, imò, ſiue liceat ſiue nõ liceat dicere, minus quàm nihil: quare eorum omnium quæ à natura procreantur, aut nihil erit mutilum aut omnia.

Mutili, deinde inquis, omnes improbi: nonne tibi venit in mentem, quanto cum periculo vniuerſalis propoſitio enuntietur? Minima enim quaque obiectione deſtrui vides in Topicis. Qui vir fuerit mutilus, idemque pius appellat à tuo tribunali ad naturam. Ea iam aliud iudicium dedit ſecundùm tabulas Sapiẽtiæ, in quibus ſcriptũ eſt: Corpus animæ famulari, non verò hanc illi exancillari, propter animam, & per animam corpus eſt, nõ igitur à corpore patitur. Anima corporis domina eſt, non igitur ab illo in ſeruitutem adducitur, in noſtro Phyſico-magico oſtẽdimus à materia non pen-

dere

dere formas naturales,eò minus nobiliores:
Inter quas cùm ſit anima nobiliſſima, recipiet quidem ſpecierum primas impreſſiones,quas rationis vi, quæ materiæ minimè obnoxia eſt, corriget, ſi in deprauatis membris paſſæ fuerint diſtortionem. Dignus certè qui in morboniam relegetur qui gibberam animam in ſtrumoſo Nonio putat eſſe. Quod ſi Nonius nequam eſt, peſſimus fuit Henricus Syluius, de cuius anima ita ſcripſiſſet Carpocrates, *Non in alium carcerem*, rectus tamen erat. Ad hæc cùm integros gignant manci, neutiquam erit defecta natura. Mutili ab omnibus exiſtimãtur vitioſi: at cum perpauci tales ſint, improbi verò penè per totum humanum genus ſunt permulti,non eſt mirum aliquot horum improborũ mancos,aut diſtortos eſſe:animaduertuntur autem tales, atque notantur,quia ſuarum miſeriarum notis ſunt nobiliores. Perpauci ſanè ſunt, prò dolor, in vniuerſo probi integrique viri, cùm tamen perpauci claudi, gibberi & ſtrabones reperiantur.

Eundem errorem ipſe Cardanus in Aſtronomicis defendit. Nã in Ptol.de Aſtro. iud. l.9.tex.74. ita loquiiur, *& quia Luna in nodis & in ventre Draconis plerumque ſignificat gibboſos vel claudos, & corpore læſos, & ibidem poſita*

ta, promptos & acuto ingenio, ideo tales gibbosi & claudi & ſtrabones ſunt prompti & fallaces, & maximè quia hoc plerumque contingit ex commixtione Lunæ cum maleficis, ideo bene dictum eſt in Prouerbio, Caue tibi à ſignatis.

Excuſandus tamen Cardanus eſt, nam à ſeipſo deſumpſit argumentum, in expoſitione ſuæ geniruræ hæc habet verba. *Quod etiã natus ſim parentibus ſenibus fui minus pulcher, & validus. Mater enim cùm me genuit 37. pater 56. annum agebat, & ob hoc etiam, & quia nodus erat in aſcendente, fui maximè in ambulando aliqualiter incuruus collo etiam à pueritia vt ſenes Nonum vitium eſt lingua bleſa ob Saturnum retrogradum, Mercurium aſpicientem licet Trigono. Patior etiam in ſiniſtro oculo lachrymam, ſonitu etiã auris ſiniſtræ vexor.* Prout igitur in corporis quidem partibus mutilum mãcumque confitetur, ſic ipſa ſua ſe confeſſione facinorum omnium & ſcelerum principem abſolutiſſimum, vt ſupra quoque oſtendimus, proclamat: atque hoc quidem facilè concedimus, ſed intolerandum illud eſt, imò explodendũ quod naturam erroris arguere ore impudentiſſimo non extimeſcit. Cùm ipſe ſummus Philoſophorum Ariſtot. dicat, *Deus & Natura nihil faciunt fruſtra.* Atque adeò intolerabilior Cardani error eſt, quod naturam in

facilio

facilioribus erraſſe dicat. Cùm qui in facilioribus errorem aliquẽ admittat, tam ſtultum tam ab omni mente alienum reperias neminem. Multò verò minus congruum & veritati conſentiens, quod in difficilioribus eam defeciſſe aſſeuerat, quid enim factu difficile ſit Naturæ, quæ Cælorum illos pulcherrimos orbes architectata eſt ex Ariſtot. in 2. de cœlo tex. 50.

Alterã concluſionem in lib. 4. de rer. variet. cap. 68. circ. fin. his explicat verbis: *Philoſophi fatentur monſtrum ex materiæ impedimento, atque naturæ errore contingere: nos dicemus non ex materiæ inepta mole id contingere, ſed ex motu inordinato hæc fieri, qui à cauſis contrariis peruertitur, neque enim ſolum impedimẽtum facit monſtrum, ſed naturalem tantum proceſſum impedit, vt in fœtibus abortus: in motibus alius abigat à conſueto loco. Videtur ergo cauſa Deus aliquis, id eſt Anima Cæli, Dæmone longè nobilior, atque potentior, miniſterque Altißimi: & vt impedimenta ex minimis in minimis velut vitulo, ita in mediocribus ex mediocribus velut in Ciuitate: quæ impedimenta ſunt Deorum atque maximè nõ ſibi aduerſantium (hoc enim nephas) ſed diuerſo ordine operantium, vt hæc inferiora Numinis vim illam per multos gradus ab Altiſsimo immiſſam haud plenè, & liberaliter excipiant, atque per illam*

lam more solito seruentur. quamobrem & hæc post ingentia peccata sequi solent; nam ab eadem Numinis diminutione afflatus, & flagitia exuberant, & destituta inferior Natura periclitatur.& in eod.libro asserit. *Partus monstruosi significant mala, vt cruda vrina in morbis; nam Naturam aliò intentam esse, & à recta via aberrare demonstrant, quoniam in tam nobili opere, nisi destituatur, aberrare non potest.*

Errat sanè Cardanus, dum ex materiæ impedimento negat oriri posse monstruosum animal, nam secundùm ipsum in lib. de subtil. cap. de hom. nat. cæcitas monstruosa res est, producitur autem à materiæ impedimento vt ipsemet fatetur his verbis *& ex auibus multæ cæcæ nascuntur, velut cornices, passeres, picæ, columbæ, &c. causa est paucitas vitelli in ouis, aut aquea tenuisque illius substantia, quî fit vt diutius in ouo ali non possint, coguntur que imperfecta exitū quærere.* Adhæc, ipse Cardanus pro vero adiicit dictum Aristot. vbi duo vitella non dissepiuntur, sed vnum sunt continuum, nascuntur monstra: sibimetipsi igitur aduersatur, cum postea negat ex materię vitio produci non posse monstrum, quod alibi concessit. Hallucinatur etiam, dum ex defectione afflatus Animæ cælestis in inferiorem naturam monstra prouenire existimat,

nam

nam æque monſtroſum dicitur animal cui deeſt, vel cui ſupereſt aliquid ex Ariſt. 4. de generat.c.4.& ex ipſo Cardano li. 12.de ſubtil. vbi ſedigitos appellat monſtruoſos: cui ſupereſt membrum aliquid, virũ incrementum, non inopiã in inferiori natura oſtendit.

Perridicula eſt autem Cardani ratio (cui ne delirantes quidem aniculæ adſtipulentur) propter ingentia peccata exoriri monſtra, quandoquidem vbicumque & paſſim grauiſſima perpetrantur facinora, perrara tamen apparent monſtra.quid?non ne videmus pleroſque ſtupris coopertos, facinoribus obſitos, adulteriis effœminatos? neque tamen vlla videmus aut rariſſima ſaltem monſtra? Imò plerumque ex inceſto.& adulterino concubito ſuſceptos filios cæteris conſpicimus formæ & ſpeciei gloria antecellere, cuius rei rationem ipſe quoque Cardanus aſſignauit, lib. 12. de ſubtil.cap.de hominis natura,& ſi noſtrum Phyſico-magicum tres alias longe meo quidẽ tenui iudicio ſubtiliores adducat. ſed quid immoror? quando Chriſtus Dominus Cardani inſcitiæ occurrere iam longè antè voluiſſe viſus eſt, cum à diſcipulis interrogatus, *quis peccauit vt hic cæcus naſceretur?* reſpondit, *neque hic, neque parentes eius.*

EXER

EXERCITATIO XL.

Authoris sententiam de monstris continet.

DIco primo, monstruosum animal dici, cui deest aliquid ex sua natura debitũ, vt cœcus, mutus, claudus, &c. vel cui superest quicquam vt sedigiti, giberi, &c. vel cui deest in vna, in altera verò corporis parte superat aliquid: vt homo habẽs crura quatuor, Caput vnum sine auribus: vel cui neq; deest, neq; superest, sed vel diuersis speciebus cõpositum est, vt homo taurino capite, vel ex vna tantum specie à progenitoribus tamen diuersa, vt si mulier pareret Elephantem, quod contigisse legimus in historia Pliniana in lib. 7. c. 3.

Dico secundo, horum & similium monstrorũ causas esse sex. Prima est inusitata & inordinata libido. *quoad mõstruositatem* inquit Albertus de secret. mulier: cap. 6. fol. par. 102. impress. Lugduni, *Multum operatur inordinatus coitus, si enim masculus inordinatè iacet cum femella, monstrum facit in Natura. narratur enim de quodam, qui lateraliter iacuit super femellã tempore coitus & femella generauit puerum in vno latere curuum, & in pede claudum, & causa huius ex inordinatione coitus præcessit.*

Secunda causa est vehemens coeuntium imaginatio, de qua Plinius lib. 7. hist. natur. cap. 12. accutissimè ita loquitur. *Similitudinum quidem in mente reputatio est, & in qua credantur multa fortuita pollere, visus, auditus, memoria, honestæque imagines sub ipso conceptu, cogitatio etiam vtriuslibet animum subito transuolans effingere similitudinem, aut miscere existimatur, ideoque plura in homine, quàm in cæteris omnibus animantibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit, cum cæteris animantibus immobiles sunt animi, & similes omnibus, singulisque in suo cuique generi.*

Cuius varietatis quàm plurima subiicit exempla: diuinus Aristot. sect. 10. probl. 12. sciscitanti cur beluinus fœtus genitorum gerat effigiem magis quam humanus? respondet his verbis: *An quòd homo vago varioque plurimum animo in coitu est? prout autem pater materue in conceptu affecti fuerint, ita partus euariant: Cætera verò animantia omnia, aut certè plurima, rei tantum ipsi intenta sunt.* Et ego cùm mensibus elapsis Genuę illustri loco & vrbe celebri Philosophiam prælegerem, ab Illustri admodum & ingenioso Adolescente Iacobo Auria discipulo, ac Domino meo vnicè colendo, interrogatus

an

an viridis coloris equi naturaliter congenerari possint? affirmatiuè respondi. at quomodo inquit? facillimè, si eiusdem coloris circumuestiti stragulis coeuntibus repræsententur. neque mirum, quando Hippocr. authore Cælio Redigino lib. 11. lectionum antiquarum c. 15. ita scribit: *Cum Æthiops, quæ pulcherrimum enixa erat filium in suspicionem venisset admissi adulterij, iussit spectari quid artis pictoriæ in suo cubiculo esset, repertisque egregiis signis ab omni sese suspicione expediuit.* Si potest mulier visæ imaginis colores in fœtu vsque adeò accuratè exprimere, cur non & equi ipsi, quorum imaginatio cum sit ad vnum determinatã, vehemẽtior & efficacior ab Aristot. scitissimè iudicatur: Neque id arcanũ (Dux Serenissime) Physicó, sed Diuino magicum nuncupabo, cur ita quæris? Audi sacram paginam ita testificantem. Gen. 30. *Tollens ergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis ex parte decorticauit eas, detractisque corticibus, in his, quæ spoliata fuerant, candor apparuit. illa verò quæ integra fuerant, virides permanserunt, atque in hunc modum color affectus est varius: posuitque eas in canalibus, vbi effundebatur aqua, vt cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent: factũque est vt in ipso ca-*

 lore

lore coitus oues intuerentur virgas, & parerent maculosa & varia, & diuerso colore respersa. Diuisitque gregem Iacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba, & nigra quæque Laban, cætera verò Iacob, separatis inter se gregibus: igitur quando primo tempore ascendebant oues, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum, & ouium, vt ex ea contemplatione conciperent:

Tertia causa, est parentum similitudo. gignuntur quoque inquit Aristot. lib. 7. de histo. animal. c. 6. læsi ex læsis, v. g. Claudi ex claudis, cæci ex cæcis, de hoc lector vt inuestiget oto Empedoclis & aliorum Philosophorum sententias apud Plutarchum libr. 5. de placitis Philosophorū. c. 11. nec non Stoicorum apud Lucretium libr. 4. rerum natur. & Medicorum apud Hippocr. in lib. de Genit. Galenum. in lib. de fœtu, & Auicennam 21. Tertij.

Quarta causa, materiæ vitium est, idque tribus modis, primò si semen non fuerit sufficiens. Secundò si nimium, intelligas vtrumque in quanto & quali, ex Aristot. libr. 4. de Generat. c. 4. & Peripat. omnibus in 2. Physs. text. 82. Tertiò si duo subeunt semina diuersis temporibus ex sententia Democriti apud Aristot. vbi supra, nec sine rationis fuco, vt sic

sic enim semina in vtero confunduntur, quò fit vt membra caolescant, & dissideant.

Quinta est fœminei vasculi malitia, vt puta si partem seminis respuat; vel si retineat, informe tamen pro fœtu excipiendo receptaculum habeat: de primò defectu Alb. in lib. de secr. muliet. c. 6. v. 3. ita loquitur: *Est igitur notandum, quod monstruositas non solùm ex parte diminutionis materia accipitur, vel contingit, sicut iam dictum est; sed etiam aliquando ex malitia matricis, quæ si fuerit lubrica & vitiosa, vel malitiosa totum semen non retinebit, sed dispergit aliquando antequam totum semen in massam colligatur, tunc vi occupatur, matrix clauditur, & sic modicum seminis recipitur, à quo debet formari fœtus, & illud habet speciales modos sub se, qui plures sunt.*

De secundo habemus exemplum apud Aristot. de ouis habētibus duo vitella, è quibus si desit membranula, quæ ea disterminet, pullus nascitur monstruosus corpore sc. & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem, consimiliter disrupta & conscissa tunica, qua partus protegitur, monstrum fieri necesse est: quare satis probabiliter semper existimaui gibberos & claudos ex vteri vitio sic nasci, nam vt Hippo. in lib. de genit. exemplo vtar, Cucumerem vasis in quo cō-

tinetur figuram siue recta illa sit siue distorta recipere perspicimus.

Vltima & potissima mõstrorum causa, syderum est influxus, de quibus Ptol. in lib. 3. de Astror. Iud. cap. 8. tex. 20. hæc scribit, *neque à prædictis alienus est qui de monstris sermo instituitur. Primum enim in hunc lumina quidem ab angulis decidentia, & horoscopo nulla familiaritate coniuncta. Anguli verò ipsi à maleficis occupati reperiuntur. Cum igitur talis quædam occurrit constitutio, quandoquidem illa sæpenumero etiam in abiectis & infœlicibus licet neutiquam monstruosis genituris incedit, è vestigio inspicere oportet, præter lapsam proximè coniunctionem, aut oppositionem luminarium, eiusque & genituræ gubernatorem; si enim genituræ eorum Lunæque, & horoscopi loca, vel vniuersa, vel complura nulla necessitudine cohærent, cum prædicta coniunctionis, aut oppositionis loco, id quod nascitur, contortum, & inuolutum esse significatur. Si igitur his sic habentibus, luminaria in quadrupedibus, aut feralibus signis inueniuntur, duoque angulis insidentes Planetæ malefici non humanum esse portenditur quod procreatum est. Si beneficorũ nullus seu maleficorum quispiam luminaribus testificetur, prorsus ab humana forma alienum, & quod ferarum agrestem, maleficamque naturam referat. si Iupiter, aut Venus animantium Diis consecratarum, vt*

canum,

canum, felium, ſimiarum, & id genus reliquorum: ſi Mercurius vſui humano deuotorum, vt auium, porcorum, caprarum, boum, & his ſimilium. Si in humanis ſignis luminaria deprehenſa ſunt, reliquis ſic habentibus, humana ſunt quoque quæ generantur monſtra, formaque peculiarem in modum perplexa, cuius ratio & modus ex ſignorum formis colligitur: in quibus quæ luminaria & centra occupauerunt maleficæ ſtellæ deprehenduntur. Si igitur & ſic nullus beneficorum teſtificetur alicui prædictorum locorum, muti fœtus producuntur & reuera monſtruoſi. Si Iupiter, aut Venus in honore aut pretio habebitur quicquid fuerit portenti, cuiuſmodi circa Hermaphroditos & quos Harpocratiacos dicimus, alioſque eius generis contingere ſolet: ſi & Mercurius præter hæc, oraculorũ & ſomniorum interpretes creat, & qui hinc victum quæritent, ſolus verò mutos, ſurdos, ingenioſos tamẽ & vafros, c. 16. tex. 57. Impedita lingua ſunt, & blæſa, & balbutiente quotquot Saturnũ, & Mercurium habuerũt in prædictis angulis congredientes, maximè quando occidentalis etiam eſt Mercurius, & ambo cùm Luna configurantur, tex. 58. Rurſus ſi vel lumina ad maleficos in centris hærentes aſcenderint, aut ex oppoſito ab ipſis impedita fuerint, maximeque Luna in nodis ſiue flexuris conſtituta aut in ſignis obnoxiis, nimirum Ariete, Tauro, Cancro, Scorpio & Capricorno vitia corporis

 eueniunt,

eueniūt, Gibbi sc. aut claudicationes. Iulius Firmicius lib. 7. c. 6. *Luna* (inquit) *si in contortis vel ferinis signis fuerit inuenta, hoc est in Tauro, Cancro, Scorpione, Capricorno, vel piscibus, nec Dominus eius signi, cum Luna sit partili societate cōiunctus, & alia etiam maleuola, stellam ipsam, aut diametra, aut quadrata radiatione respiciat, aut cum ea pariter sit constituta: secunda verò maleuola stella in anaphora sit horoscopi, & dominum fortunæ respiciat, quadrupes de quadrupede nascetur: præsertim si Dominus horoscopi, & Dominus fortunæ in ijs signis, in quibus diximus, fuerit inuentus. Si verò Dominus fortunæ aut Dominus horocospi in humano signo fuerit constitutus, & in sexto aut horocospo loco, cæteris omnibus, sicut diximus, constitutis, nascetur ex homine portentum. Si maleuolæ stellæ in cardinibus partiliter fuerint collocatæ in cardinum anaphoris. Sol verò & Luna in cardinibus positi, diametra se radiatione percutiāt: beneuolæ aut stellæ neque in cardinibus sint positæ, neque in anaphoris cardinum, sed sub radiis sint Solis abscōsæ, aut quadrupes nascetur, aut monstrum.* In c. 8. *Sol in horocospo si fuerit inuentus, & Luna in medio cæli, maleuola verò ambæ ita sint diuisæ, vt vna Solem, altera Lunam anaphora teneat & ab iis aliæ sint beneuolæ Stellæ, cæcos efficiunt, aut luminibus vitiatos. Sed si Luna cum Sole synodica radiatione coniuncta fuerit, & sint in*

ana

anaphoris, aut epicataphoris cardinum constituti: & Saturnus & Mars in cardinibus sint partiliter collocati, oculis vitium cæcitatis infertur, semper autem generaliter, si in maleuolorum anaphora Sol sint & Luna constituti vitium oculis faciunt inferri. Sed his omissis.

Dico vltimo, monstra à quacunque causa proueniant sub diuinam prouidentiam cadere, quod ita ostendo, monstra dependent à Dei efficientia, à primo namque ente dependet omne ens, igitur à Dei prouidentia: Consecutio probatur ad hominem: Nam ex Auerr. lib. 12. Metaph. c. 51. Deus cuncta operatur intelligendo, & volendo, intellectio verò & voluntas ad prouidentiam pertinent.

EXERCITATIO XLI.

Respondet Auerroistarum argumentis.

PRimo, monstra sunt quiddam imperfectum, à Deo igitur non dependent. Respondeo negando antecedens. In suo namque genere monstruosum animal, est summè perfectum, nō enim esset hoc quod est, nisi in summo suo (vt ita loquar) esset esse: quod si aliis comparatum, dicetur imperfectum, inscitissimè sanè, vt aduersus Cardanum

num probauimus. Quinimò perfectiones quàmplurimas:& ipsas quidem admirabiles in monstruosis fuisse legi: Haly refert audiuisse de aliquo, quod membris deficiebatur quàmplurimis, & non nisi duo habebat foramina, vnum per quod sugebat cibũ, aliud per quod excrementa emittebat, vaticinabatur autem multa nutu illa saltem significans. Nec mirum: monstrum fuit, Solis igitur & Lunæ vis extincta fuit: at superuixit, Maleficæ igitur non dominabantur in angulis, adiutus ergo fuit à Ioue, Venere, & Mercurio, & ob hæc vaticinabatur quoniam extincta luce luminarium, vis Iouis, Mercurij, & Veneris magis relucet: istorum autem planetarum influxus ad diuinationem conferre sæpenumero inculcat Ptolomæus. Harpocratiacos monstruosos appellat Ptol. lib. 3. de Astr. iud. c. 8. tit. 20. in fine, Istorum tamen Ægyptiacus quidam fuit, qui (vt refert Haly) publicè dixit Regem Concin mortuum, & repertum est eadem illa hora & momento Regem è viuis decessisse.

Secundo argumento, Mõstra proueniunt ex necessitate materiæ, non igitur ex Dei prouisione: Consecutio negatur. Nam secundùm ipsos Peripateticos cuncta Deus agit ex necessitate, non tamen absque proprouidentia. Ad probationem quæ ex ne-

ceſſitate ſuccedunt, prouidentiæ rationem non exigunt, à cauſa ſecunda & particulari concedo. A cauſa prima, principe, & vniuerſali nego, hac enim inconſulta nihil efficitur, alioquin non eſſet id quod eſt, vniuerſalis.

Tertio, Monſtra ad nullũ finem ſunt ordinata, igitur nec à Deo prouiſa. Reſpondeo, negando antecedens, nam cum à Deo & natura facta ſint, igitur ob aliquem finem, quippe Deus & natura nihil faciũt fruſtra ex Ariſt. 1. de cœlo tex. 32. & 2. de cœlo tex. 50. & ratio ipſa ſuadet, quia natura eſt ſapiẽtiſſima. Quæris cur ſapiens nihil agat fruſtra? quicquid fruſtra eſt finem non habet, Sapiens mouetur vero fine, quod fruſtra eſt, hoc ipſo non eſt, quod non eſt, nõ poteſt mouere: Inſipiens verò mouetur falſa finis ſpecie, non vero fine. Finis autẽ monſtrorũ eſt triplex, primus vt admirabilior Deus videatur opifex, qui tã diuerſa neſcio qua cõmunione conſenſuque conglutinauit, quare cœcum à natiuitate natum eſſe dixit Chriſtus Dominus, vt manifeſtentur opera Dei in illo. Secundus, vniuerſi pulchritudo, quæ in diuerſitate, ac variatione conſiſtit, vnde noſter Poëta cecinit. *Per tal variar Natura è bella.*

quin

nia quæcumque comprehenduntur, siue tanquam partes, siue tanquam species, siue tanquam effectus. Exempla, cor est, ergo animal est: Homo est, ergo animal est: Calor fit, ergo calefaciens est. Fatum est vis ordinatarum inter se causarum & effectionum. Hoc duplex, vnum commune in tota naturæ serie, quemadmodũ fatale, esse hyemem, cum Sol in Capricorno est. Quare Aristot. in meteoris fatalia tempora nuncupauit status voluendorum mensium circuitus. Alterum versatur circa exiliora, veluti dicam, fatale mihi fuit vt ab Henrico Syluio iniustissimè læsus Britaniam inuiserem: non omnis ergo necessitas Fatum est, Non enim fatale dicimus ignem calefacere, sed naturale necessariũ: aliud igitur est Necessitas, aliud Fatum, Peripatetici ex 1. Meteor. & 5. Phys. quasi ea sit Aristot. sententia, fatum in rebus tantum agnoscunt naturalibus, quæ necessariam habent consecutionem.

Natura est potestas Dei ad motus omnes ordinarios, est igitur eadem quæ & prouidentia, sed effectus istius minus sunt ampli, eiusdem quippe potestatis est, Cœlum condidisse, creasse intelligentias, & culicem ex culice, quem creauerat, generasse: Aristot. vult idem esse Deum & naturam vt pa-

tet

tet ex 1.de cœlo tex. 32. Deus,inquit,& natura nihil facit frustra, Naturam appofuit non quasi adiutricem, sed vt explicaret in potentia infinita,quę in Dei nomine cognoscitur, potentiam quam voluit ille ordinariam quam Naturam appellamus. Quin etiam potestatem primam illam Conditoris sub eadem appellatione designauit in 2. de cœlo tex. 20. nam de syderibus, ac cœlo scribens, ait naturam nihil temerè facere, quare apud Aristot. Natura vis est Dei: atque ideo definiuit Principium motus & quietis: si est principium motus, ergo ipsa non habet principium: hoc autem cùm soli Deo conueniat,naturam idem cum Dei potestate esse apud Aristot. constat: ipse autem duplicem statuit naturam.vnam,supremam in omnia entia potestatem, sic nihil est pręter naturam, ne monstra quidem; quandò in natura sunt; Altera natura est eadem, sed non impedita cuiuspiam externæ occursu rei:præter hanc naturam multa fiunt.Fortuna nihil est, non enim quid sit vel ipse Aristot. definiuit, nec ipsi inquirunt Peripatetici: quippè non dicũt quid sit fortuna, sed quid sit à fortuna, Nam thesauri inuentio, quem nactus est fossor dum vineam pastinaret, non fortuna,sed à fortuna esse dici-

tur

tur. Cauſa (inquiunt) per accidens foſsio eſt inuentionis. At foſsio non eſt fortuna, ergo fortuna non eſt cauſa: quare omnino quid ſit fortuna non dicunt, nõ enim eſt vis connectens cauſam cum effectu. Caſus nihil eſt, non enim habet ſui cauſam, nec ipſe alterius cauſa eſt vt nomen indicat, αὐτόματον quippe quod per ſe eſt, nõ habet cauſam, hoc ſignificat αὐτὸ: quod temere accidit non eſt alius cauſa, hoc eſt μάτην. Fors à fortuna differebat, quia fortuna eſt (vt aiebant) cauſa per accidens effectuum, aut euentuum ex propoſitis conſiliis, aut alioqui ſimplicibus animi motibus: at fors veteribus aliud fuit, ſanè ipſum αὐτόματον, vnã enim rerũ omnium, atque etiam ipſius mundi cauſam faciunt, quia nulla rei cuiuſpiam ſit ordinaria cauſa: At Græci quidem, vti dicebamus, ſua voce temerarium motum intelligunt, Latini peius: at fors (inquiunt) quicque tulit: magno deliramento, ſiquidem fors nihil eſt, imo ne nomen quidem illi imponi debebat. Quare concludo omnia pendere à ſola prouidentia Dei: ab ea cauſas ſecũdas cõſtitutas, in natu. neceſſarias, in volũtate inclinãtes, nõ cogentes, vt infra probabitur: in euẽtibus rerũ immutabiles & fatũ dicitur, quare inexorabile dictum eſt à Poëtis, vbi Subtiliſsime nobis licet

licet adnotare, nostris orationibus & sacrificiis non mutari Deum ex irato in benignum, vt vulgus existimat, Si enim Deus mutari potest, erit non semper idem, quare si antequam mutetur Deus est, postquam mutetur Deus non est, quippè velle, quod est in Deo, Deus est, quare si non habet eandem semper voluntatem, nec eandem Deitatem. Hæc autem vna cum sit, vt potè infinita, si abest, nō alia in ipso remanet, duo enim nequeunt esse infinita, essent enim duo principia prima. quare non erit Deus.

Item, imperfectum quid est mutatio, quare homines mutabiles imperfectissimi dicuntur. Sapientis autem esse ducimus mutare consilium in melius. At hæc prædicatio Deo non conuenit, qui semper optimum eligit; Adde quod mutatio prouenit ex aliquo nouo euentu, aqui in Deo nihil est noui, sed ab æterno cuncta in ipsius fuerunt contemplatione & quoad substantiam, & quod ad circunstantias etiam minutissimas: Orationes autem & sacrificia Deo exhibemus tanquam media ab ipso nobis proposita ad æternæ salutis consecutionem. Scholastici dicunt mutari Deum quoad effectum, nō quoad affectum, quod sanè quomodo intelligi posit non video, Deus enim causa est,

vt

vt ſit mutatio in effectu quare Pſal. cecinit: *Hæc mutatio dexteræ excelſi*, & Chriſtus Dominus inquit, *Nemo venit ad me, niſi pater meus traxerit eum*, At quomodo poteſt eſſe mutatio in effectu, & non in cauſa? Sed hæc inferius diſcutienda ſunt in tractatu de libero arbitrio.

EXERCITATIO XLIII.

Aduerſus Stoicos.

HActenus cum Athæis, Epicureis, & Peripateticis pro diuina prouidentia decertauimus, Nũc aduerſus aciem & ſigna aduerſus Stoicos dirigamus, qui quidem illam agnouerunt humanis rebus conſulentem, tribus tamen fœdiſſimis erroribus conſpurcarunt.

Primus Stoicorum error fuit, quo dum res humanas diuina prouidentia regi gubernarique cõfeſsi ſunt, omnium defectuum atque vitiorum, quæ in vniuerſo ſunt, Deum autorem conſtituerunt, his perſuaſi rationibus.

Prima: Inſtrumentũ taliter mouetur, qualiter à ſuo principali agente dirigitur, ſed voluntas humana in operando ſe habet veluti inſtrumentum, Deus autem vt agens princi-

T pale

pale, ergo si illa male operatur, Deo adscribi debet.

Secunda, Non aliter operantur homines, quam à sydereis influxibus in ortu disponuntur. Ergo si male agant, illis imputari tanquam causis principalibus debet.

Tertia, peccata in mundo sunt necessaria, ergo à Deo originem habent. consequentia probatur, quia Deus & natura non desunt in necessariis. Antecedens probatur ex multis.

Primo, quæ semper sunt, necessaria sunt, sed vitia semper sunt in mundo vt patet, necessaria igitur.

Maior probatur authoritate Aristot. in 1. de Cœlo, & ratione, vt videtur, valida. Omne quod est, aut est necessarium, aut cõtingens; contingens diuiditur in cõtingens vt in pluribus, & vt in paucioribus, aut æquale, sed nullum istorum semper est, ergo nullũ contingens semper est, nullum igitur quod semper est, contingens est, sed quod non est contingens, est necessarium. Ergo omne quod semper est, necessarium est.

Secundo, non est possibile homines non peccare, necessariò igitur homo peccabit. Antecedens probatur. nihil dicitur possibile propriè & vniuersaliter, nisi quandoque deueniat ad actum. Sed nunquam peruenit

neque

neque perueniet ad actũ, vt nullus aliquando peccet homo. Scriptũ est.n. *Septies in die cadit iustus.* Igitur possibile non est vt nullus homo peccet, Erit ergo necessarium.

Tertio, posse peccare inest homini ex natura, ergo & actus peccandi ex natura est, quia potentia & actus sunt eiusdem ordinis, sed quod est secundum naturam, necessarium est aliquando esse. Ergo necessarium est esse aliquando peccata.

Quarto, & eodẽ ferè probatur argumento, posse hominem peccare est opus naturæ, sed natura nihil agit frustra, ergo necesse est vt hæc potentia exeat ad actum, vt homo peccet.

Quinto, ad ordinem pulchritudinemque vniuersi necessariæ sunt præclaræ virtutes, Ergo & peccata necessaria sunt, consequentia probatur, quia illæ absque istis obtineri non possunt, Tolle iniurias iniquorum, non erit patientia iusti, Tolle sæuitiam Tyrannorum, non erit gloria Martyrum.

EXERCITATIO XLIV.

Respondet aduersariorum rationi primæ.

CVm in 13. exercitatione exactissimè à à nobis probatum sit, Deum peccato-

 torum

rum autorem non esse, opus non est semel dicta recantare. Quare

Ad opposita dissoluenda accedamus.

Ad primum:instrumentũ mouetur prout à suo principali dirigitur, sed nostra voluntas in suis operationibus se habet tanquam instrumentum, Deus verò vt agens principale, Ergo si hæc male operatur, Deo imputandum est.

Respondent nostri Theologi, maiorem veram esse de instrumento inanimato, quale est serra mota à secante, non de instrumento animato & rationali, prout est voluntas humana respectu Dei, nam præter Dei operationem habet & propriam.

Responsio verò ista mihi non arridet,nam hæc duo instrumenta quoad depẽdent à suo principali, à pari procedunt, nisi velimus in nostra voluntate ponere aliquid, quod à Deo non dependeat.

Veritatem hoc argumentò inquiramus: vel voluntas nostra operatur aliquid absque Dei motione, & directione, vel nihil: si secundum,coincidit cum instrumento inanimato:si primum,aliquid absque Deo causetur necesse est, quare non erit ipse prima causa vniuersalis,ab hac vna vt cęteræ causę dependeant quoad esse & operari.

Quin

Quin imò assero, actiones humanas in operando dependere à Deo magis, quàm à Carpentario securim: hæc enim licet in opere nō moueatur per se nisi mota ab alio, habet tamen aliqua quæ non se tenent ex parte carpentarii, sed materiæ suæ atque formæ, vt puta, quoad ferrum benè vel malè incidit: illa verò non solum quoad motum, sed quoad substantiam quoque tota à Deo dependet, quare nihil est, quod eidem imputari verè possit, neque ex parte substantiæ, neque operationis, sed totum Deo, qui voluntatem sic formauit, & ita mouet: Si enim possibile esset, vt securis à Carpentario reciperet materiam, figuram, & motum, nihil profectò remaneret in opere quod securi imputaretur, sed artifici totum: ita pariter cùm essentia & motus voluntatis sit à Deo, adscribi eidem debent vel bonæ vel malæ voluntatis operationes, si hæc ad illum se habet velut instrumentum.

Respondeo igitur ego ad argumentum negando minorem. Existimo namque (si ita Sanctosanctæ Romanæ placet Ecclesiæ) totam voluntatis actionem esse nostram, quoad actum, quare nos meremur, & demeremur: nec vniuersalem Dei cooperationem excludo, non enim nos operari possemus si-

ne illius generali concursione, vt in Physicis, cùm graue se deorsum mouet, motus grauis illius non est à Cœlo secundum actum, quia si esset à Cœlo, cùm sit mouens extrinsecum, necesse foret vt cœlum deiiceret lapidem, atque adeo totum quod inter cœlum est & lapidem interualli vnà cum lapide deturbaretur; cumque non detur vacuum, cœlum descendere necesse esset; Dicendum igitur est lapidem immediatè & effectiuè mouere se deorsum, neque tamen nõ moueri à Cœlo, substracta enim actione cœli lapis non moueretur. Ita pariter volũtas mouet se immediatè, mouetur tamen à Deo, & quatenus facultatem ei concesit mouendi seipsam, reliquit enim hominem Deus in manu consilij sui, & quatenus à Deo vires suppeditantur vt sese posit commouere.

Dices: dedit voluntati, vt posit se mouere ad malum, sed ex hac potentia ad malum sequitur actus malus, huius igitur Deus est causa, quippè regula est, quicquid est causa causæ, est etiam causa causati.

Respondeo negando consecutionem: ad probat. dico propositionem illam quicquid est causa causæ, est & causa causati, procedere tantum in rebus naturalibus non voluntariis, quia voluntas est causa adæquata duorum

duorum oppositorum, quod non est in rebus naturalibus, in quibus posita causa adæquata ponitur effectus.

EXERCITATIO XLVI.

Respondet secundo argumento.

NOn aliter operantur homines quàm ab astris in genitura disponuntur, ipsis igitur adscribi debet si male operantur.

Respondent communiter DD. inclinare duntaxat astra non cogere voluntatem nostram: ita Aug. lib. 5. de Ciuit. Dei c. 5. & 6. tex. 2. super Gen. ad lit. in 2. de doctrina Christiana, in lib. 3. de Trinit. & alibi. Sequuntur Scholastici. B. Thom. lib. 3. contra Gent. c. 84. 92. & 96. in 2. sent. d. 15. 9. 1. a. 2. In 1 part. 9. 115. c. 3. & 4. de poten. 9. 5. c. 8. in 2. de Gener. prope finem & alibi. Scotus in 2. Theolog. sent. d. 14. 9. 3. & ibidem Bacconius, cæteriq; interpretes: At facili negotio istorũ authoritas ab Astronomis refellitur, vt potè quia vix quid sint sydera Scholastici norunt, nedum sydérum virtutes. Ad Claudium igitur Ptolomæum appellant, Non abnuo, non recuso: Ptolomæi dicamus iudicium. Is. in lib. 1. de Astr. Iud. c. 4. tex. 24. ita loquitur. *Non autem existimandum est*

omnia à supernis causis in res rectà humanas deriuarari, tanquam inuiolabili, & diuino quodam edicto proposito singillatim, vt nulla alia vis obsistere, quin ita illa grassentur valeat, Nam ipse quidẽ cœlestium corporum motus sempiternus est, & procedit diuino & inuariabili ordine & lege. Inferiora autẽ mutationibus subiiciuntur de superioribus quidem & primis causis, sed accidit hoc illis per consequentiã legis & ordinis naturalis & variabilis. & tex. 25. probat Astrologiæ nobilitatem quia priuisa tela, quominus ad nos perueniant, declinare possumus, & probat hoc exemplo. *Eodem modo & medici prædicunt de vlceribus, quæ vel vt serpant, vel vt putrescant futurum pronunciant, Similiter & de metallis exemplum dari posit, vt si quis doceat lapidem Magnetem id est Herculanum, ferrum ad se trahehere, Nam quemadmodum horum vtrumque per se tendit rectam viam, in quam à primæ illius naturæ vi rapitur, si relictum sibi sit, ignoratione contrariæ effectionis, sed si medicinam contrariam vlceri opposuerimus, neque illud iam serpet neque putrescet, neq; lapis Herculanus*(cui hoc ouum sine vitelllo præbet exorbendum?) *illitus allij succo iam ferrum attrahet sicut igitur hæc obsistunt, & contrarias effectiones inducunt & fatali lege, ita in his quoque rebus fit, de quibus loquimur: ignorata enim, aut prauisa quidem, sed neglecta*

tamen

tamē ea, quæ hominibus euenire debeant, haud dubie seriem primæ illius naturæ sequuntur, præuisa autem & sortita curam, naturaliter & fatali etiam lege aut auertūtur penitus, aut leuiora efficiuntur. & text. 27. (inquit) *Ægytij à quibus maximè auctam huius artis vim scimus adiunxere vbique Astronomicis preuisionibus medicinæ præcepta. Neque illi constituissent expiationes & auersiones & curas eorum quæ ab aëre vel inciderent, vel imminerent, & in vniuersum, & singillatim, si in ea opinione fuissent, amoueri illa aut auerti nullo modo posse.* & in Centiloquio propositione 8. Aphoris. 5. *Potest huius scientiæ professor multos effectus stellarum euertere*, simile repetit pluribus in locis. Quod si ex Ptol. ad rationis tribunal appellant, præceptorem ipsimet suum ignorantiæ redarguunt, cumque non sit discipulus supra magistrum, sibi ipsis eandem vel maiorem ignorantiæ notam inurunt. Sed ipsorum rationes audiamus.

Insurgunt igitur rigidiores Stoici, vel potius Stoico-Astronomi ex vna parte asserentes, astra cogere ad malum, & per consequens ipsa esse malorum causas. ex altera verò parte leniores Stoici probant, si astra tantum inclinant, adhuc esse Deum causam fœdissimarum actionum, quia ad illas dedit inclinationem.

Regidiores ſic obiiciũt,totum eſſe,& operari inferiorum depẽdet à ſuperioribus tanquam à cauſis primis, & eſſentialibus: ergo falsò quod inclinant tantùm & diſponunt. Conſequentia probatur,nam diſponentia & inclinantia videntur eſſe cauſæ accidentales, & poſteriores.

Reſpondeo,corpora cœleſtia,nõ ſolùm ea, quæ eis directè ſubiiciuntur, qualia ſunt materialia,inclinare & diſponere, ſed etiã procreare cauſarum inſtar eſſentialium. Verùm, quia actiones noſtræ eis directè non ſubiiciuntur, cùm dependeant à voluntate, quæ cùm ſit immaterialis, ipſis obnoxia non eſt, ideò non poſſunt ab ipſis cœleſtibus corporibus cogi vrgerive, ſed inclinari tantùm, atque diſponi. Hanc autem inclinationem, diſpoſitionemque ab eis accipit noſtra voluntas, quatenus præſupponit intellectum, cuius cognitio depẽdet à ſenſu, ſenſibile verò directè,& per ſe cœleſtibus ſubiicitur corporibus tanquam ſuis cauſis primis & eſſentialibus.

Obiiciunt ſecundo. ſi ſydera non cogunt, ſed diſponunt duntaxat voluntatem, ergo adhuc ſtante tali ſyderea inclinatione poteſt voluntas agere aduerſus illam:tunc quæro, Nunquid in ea actione, qua voluntas inclinatio

nationi superiorum agentium aduersatur, ab ipsis superioribus dependeat, vel non? Primū non est asserendum, quia sibimetipsis superiora aduersarentur: neque secundum, quia agens secundum in operari non dependeret à primo; quæ omnia absurdissima sunt, similiter igitur erit conclusio, à qua dependent.

Respondeo voluntatem non dependere à corporibus cœlestibus in actione, qua eis resistit: illatio, ergo agens secundum non dependet à primo, negatur: primum namque agens voluntatis Deus est vt dicit Aristoteles in lib. de bona fort. non corpus cœleste, quod dominium non habet in agentia immaterialia, prout nostra est voluntas.

Obiiciunt tertio, dispositi ad scelera vt puta, Saturnini, Martiales, & Mercuriales semper agunt secundum congenitam dispositionem. Ergo non tantum disponunt, sed & sydera cogunt, quod enim semper est tale, necessario est tale.

Respondeo antecedens non esse absolutè verum. vt patet hoc etiam ex relatis ab Alberto in 1. de Animal. in tract. de Phisionomia. Plut. in vita Niciæ & Crassi. in cap. vbi eos sibi inuicem comparat, sic inquit, *cum nullum diuinationis signum Nicias aliquando negligeret*

gligeret hic verò omnia penitus Deorum portenta contempſerit, vtriuſque idem fermè exitus fuit. Auguſtus quoque multa pericula euaſit prævidens fatum, idemque refert Val. Max. in 1. lib. Sed quid hiſce diuitius immoror nugis? cùm Ptol. Aſtrologorum princeps in Aphoriſ. 8. pro vero accipiat illud, *Sapiens dominabitur aſtris*, vt plurimum tamen euenit, vt plerique congenitam aſtrorum ſequãtur inclinationem ad ſcelera, perpauci enim ſunt, qui rationis auſcultent dictamini & morem gerant, quamplurimi verò ſenſibus ducuntur & reguntur, qui prædictis diſpoſitionibus Aſtrorum infecti affectique ſunt, cuius rei rationem hanc aſsignat Ptol. lib. 3. de Aſtr. Iud. c. 16. tex. 65. quia Mercurius rationi, Luna animæ ſenſitiuæ præeſt, at Luna plerumque validior eſt Mercurio duabus ex cauſis, prima quia longè maior eſt corpore & validior lumine: altera quia Mercurius propter paruã diſtantiã loci eius à Sole, ſemper plerunque eſt ſub radiis eius. Præterea quemadmodum vna virtus diſponit ad alias virtutes, cùm ſint cõnexæ, ita vnũ peccatũ diſponit ad aliud, & fit habitus, qui difficillimè exuitur aut deponitur: quare Saluſtius in Catilinario dicit, in patriæ euertendæ deſideriũ incidiſſe Catilinã quia Oreſtillæ, (quæ ipſius filium

filium pertimeſcebat) amore captus propriũ filium veneno ſuſtulerat.

Stoici leniores licet exiſtimant aſtra tantum inclinare,ex hoc tamen à malorum efficientia Deum non excludunt, ſic arguentes: hæ diſpoſitiones ad ſcelera diuerſa,quæ multis in hærent, proculdubio ſunt à Deó, qui autor eſt totius entis. Vel igitur ſic diſpoſiti labuntur in vitia, vel non:ſi primum, ergo ex Dei diſpoſitione:ſi ſecundum,igitur vana, & ſuperuacua & ocioſa redditur actio diuina, cùm hæ diſpoſitiones ad ſimiles lapſus à Deo ordinatæ,effectum non conſequantur.

Reſpondeo has diſpoſitiones datas eſſe à Natura, quæ diuinæ potentiæ vis eſt atque facultas, non vt volutatem ſuperarent, ſed potius vt ipſæ à voluntate ſuperarentur, quare voluntati dedit potentius fortiuſque dirigens, quàm verò inclinans. Dirigens namque voluntatem eſt ratio quæ immaterialis eſt & æterna, diſpoſitio inclinans voluntatem corporea & materialis.

Obiiciunt Secundo. Hæ diſpoſitiones ad peccata ſunt cauſa peccati,at hæ diſpoſitiones ſunt à Deo, Ergo Deus eſt cauſa peccati.

Reſpondeo negando Maiorem,non enim diſpoſitiones,ſed voluntas eſt cauſa peccati,

hæ

plerumq; humanus animus sibi ipsi innotescere non potest, nisi vires suas sibi non verbo, sed experimento tentatione quodammodo interrogante respondeat. Vbi si Dei munus agnouerit, tunc pius est, tunc solidatur firmitate gratiæ, non inflatur in nouitate iactantiæ.

Est & alia disparitatis ratio, nam si sydereę inclinationes ad malum reducantur, illud ordinatur ad bonum, & maius bonum: At secus est in impiorum persuasionibus ad malum, quia non nisi peruersum finem intendunt: sit exemplum, Socrate nascẽte, Saturnus respexit ex Scorpio, & veneno ipsi comminatus est inferendam necem, in ipsius tamẽ Socratis emolumentum, vt fortitudinis illustre ederet specimen, & in vniuersorum cõmodũ, vt nimirũ eius illustrissimo exẽplo inducti, pro veritatis tutela mortẽ nõ pertimescerent: Arestypus interrogatus, qualis mortuus esset Socrates, respõdit, vtinam mihi similis mors cõtingeret. Vnde natura despiciens partem, respexit totum, & mediocre permisit malũ, vt inde maius cõsequeretur bonum. Socrates autem interfectores vno eodemque peruerso permoti sunt fine. Hæc ex abditissimis Astrologorum secretis accepimus, reliquæ perplebeiæ Astrologorum rationes non sine fuco, sed

sine

ſine rationis fulcro diſputantur à moderni s. Cæterum, qui omnium optime de hoc argumento ſcripſerit, eſt Dominus Iohannes Maria Genochius Clauaro-Genuenſis vir ſanè Reipublicæ literariæ colendiſſimus, in ſuo celebri opuſculo de Gratia & lib. Arb.

EXERCITATIO XLVII.

Reſpondet vltimæ rationi.

PEccata in orbe ſunt neceſſaria, à Deo igitur efficiuntur.

Reſpondeo, Antecedens non modò eſſe falſum,ſed etiam implicatoria includere, in formali namque ratione peccati includitur liberum arbitrium, & contingens: hoc autem neceſſario repugnat.

Qui apud nos habentur ſapientiores exiſtimant vniuerſali ineſſe neceſſarium, qualibet ſingulari exiſtente contingenti:veluti hæc,quilibet homo exiſtit, eſt neceſſaria: quælibet tamen eius ſingularis eſt contingens:& ſi tu es,de ne neceſsitate es in aliquo loco, cùm tamen quocunque loco aſsignato, contingenter ſis in eo. Conſimiliter aliquem peccare neceſſe eſt, quilibet tamen peccans,contingenter peccat.Quare noſtrę rationi reſpondent,neceſſitatem, & contingentiam

gentiam pugnare inuicem, respectu vnius determinati: necessitatem verò in vniuersali & contingentiam in particulari non opponi: quare verum erit dicere: necessarium est aliquis vt homo peccet indeterminatè quidem, quilibet tamen peccans liberè, & contingenter peccabit.

Sed hæ rationes illusiones mihi potius videntur: simile namque est, ac si Rex aliquis conderet legem vt vnus è subditis de necessitate Caium interficeret, quisquis tamen esset ille qui Caium occideret capitis pœna plecteretur, quoniam potuit ab homicidio se abstinere, nam alius id præstitisset. Atqui nonne Rex ille non modo iniustus verum & fatus haberetur? Talis autem secũdum nostros Theologos lex Dei est, vult enim (inquiunt) Deus sint de necessitate scelera, & tamen quicũq; scelus cõmitit, liberè peccat, & per cõsequẽs iure merito punitur.

Sunt autem ipsorum ratiunculæ ineptissimæ: Primæ asserenti aliquam vniuersalem esse necessariam, qualibet sua singulari existente contingenti, vt quilibet homo est, necessario semper est verum, quælibet tamen eius singularis est contingens. Respondeo in iis, quæ à libero arbitrio non dependent, si aliqua vniuersalis est necessaria, sin-

gularem determinatè esse contingentem, indeterminatè verò singularem esse necessariam. Sit exemplũ. Si mundus est æternus, necessariũ est hominẽ esse: singularis autem determinatus homo (vt puta) Titius erit contingens, singularis autem indeterminata, videlicet esse in mundo plures singulares homines, necessaria est, alioquin suum esse vniuersale non esset necessarium: licet enim nullum singulare materiale sit æternum, non possunt tamen omnia singularia exhauriri, nam de necessitate generationi succedit generatio, supposito quod mundus sit æternus secundum vnamquamque speciem in actu: in iis autem quæ ex libero arbitrio dependẽt, si necessariũ est esse in vniuersali, ita quoq; in particulari determinatè, & in determinatè, quoniã hæc contrarietatẽ includũt.

Quapropter patet solutio ad instantiam: esse hominem est necessarium, & tamẽ esse singularem hominem est contingens, dico, si ex libero arbitrio dependeret hominem esse, non foret necessarium hominem esse, sicut necessarium non est Talis vt sit. Quare cum peccare dependeat ex libero arbitrio, necessarium non est nec in vniuersali, nec in particulari.

Secundæ rationi, te existentem necessario

riũ est esse aliquo in loco, quocunq; tamen assignato, in illo contingenter existis.

Respondeo in te esse aliquam libertatem, & aliquam necessitudinem: quoad locum determinatum liber es, quoniam deducto impedimento in quocunque loco esse potes: Est & necessitas, quia simpliciter non potes te absoluere à loco, vnde si ex vno discedis, in alium te cõferas necesse est. Secus tamen est de peccatis, quia si vnum euitas, non de necessitate committis alterum, quare non est necessarium te peccare, sed dum existis, necessarium est te esse in aliquo vbi.

Concludamus igitur aduersos Stoicos implicatoria continere hoc ipsorum axioma. Peccata sunt necessaria.

Sed plumbeos nunc ipsorum pugiones, quibus suas ratiunculas propugnare conantur, retundamus.

Primo, quæ semper sunt, necessaria sunt,

Respondeo maiorem veram esse de his quæ semper sunt ex causa naturali, vt opponitur voluntariæ, non autem de his quę semper sunt ex causâ libera: ideò enim semper sunt in mundo & mala & bona, quia voluntas semper fuit libera ad operandum bonum & malum; quare ad probationem maioris, dico diuisionem illam de contingenti

in pluribus,in paucioribus,& æquali, intelligi de contingenti naturali,non voluntario.

Ariſtotelis autoritatem in hoc nõ admitto, nã ſibimetipſi contradicit, aſſerit namq; in libris Ethicorum,in lib. 1. Perier. cap.7.& alibi,volũtatem noſtram eſſe liberam, quod ſi voluntas eſt libera, rectè aſſeritur aliquid ſemper futurum,quod tamen non ſit neceſſarium.

Secundo, poſſibile haud eſt homines non peccare, igitur homo neceſſariò peccabit, Reſpondeo negãdo antecedens. Ad probationem. nunquã extitit mundus ſine peccatis, ergo non eſt poſſibile, nam propriè & vniuerſaliter poſſibile aliquando deuenit ad actum;conſequenti conceſſo,antecedẽs nego: nam Adamus & Eua, qui ſoli erant in mundo per aliquod temporis ſpatium peccati fuerunt immunes. Item poſt vniuerſale Diluuium fuit orbis per aliquot tẽpus peccatorũ ſordibus non coinquinatus.quare ſic retorqueo argumentum, Ad hoc vt aliquid dicatur poſſibile fieri, non requiritur vt in omni tempore fiat, ſed ſufficit vt aliquando factum fuerit:atqui ex adductis demonſtratur mundus aliquando fuiſſe abſque peccatis, illis igitur orbem opus non habere, ſed facilè carere credibile eſt.

Tertio:

Tertio:posse peccare inest homini ex natura, Ergo & actus peccandi.Respōdeo negando consequentiam. Ad probationem. Cuius est potentia,eius est actus:dico id esse intelligendum, quatenus posse facere est eius qui facit,& facere est eius qui potest facere, non tamen oportet, vt si potentia est à natura, ab eadem quoque sit actus. nam potentia volendi à natura est, non à nostra potestate, actus tamen volendi, id est, velle est à nobis, & in nostra potestate, non à natura, quia, vt sic, non esset in nostra facultate,esset enim necessarium.

Ad quartum.posse peccare est opus naturæ, sed naturæ opus incassum redigi non potest, igitur necesse est, vt hæc potentia exeat ad actum, & sic de necessitate homo peccabit.

Respondeo ingenua confessione argumentum in via Aristotelis esse insolubile, quia nihil frustra in natura, potentia verò à natura est data, vt aliquando actum consequatur. Vnde secundum Aristot. monstra sunt necessaria, quia nisi natura aliquando deficeret, frustra dedisset vt possit deficere, quare apposuit impedimenta ne vana esset Naturæ facultas,vt dicit Comment.2.Phys. Com.48.

Attamen apud nos Christianos nullius est ponderis, dicimus enim, naturę opus non esse otiosum & superuacaneum, & si potentia peccandi ad actum non reducatur, quia data est homini hæc potentia non ad peccandum, sed vt potens peccare non peccet ad maiorem sui perfectionem, ac meritum.

Dices: potentia respicit actum, ergo potentia ad peccandum, ordinata est ad actum peccati.

Respondeo negando consequentiam, non tenet enim argumentum de potentia ad ordinationem, potentia namque peccandi in se respicit actionem peccati: vt autē à Deo & à natura ordinata est, respicit solū actum tentationis. E. G. potentia irascendi in colerico, in se respicit actum iræ, data tamen à Deo est non ad irascendum, sed vt facilè quis incitaretur, & quoquomodo ad iram commoueretur, citra peccatum tamē, imò ad maiorem perfectionem virtutis, si enim quis non incitatur, non irascitur, præclaræ virtutis actionem minimè exercet: gloriosissimam tamen qui irę stimulis agitatus, iracundiæ motus rationis fræno compescit: nam vt ait Scriptura *virtus in infirmitate perficitur*, & *non coronabitur nisi qui legitimè certauerit*: Potentia ergo peccandi

non

non in peccatum,ſed in actionem circa peccatum ordinatur, vt virtus dicatur quà conſiſtit circa difficile.

Ad vltimam probationem: Ad pulchritudinem, ac vniuerſi ordinem neceſſariæ ſunt præclaræ virtutes, ergo & peccata. Nego cõſequentiam. Ad probationem: Virtutes non poſſunt abſque præcedentibus peccatis obtineri, vt probatur exemplo Martyrij, & patientiæ, quæ Tyrannorum ſæuitiam, inimicorumque iniurias præſupponunt.

Reſpondeo: totum id eſſe à veritate alienum, licet enim Martyrium ſecũdum actum præſupponat peccatum, virtus tamen Martyrij minimè: poteſt enim haberi ab eo, qui non eſt actu Martyr, dummodo paratus ſit abſque pœnarum formidine in cõſpectu cuiuſque Tyranni Chriſti nomen infracto animo confiteri: cõſimiliter ſi quis nulli remittat aut indulgeat quod à nullo læſus ſit, ſi firmi fuerit propoſiti, ſi lædendus aliquãdo ſit, facilè ſe & tranquille paſſurum, veræ patientiæ virtute ipſe præditus eſt, & fortaſſe magis quam qui acceptam iniuriam condonat, poteſt enim iſte non læſus maiori cum charitate indulgentiæ actum elicere; Quare tantum abeſt vt ceſſantibus peccatis ceſſet vir-

tus,vt longè perfectior potius exiſtat & cumulatior.

EXERCITATIO XLVII.

Subtiliſſimam proponit ac diſſolutt difficultatem.

EA eſt;quia Chriſtianorum opinio cum Stoicorum ſententia conſentire, vel illa deterior eſſe prima facie videtur.

Conſentit quidem: Nos enim Chriſtiani dicimus Deum concurrere ad peccata permiſſiuè:tunc ſic,Deus permittendo peccata vel facit quid melius, vel deterius:non deterius,quoniã hoc Deo ſummo bono nõ conuenit,igitur melius:ſed ſi melius efficit Deus cùm peccata permittit, & ſic permittendo omnes ferè homines labũtur in ſcelera,ergo melius eſt omnes pœne homines eſſe ſceleratos,atque facinoroſos. Quare conſentit & coincidit cum Stoica opinione aſſerẽte, mala expedire pro bono vniuerſi.

Secũdo coincidit,quia dicitur 2.Phyſ.abſentia Nautæ cauſa eſt ſubmerſionis Nauis, & ad genus cauſæ efficiẽtis reducitur,neque culpandus ob id quia effectiuè nauim ſubuertit,verum etiam, quia naufragiũ vbi præuidit,& potuit,non prohibuit.

Dete

Deterior autem nostra opinio quibusdam Atheis videtur, quia potens prohibere naufragium,& non prohibens,peior existimatur quàm qui submersit, vel in ipsum naufragiū impulit,hic namque palam, ille verò clam & dolose egit.

Secundo,Deus secundùm Stoicos nō potest efficere,mala ne grassentur in orbe, cùm vniuersi natura sic exigat: At secundum nos Christianos potest Deus præstare ne sint peccata, & tamen non præstat, quod longè maiorem redarguit malignitatē, nam vt dicitur in secundo Metaph. qui claudicat tibiam habens extortam excusabilior est eo, qui claudicat voluntate.

Respondeo negando has duas opiniones inter se coincidere. Stoica namque opinio asserit Deum efficere, Christiana verò permittere peccata:efficere autem & permittere non coincidunt,quia sola permissio nō est sufficiens causa effectus.

Nec obstat prima ratio:dicimus enim melius esse vt Deus peccata permittat, quia sic homo remanet liber in operando, quod est optimum. Ad illationem, Deo peccata permittente omnes pœnè homines labuntur,dico homines labi non quia Deus permittit,

ſed quia noſtra voluntas ſequitur ſenſum & delectabile.

Naucleri autem exemplum non facit ad propoſitum,ipſi namque cura Nauis demandata eſt, quare tenetur illius ſubmerſionem præcauere, ſi ſecus facit, merito in ipſum omnis culpa confertur: Deus autem nullo modo tenetur peccata arcere & propulſare, tum quia ab omni obligationis vinculo ſolutus eſt,tum quia poſuit hominem in manu conſilij ſui.

Adhæc,Dei permiſſio non efficit peccata, Naucleri verò negligentia in tēpeſtate etiam leuiſſima naufragij occaſionem præbet. Adde quod Nauclerus ſi negligat nauim in tempeſtatis diſcrimine, faciles fluctibus decumanis in nauim aditus parat: At Deus piiſſimus ille omniū noſtrū parens etſi æquiſſimis de cauſis ſibi ſoli notis peccata permittat,ad illa euitanda ſufficientia ſubminiſtrat nobis & præſtat adiumenta.

Multo verò minus noſtra Stoicorum opinione deterior eſt; Deus enim abducit homines à peccatis,non verò ad ea inducit: remouere autem & à peccatis prohibere, tantem abeſt vt deterius ſit, vt etiam longis antecellat paraſangis.

Ad primum argumentum aſſerens doloſum

ſum eſſe Deum, cum poſſit homines tutari à peccatis,neque tamen defendat. Reſpondeo negando couſecutionem,quippe ad hoc non tenetur,imò miſericors potius dicendus eſt, cùm ex inexhauſto benignitatis ſuæ fonte, qui nullis certis legibus aut abũdat, aut exareſcit, per humaniter in nos ſuperabundantem gratiam deriuet atque deflectat.

Ad ſecundum dico: ſi Deus ſecundum Stoicos eſt veluti claudicans, naturaliter in Deo eſſe defectum: noſtra autem ſententia non inducit Deum claudicantem neque ſecundum naturæ ipſius proprietatem,neque ſecundum voluntatis inclinationem,vt facilè ex ſupradictis colligi poteſt.

EXERCITATIO XLVIII.

Aduerſus Stoicos.

TOto inſuper cœlo aberrarunt Stoici, dum diuinam quidem prouidentiam lubentes profeſſi ſunt,ſed regere tamen omnia, & proſpicere rebus humanis Deum non pro arbitratu ſuo, ſed ex neceſſitudine exiſtimauerunt.

Quibus adducti fuerint rationibus, nullibi lego:vt autẽ Veritas diſputãdo eluceſcat, in ipſorum gratiã ſic mihi liceat ratiocinari.

Primo

Primo,si Deus contingenter ageret,indeterminate ageret, sed agere indeterminate dicit imperfectionem agentis. Ergo Deus non agit contingenter, quippè remouenda omnis est à Deo imperfectio.

Maior probatur:si Necessarium est quod non potest non esse: ergo necessario agere est non posse non agere,contingenter igitur agere est indeterminatè agere: si quidem contingens est quid indeterminatum.

Minor patet:esse namque aliquem de re aliqua efficienda indeterminatum ex aliquo defectu prouenit, vel quia nõ sapienter consuluit, vel non recte quomodo in effectum res deducenda percipit, quæ diuinæ Sapientiæ repugnant.

Secundo: Aut Deus ab æterno determinauit,quæcumq; fecit,facit, & faciet, aut non: secundum concedi nullo modo potest, hoc enim modo foret aliquid,vel fuisset, vel futurum esset, quod ex Dei volũtate determinationeque factum non esset,vel non fieret; si detur primum, Deum sc. omnia ab æterno disposuisse,tunc quæritur, aut igitur quæ futura, & à Deo determinata sunt,poterunt aliter esse quàm erunt, aut non. si concedatur secũdum, omnia fatali quadam & necessaria consecutione euenient iuxta Stoico

Stoicorum errorem de ſeruo arbitrio : ſi admittatur primum,ventura ſcilicet aliter eſſe poſſe quam erunt,Deum mutari neceſſe eſt. Hoc autē probo,nō poſſunt aliter eſſe quàm erunt niſi ad modum illū à Deo determinētur. Sed ex hypotheſi iā Deus determinauit oppoſitum. Ergo ſi illud fieri debet,aliā in Deo fieri conſtitutionē oportet. Hoc etiā manifeſtatur ſic.licet dicere aliter erit, ergo aliter Deus diſponet, bene ergo ſequetur, poteſt aliter eſſe, igitur poteſt Deus aliter diſponere,quia ab eſſe ad poſſe valet conſequentia.quare ſi Deus ab æterno decreuit ſic fore,& poſsibile eſt non ſic fore.Non autem poſsibile eſt non ſic fore,niſi Deus determinet ſic non fore,Ergo Deus poteſt ſuam determinationem mutare.

Tertio : ſi Deus agit contingenter, ergo poteſt agere, & non agere, ſiquidem hoc eſt de formali ratione contingentis, ſi igitur vnum illorum aget, aut nunc eſt determinatus,vel non:ſi non eſt, & determinabitur, Ergo mutabitur ex indeterminato, in determinatū:ſi verò nūc eſt determinatus ad vnū, & poteſt etiam alterū agere. Cū non poſſit hoc aliud agere, niſi ad illud ſe determinet, igitur poteſt ad illud alterū ſe determinare, Sed vna determinatio non ſtat cum altera,

quia

quia actus sunt impossibiles, ergo potest amittere hāc determinationem,& aliam acquirere, & sic potest variari, sed hoc est impossibile,ergo & impossibile est Deum agere contingenter.

Aristoteles quoque docuit Deum de necessitate agere, ea ratione ductus: quia non potest de nouo incipere mouere nisi primum motum præcederet motus,& cum ante vniuersum non esset nisi Deus, si ipse est effector & totius molitor,mutatio fuisset in ipso.

EXERCITATIO XLIX.

Iulij Cæsaris sententiam adducit.

Scolastici post infinita propemodum quæstionum inuolucra sic explicare hanc solent;Deus de necessitate operatur ad intra, contingenter ad extra. De illa nos hic non differimus, agimus enim aduersus veteres Philosophos quibus illa omnino fuit ignota. De hâc instituitur quæstio; Ad cuius enucleationem antequam accedamus, apud subtiliora ingenia deprecor, ignoscant nobis hanc scholasticam locutionem, Deus agit ad extra, cum enim Deus vbique sit, propriè agere ad extra non videtur,ignoscant inquam,quia aliàs distinguere

guere haud possemus à nostra creatione ineffabilem diuinarum personarum, cùm Filij ab æterno generationem, tum Spiritus Sancti ante omnia sæcula productionem. His positis ad quæstionem accedamus.

Christianorum sententia, Deum liberè, & contingenter agere ad extra, cum enim ex verbo Dei constet mundum habuisse initium & habiturũ esse finem, Christiana veritate compellimur dicere, Deum libere & contingenter operari ad extra, alioquin hos fidei articulos destruemus. Nam si Deus non contingenter agit, igitur necessario, cumque mouet cœlum, necessario illud mouet, non potest igitur non mouere cœlum, non igitur cessabunt cœli à suo motu, & quemadmodum de necessitate mouet cœlum, ita de necessitate mouit, non igitur motus incepit, neque desinet esse, & per consequens hic ordo vniuersi non variabitur.

Pro cuius perdificilis quæstionis enucleatione.

Dico primo, Deus agit ad extra contingenter, ita vt pro vno tempore possit immediate producere vnum oppositũ, & pro alio tempore alterũ: quare mundum initiauit, & mundum finiet vt sacra testatur pagina. Huius conclusionis veritas demonstrarur quia

cum

demonſtretur eo,quia cùm duo oppoſita diuerſis temporibus poſſit efficere humana voluntas,quanto magis diuina.

Dico ſecundo (ſubiiciens hoc idem ſicuti cætera omnia infallibili Sacroſanctę Romanæ Eccleſiæ iudicio) Deum non agere contingenter ad extra,ita vt pro eodem tempore poſſit diuiſiuè vtrumque oppoſitorum producere. Moueor hac ratione, ſi poteſt Deus pro A. tempore producere Titium,& pro eodem A. tempore Titium non producere, ita vt ipſe ſit vtriuſque cauſa adæquata, nullo alio concurrente,vel iam eſt determinatus ad vnum iſtorum oppoſitorum,aut non:ſi non,cùm in A. tempore de neceſſitate vna pars erit illorum oppoſitorum,& non erit,niſi Dei adſit determinatio. Ergo Deus mutabitur de indeterminato in determinatum: ſi verò iam eſt determinatus, & poteſt aliter eſſe,hoc eſſe non poteſt niſi ſit alia determinatio. Cùm autem illa non ſit compoſſibilis(ita vt loquar)huic quæ eſt,iſta deſinet eſſe,& illa incipiet, quare in Deo erit mutatio, quod deſtandum potius quàm aſſerendum.

Non ſum neſcius complures noſtræ ſententiæ refragaturos, ſed inde ad annos bis mille vſque non niſi hanc vnam ipſamque leuiſsi

leuiſsimam obiicere poſſunt ratiunculam: voluntas diuina cum ſit potentior quàm humana & efficacior, præſtare facillimè poteſt quæcumque & noſtra exequi voluntas valet. At iſta poteſt in A tempore facere vnum, & pro eodem A facere oppoſitum diuiſiuè tamen. Ergo tanto magis illa ſuprema & eminentiſsima voluntas.

Reſpondeo, maiorem veram eſſe reſpectu illarum actionum, quas noſtra voluntas ex ſua perfectione exercet, non ex imperfectione, nam voluntas noſtra poteſt peccare, diuina non poteſt: modò ad minorẽ. Sed volũtas humana poteſt in A. tẽpore facere: vnũ in eodem A. temporè facere oppoſitum, diuiſiuè tamen, vtpotè propter ſuam imperfectionem, quia variabilis eſt, quare non exiſtens determinata poteſt determinari, & determinata ad vnum poteſt determinari ad alterum. Ad concluſ. Ergo idem poteſt efficere diuina voluntas. Negatur; omnis enim imperfectio à Deo remouenda quàm longiſsimè eſt.

Dices, poteſt noſtra voluntas pro A. inſtanti producere B. effectum, & eius oppoſitum, ſed ad hũc actum voluntatis, ſc. ad producendum B. & eius oppoſitum, in eodem inſtanti Deus concurrit, ergo ſi noſtra vo-

luntas sic operando variatur, variabitur & Deus, qui actiones nostras sua concursione concomitatur.

Respondeo: Deum concurrere ad actus nostræ voluntatis, harum tamen actionum determinationem non esse ex Deo, sed ex nostra voluntate, quam liberam esse voluit. Vnde si Iudas peccauit in A. tempore, non ideo peccauit, quia Deus, sed quia ipsius Iudæ voluntas sic determinauit.

Cùm ergo non ex parte Dei, sed nostræ voluntatis se teneat determinatio, ex parte eiusdem procedet variatio, hæc enim ex determinatione oritur.

Nostra autem sententia asserens Deum non posse pro eodem tempore producere vnum, & eius oppositum, intelligitur (prout in nostræ conclusionis initio diximus) de his quorum Deus est causa totalis, & immediata, vel est causa determinationis, ita quod illa agentia non determinentur ex se, sed ex natura, velut sunt actus nõ prouenientes à voluntate, & sic argumentum aduersus nos non pugnat.

Dico tertio, Deus ratione suæ determinationis ineuitabiliter & de necessitate agit prout secum ipse constituit & decreuit, quia immutabilia sunt Dei decreta, *Ego Deus & non*

non mutor legitur in ſacra pagina.

Obiicitur; ſi Deus ſic de neceſſitate ageret, mundum non initiaſſet.

Reſpondeo negando illatum, nam Deus ineuitabiliter, & de neceſſitate mundum initiauit, quia illius creationem pro tali inſtanti ab æterno decreuit, vnde ſequitur oppoſitum, & non propoſitum, quoniam ex quo ſic deſtinauit, non potuit ab æterno orbem producere, Idcircò licet ſuppoſita determinatione neceſſarium fuerit mundum pro tali inſtanti exordiri, nõ tamen quocunque tempore, definiuit enim ab æterno illum procreare, non tamen pro æterno, ſed de nouo, & pro nouo. Non igitur Deus de neceſſitate abſolutè egit, agit, & aget, ſed pro tempore in quo determinauit ab æterno agere.

Dices, ſi Deus de neceſſitate produxit mundum pro inſtanti A. quoniam in eodem inſtanti decreuit ab æterno. Ergo falſum erit commune axioma Theologorum, proceſſionem vniuerſi quæ eſt ad extra, contingentem eſſe.

Reſpondeo commune hoc Theologorum placitum verum eſſe non ſumpta ſimul determinatione, aliàs ſecus. quare ipſa vniuerſi proceſſio dicetur contingens, quia abſolutè non procedit à natura, vt diſtinguitur à vo-

luntate: dicetur autem necessaria non simpliciter, sed ex suppositione diuinæ determinationis.

Instabis: illa determinatio voluntatis diuinæ vel est simpliciter necessaria, vel non. Si est simpliciter necessaria, cùm ad illam determinationem de necessitate sequatur vniuersi productio per concessa, ergo absolutè vniuersi productio est necessaria, nam in cõditionali bona si antecedens est simpliciter necessarium, & consequens etiam, & sic vniuersi productio est simpliciter necessaria, quod est contra responsionem. Si verò asseratur contingens in Deo esse determinatio, potest non esse in Deo: sed quod de facto est in aliquo, & potest non esse, absque sui variatione immutationeque fieri nequit, igitur Deus variabitur quod est perridiculum.

Respondeo, postquam à Deo facta est determinatio, non posse illã amplius non esse, verùm priusquam esset, poterat non esse, & fieri altera determinatio, quare non sequitur Deum mutari, seu variari, mutatio namque & variatio fieri dicitur, quando modo habet vnam, & modo nõ habet. Vna autem determinatio apud Deum habita semper remanet.

At istud videtur ex toto falsum, nam in

æterni

æternitate nihil prius,nihil posterius,cùm sit tota simul iuxta definitionẽ à Boëtio traditam.nostra autẽ responsio asserit ante hanc determinationẽ potuisse Deũ habere aliam.

Amplius. Si Deus prius potuit determinare quam determinauit, ergo prius erat in Deo indeterminatio: sed hæc imperfectionem arguit, Ergo Deus foret obnoxius imperfectioni.

Ad hæc ex allata responsione, licet Deus habita vna determinatione non possit eam relinquere, prius tamen quàm illam haberet, potest habere illam, & oppositam, hoc autem sine variatione intelligi non potest. Si enim possum sedere & non sedere, videtur in mea natura non esse determinatio,& per consequens adesse varietas. Confirmatur. Si Deus potuit aliud determinare quàm determinauit, aut erat prius determinatus quàm vellet determinationẽ,aut non. Si erat determinatus vtpote ad A, nõ potuit se determinare ad oppositum, nisi mutasset priorẽ determinationẽ,quod est impossibile: si vero prius erat indeterminat⁹, & postea se determinauit igitur ex indeterminato factus est determinatus,quod etiã est impossibile.

Ista omnia hanc à me responsionem accipient: ex quo determinatio à voluntate di-

uina procedere,& causa in sensu idẽtico intellecta præcedit causatum, nihil refert pro illo priori naturæ intelligere Deum vti habentem voluntatem indeterminatam. Verum quia ex parte rei voluntas nunquam potest esse indeterminata, & ipse accipit à nemine hanc determinationẽ,sed à se,quod de nullo agente creato dici potest,quoniam tota essentia rei in esse & in operari dependet à creatore, ideo hoc nullam arguit imperfectionem in Deo, sic enim dicimus sine diuinæ Maiestatis læsione actionem intellectus diuini præcedere actionem voluntatis.

Et patet etiam in physicis. homo namque pro aliquo priori intelligitur vt animal, & non vt rationale. secundum rem tamen non potest esse animal, & non rationale: ita & Deus,potest concipi à nobis,vt in aliquo indeterminatus.

Mihi hæc scribenti occurrit dubitatio,An Deus possit facere aliqua quæ tamen non faciet:Et licet communiter DD.affirmatiuè respondeant,videtur tamen quod non: quia si Deus nihil facit quod tamen non determinet facere, nihil etiam potest facere, nisi possit & illud determinatè facere: alioquin enim à Deo fieret, de quo ipse Deus non haberet

haberet determinationem, quandoquidem potest fieri aliquid ex concessis absque determinatione: si igitur potest Deus habere determinationem, quam non habet Deus, non est actus purissimus, quoniam non habet quicquid potest habere.

Quod autem illam non habeat, patet, quia ex hypothesi hoc nunquam fiet, igitur Deus non determinauit hoc fieri. ex opposito enim sequitur oppositum, si namque determinasset, fieret: non igitur Deus habet illam determinationem. Quare Arist. hasce fortasse secum reputans difficultates, absolutè dixit, in Deo non differre esse & & posse, neque quoad essentiam, neque quoad facultatem agendi, quod facit potest, & quod potest facit, aliter in Deum caderet imperfectio, quemadmodum deductũ est.

Dicit Pomponatius: potest Deus aliquid facere quod tamen non faciet non sumpta simul determinatione, non enim diuinæ potentiæ repugnat alios efficere mundos, id cõmuni vocabulo dicitur de potẽtia absoluta, sed sumpta simul determinatione nequaquam, quod dici solet de potentia ordinaria quæ est vera, & realis potẽtia, absoluta vero potius est quædam non repugnantia.

Non verecundatus est tantus philoso-

phus Scholasticorum distinctiunculã amplecti, quare nec ego, qui tantum operæ in Philosophiæ partibus non consumpsi, reiicere eam deberem „ maximè verò cùm Pomponatij partes me sequi plerique existiment, verumtamen amicus Pomponatius, magis autẽ amica veritas, quare falsissimam dico distinctionem illam de potestate Dei ordinaria & absoluta. Probo ab ipsius fundamenti deiectione. Scholastici enim cùm animaduerterent Dei potentiam infinitam esse, eius tamen opera finita, quando ipsum quoque cœlum finitum est, duplicem ei potentiam attribuerunt. Alteram quam vocant ordinariam: alteram quam nominant absolutam. vna tamen in ipso est: Ordinaria namque est absolutæ pars, & omninò quicquam in Deo ponere quod non sit absolutum, & quod non sit ipse Deus, impium est: neque ordine disponitur, aut distinguitur eius potentia, sed ipse ordinis autor est, cuius ordinis necessitas omnis ab eo pendet, ipse rebus ordinem præfixit per sapientiam & bonitatem, neque enim bonum erat Cœlos alio motu ferri: potuit quidem, potest, & poterit creare mundos alios, sed non fuit optimum. At summum bonum semper quod optimum est vult, quod per sapien-
tiam

tiam cognoſcit. non igitur agit per finitam poteſtatem, non enim ſequitur, Actio finita, ergo & poteſtas: propterea quod æternę eſſentiæ & potentiæ continuatio ſupereſt ipſi iam factæ operæ, partes tamen habet intelligibiles, quæ per intellectum adæquantur finitis actionibus, ſed aliæ ſuccedunt in infinitum. Hoc adſcripſi, quia nonnulli ſemiphiloſophi noui dixerunt ſupra cœlum vltimum eſſe creatum infinitum, quaſi à Deo infinito non poſſit procedere actio finita,

EXERCITATIO L.

Reſpondet obiectis.

Ex dictis facillimè diſſoluuntur argumenta pro Stoicis adducta.

Ad primum. Si Deus agit contingenter, ergo indeterminatè, & per conſequens imperfectè. Reſpōdeo negando conſecutionē: Deus enim non agit contingenter, ita vt pro eodem tempore poſſit agere, & non agere, ſed tantummodo ſecundùm diuerſa tempora. Verùm ſecundùm illa tempora, in quibus aget & non aget, ineuitabiliter aget, quare determinatiſsimè, vt ita dicam, veluti Sol faciet diem & noctem in diuerſis temporibus, ineuitabiliter tamen ſuppoſito hoc ordine vniuerſi: ita & Deus, cum tali

enim contingentia ſtat ineuitabilitas, vt manifeſtum eſt.

Vel explico ſic. Deus contingenter agit, id eſt, non repugnat ipſum non agere, neceſſario tamen agit ex hypotheſi quod decreuit agere.

Ad ſecundum, in quo quærebatur, an Deus omnium rerum præſentium & futurarum habuerit ab æterno determinationem. Dico habuiſſe, nec aliter erunt, nec eſſe poterunt, quàm ipſe ab æterno decreuit. Illationem, ergo omnia ineuitabiliter, & ex neceſsitate erunt, concedo omnia futura neceſſaria, prout ſunt à Deo determinata, quia ſubſtantia rei eiuſque accidentia ſunt per omnia iuxta diuinam determinationem, ſed quia Deus ab æterno definiuit, vt aliqua ineuitabiliter, & ex neceſsitate, aliqua contingenter, & ineuitabiliter eueniant; ideo aliqua ineuitabiliter, & neceſſariò; aliqua contingenter & libere euenient.

Dices, ab æterno Deus determinauit Caium futurum in anno proximo: ſupponamus quod ita eueniat.

Reſpondeo hanc propoſitionem eſſe de futuro: quare Deus de Caio futuro in anno ſequenti non determinauit, niſi contingenter futurum in tali tempore, non autem abſolutè

ſolutè futurum, quare ſi erit in tali anno contingenter erit.

Inſtabis. Eſt igitur Deus incertus an Caius ſit futurus anno ſequenti proximo.

Reſpondeo hunc in modum; ſi incertitudo dicat puram negationem, concedo, quia non eſt neque poteſt eſſe certus ſtante contingentia: ſi verò dicat poſitiuum, vt puta, dubitationẽ, nego. In Deũ enim nõ cadit dubitatio, ſcitque de Caio futuro totum quod ſciri poteſt, cùm ſciat illum contingenter futurum, & quod cognoſcitur, vt poſſibile eſt ipſum cognoſci, nullam parit dubitationem in cognoſcente. quare non dubitamus de neceſſariis, neque de impoſſibilibus, ſi ſciamus illa eſſe neceſſaria, aut impoſſibilia; ita Deus non dubitat de Caio futuro, cùm de ipſo quâ futûro ſciat ſolùmodo quod poteſt eſſe, cùm hoc tantum exigat natura futuri.

Dices: Deo igitur futura non ſunt certa.

Reſpondeo, quę futura ſunt eſſe incerta, & quæ certa, non futura, quod ſi Deo futura dicantur certa eſſe, intelligitur quatenus ipſi omnia tempora in ſua æternitate complectenti præſentia ſunt, & extra ſuas cauſas, quare ſunt certa nõ vt futura, ſed vt pręſẽtia.

Ad tertium, in quo dicebatur, ſi Deus contingenter agit, aut eſt determinatus vel non. Reſpon

Respondeo, Deum absolutè agere contingenter, quia non repugnat ipsum agere & non agere: agere verò ex necessitate supposita sua determinatione, quare supposito quod sit determinatus ad vnum, non potest alterum efficere. Hæc autem determinatio dicitur adhuc contingens, non quia posit, vel potuit non esse, nam æterna fuit, æterna est, & æterna erit. quare neque potuit, neque potest, neque poterit non esse: sed quia non repugnat, oppositam determinationẽ esse; quare si determinasset mundum non fore, nullum fuisset inconueniens. Nam ita Deus est Sapiens & bonus postquam vniuersum creauit, prout ante creationem.

De Aristotele quid sentiam, breuiter expono, ipsum sibi in hac re ipsimet contradicere, nam ponit Deum de necessitate agentem, & tamẽ in lib. Ethic. & alibi facit homines liberos. Hæc autem inter se repugnantia omninò sunt, &, vt ita dicam, incompossibilia, nam causa existẽte necessaria, haud contingentes, sed necessarij sunt effectus, quare si Deus de necessitate agit, voluntas nostra nõ est libera. quod ita probo. Quæro ab Aristot. vtrum voluntas nostra possit in vtramque partem diuisiuè tamen sine aliquo determinante, vel non. Si non potest, ergo non est

est libera contra ipsum Aristot. si potest, & multo magis Deus potest, ergo Deus de nouo agere motum potest, vel mũdum absque motu præcedente:sed nulla alia causa mouit Aristot.ad asserendum Deum de necessitate agere, nisi quoniam de nouo non potest incipere mouere,nisi motus præcederet. Cùm itaque falsum sit hoc principium admissa libertate voluntatis, Ergo si voluntas est libera,Deus non de necessitate agit, igitur rectè infertur,Deus necessariò agit, ergo voluntas non est libera. patet igitur sibimetipsi contradixisse Aristot.dum affirmat Deum agere ex necessitate, & tamen agnoscit in homine liberam voluntatem.

Nunc quoniam, eam, quam aduersus Stoicos de Fato quæstionem agitare proposueramus, propter grauiores, quibus præpediti sumus occupationes omittere coacti, quamuis inuiti & illubentes, illam in secunda Amphitheatri parte fusè & prolixè spondemus nos pertractaturos.

Exigua hæc quæ pinguiori Minerua & leuidenso stylo in rerum quibusdam asperitatibus & temporis angustiis, ex multis variisq; molestiis & difficultatibus vt animum recrearemus, conscripsimus, benignus Lector

ctor ita accipiat oro atq; obtestor, vt si quod rationi minus cōueniens aduerterit, emendet, deleat etiam & obliteret, si ad ipsum hæc pertinuerit cēsura, Si qua enim fortasse sint (quod tamen vix crediderimus) quæ Ecclesiæ Romanæ institutis, decretis, aut dogmatibus refragari vel in re leuissima videantur, nulla omninò & tanquam non dicta vel scripta esse velimus. Atque adeo nos Sanctissimi beatissimiq; Patris nostri Domini PAVLI, qui QVINTVS eius nominis Pōtifex modo ad Ecclesiæ gubernacula Sapiētissimus sedet moderator, atque in cuius imagine cæteros omnes omnium sæculorū omnibus virtutibus circumfusos Pontifices videmus, eius nos autoritati potestatique libellum hunc obnoxium volumus & subjectum.

Sicque etiam summum illum rerum omnium effectorem, conseruatorem, & gubernatorem Deum in nouissimo libri huius margine, cum gratiarum actione putauimus exorandum.

Dei supremo percita flamine
Mentem voluntas extimulat meam:
Hinc per negatum tentat alta
Dædaliis iter ire ceris,
Audetque cœli non memorabile
Metare Numen, principio carens.

Et

Et fine, diffinire Musæ
Exigua breuiore gyro.
Origo rerum, & terminus omnium,
Origo, fons, & principium sui
Suique finis terminusque
Principio sine terminoque
Vbique Totus, tempore in omnibus
Omni quiescens ipse Deus locis
Partes in omnes distributus
Integer vsque manens vbique.
Nec comprehensum vllis regionibus,
Vllisve clausum limitibus loca.
Tenent, sed omnis liber omne
Diditus in spatium vagatur.
Illius alta est velle potentia,
Opus voluntas inuariabilis,
Et magnus absque est quantitate,
Atque bonus sine qualitate
Quod dicit vno tempore perficit,
Mirere fiat vox vel opus prius:
Cum dixit, en cum voce cuncta
Vniuersa simul creata.
Cuncta intuetur, perspicit omnia,
Atque in sua vnus, solus est omnia,
Quæ sunt, fuerunt, & futura,
Præuidet ipse perennitate.
Atque ipse plenus, cuncta replet, sui,
Et semper idem: sustinet omnia.
Et fert, mouetque, amplectiturque
Atque supercilio gubernat
Te te oro; tandem respice me bonus,
Tibique nodo iunge adamantino
Id namque solum vnumque & omne

Reddere

Reddere quod potis est beatos
Quicunque iunxit te sibi,& altius.
Vni adhærescit, continet omnia,
Teque omnibus circumfluentem
Diuitiis, nihilique egentem.
Tu cum necesse est, nullibi deficis
Vltroque prabes omnibus omnia.
Ipsumque te, qui sis futurus
Omnibus omnia, subministras
Laboriosis tu vigor inclitus,
Tu portus alto naufragantibus
Tu fons perennis perstrepentes
Qui latices salientis ardent.
Tu summa nostris pectoribus quies,
Tranquillitasque & pax placidissima,
Tu mensus es rerum modusque,
Tu species & amata forma.
Tu meta, pondus, tu numerus, decor,
Tuque ordo, tu par atque honor, atque amor
Cunctis, salusque & vita, & aucta
Nectare & Ambrosia voluptas.
Tu verus altæ fons sapientiæ,
Tu vera lux, tu lex venerabilis,
Tu certa spes, tuque æuiterna
Et ratio, & via, veritasque.
Decus, iubarque, & lumen amabile,
Et lumen almum atque inuiolabile
Tu summa summarum, quid vltra?
Maximus, optimus, vnus, idem.

INDEX
EXERCITATIONVM.

scientia

XXIX.

Errata.

Pag.9.lin.5.que,leg quæ.pag.44.lin.5.virgiuitate, leg. virginitate. pag. 45. lin. 2. beneficiis.leg. beneficis.pag.46.lin.3. veeneris, leg.veneris. pag.50.lin.6.pugnatia, leg. pugnantia. pag.64.lin.11.optimæque,leg.optimeque.pag.117.lin. 3. sordimus,leg.sordibus.pag.119 lin.7 Peripatecis, leg.peripateticis.pag.126.in tit. Exerc. Ciceronias, leg. Ciceronianas pag. 148.lin.4.indeterminatum,leg.indeterminatum pag.161 lin.3. tristitiam,leg.tristitiam,lin.5.contristarunt, leg.contristatur. pag.173.lin.20.nquam,leg inquam. pag 177. in princ. humidem.leg humido.pag.182.lin.14.habitu,leg.habitus.pag.183. lin.16.quæ species est efficiens causa, leg.quæ species est efficiens causa sensionis,sicut impressio est efficiens causa impressæ imaginis in cerā. p 187.l.25.subtilissima,leg.subtilissimam. p.190.l.pen.beneficienti,leg.benefaciēti.p.208.l 13.libet, leg. liber.p.211.l.20.duco,leg.duo.p.228.lin.vlt.neque,leg. negat. pag.232.lin.5.peripatecicos,leg.Peripateticos.pag.233.lin.17. Deum,leg.Deo.pag.236.lin.17.annis,leg annos.pag.245.lin.1. habet,leg.habes.pag.272.lin.5.virum,leg.virium.pag.280.lin. 24.maleuola,leg.maleuolæ.pag.287.lin.29.at,leg.vt.pag.288. lin.19.aqui.leg.æqui.pag 296.lin.2. detiuarari, leg. detiuari, lin.20,relistum,leg.relictū.lin.24.vitelllo. leg.vitello.pa.218. lin.12.Ssolastici,leg.Scolastici. pag. 320. lin. 1. demonstretur eo(dele)pag.326.lin.1.procedere,leg.procedit.

leg. vir-
lio.3.
antia.
for-
eti-
ag.
.3.
tur.
mi-
83.
ffi-
ref-
om.
leg.
gat.
.1.
lio.
88.
ri,
18.
tur

Reddere quod potis est beatos
Quicunque iunxit te sibi, & altius.
Vni adhærescit, continet omnia,
Teque omnibus circumfluentem
Diuitiis, nihilique egentem.
Tu cum necesse est, nullibi deficis
Vltroque præbes omnibus omnia.
Ipsumque te, qui sis futurus
Omnibus omnia, subministras
Laboriosis tu vigor inclitus,
Tu portus alto naufragantibus
Tu fons perennis perstrepentes
Qui latices salientis ardent.
Tu summa nostris pectoribus quies,
Tranquillitasque & pax placidissima,
Tu mensus es rerum modusque,
Tu species & amata forma.
Tu meta, pondus, tu numerus, decor,
Tuque ordo, tu par atque honor, atque amor
Cunctis, salusque & vita, & aucta
Nectare & Ambrosia voluptas.
Tu verus altæ fons sapientiæ,
Tu vera lux, tu lex venerabilis,
Tu certa spes, tuque æuiterna
Et ratio, & via, veritasque.
Decus, iubarque, & lumen amabile,
Et lumen almum atque inuiolabile
Tu summa summarum, quid vltra?
Maximus, optimus, vnus, idem.

INDEX
EXERCITATIONVM.

scientia

XXIX.

Errata.

Pag.9.lin.5.que,leg quæ.pag.44.lin.5.virginitate, leg. virginitate. pag. 45.lin. 2. beneficiis.leg. beneficis.pag.46.lin.5. veeneris, leg.veneris. pag.50.lin.6.pugnatia, leg. pugnantia. pag.64.lin.11.optimæque,leg.optimèque.pag.117.lin. 3. sordimus,leg.sordibus.pag.119 lin.7 Peripatecis, leg.peripateticis.pag.126.in tit. Exerc. Ciceronias, leg. Ciceronianas pag. 148.lin.4.inderminatum,leg.indeterminatum pag.161 lin.3. tristitiam,leg.tristitiam,lin.5.contristarunt, leg.contristatur. pag.173.lin.20.nquam,leg inquam.pag 177. in princ. humidem.leg humido.pag.182.lin.14.habitu,leg.habitus.pag.183. lin.16.quæ species est efficiens causa, leg.quæ species est efficiens causa sensionis,sicut impressio est efficiens causa impressæ imaginis in cerã.p 187.l.25.subtilissima,leg.subtilissimam. p.190.l.pen.beneficienti,leg.benefaciẽti.p.208.l.13.libet, leg. liber.p.211.l.20.duco,leg.duo.p.228.lin.vlt.neque,leg. negat. pag.232.lin.5.peripatecicos,leg.Peripateticos.pag.233.lin.17. Deum,leg.Deo.pag.236.lin.17.annis,leg annos.pag.245.lin.1. habet,leg.habes.pag.272.lin.5.virum,leg.virium.pag.280.lin. 24.maleuola,leg.maleuolæ.pag.287.lin.29.at,leg.vt.pag.288. lin.19.aqui.leg.atqui.pag 296.lin.2. detiuarati, leg. deriuari, lin.20,telitum,leg.relictũ.lin.24.vitelllo. leg.vitello.pa.218. lin.12.Ssolastici,leg.Scolastici. pag. 320 lin. 1. demonstretur eo(dele)pag.326.lin.1.proccdere,leg.procedit.